AUGSBURG COLLEGE LIBRARY
3 0510 02126 8307

REISEBREVE

OLA JOHANN SÆRVOLD

FRA ITALIEN OG DEN FRANSKE RIVIERA

G.H. 14,045

Augsburg Seminary
Library

Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/reisebreveafolaj0000frai

REISEBREVE

Augsburg Seminary
Library

8°
12°
16°
FRANKRIGE
ØSTERRIGE
SCHWEITZ
BERN
ITALIEN
JUGOSLAVIA
Torino
Milano
Verona
Venedig
Triest
Fiume
Avignon
Monte Carlo
Genoa
Bologna
Ravenna
44°
Nizza
Marseille
Pisa
Florens
Livorno
ADRIATERHAVET
KORSIKA
DET ETRUSKISKE HAV
ROM
Ostia
Neapel
Tarento
Brindisi
Reggio
40°
SARDINIEN
MIDDELHAVET
Palermo
Messina
SICILIEN
36°
SÆRVOLDS
REISERUTE
i
ITALIEN
Reiseruten:
Rigsgrændser:
Engelske mil:
0
25
50
100
150
200
8°
Ø. f.
12°
Greenwich
16°

REISEBREVE

AF

OLA JOHANN SÆRVOLD

TREDIE BIND

FRA ITALIEN
OG DEN FRANSKE RIVIERA

MED 98 ILLUSTRATIONER EFTER FOTOGRAFIER
SAMT 3 KARTER OG 2 GRUNDRIDS

Augsburg Seminary Library

TRYKT I
AUGSBURG PUBLISHING HOUSE
MINNEAPOLIS, MINN.
1926

Copyrighted, 1926, by
O. J. SÆRVOLD
Minneapolis, Minn.

PRINTED
IN
U.S.A.

D
921
S14
v.3

Indhold

Første Brev

Triest 9

Smaafartøier paa Havnen i Triest — Slottet Miramar ved Triest

Andet Brev

Neapel — Vesuv — Pompei 17

Neapel — Gade i Neapel — Særvold i Apollos Tempel i Pompei — Den aabne Plads i Vettiernes Hus i Pompei — Vesuvs Krater

Tredie Brev

Foreløbig halvanden Dag i Rom 32

St. Peterskirken

Fjerde Brev

Milano — Gjennem Alperne 43

Domkirken i Milano — Midtskibets Tag — Søndre Sideskibs Tag

Femte Brev

Venedig 54

Canal Grande og Rialtobroen i Venedig — St. Markuspladsen i Venedig — St. Markuskirken i Venedig — Dogepaladset i Venedig

Sjette Brev

Den evige Stad: Piazza di Spagna 69

Paa Monte Pincio — Trappen fra Piazza di Spagna til Monte Pincio — Et af Gravkapellerne i Kapucinernes Klosterkirke — Det Indre af St. Paulskirken udenfor Murene

Syvende Brev

Den evige Stad: Kapitolium 84

Kapitolpladsen, Raadhuset og Museerne paa Kapitolium — Ryttерstatuen af Keiser Marcus Aurelius paa Kapitolpladsen — Den kapitolinske Ulvinde — Statue af Keiser Augustus i Museet paa Kapitolium

Ottende Brev

Den evige Stad: Palatin og Forum Romanum 96

Forum Romanum seet fra Kapitolium — Forum Romanum i Keisertiden seet mod Kapitolium, rekonst. — Rom i Keisertiden, rekonst. — Caracallas Thermer, rekonst.

Niende Brev

Den evige Stad: Kolosseum 113

Titusbuen og Kolosseum — Det Indre af Kolosseum — Konstantin den Stores Triumfbue og Kolosseum

Tiende Brev

Den evige Stad: Via Appia og Katakomberne 127

San Sebastianporten i Roms Bymur — Via Appia seet fra Indgangen til San Sebastian Kirke og Katakomber — Den romerske Campagna med den Nye Via Appia og Resterne af Claudius's Vandledning — Byen Nemi høit over Nemisjøen i Albanerbjergene

Ellevte Brev

Den evige Stad: Marsmarken 143

Piazza del Poppolo indenfor Roms gamle Port mod Nord — Marcus Aureliussøilen paa Piazza Colonna — Pantheon — Det Indre of Pantheon — Hadrians Mausoleum, nu kaldet Engelsborg

Tolvte Brev

Den evige Stad: Lateranet 159

Facaden af Johanneskirken med Lateranpaladset tilhøire — Den hellige Trappe — Relikvietabernaklet med St. Petri Lænker i San Pietro i Vincolikirken

Trettende Brev

Den evige Stad: Vatikanet 175

St. Petersplads, St. Peterskirken og Vatikanet — Indgangen til Vatikanet — Den store Sal i Vatikanbibliotheket — Det Sixtinske Kapel i Vatikanet — St. Peterskirken seet fra Vatikanparken

Fjortende Brev

Den evige Stad: St. Peterskirken 195

Udsigt fra St. Peterskirkens Dom — Det Indre af St. Peterskirken — En Del af Pave Klemens XIII's Gravmonument i St. Peterskirkens — Michelangelos "Pieta" i St. Peterskirken

Femtende Brev

Den evige Stad: Den Stille Uge i Rom 210

Pavealteret og "Confessio" under Domen i St. Peterskirken — Pave Pius VII's knælende Statue nede i "Confessio" i St. Peterskirken — Fest i St. Peterskirken, 100,000 Mennesker paa St. Petersplads

Sextende Brev

Den evige Stad: En Beatifikation 222

Paven i fuldt pavelig Skrud — Det officielle Billede af den Beatificerte

Syttende Brev

Den evige Stad: Kvirinalet 232

Kvirinalpaladset — Victor Emanuelmonumentet — Garibaldis Rytterstatue — Mr. og Mrs. Særvold ved Tiberen

Attende Brev

Den evige Stad: Mussolini 250

Fascistprocessionen passerer Kolosseum — Mussolini og Svartskjorterne paa Kapitolpladsen — Trevifontænen

Nittende Brev

Florens 266

Udsigt over Florens — Søndre Sideskib i Santa Crocekirken i Florens — Campanilen og Fronten af Domkirken i Florens — En kirkelig Procession i Florens — Raadhuset, kaldet Palazzo Vecchio, i Florens — Ponte Vecchio i Florens

Tyvende Brev

Pisa og Genoa 279

Nordøstre Hjørne af Byen Pisa — Døbekapellet, Domkirken og Campanilen, kaldet det Skjæve Taarn, i Pisa — Gravpladsen, kaldet Campo Santo, ved Domkirken i Pisa — Jernbanestationen og Columbusmonumentet i Genoa — Campo Santo i Genoa

Enogtyvende Brev

Marseille og Avignon 289

Notre Dame de la Gardekirken i Marseille — Den kolossale Statue paa Toppen af Taarnet paa Notre Dame de la Gardekirken i Marseille — Udsigt over Marseille fra Notre Dame de la Gardekirken — "Chateau d'If" udenfor Marseille — Paveslottet i Avignon.

Toogtyvende Brev

Fra Bergen til Monte Carlo med Besøg paa Madeira og Kanariøerne 296

Øfortet og Moloen ved Funchal paa Madeira — Nedre Del af Byen Funchal paa Madeira — Særvold og endel af "Meteor"s norske Passagerer fremfor Kafeen oppe paa "Monte" — Kjælkeagning fra Fjeldet nedigjennem øvre Del af Funchal — Santa Cruz de Tenerife paa Kanariøerne — Bondekoner kommer til Santa Cruz med Melk — Hotel Quisisana i Santa Cruz — Las Palmas paa Kanariøerne — Klævask i Las Palmas — "Meteor" ved Kaien i Monte Carlo

Treogtyvende Brev

Monaco og Monte Carlo 316

Fyrstendømmet Monaco — Det fyrstelige Slot i Monaco — Spillebanken i Monte Carlo — Parken ved Spillebanken i Monte Carlo — En af Salene i Spillebanken i Monte Carlo

Fireogtyvende Brev

Nizza 325

Promenaden og Klubhuset i Nizza — Fra Karnevalet i Nizza (tre Billeder)

KARTER OG GRUNDRIDS

Oversigtskart over Særvolds Reiseruter i Italien 2

Specialkart over Rom 70

Plan over Koncertsalen i Keiser Augustus's Mausoleum..155

Grundrids over St. Peterskirken og Vatikanet 176

Specialkart over Særvolds Reiserute med "Meteor" fra Bergen til Monte Carlo 297

Første Brev

Triest

Triest, Italien, 17de Marts 1922.

"Den 24de Februar 1815 signaliserede Taarnvægteren paa Notre Dame de la Garde i Marseilles Tremasteren "Pharao", som kom fra Smyrna, Triest og Neapel." Denne første Sætning i Alexander Dumas' verdensberømte Roman "Greven af Monte Christo" kom tilbage i Erindringen, da jeg nu kom til Triest, skjønt det er over 40 Aar siden jeg som 13 Aars gammel Gut læste den, da den i 1881 gik som Føljeton i et Familieblad, vi holdt hjemme i Norge.

Alexander Dumas nævner her i Indledningssætningen til sin Roman de fire vigtigste Sjøfarts- og Havnebyer paa Nordsiden af Middelhavet — Smyrna, den vigtigste Havneby i Lilleasien, Triest, Østerriges Havnestad, og Neapel, den vigtigste Havnestad i Italien, som Skibet altsaa kom fra til Marseilles, Frankriges store Havnestad ved Middelhavet.

Af de fire var Triest i mange Henseender den vigtigste allerede da. Men i sidste Halvdel af det nittende Aarhundrede, siden den fik Jernbaneforbindelse med hele det store Opland, som det var Havnestad for, var den blit, om ikke endnu den største, saa dog den vigtigste, og den, som havde de største Fremtidsmuligheder af alle Havnestæder ved Middelhavet. Thi den var det store østerrigske Keiserriges Havnestad. Keiserrigets anden Havneby, Fiume, laa meget længere undaf, saa med den var der længere og vanskeligere Jernbanetransport over Fjeldene. Derfor voxte Triest hurtigere end nogen anden By ved Middelhavet, og havde ved Verdenskrigens Udbrud henved 300,000 Indbyggere. I 1910 boede der 230,000, af hvilke 170,000 var Italienere, 43,000

Smaafartøier paa Havnen i Triest

Slovakere, 11,000 Tyskere, og Resten af forskjellige Nationaliteter. Samme Aar blev dens Havne besøgt af 11,839 Skibe paa ialt 4,198,624 Tons, som besørget en Udførsel, bestaaende fornemmelig af Sukker, Øl og Fabrikvarer, til en Værdi af 575 Millioner østerrigske Kroner, og en Indførsel, bestaaende fornemmelig af Kaffe, Ris, Bomuld. Erts. Kul, Olivenolje, Frugt og Krydderier, til en Værdi af 508 Millioner.

Og nu er det altf orbi. Dens store, prægtige Havne, beskyttet af store Moloer paa ialt flere Mils Længde, som før Krigen altid var fulde af store Skibe fra og til alle Verdensdele, er nu tomme. Idag var der bare ni større Skibe paa Havnen, og af disse var fem oplagte. Dertil en Del Smaafartøier fra Stæder langs Adriaterhavets Østkyst, som var ind til Byen med Ved — Brændsel, og et Par med Hø og Halm.

Et trist Syn! En, om ikke netop dødsdømt By, saa dog

en By, som er reduceret fra at være et stort Keiserriges Havnestad, til en beskeden og triviel Tilværelse kun som sin egen Havnestad, idet den fra at have hele Keiserriget paa flere Hundrede Tusinde Kvadratkilometer til Opland, nu har aldeles intet Opland — kun nogle tørre, bare Aaser. Jeg har idag gaaet langs dens prægtige Dokker og Kaier, som har kostet Millioner og atter Millioner, og som nu staar der tomme, ubrugte, værdiløse — et Minde om hvad Byen var, og om hvad den kunde have blevet.

Kanske ingensteds i Verden har man et bedre Bevis for, at det ikke altid gaar an at optrække ethnografiske Landegrænser, men at man ogsaa maa tage Hensyn til Landets — Landskabets — Beliggenhed. Det skulde da kanske være Fiume. Jeg var paa Toget fra Venedig hertil i Kupé sammen med en jugoslavisk Sjøkaptein, fra en af Sjøbyerne i Dalmatien, en meget bereist Mand. Han fortalte mig, at Jugoslavien havde en god Havneplads lidt sydenfor Fiume, og at naar de anlagde en Havneby for Jugoslavien der, vilde Anlæggene i Fiume blive aldeles værdiløse. Dette forstod ogsaa Fiumes Indbyggere, og vilde paa ingen Maade tilhøre Italien. Men det var den sindssvage Digter d'Annunzio og endel italienske Erkepatrioter, som var Skyld i den nuværende sørgelige og urolige Tilstand.

Her i Triest har jeg idag talt med mange ledende Mænd, i forskjellige Livsstillinger, baade Italienere og Slovaker — Tyskere er her ikke mange igjen af, da de fleste af dem, især Kjøbmændene, er reiste. — De fortæller mig alle, uden Undtagelse, at de ikke var og ikke er begeistret over at Triest er blevet en Del af Italien. Og de siger, at det samme er Tilfældet med næsten hele Byens Befolkning, ogsaa Italienerne. De fortalte mig ogsaa, at mange i Italien forstaar deres vanskelige Stilling, men at det er Politikerne og Chauvinisterne, som vilde have alt, som kunde kaldes italiensk, ind under Italien, om det saa var ruinerende for vedkommende Landskab eller By. Det var jo derfor de gik i Krig.

Italienerne har dog ikke været konsekvente. I Tyrol,

f. Ex, fik de Landskillet lagt langt nordenfor den ethnografiske Grænse, oppaa Vandskillet af de østerrigske Alper, saa hele Syd-Tyrol, med en ren tysk Befolkning paa en kvart Million, blev indlemmet i Italien, fordi de derved fik en Grænse, som er meget lettere at forsvare end den ethnografiske Grænse. Med andre Ord, hvor det var til Italiens Fordel at faa lagt Landegrænsen med Hensyn paa Flertallet af Indbyggernes Nationalitet, der holdt de paa den ethnografiske Grænselinje; men hvor det var til Italiens Fordel ikke at ta Hensyn til Indbyggernes Nationalitet, der vilde de have strategiske Grænser — Grænser som let kunde forsvares. Eller de vilde have Grænser, som samlet Landskaber, som naturlig hørte sammen.

— Jo mere man reiser i Europa, og jo mere man studerer Forholdene, jo flere Poster finder man i Versaillestraktaten, som trænger Revision. Jeg begynder mere og mere at blive enig med en høitstaaende tysk Officer, tilhørende Generalstaben, med hvem jeg var sammen i en Jernbanekupé i et Par Timer paa Jernbanen Nord i Tyskland, at naar Amerika tog Del i Krigen, og naar det, ved sin lovlig valgte Præsident, var med og lavet Versaillestraktaten, saa var det ikke nok at dets Senat nægtet at godkjende den, og at Folket i Valg tildelte Wilsons Parti et knusende Nederlag; men det var det amerikanske Folks Pligt at faa rettet paa det, som de saaledes havde været med og gjort galt i Versailles. Naar det var gjort, da først havde de moralsk seet Ret til at trække sig tilbage fra al Befatning med europæiske Forhold.

Hvad Triest angaar, saa havde det tilhørt Østerrige i 537 Aar, lige siden 1382, da det ved Versaillestraktaten i 1919 blev givet til Italien og, skjønt Flertallet af dets Indbyggere er af italiensk Herkomst, hører dog Byen ikke til den italienske Halvø, eller til Italien, men ved sin Beliggenhed hører den naturligt til de nordenfor beliggende Landskaber.

Triest har en meget vakker Beliggenhed opefter Aaserne rundt en bred Bugt, som er Byens indre Havn, beskyttet ved flere Moloer. Men lige paa Sydsiden af Byen er der en dyb

Bugt, ca. fire Mil lang, og tre Mil bred yderst ude, hvor der er bygget Molo næsten tvers over, og hvor de større Havneanlæg er. Aaserne rundt Triest ser forresten tørre ud, og er omtrent træbare. Man ser det graahvide Fjeldet, og Grusen af samme Farve næsten overalt. Byens Huse er ogsaa af samme Farve, formodentlig for en stor Del bygget af Sten fra disse Fjeldaaser, eller beslaaet med gulhvid Cement. Saa Farven vilde være noksaa ensformig, hvis ikke en stor Del af Husene var tækket med rød Teglsten. Gadestenene er af samme Materiale som Husene, og bestaar ikke af Smaastene som i norske Byer, men af store Stene, omtrent to Fod lange og 18 Tommer brede. Fortaugene ligesaa. Men rent er det allesteds i Gaderne. Jeg husker ikke, at jeg nogensteds har seet en saa ren By. Grunden til dette er kanske at der nu er saa liden Trafik eller Kjørsel. Igaaraftes var der dog en Masse Folk ude i Hovedgaderne oppe i Byen. Disse Gader i den gamle Bydel er forresten meget smale, saa der skal ikke saa svært mange Folk til at fylde Gaden fra Husvæg til Husvæg.

Paa Saloonerne, som vi vilde kalde dem i Amerika, og der er mange af dem her, baade store og smaa, især smaa, var der ogsaa mange Folk. Og næsten alle drak de Vin — sur Vin. Sød Vin bruges vistnok lidet i Italien — kanske med Undtagelse af Vermuth. Jeg var inde paa flere af disse, for at se paa Folkelivet. Nogle var som Kjældere med svære Søiler og Hvælvinger, og rundt Væggene laa store Vintønder, som man tappet af. Men Vinen var sur — baade den hvide og den røde, og kjendtes ikke stærk ud. Og man faar et noksaa stort Glas for et Par Cents regnet i amerikanske Penge. Det saa ud til at være pyntelige Folk, selv paa de mindste Steder, og jeg saa ingen, som viste mindste Tegn til Beruselse. Øl og Kognak serverte man ogsaa, saa jeg; men de allerfleste drak Vin.

Butikerne stænges her med Jernskodder paa Udsiden af Vinduerne, som trækkes ned som en Rullegardin, eller nærmere som Toppen paa en amerikansk "Rolltop Desk". Saa

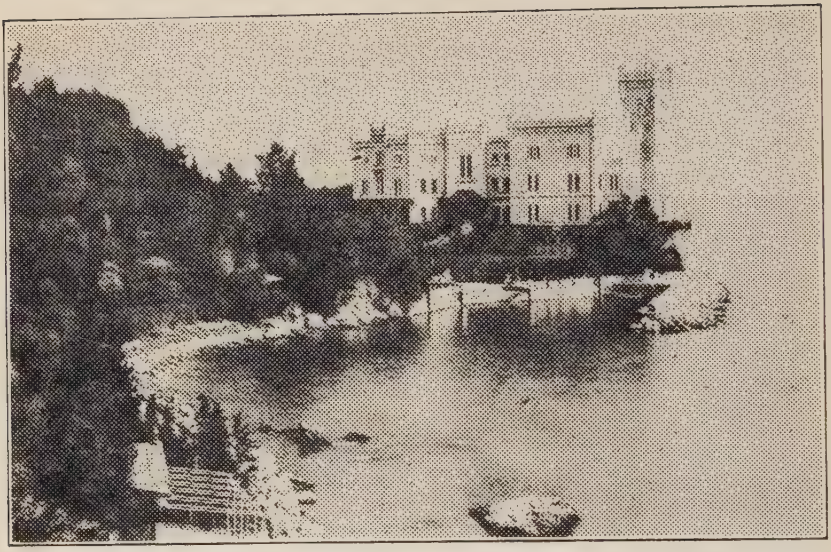

Slottet Miramar ved Triest

Klokken syv igaaraftes var der et Brag langs efter Forretningsgaderne, idet alle disse Skodder blev trukket ned.

Paa Fisketorvet saa jeg idag Formiddag mangeslags Fisk, som jeg ikke før har seet. Et Par Slags saa uappetitlige, ja væmmelige ud. Nogle havde bløde lange Fangarme, næsten som den Blækspruten man i Nordland i Norge bruger til Agn. De mindet ved sin bløde Væmmelighed meget om Manæten. Men kjøbt blev de af Husmødrene. Al Fisken blev solgt efter Vægt.

Paa et Næs lidt nordenfor Triest er der et Kastel eller keiserligt Slot, som er af speciel Interesse for den nye Verden paa Vestsiden af Atlanterhavet. Slottet heder Miramar, som vistnok betyder Sjøspeilet, eller at det speiler sig i Sjøen. Det blev bygget i 1854—1856 af Erkehertug Maximilian af Østerrige, som dengang var Admiral i den østerrigske Flaade. Det var paa dette Slot han i 1864 modtog den mexikanske Keiserkrone. Han blev dog ikke længe Keiser i

Mexiko. I 1867 blev han fanget og henrettet af den mexikanske General Juarez.

Jeg kom til Italien over Brennerpasset, som er det letteste Pass over Alperne, og er uden Tunnel. Der paa det høieste er nu Grænsen mellem Østerrige og Italien, og var der derfor Pasundersøgelse og Toldvisitation. Vi slap dog at gaa ud af Toget, som vi havde maatte gjøre længer Nord paa Grænsen mellem Tyskland og Østerrige, men Toget blev staaende paa Stationen et Par Timer, medens al denne Undersøgelse foregik. En Italiener fra Milano havde i Wien kjøbt en meget kostbar Pelskaabe til sin Kone. Istedenfor at ha den i sin store Haandkuffert slængte han den op paa Hylden lige over en Dame, som sad i samme Kupé som vi, og slap paa den Maade at betale Told paa den, og sparte derved flere Hundrede Lire.

Saa bar det nedigjennem Syd-Tyrol og Trentinodalen til Verona, hvor vi ankom Klokken 11 Aften. Der er nu netop færdigbygget en meget stor ny Jernbanestation. Thi Verona ligger paa Nordkanten af den store norditalienske Slette ved Mundingen af Trentinodalen, og har nu faaet et meget stort Opland, efterat Trentino og Syd-Tyrol er blevet italiensk.

Fra Verona skulde Toget gaa til Venedig og Triest Klokken tre, saa der var ingen Tid til at gaa til et Hotel og faa Seng. Stationsrestaurationen var dog aaben til Klokken 12. Der fik vi en udmærket Aftensmad — mit første Maaltid i Italien — bestaaende af stegt Kylling, Makaroni, Grønsager og Vin til Maden. Og der var Vandkaraffel med Vand paa Bordene. Det havde jeg ikke seet, siden jeg var i Sverige. Vandkaraffel var der ogsaa paa Spisebordene, hvor jeg spiste i Venedig, og er det her i Triest.

Til Venedig kom jeg igaarmorges Klokken halv syv, og fik en god Frokost paa Stationen efter en næsten søvnløs Nat. Men Tid til at sove havde jeg ikke der — jeg var jo i Venedig! Og jeg maatte reise videre til Triest allerede samme Eftermiddag. Men jeg fik mig en Gondoltur paa Canal Grande, og jeg fik besøge St. Markuspladsen, St. Markus-

kirken, og Dogepaladset, og flere andre Steder og Bygninger.

Jeg troede før, at Red Riverdalen var det fladeste Landskab paa Jorden, men nu tror jeg nordøstre Podalen er endnu fladere, om det er mulig. Med Jernbanen fra Venedig nordover saa jeg absolut ingen Forhøining nogensteds, indtil vi begyndte at se Alperne langt i Nord. Der saa ud til at være meget godt Farmland; men Farmhusene bestod af en eneste Bygning af Sten, Beboelseshus i den ene Ende og Lade og Fjøs i den anden. Ladedelen ofte uden Vægge, saa Høstaalet kunde sees.

Paa den gamle Grænse mellem Østerrige og Italien saa jeg flere Steder Spor efter Krigen. Mange Steder var Marken opskudt, Husene sønderskudte, og der var Dynger af Pigtraad. Paa mange Huse var det let at se, hvor Vægge eller Tag havde været rammet; thi der vistes de nye Flækker efter Repareringen.

Sent i Eftermiddag reiser jeg herfra med Dampskib til Ægypten, med et Par Timers Stans i Morgen Eftermiddag i Brindisi i Syd-Italien.

Andet Brev

Neapel — Vesuv — Pompei

Neapel, Italien, 25de Mai 1922.

"Vedi Napoli e puoi muori!" siger et italiensk Ordsprog. Ordsproget er naturligvis en uhyre Overdrivelse; thi det vil paa Norsk sige saa meget som "Se Neapel og du kan dø!" Som om der paa var skjønne Jord ikke skulde være noget Sted eller nogen By, som er værd at se, efter man har seet Neapel. Og dog, det vilde vel være vanskelig, for ikke at sige umulig i Korthed at give en mere slaaende Beskrivelse af Neapel end den i ovenciterede Ordsprog. Thi Neapel som By er overordentlig interessant og malerisk baade i Bebyggelse og i Folkeliv, dens Beliggenhed er meget vakker, og dens Omgivelser er vidunderlig skjønne, samtidig som de er skrækindjagende, paa Grund af Vesuvs altdominerende Plads i Landskabet.

Neapel ligger ved den vakre Gulf af samme Navn som Byen. Denne Gulf er en firkantet Bugt, hver af hvis fire Sider er omtrent 20 Mil lang. Den søndre Side er en bjergfuld Halvø, udenfor hvis yderste Næs ligger den for sin Skjønhed berømte Ø Capri; dens nordre Side er ogsaa en bjergfuld Halvø, og udenfor den er der to Øer, Procida og Ischia; Bugtens Yderside er aaben mod Middelhavet, og dens indre Side er en stor Slette. Men midt paa denne Slette, altsaa midt imod Bugtens indre 20 Mil lange Side, og nær den rager det ildsprudende Bjerg Vesuv op til en Høide af over 4000 Fod.

Ved Bugtens nordøstre Hjørne, delvis paa den store Slette, delvis opefter og oppaa Haugerne og Bjergknauserne af Halvøen nordenfor Gulfen, ligger Neapel. En af Fjeld-

Neapel

knauserne springer frem midt i Byen næsten til Bugten. Den er stor og oppaa den er der en hel Bydel kaldet Pizzafalcone. En Gade fra den til de sammenhængende Høider ovenfor gaar mange Etager over Gaden mellem Høiderne. Men Husene paa begge Sider af den lavere liggende Gade rækker lige optil og over Gaden ovenfor. Naar man vil fra den ene til den anden af disse to hinanden krydsende Gader, kan man enten gaa op en Mængde med Trapper i en Bygning, som fra nedre Gade rækker opover den øvre Gade, eller man kan kjøre op i en Elevator i samme Bygning. Dette sidste koster dog nogle Centesimi.

Husene i Neapel er meget høie, høiere end Husene i Beboelsesstrøgene i amerikanske Storbyer. Egentlige Beboelsesstrøg som i amerikanske Byer er her dog igrunden ikke, undtagen kanske Villastrøgene i Byens Udkanter. Thi i første Etage er der næsten overalt, selv i Rigmænds Huse, Forretningslokaler og Verksteder, og Folkene bor i de øvre Etager. Gaderne er for det meste meget smale, og endnu smalere ser de ud paa Grund af de høie Bygninger paa begge Sider. Eller omvendt — Bygningerne ser endnu høiere ud end de er paa Grund af de smale Gader. Kanske retetst begge Dele. Men forfærdelig trangt og sammenpakket maa Fol-

ket bo her. Neapel er ikke stort mere end to Mil i Firkant, altsaa fire Kvadratmil. Og paa disse fire Kvadratmil bor der næsten 800,000 Mennesker. En Sammenstuvning kanske uden Sidestykke noget andet Sted paa Jorden, ialfald ikke andensteds i Europa. Byen har dog siden den store Koleraepidemi i 1884 holdt paa at rydde op i dette "Bøle" ved at anlægge nye brede Gader midt gjennem Byen, og et Hundrede Millioner Lire — tyve Millioner Dollars — blev bevilget til dette, delt ligt mellem Byen og Staten. Saa det har hjulpet lidt. Men endnu er Befolkningstætheden enestaaende.

Gade i Neapel

Folkelivet i Gaderne her, baade i de nye brede Gader, og særlig i de smale Gader, er overordentlig interessant og malerisk og — støiende og skraalende. Det minder om Gadelivet i Kairo. Og dog er det helt anderledes. Der var det orientalsk Forretningsliv — alvorligt, næsten dystert i al sin Støi og Skraal og Skrig og Larm og Brogethed. Her er det letlivet, belevent, overgivent og, for at bruge et Ord, som vistnok stammer fra Neapel, lazzaronagtigt. Dette Indtryk forhøies derved, at opefter de høie Husvægge mod Gaderne, paa de mange smaa Altaner og fra Vindu-

erne, er der "dekoreret" som paa 4de Juli i Amerika, dog ikke med Flag og Vimpler, men med Overskjorter og Underskjorter og Underbukser og Underskjørter og Sokker og Strømper og Haandklæder og Lommetørklæder, hvide og spraglede og kulørte i de mest skrigende Farver, vasket og hængt ud til Tørkning.

Navnet Neapel er af græsk Oprindelse. Græske Kolonister anlagde i det 8de Aarhundrede f. Kr. en By lidt nordenfor her. Da de et Par Hundrede Aar senere anlagde en By her ved Bugten, blev den kaldet Neapolis — Nybyen. Aar 326 blev Neapel erobret af Rom, og senere blev den et yndet Opholdssted for romerske Stormænd. Det kan nævnes, at i Neapel døde i 476 e. Kr. Romulus Augustulus, den sidste af de romerske Keisere. I 1130 blev Neapel erobret af Normannerne under Roger, en Ætling af Ganger Rolf, og udgjorde da en Tid udover sammen med Sicilien det normanniske Kongedømme i Syd-Italien, som i Historien er kjendt under Navnet Begge Sicilierne. Paa Øen Sicilien ligger Byen Messina, og derfor er det, at den norske Digter Aasmund Vinje, kunde skrive i sit Digt om Nordmændene — "fra Skotland til Messina han skabte Styresmenn". I 1860 blev Neapel indlemmet i det nyoprettede Kongerige Italien.

Neapel har, som nævnt, henved 800,000 Indbyggere og er den folkerigeste By i Italien, og den vigtigste Havneby. Aaret før Verdenskrigen ind- og udklareredes her 8000 Skibe paa tilsammen syv og en halv Millioner Tons. Udførselen fra Neapel, bestaaende fornemmelig af Appelsiner og andre Frugtsorter, Vin, Olivenolje, Hamp, havde en Værdi af 80 Millioner Lire, medens Indførselen, bestaaende fornemmelig af Metaller og Mineralier, Bomuld, Kornvarer, Kvæg og andre animaliske Produkter, beløb sig til 140 Millioner Lire. En Exportartikel glemte jeg, saa jeg faar nævne den her — Emigranter. I Aarene før Verdenskrigen reiste der aarlig ud fra Neapel henved 200,000 Emigranter til Amerika. I Neapel er mange Fabriker, og Byens vigtigste Fabrikvare er selvfølgelig Makaroni.

Jeg ankom til Neapel Lørdag Aften med Toget fra Brindisi, hvortil jeg var kommen tidlig samme Morgen med Dampskibet fra Piræus og Korfu, akkurat paa Dagen ni Uger efter jeg var reist ud derfra til Ægypten. Bridisi har 23,000 Indbyggere og er det gamle Brundisium, Roms Port mod Orienten i Oldtiden, hvorfra dets Hære drog ud og lagde under Staden ved Tiberen Orientens gamle Lande og Riger. Derfor gik did Roms største og mest bekjendte Vei, Via Appia, som fra Rom gik sydigjennem Midten af Syd-Italien til Byen Tarentum og derfra ret i Øst over Italiens Hæl — Italien har som bekjendt paa Kortet Skabelon af en stor Støvel — til Brundisium, og fortsatte paa den anden Side af Adriaterhavet videre østover. Jernbanen fra Brindisi til Rom følger Kysten mod Adriaterhavet nordover et langt Stykke, før den svinger ind i Landet. Men Jernbanen til Neapel følger Via Appia til Tarentum. Der svinger altsaa Veien nordover, medens Jernbanen fortsætter 25 Mil længer vestover gjennem en øde Kyststrækning, bestaaende af Flyvesand, som man har søgt at fæste ved Plantning af Buskfuru. Derefter gaar Banen i jevn Stigning nordigjennem et langt og ikke meget frugtbart Dalføre til en By paa 13,000 Indbyggere, som heder Potenza, og som ligger 2700 Fod over Havet. Fra Potenza gaar Jernbanen nedover igjen igjennem flere Tuneller og i mange Svingninger til Bugten ved Salerno, ved hvis nordøstre Hjørne Byen Salerno ligger. Derfra gaar Banen gjennem et trangt Pas over Halvøen mellem Bugten ved Salerno og Bugten ved Neapel. Da vi kom igjennem dette Pas fik jeg første Gang se Vesuv; ikke netop Fjeldet, thi det var blevet mørkt efter vi passerte Salerno, men Lysningen oppe i Røgen, som steg op fra det. Vesuv er nemlig nu i Virksomhed og sender stadig op Røg. Til Neapel ankom jeg Klokken 11.30 om Kvelden, efter en Jernbanetur som havde varet fra Klokken ti Minutter over otte om Morgenen. Afstanden mellem Brindisi og Neapel er 240 Mil, og for at tilbagelægge den havde Toget brugt 15 Timer, altsaa en

Gjennemsnitsfart, iberegnet Opholdet ved Stationerne, paa 16 Mil i Timen.

Mig var dog Turen hele Dagen meget interessant. En Ting maatte jeg lægge Mærke til nordigjennem den lange Dal, nemlig at Byerne og Landsbyerne med Farmernes Hjem og Udhuse laa oppe paa de høieste Hauger og Aaser. Det maa være meget tungvint at transportere Produkterne fra Farmene nede i Dalen op der. Men man har vel bygget sine Hjem og sine Lader deroppe for lettere at kunne værne og forsvare dem mod Røvere og Fiender. — Det er sørgelig, men er nok sandt, at Menneskets værste Fiende har været Mennesket. Har været? Verdenskrigen og de endnu herskende urolige og vanskelige Tider er vel Beviser paa, at det endnu er saa. Vi har sterke Dører med gode Laaser for vore Huse, vi har Fæstninger for vore Byer, vi har Armeer og Orlogsflaader til Vagt for vore Lande — alt for at beskytte os mod andre Mennesker. Og dog, jeg har paa mine Reiser i Vesten og i Østen, i Norden og i Syden fundet Menneskene som Individer venlige og forekommende. Saaledes havde jeg fra Brindisi til Neapel Følge af en Italiener, en Forretningsmand fra Rom, som jeg var blevet kjendt med paa Dampskibet fra Piræus. Han skulde direkte til Rom, men gjorde Reisen med mig via Neapel, saa jeg kunde have Følge nordover, skjønt han kunde have været fremme i Rom med den direkte Linje omtrent ved den Tid, vi ankom her. Og herfra maatte han tage Sovevogn til Rom. Det har nok helst været paa Kommando af Konger og Politikere og andre Ledere og Førere, at Menneske har angrebet andre Mennesker, og ophidset af dem, saa det stundom kan have seet ud, som om Angrebet var en Folkevilje. Et slaaende Exempel derpaa har vi i vort eget Folk. Han, hvis Billede ved Verdenskrigens Slutning blev hængt over Altre i somme Kirker her i Italien, og dyrket som en Halvgud, eller kanske rettere som en endnu levende Helgen, han blev jo gjenvalgt "because he kept us out of war" — fordi han holdt os ude af Krigen. Her i den gamle Verden, fra Norge sydigjennem Lan-

dene lige til Ægypten, er det vistnok en almindelig Tro, at Wilson, som en intens Englandselsker, længe før han blev gjenvalgt havde ønsket og besluttet at faa Amerika med i Krigen paa Ententens Side, men ikke turde foretage noget i den Retning af Frygt for et knusende Nederlag ved Valgene, før han havde faaet sendt nogen Soldater over Havet. — At dømme efter Valgene i Amerika i 1916 var det ikke et almindeligt Folkeønske der at tage Del i Verdenskrigen, og jeg begynder nu at tro, at det heller ikke var Folkeønske i de andre Ententelande og heller ikke i Centrallandene Tyskland og Østerrige. Rusland kan sættes ud af Betragtning, da Folket der ikke fik have nogen Vilje, og Serbien, Bulgarien og Tyrkiet er det vanskelig at have nogen Mening om.

Der er dog to Lande, hvor det ser ud til at have været et Folkeønske, ialfald af en Del af Folket, at blive med i Verdenskrigen — Grækenland og Italien. Jeg maatte tænke paa dette iforgaars, da man her i Neapel med stor Stas, med Optog og Musik, med Flag og Faner, med Sang og Taler, feiret Aarsdagen for Italiens Beslutning at tage Del i Verdenskrigen. Jeg husker ikke, at jeg har hørt eller læst om noget lignende før. Men derimod har det nedigjennem Tiderne været almindelig, at man har feiret Dagen for Vaabenstilstand eller Fredsslutning. Men her altsaa feirer man Dagen for Italiens Indgaaen i Krigen den 23de Mai. Det var de saakaldte Fascister, som var Lederne for denne Feiring. Fascisterne er et intenst nationalt Parti her i Landet, som stadig griber mer og mer om sig. Man fortæller mig her, at havde det ikke været for Fascisterne, saa vilde Italien nu have været bolsjevikisk. Disse Fascister maa være nogen modige Karer. Man fortæller mig saaledes, at et Steds havde 3000 — tre Tusinde — Arbeidere bemægtiget sig en Fabrik. Men 6 — siger og skriver sex — Fascister drev dem ud, og leveret Fabriken tilbage til dens rette Eiere, under hvem Arbeiderne da vendte tilbage til sit Arbeide som før.

Jeg syntes forresten ikke Fascisterne saa saa forfærdelig skrækindjagende ud. Men det gjør ikke Arbeiderne heller.

I det hele taget er Mændene her smaa og er ikke staselige eller pene — helst det modsatte. Kvinderne derimod her i Neapel er vakre, ja gjennemgaaende meget skjønne. Ialfald de unge; thi det ser ud til at de hurtig ældes og bliver da meget rynket. Jeg har flere Gange paa mine Spadserture rundt i Byens Gader maatte standse og se paa Kvinderne, saa skjønne og saa staselige som de er, med opreist Holdning, som de formodentlig har faaet ved gjennem Slegtled at have baaret og ballanceret Byrder paa Hovedet. Men Mændene gaar skjødesløst med svingende Overkrop og Arme.

Da jeg kom hertil Lørdag Aften Kl. 11.30 tog jeg Vogn til Hotellet; thi Stationen er i sydøstlige Kant af Byen og omtrent to Mil derfra er Hotellerne, hvor Turisterne bor, i den nordvestlige Bydel, nordenfor den førnævnte Fjeldhaug. Pizzafalcone, nær Bugten og Byens vakreste Park, kaldet Villa Nazionale. Det ene Hotel vi standset ved efter det andet var fuldt af Gjæster. Først ved det femte fik jeg Værelse. Med fuld Pension, som det kaldes, — Kost og Logi — koster det 60 Lire pr. Døgn. En Lire, som normalt er værd 20 Cents, er nu fem Cents, saa det bliver $3.00 pr. Dag? Jeg havde ventet at maatte betale Kjøreren mindst 10 Lire extra for at kjøre til flere Hoteller og vente en Stund ved hvert. Men han forlangte ikke mere end de omforenede 10 Lire, som jo var billig, selv om jeg havde faaet Værelse paa det første Hotel vi kjørte til. Jeg fik derfor en lidt bedre Mening om Folket her med engang; thi jeg havde naturligvis hørt og læst om, at man maatte passe sig for Optrækkere og Snyderi i Neapel. Og jeg gav Kjøreren med Glæde 15 Lire mere end omforenet. Havde han forlangt ti Lire extra, havde jeg prutet og kanske nølende givet ham fem, og faaet et daarlig Indtryk af Folk og Forhold. Saa lidet skal det til stundom.

Det var behageligt at komme tilbage til vesterlandsk Madstel. Der var vistnok god Mad i Østerland, men Serveringen var noget uvant. Der manglet noksaa ofte Poteter. I Ægypten kunde det være undskyldeligt; thi der vokser ikke

Poteter af egen Sæd, saa man maa hvert Aar faa Saapoteter fra Italien eller Grækenland. Jeg glemte at nævnte dette i Brevene fra Ægypten, og nævner det derfor her. Med Kjødet fik vi der i Almindelighed Salad med Olivenolje paa. Vi fik nok ogsaa nogle Gange Poteter, men en eller to Gange fik vi dem i Ægypten som en extra Ret, før vi fik Kjødet. I Palæstina, Syrien og Grækenland havde vi hver Dag udmærket godt stegt — Roast — Faarekjød; men næsten bestandig uden Poteter til — bare Salad med Olivenolje. — Saa jeg har nydt Maaltiderne her næsten som en Gourmand disse Dage. Sjelden har jeg forresten været paa et Hotel med saa godt Kjøkken som paa dette. Og under Middagen, som spises om Kvelden mellem Klokken syv og otte, er her udmærket Musik af et lidet neapolitinsk Orkester eller Kvartet eller hvad man nu kalder det — det er en stor og en liden Violin, en Harpe og et Blaaseinstrument. Indimellem synger en Sangerinde med en udmærket Stemme neapolitanske Viser, akkompagneret af Orkestret. Jeg syntes derfor, den anden Aften jeg var her, at naar jeg spiste saa godt under saa deilig Musik, saa maatte jeg ogsaa spendere en Flaske Øl paa mig selv. Alle andre drak Vin, men jeg kan ikke noget med den sure Bordvinen. Jeg spurgte derfor Hovedopvarteren om han ikke havde godt tysk Øl. Jo, han havde ægte Münchener Pschorr Bräu. Da han kom med Flasken, og jeg spurgte hvad den kostet, saa var det 15 Lire — 75 Cents, en urimelig Pris, naar man betænker, hvor lave de tyske Penge nu er. Flasken havde vistnok ikke kostet to Lire. Og jeg fortalte ham, at i Norge kunde man kjøbe Pschoor Bräu, Øl, indført fra München, for omtrent det samme som fem Lire, eller kanske mindre. Ved Bordet ved Siden af sad der en Mand og hans Hustru. De havde hørt Samtalen, og efter Maaltidet kom de og hilste paa mig; thi da de havde hørt jeg nævnte Norge, troede de jeg var Norsk. Det var Viceformanden i norsk Landmandsforbund og hans Hustru, som havde været i Neapel nogle Dage, og de var de første Norske, jeg havde truffet, siden jeg reiste fra Berlin. Han havde

været Norges Udsending til et stort Landbrugsmøde, som forrige Uge havde været holdt i Rom.

Det er ikke bare paa Land og paa Sjø og i Luften her er vakkert her nede i og ved Neapel, men ogsaa nede i Sjøen. Det faar man se i et Aquarium i Parken, den førnævnte Villa Nazionale. Der er mange overmaade vakre Planter, og mange Slags Dyr og Fiske i de skjønneste Farver. Ingen andensteds paa Jorden skal der være saa vakre Planter og Dyr og Fiske i Sjøen som her.

I Neapel skal være over 300 Kirker. Jeg har besøgt en Del. Den interessanteste er kanske en paa den søndre Side af Pizzafalcone. San Francesco di Paola heder den og en Efterligning af den berømte Pantheon i Rom. Den er forholdsvis ny, bygget i Aarene 1817—1831.

I det store Nationalmuseum er der meget interessante Samlinger fra de delvis udgravede Byer Herculeanum og Pompei. Jeg besøgte Pompei og Vesuv igaar. Der var et Selskab fra Hotellet, hvor jeg bor, som skulde ud der, og det var først Bestemmelsen, at jeg skulde være med i samme Følge. Men da jeg hørte, at der skulde være Damer med i Følget, besluttet jeg ikke at være med; thi saa mange havde fortalt mig, at jeg ikke maatte besøge Pompei i Følge med Damer, fordi der var meget der, som ikke godt kunde vises for et blandet Selskab af Herrer og Damer. Jeg vidste naturligvis fra Skrifter og fra Samtaler med andre, hvad dette, som ikke kunde besøges i et blandet Selskab var, og skjønt det ikke er af det vigtigste, som er at se i Pompei, saa har det dog sin Betydning, da det viser en Side af Livet og Moralen i det romerske Samfund i det første Aarhundrede af vor Tidsregning. Naar man har været i Pompei og seet det, forstaar man at det romerske Samfund maatte gaa tilgrunde. — I de fleste Beretninger i Bøger og Bladartikler fra og om Pompei hentydes der til det, som noget forfærdelig liderligt, usædeligt, umoralsk, eller i lignende Udtryk, uden netop at fortælle hvad det er. Nogle af de Beretninger, jeg har læst, har dog fortalt om det lige frem, som det er, og jeg

har bestemt mig til det samme. Ellers vilde jeg ikke hentydet til det engang.

Jeg blev altsaa ikke med i det blandede Selskab, men leiet en Fører alene, og igaarmorges tidlig kjørte vi med Jernbanen ud til Pompei, 15 Mil Syd fra Neapel, hvor vi tilbragte ca. fem Timer, og kjørte saa tilbage til en Station lige under Vesuv, hvorfra der gaar Bane op til Krateret, som jeg da kjørte med op dertil, medens Føreren ventet nede paa Stationen; thi oppe paa Vesuvs Top maa man have særskilte Førere, som er deroppe hele Dagen.

Pompei blev anlagt af Grækerne og er først nævnt i Historien Aar 316 f. Kr. Den blev indlemmet i det romerske Rige Aar 290, og blev senere et yndet Opholdssted for romerske Stormænd. Den laa næsten midt paa Sletten mellem Vesuv og Fjeldene paa Halvøen Syd for Bugten ved Neapel, og halvanden Mil fra Sjøen. Den havde omtrent 20,000 Indbyggere, da den 63 e. Kr. blev næsten ødelagt af et usædvanligt sterkt Jordskjælv. Men den blev strax gjenopbygget. Saa det var forsaavidt en ny By, som af Grus og Aske fra Vesuv blev begravet 16 Aar senere, og den By, som nu er udgravet, er ikke et Billede fra forskjellige Tider, men fra sidste Halvdel af det første Aarhundrede af vor Tidsregning.

Særvold i Apollos Tempel i Pompei

Det var den 24de August i Aaret 79 at Katastrofen hændte. Pompei blev da først begravet under et Lag af Lavagrus af Størrelse som Ærter eller Bønner otte

Fod tykt, og derefter med et Lag af Lavaaske blandet med Vand over tre Fod tykt, saa hele Byen var skjult. Mange af Indbyggerne fik dog reddet sig, men man antager at over 2000 omkom. I Oldtiden blev der gjort en Del Udgravninger, formodentlig af Eierne, for at faa fat i nogle af deres værdifuldeste Eiendele. Men senere blev Byen helt glemt. I 1784 stødte en Farmer paa en Del Statuer, og dermed var Pompei opdaget igjen. Nu er omtrent Halvdelen af Byen udgravet, og det formodentlig de vigtigste Bydele, saaledes Forum, to Theatre og Cirkus, flere Templer, Bade, og en Mængde private Beboelseshuse.

Mange af Gaderne er snorrette, men smale. De bredeste er sjelden over 24 Fod brede, de smaleste bare 14 Fod. De er brolagte med store Lavablokke, og paa begge Sider er der høie Fortauge. Ved Gadekrydsene er der lagt nogle høie Stene ude i Gaden mellem Fortaugene, som Fodgjængerne kunde træde paa, naar de skulde krydse over til den anden Side.

Husene var, som de endnu er i Damaskus f. Ex., indadvendte. Det er, de har ingen Aabninger — Vinduer — mod Gaden, men har sine Aabninger mod en eller to aabne Pladser inde i Huset. Frem mod Gaden er der dog en Del smaa Rum, dog helt skilt ved Vægge uden Døre fra Resten af Huset. Disse Rum var udleiet til Handelsboder eller andre Forretningslokaler, ligesom første Etage nu i Husene i Neapel. Imellem disse Boder gaar der en Gang ind til Eierens Beboelsesleiligheder. Rundt den aabne Plads i disse var det rigt udstyret med vakre Søiler, og med Statuer og Vandspring. Endnu ligger Blyrørene til somme af disse der. Mange af Værelserne var rigt dekorereret med Malerier i vakre Farver, malet paa det tykke Stukkalk Beslag paa Væggene. Meget af alt dette er nu flyttet til Nationalmuseet i Neapel. For at faa Malerierne flyttet har man maattet skille det tykke Beslag fra Væggene. Men i somme Huse har man ladet alt være, som man fandt det. Og det er da helst disse Huse man besøger i Pompei.

Min Fører og jeg havde allerede besøgt en hel Del af

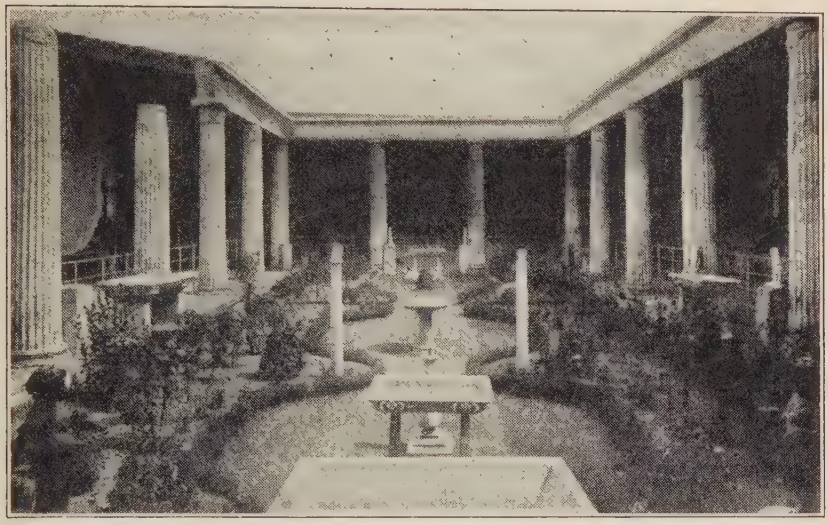

Den aabne Plads i Vettiernes Hus i Pompei

Byen, da han i en af Hovedgaderne pegte paa et Billede indhugget i Brolægningen. Det var Billedet af de Dele af det mandlige Legeme, som man ikke nævner. Føreren sagde der var flere saadanne Billeder i Gaderne der i Nærheden, og alle pegte i samme Retning. Vi gik da did, og kom til et Hus, som var afstængt. Men Vagten laaste op, og vi kom ind i et større Rum. Rundt dette var der flere Værelser med opmurede Sengesteder. Men paa Væggen over Dørene til disse Værelser var der malet Billeder af nøgne Mænd og Kvinder i kjønslig Samkvem i de forskjelligste Stillinger. Det var nemlig et Skjøgehus, fortalte Føreren. Nu, at saadanne Billeder kunde findes i et saadant Hus, kan være forstaaeligt. Men at der kunde være saadanne Billeder i Sengeværelser i private Huse, er ligesaa uforstaaeligt. Det var dog Tilfældet. I en Hr. Vettis Hus, formodentlig en Rigmands, thi det er et af de største og peneste Huse i Pompei, var der i et — naturligvis aflaast men paa Førerens Anmodning for os aabnet — Sengeværelse et stort Maleri fuldt saa usædeligt

som noget af de i førnævnte Hus. Ligesaa i flere andre private Huse. Der var ogsaa i et Hus paa Væggen i Hallen lige ved Siden af Døren ind til den aabne Plads et Billede af de mandlige Legemsdele, hvis Billede vi havde seet i Gaden. Over dette var der nu bygget som et Skab med laaset Dør; men denne bliver af Vagten aabnet paa Opfordring. I Nationalmuseet i Neapel er der to Sale, som altid er aflaast. Der er Vagt ved Døren, og paa Opfordring bliver Døren aabnet. Disse Værelser er fulde af lignende usædelige Malerier og — Skulpturarbeider fra Pompei. Da jeg var inde i de Sale, var vi bare Mænd. Men da vi kom ud, stod der ved Døren fire rigt klædte amerikanske Damer, som vilde ind der. Og ind slap de.

Jernbanen op til Toppen eller kanske rettere Krateret af Vesuv begynder som en almindelig elektrisk Adhesionsbane med en Stigning af fem Fod pr. 100 Fod frem. Men to Mil fra Udgangsstationen gaar den over til Tandhjulsbane med Stigning af 20 Fod pr. 100. Et Lokomotiv skyver der Vognen foran sig. Tre Mil fra Udgangspunktet gaar den atter over til vanlig Adhesionsbane, til fem Mil fra Udgangsstationen. Der bytter man Vogn. Thi derfra op til Toppen er det Taugbane, med Stigning af 51 Fod pr. 100. Denne Taugbane har en Længde af 2460 Fod, og dens øvre Station er henved 3700 Fod over Havet. Der faar hver Passager en Fører til at følge sig op til Kraterranden. Man gaar dog ikke ret op fra øvre Station, men i en Halvcirkel rundt en Fjerdedel af Toppen, før man kommer til Kraterkanten. Det var høit deroppe og brat nedover, saa jeg havde ikke noget imod at have Føreren gaaende paa Udsiden af mig. Fra nedre Station af Taugbanen er der ingen Plantevæxt, men bare Lavagrus.

Det var et uhyggeligt Syn at staa der paa Kanten af den store Gryde, det store Hul ned i Toppen af Fjeldet, og se det ryge der nede, og kaste Sten høit op i Luften, mange Hundrede Fod, og høre Bulderet, som naar noget indestængt koger. Krateret er 900 Fod dybt og omtrent 2300 Fod i

Vesuvs Krater

Tversnit oppe ved Kanten. Nede i Midten af Krateret er der rundt Hullet en stor Saate, dannet af Gruset som kastes op. Ikke mindre uhyggelig bliver det deroppe, naar man kommer ihu, hvilke Ulykker Vesuv har foraarsaget, og at der naarsomhelst kan ske nye frygtelige Udbrud og Jordskjælv, som dengang i Aaret 79, da Pompei blev begravet, eller i 1906, da Toppen af Krateret faldt ind og Vesuvs Høide formindskedes med over 250 Fod, fra 4,275 Fod over Havet til 4,013 Fod, og Kraterets Tversnit udvidedes fra en Gjennemsnitsbredde af lidt over 600 Fod til 2300 Fod. Skjønt det er et storartet Skue at staa der og se ned paa Virksomheden dernede i Krateret, saa bliver man ikke staaende længe, men skynder sig tilbage til Taugbanestationen. Og først da man er paa Nedvei igjen, begynder man at aande lettere, og begynder rigtig at nyde den herlige og storartede Udsigt, man har der fra Sædet i Taugbanevognen udover Neapel og Omgivelser, udover den skjønne Gulf og Øerne udenfor, og udenfor dem igjen det blaa Middelhav.

Tredie Brev

Foreløbig halvanden Dag i Rom

Rom, Italien, 27de Mai 1922.

Det første jeg saa af Rom var Peterskirkens vældige Dom. Jeg havde en lang Stund seet udover Campagnaen, den store Slette østenfor og søndenfor Rom, eftersom Toget svinget mere og mere vestover langs Nordsiden af Albanerfjeldene. Jeg havde staaet og seet udover, og, medens Landskabet havde rullet forbi mit ydre Blik, havde Historien passeret Revy for mit indre. Jeg havde seet den By, som vi nu nærmet os, vokse op fra en liden ubetydelig Kongestad til Hovedstaden i en mægtig Republik, for senere at kulminere som Keiserstad i det vældigste Verdensrige, som nogensinde har existeret. Jeg havde seet dette Verdensrige gaa tilgrunde, men paa Ruinerne af det havde jeg seet et andet Rige vokse og sprede sig udover Jorden — Guds Rige, Kristendommen. Men jeg havde ogsaa seet dette Riges jordiske Tjenere, ligesom Konsulerne i den fordums romerske Republik, opkaste sig til Herskere, og for at naa dette Maal havde jeg seet dem forvrænge Jesu Evangelium og endog sælge Hans Forsoning for Penge.

Som jeg nu staar der i Korridoren paa Vognen og stirrer udover Campagnaen, for at faa et første Skimt af den evige Stad, som Byen ofte kaldes, faar jeg i Horisonten i Nordvest se et stort rundt Taarn hæve sig ud af Disigheden — thi Luften var disig af sterk Varme. Jeg peger paa det og spørger en italiensk Prest, som staar ved Siden af mig i Korridoren, hvad det er, idet jeg tiltaler ham paa Latin og siger: "Domine, potes mihi dicere quam esse hanc copulam magnam?" Jeg syntes nemlig, at der, i Nærheden af gamle Rom,

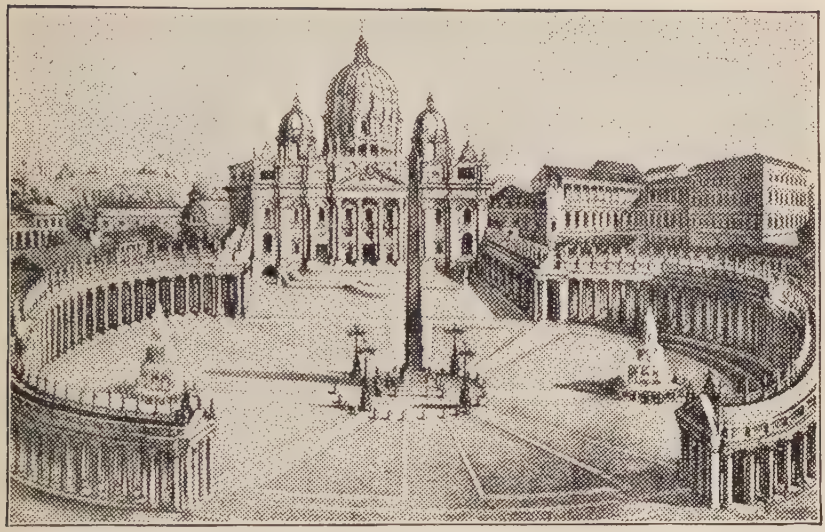

St. Peterskirken

maatte jeg bruge Roms gamle Sprog, især da jeg talte til en Prest i det Kirkesamfund, som med Forkjærlighed fordetmeste bruger dette Sprog ved sine Gudstjenester. Han svarte — paa italiensk —: *"Si, signore, e la cupola di San Pietro in Vaticano."* Det var altsaa Domen paa St. Peterskirken i Vatikanet, den Kirke, som jeg netop havde tænkt paa. Thi det var for at skaffe Penge til Bygningen af den, at Paven solgte Jesu Forsoning, Syndsforladelse, eller Aflad, som det kaldtes, for Penge. Ikke bare for begangne Synder solgte Paverne saadanne Aflad, og for Synder som en muligens kunde komme til at begaa, men ogsaa for Synder, som en havde besluttet at ville begaa. Og ikke bare til Enkeltpersoner solgtes saadanne Afladsbrev, men ogsaa til Menigheder for alle dens Medlemmer. Jeg saa saaledes i Eisleben i Tyskland et Afladsbrev hænge i Ramme paa Væggen i det Hus, hvori Martin Luther blev født, som var udstedt til Menigheden der i Byen for et bestemt Tidsrum. Det var jo meget nemt, sagde Konen, som viste mig rundt i Huset.

Peterskirkens Bygning var Kulminationspunktet i Pavemagten. Thi Afladsbrevene, som bygget den, blev ogsaa en af de vigtigste Aarsager til Reformationen, hvorved Pavens Magtomraade blev indskrænket, og hans Magt hemmet, men desværre ikke knækket. Det er her Beviser nok for overalt. Ikke bare her i Syd-Europa, men længer Nord, og særlig i Amerika, hvor Paven har faaet et Magtomraade meget større end det, han ved Reformationen mistet i Europa. Se bare paa Medlemslisten i Nationernes Forbund. De romerskkatholske Lande har flere Medlemmer baade i Raadet og i Repræsentantskabet end alle de andre tilsammen — Protestanter, Græsk-Katholske, Muhamedanere og Hedninger. Den største og sterkeste lutherske Magt, Tyskland, er blevet ribbet og nedbrudt — forhaabentlig ikke knækket — og skjønt et af Pavens bedste Rygstød, Østerrige, er gaaet tilgrunde, saa har dog Paven isteden faaet fire Stemmer i Nationernes Forbund — Østerrige, Ungarn, Czeckoslovakiet og Polen. Selv i vort eget Land, De Forenede Stater, kan den opmerksomme Iagttager baade fornemme og se Pavens Magt. Gad vide hvor meget den gode og slue Katholik Mr. Tumulthy, Præsident Wilsons Privatsekretær og fortrolige høire Haand, for ikke at nævne Paven, havde at gjøre med den saakaldte Fredsslutning i Versailles, hvorved ikke bare den preussiske Militarisme blev knækket, men Tyskland blev ribbet paa alle mulige — og umulige — Maader, og det protestantiske tyske Folk for lange Tider trælbundet. Hvor meget af dette nu berygtede Dokument, Versaillesfreden — som ved Siden af Trælkingen af det lutherske tyske Folk ogsaa indbefattet Oprettelsen af Nationernes Forbund, hvor Katholikerne er og bliver i Majoritet — er en "Tak for sidst" fra Pavemagten, en Gjengjæld for de 95 Theser, som hin Middagsstund den 30te Oktober 1617 blev opslaaet paa Slotskirkedøren i Wittenberg? Ja, jeg bare undres, jeg. Kan være, at disse Dokumenter, disse Begivenheder ingen Forbindelse har med hinanden. Hvorvidt det Faktum, at Frankrige efter Versaillesfreden atter har oprettet den før afbrudte diplomatiske For-

bindelse med Vatikanet, har nogen Forbindelse med de nævnte Begivenheder, kunde ogsaa være noget at undres over.

Jeg kom til at tænke paa disse Ting nu her i Rom. Thi her feires i disse Dage en stor katholsk Fest, Eucharistfesten eller den Hellige Nadvers Fest, som ikke har været feiret paa over et halvt Hundrede Aar, ikke siden Kirkestaten — den Del af Italien, som Paven var verdslig Fyrste over — blev indlemmet i det nye Kongerige Italien i 1870. Her er i Anledning denne Fest Titusinder af Udlændinger og Pilgrime fra alle katholske Lande, eller kanske rettere fra alle Land, hvor der er Katholiker. Og det er der vel i alle Lande. Ogsaa i Norge. Da Katholikerne for henved 50 Aar siden bygget en Kirke i Bergen, kjøbte de Menighedslemmer for at faa en Menighed, idet de lutherske Familiefædre, som vilde gaa ind i Menigheden blev betalt en noksaa stor Sum Penge. "Hensigten helliger Midlet!"

Mange af Pilgrimene her er uden Tvil fromme, ydmyge, alvorlige Kristne. Jeg har saaledes seet mange af dem krybe opover Trapperne til et Kapel ved Kirken San Giovanni in Laterano — St. Johanneskirken i Lateranet. — Op Trapperne til Peterskirken har jeg ikke seet nogen Pilgrime krybe; med inde i Kirken er der ved en af Pillarerne en Broncestatue af St. Peter, siddende paa en hvid Marmorthrone. Peters høire Fod stikker lidt frem for Fodstykket, og denne Fod saa jeg mange Pilgrime kysse. Mange tørket dog først Foden med sit Trøieærme, somme med sit Lommetørklæde. Peters Fod er ved al denne Tørkning og Kysning blevet noksaa meget slidt. Men den er jo ogsaa meget gammel. I henved 1200 Aar sad St. Peter i et Kloster der i Nærheden, førend han for vel tre Hundrede Aar siden af Pave Paul V blev flyttet ind i sin Kirke. Jeg skriver ikke dette for at kritisere hverken dem som kryber opover Trapperne til Kapellet ved St. Johanneskirken eller dem som kysser St. Peters Fod i Peterskirken. De gjør det vist i en god Hensigt. Det løsner en Del af deres Trang til at dyrke og tjene Gud, og hvad Kysningen af St. Peters Fod angaar er det,

for sommes Vedkommende, en Hyldest til den store Apostel. De har jo ellers saa liden Anledning til at tage aktiv Del i Gudstjenesten. Der er ingen Menighedssang, og de Bønner de fremsiger er jo paa Sprog, de ikke forstaar. Saa det bliver at korse sig, at stikke Fingeren nedi Vievandet ved Indgangen til Kirken, og at sidde derinde og se Ryggen paa en rigt og prydeligt klædt Prest oppe ved Alteret, som læser og messer noget paa et Sprog, de ikke forstaar. Og selv om de forstod Sproget, saa høres det ikke ud til, at Presterne gidder læse eller messe saa høit, at Folket kunde høre og forstaa det. Nei, min Kritik gjælder Lederne, fra Paven nedigjennem Rækkerne, som har lært Folket denne Krybningen og Kysningen og Korsningen, som har givet Folket Ceremonier istedenfor Evangeliet; Jomfru Marie og Helgener i Stedet for Kristus.

Jeg skrev i Begyndelsen af dette Brev, at jeg havde staaet en lang Stund i Korridoren paa Jernbanevognen. Faktum er, at jeg havde staaet der i fire—fem Timer, omtrent hele Tiden fra Toget gik fra Neapel. Jeg kjørte i god Tid fra Hotellet i Neapel, saa jeg var ved Stationen der henved en Time før Togets Afgang. Da jeg havde kjøbt Billet, tænkte jeg, at jeg vilde faa indskrevet som Reisegods — checke, som vi siger i Amerika, — den ene af mine to Haandkufferter. Men det blev en lang Historie. Der var en før mig, som havde tre Kufferter at checke. Det tog vedkommende Betjent over 20 Minutter at veie disse og udregne, hvor meget det vilde koste, og saa yderligere at udskrive Mærkelapperne og Kvitteringen. Ikke fuldt saa længe tog det at blive færdig med mig, men dog henved ti Minutter. Saa maatte jeg hen til et andet Sted med Kufferten, hvor to Mand klistret Mærkelappen paa den ene Ende af den. Da saa dette var gjort, og jeg skulde faa Kvitteringen — Checken — og gaa, vilde de ha Drikkepenge for at have klistret Lappen paa Kufferten. Jeg bad dem reise did, hvor Pepperen gror. Først staa der og vente over en halv Time og saa endda til betale Drikkepenge! Nei, ingen Drikkepenge, hid med Kvitteringen; som

jeg da fik og skyndte mig ombord paa Toget. Der var fuldt omtrent overalt. Jeg trængte mig dog ind i en Kupé, men maatte snart ud igjen. Thi varmt og kvalmt var der, Gardinet var trukket ned for Vinduet, saa ikke Solen og heller ikke Luften kunde komme ind, og i Korridoren lige ud for Kupédøren stod der mange. Saa det var næsten som at sidde i et Fængsel, liden Luft, skrækkelig varmt, og værst af alt for mig ialfald, som reiste for at se mig om, — ingen Udsigt. Saa jeg stod omtrent hele Veien. Aldrig har jeg bedre end da forstaaet, hvor herligt det er at reise med Jernbanen i Amerika. Vi har Verdens bedste Stel og Verdens bedste og koseligste Jernbanevogne. Bedst af alle tror jeg Jim Hills paa Great Northern Jernbanen er. Store høie luftige Vogne med brede, bløde, høiryggede Sæder. Jeg har ialt kjørt mellem to og tre Hundrede Tusinde Mil paa Jernbanerne i Amerika, og aldrig blevet træt, medens jeg var temmelig træt af den bare 150 Mil lange Tur fra Neapel til Rom, saa interessant den end var. — En liden Stund efter jeg havde seet Domen paa St. Peterskirken svinget Toget i Nord tvers over Campagnaen langs Resterne af de store Buer, som bar Claudius's berømte Akvadukt, og tyve Minutter senere var vi paa Jernbanestationen i Rom.

Jeg var altsaa i Rom! At beskrive mine Følelser, idet jeg traadte fra Stationen ud paa den store vakre Piazza fremfor den, skal jeg ikke prøve paa. Skjønt jeg netop kom fra nogle af Verdens mest interessante og mest berømte Byer, og Besøg i Verdensbyer var begyndt at blive mig næsten som en Hverdagsbegivenhed, er der dog noget særegent ved Rom, som sætter den, ligesom Jerusalem, i en Klasse for sig selv. Det er vel ogsaa derfor, den kaldes den evige Stad — den er altid ny, den har altid sin Tiltrækning, hvilke Byer man ellers før har besøgt. Og for mig skulde det dertil være næsten som at komme hjem igjen efter et langt Fravær. Jeg havde i sex Aar ved Luther College studeret Roms gamle Sprog, dens Historie og Literatur, Institutioner, osv., og disse havde endog været mit Hovedstudium, et Studium, som jeg

ikke havde lagt paa Hylden, da jeg var færdig paa Colleget, men ogsaa senere i ledige Timer syslet med. Saa jeg troede jeg var godt kjendt her allerede før Ankomsten. Men i det fik jeg en stor Skuffelse. Det var det gamle Rom, jeg kjendte, Ciceros og Cæsars, Augustus's og Hadrians Rom. Middelalderens Rom havde jeg forsømt, og derfor kjendte jeg forlidet Nutidens Rom. Derfor blev jeg saa meget skuffet, da jeg kom ned paa gamle Forum Romanum og fik se, hvor lidet der er igjen af den Storhed og Herlighed, som jeg vidste engang var der.

Jeg bliver bare halvanden Dag i Rom denne Gang, og reiser allerede i Kveld nordover til Tyskland. Jeg havde tænkt at være her mindst en Uge. Men jeg fik igaar, strax efter Ankomsten, Breve fra min Kone i Tyskland, som gjør, at jeg finder det rettest at reise nordover strax.

Som antydet i et tidligere Brev, har jeg ogsaa fundet, at jeg ikke kan reise saa hurtig, som oprindelig bestemt, før jeg havde lovet at skrive Reisebreve fra Turen. Jeg har derfor besluttet at blive i Europa mindst et Aar til. Vi bliver da i Tyskland i Sommer, og reiser saa til Italien og Rom til Vinteren og bliver her en Maaned eller to eller mere. Thi saa meget har jeg seet de Timer, jeg har været her, at Rom bliver man ikke færdig med paa en Dag eller en Uge, især naar man skal skrive og fortælle fra og om den. Ingen anden By, jeg har været i, kan i saa Henseende sammenlignes med den.

Det bliver derfor lidet, jeg i dette Brev kommer til at fortælle om selve Rom. Jeg kunde nok have faaet fat i en Fører og en Vogn og kjørt rundt og seet en Del af Roms Seværdigheder. Men det vilde blevet for overfladisk og utilfredsstillende. Jeg foretrækker at spadsere fra Sted til Sted, thi da faar jeg samtidig studere Folkelivet og se mange Ting, som undgaar den kjørende. Jeg har dog igaar Eftermiddag og idag besøgt en hel Del Steder, og endog fundet Tid til at tilbringe et Par Timer i det italienske Storthing. Og i intet andet Storthing, jeg har besøgt, er jeg blevet modtaget

med saa stor Høflighed, som her. En pen Loge fik jeg anvist, og man bragte mig Papir og Telegramblanketter, med Statens Vaabenmærke paatrykt, og spurgte, om jeg ønsket Pen og Blæk eller Blyant. Det trængte jeg dog ikke, thi jeg havde min Fyldepen i Lommen. Det blev dog ingen Skrivning der, bare nogle faa Notater, som jeg ikke finder værd at referere.

Jeg bor her paa et Pensionat, som var blevet mig anbefalet, da jeg var i Kjøbenhavn. Jeg kunde dog faa Værelse her bare to Nætter, altsaa til Søndag, fordi for hele næste Uge tyve Værelser var bestilte til Pilgrime allerede i Januar Maaned. Jeg syntes det var kjedelig; thi jeg vidste ikke da, at jeg kom til at reise allerede ikveld, og saaledes trænge Værelse bare en Nat. Jeg sendte Hotelgutten til Jernbanestationen efter min checkede Haandkuffert, men han kom tilbage med den Besked, at den ikke var der. Heller ikke idagmorges var den kommet, saa jeg begyndte at frygte for, at man havde holdt den tilbage i Neapel, fordi jeg ikke havde givet dem, som klistret Mærkelappen paa den, Drikkepenge. Det havde de utvilsomt ogsaa gjort i 24 Timer; thi den kom først i Eftermiddag, med samme Tog, som jeg kom med igaar, endskjønt der i Mellemtiden havde gaaet mange Tog.

Mit første Besøg, efter jeg havde faaet Værelse, gjaldt det amerikanske Konsulat, for at faa mine Breve. Og der fik jeg da endelig de Breve, som jeg skulde have faaet paa vort Konsulat i Jerusalem, men som ikke var kommet dertil, da jeg var der, samt de Breve, som havde været sendt direkte til Rom. Efter jeg havde læst dem, og været paa Telegrafkontoret og sendt et Telegram til Tyskland til min Kone, gik jeg til Forum Romanum, det gamle romerske Torv, Centrum for det i Rom pulserende Liv i tolv Hundrede Aar, først i Kongetiden baade for Handelslivet og det politiske, senere i Republikens Tid mest det politiske, og senest i Keisertiden vel helst det religiøse, og var da omgivet af en Mængde Templer med prægtige Søiler og Billedstøtter. Senere forfaldt det. Dets Bygninger blev brugte som Stenbrud til Opførelse af Kirker og andre Bygværker, ja dets vakre Marmor-

blokke blev endog brændte til Kalk, og Forum blev brugt til Affaldsplads, saa somme Steder laa dets Brolægning 40 Fod under Overfladen, da man begyndte paa Udgravningerne der. Nu er det meste udgravet. Men for dem, som kjender Rom og dens Forums Storhedstid, er det vemodigt at komme der og se, hvor lidet der er igjen af dens fordums Pragt.

Igaaraftes efter jeg havde spist Aftensmad, gik jeg en Tur langs en af Roms Hovedgader til Tiberen, Elven, som Rom ligger ved. Denne Gade begynder ved Pladsen fremfor Jernbanestationen og kaldes den første trekvart Mil nedover Via Nazionale; saa er der et Stykke, som kaldes Via del Plebiscite, medens den nederste trekvart Mil ned til Tiberen kaldes Corso Vittorio Emanuele. Broen over Elven der har ogsaa samme Navn og kaldes Ponte Vittorio Emanuele. En halv Mil paa den anden Side af denne Bro staar St. Peterskirken.

Det var en meget interessant Spadsertur udover Kvelden. Jeg fik se det romerske Gadeliv, som det arter sig om Kvelderne, jeg var inde paa et Par Restauranter og saa Romerne drikke sur Vin, som jeg ogsaa smagte paa, endskjønt jeg ikke liker den. Et Sted kom jeg til at sidde ved samme Bord som et Par ældre Romere, Mand og Kone, da alle andre Borde var optagne. De koset sig med sin sure Vin, Manden røgte paa en sur Snadde, og Konen holdt en liden Hund paa Fanget. Jeg holdt Haanden bort mod Hunden, som slikket den. Da smilte Konen og sagde, at den forstod, jeg var glad i og god mod Dyr, og løftet den bort paa Fanget til mig, saa jeg kunde holde den en Stund.

Den øvre Del af denne Gade, den nærmest Jernbanestationen, har store fine Handels- og Kontor- og Bankbygninger paa begge Sider, og der er fine Kafeer og Restauranter; men den nedre Del er ældre, og Restauranterne der frekventeres mere af den jevne Borgerklasse og Arbeiderne.

En Ting bør jeg kanske her nævne, da det bedre end meget andet, jeg kunde omtale, viser Forskjellen paa Forholdene og Sæderne her og længer Nord i Europa eller i

Amerika. Det ser ikke ud til her, at man synes det er upassende at staa saa at sige midt paa Fortauget og vanne, som man siger paa Bergensk. Det er lavet til saadan her. Medens man længer Nord i Europa har bygget smaa Nødtørftshuse af Jern paa Torv og aabne Pladse, og somme Steder endog har dem nedi Jorden, som f. Ex. ved Gateway og ved Seven Corners i Minneapolis, har man her i Rom bare fæstet to tolv Tommer brede Jernplader til Husvæggen, med et Mellemrum paa to Fod mellem dem. I Fortauget mellem disse to Jernplader er der et rundt Kloakhul. Det er alt, og disse bruges, medens Folk gaar lige forbi, uden Genance.

Jeg stod igaaraftes en lang Stund nede paa Broen over Tiberen og ventet paa Sporvognen, for at kjøre tilbage til Hotellet. Men ingen kom. Jeg begyndte da tilslut at gaa samme Gade tilbage, men vendte mig ofte for at se, om en Vogn skulde komme. Jeg gik det ene Kvartal efter det andet, og fremdeles ingen Sporvogn, hverken den ene eller den anden Vei. Jeg spurgte da langt om længe en Politimand, om Sporvognene sluttet at gaa saa tidlig paa Kvelden i Rom — Klokken var endnu bare elleve — og han fortalte mig da, at Sporvognsfolkene havde streiket de sidste to Dage, idet de troede, at nu, da der var saa mange Pilgrime i Byen, vilde det være en god Tid til at tvinge igjennem sine Krav. Skjønt jeg havde gaaet langs Sporvognsgader hele Kvelden, havde jeg været saa interesseret i Bygninger og Gader og Butiker og Restauranter og Færdselen og Folkelivet, at jeg ikke havde lagt Mærke til, at der ikke kjørte nogen Sporvogne. Jeg maatte derfor gaa tilbage hele Veien, og blev noksaa træt, før jeg henved Midnat kom tilbage til Hotellet. Thi jeg havde jo været paa Fødderne næsten hele Dagen, først flere Timer staaende paa Toget fra Neapel til Rom, og efter Ankomsten her spadseret rundt det meste af Tiden.

Jeg var alligevel idagmorges tidlig oppe, og saasnart jeg havde faaet Frokost, spadserte jeg til Quirinalet, derfra til Pantheon, og derpaa til St. Peterskirken.

St. Peterskirken var ingen Skuffelse. Den var alt jeg

havde ventet og mere. Den er meget vakrere inde, end jeg havde tænkt mig. Jeg vidste den var stor, jeg vidste den var den største Kirke i Verden; men med det samme jeg kom ind, saa den ikke saa stor ud. Ja ikke senere heller. Thi alt i den, selv de mindste Enkeltheder, er saa vidunderlig vel proportionert, staar i saadan skjøn Harmoni til det vældige Rum.

I Vatikanet spadserte jeg gjennem en Uendelighed af Sale fulde af Statuer og Malerier og andre Kunstskatte, som ingensteds findes Magen til, og som ikke kan vurderes i Penge. Jeg saa alt dette, idet jeg gik forbi, og jeg saa det ikke. Thi det blev formeget paa en Gang. Og vanskelig var det for mig at samle mine Tanker om det jeg saa; thi jeg var ængstelig for min Kones Befindende, og samtidig ærgerlig, fordi min Haandkuffert ikke var kommet fra Neapel. Kom den ikke idag, saa maatte jeg udsætte reisen nordover. Derfor staar Vatikanet med dets lange Sale fulde af Kunstværker, og de store Skarer af Pilgrime, som bevæget sig gjennem Salene, næsten som en Drøm for mig.

Fjerde Brev

Milano — Gjennem Alperne

Milano, Italien, 24de Januar 1923.

Jeg havde lovet min Kone, at naar vi kom søndenfor Alperne, skulde vi komme til Sol og Sommer. Heri blev vi dog skuffede, baade hun og jeg; thi det var koldere her i Milano, da vi ved Halvsyvtiden om Kvelden kom hertil, end det var i Bern, da vi samme Dags Formiddag reiste derfra, og koldere end det var i Strassburg, da vi var der, ja koldere end det var i Bad Wildungen, da vi reiste derfra.

Forholdet er nemlig det, at den store Podalen, mellem Alpefjeldene i Nord og Vest og Apenninerfjeldene i Syd har helt Indlandsklima. Da den ligger paa samme Breddegrad som midtre Minnesota — Minneapolis paa 45 Grader nordlig Bredde, Milano paa 45½ — kan her om Vinteren være nøksaa koldt. Men fordi Alpefjeldene ligger nordenfor Dalen, er her dog ikke saa koldt som i Minnesota, som har bare Lavland nordenfor sig lige til Nordishavet. Gjennemsnitstemperaturen er her omtrent den samme som i nordvestlige Tyskland eller som paa Vestlandet i Norge. Det kan dog her stundom gaa ned næsten til Nul — altsaa ca. 30 Grader under Frysepunktet, medens det paa Øerne udenfor Bergen paa Vestlandet i Norge aldrig gaar lavere end til ti Grader over Nul — 22 Grader under Frysepunktet. Her er ofte skyet om Vinteren, og omtaaget og regnfuldt og ikke sjelden Sne, som dog ikke ligger længe. Naar saa dertil kommer, at Vinteren iaar har været usædvanlig mild nordenfor Alperne, vil man kunne forstaa vor Skuffelse, da vi kom hertil og fik se Folk gaa i tykke Vinterfrakker og Pelse. Men midt i Skuffelsen triumferede min Kone; thi hun havde

sin Pels med, medens jeg havde ladet min være tilbage i Tyskland. I Tyskland, Schweitz og Italien er nemlig kun Haandbagage, som man kan ta med sig ind i Kupeen, fri, medens den Baggage, som maa "checkes", er der meget høi Fragt paa, saa høi, at den paa en almindelig Kuffert kan beløbe sig til lige meget som en tredie Klasses Billet. Jeg havde derfor sat en Kuffert med min Pels og endel andre Klæder og endel Bøger i, igjen i Bad Wildungen, hvor jeg havde faaet Toldboden til at undersøge den og forsegle den, saa den, i Tilfælde jeg ikke kom til at reise nordover igjen over Tyskland, kunde sendes til mig til Norge via Hamburg, uden der at maatte aabnes, da der er Udførselsforbud i Tyskland paa forskjellige Ting, og andre maa der betales Udførselstold paa. Jeg havde raadet min Kone til ogsaa at lægge sin Pels igjen. Men hun havde hørt Damer ved Badet der fortælle sig, at selv i Rom brugte somme om Vinteren Pels. Jeg havde dertil sagt, at det var ikke Bevis paa, at man i Rom trængte Pels, da vi jo i Minneapolis havde set Damer gaa med Pels paa Gaden allerede i August, medens de allerede i Februar gik med Vaarkjoler. — Min Kone fik Brug for Pelsen ogsaa sydenfor Alperne; men jeg led heller ingen Nød, thi jeg havde ved Siden af Vaarfrakke ogsaa Semskinsvest og udenpaa alt, ligesom de fleste Turister, impregneret Gabardinfrakke. Det var dog behageligt at kommę til Hotellet og finde det godt og varmt allesteds, opvarmet ved Centralopvarming — steam heat. Næste Dag var det dog meget mildere, og har siden været over Frysepunktet med tørre Fortauge og Gader.

Turen forbi Alperne, som fra Oldtiden og nedigjennem Middelalderen, lige ind i den nyeste Tid til for 50 Aar siden, var en af de vanskeligste i Europa, om Vinteren ofte livsfarlig, foretog vi nu i Januar Maaned paa en halv Time siddende i et moderne Jernbanetog, drevet og opvarmet med Elektricitet.

Romerne anlagde ialt 10 Veie over Alperne. Somme af disse forfaldt noksaa meget i Middelalderen. Napoleon den

Store satte flere af dem istand og bygget nogle nye. Nu er der ialt 60 Kjøreveie over Alperne. Den mest berømte af disse Veie er den over Store St. Bernhardspasset lidt østenfor Mont Blank. Den er fra Jernbanestationen Orsieres i Kantonen Valais i Schweitz, 2970 Fod over Havet, til Toppen af Passet, 8110 Fod over Havet, 16 Mil, og fra Passet ned til Jernbanestationen Aosta i Italien, 1910 Fod over Havet, 20½ Mil, ialt 36½ Mil fra Dal til Dal. Paa Toppen af Passet er det berømte Store St. Bernhard Hospits, anlagt i Aaret 862. Det bestaar af et Kloster med Kirke og Værelser med 45 Senge for mandlige Reisende, samt Hospitset med 80 Senge. Det drives af 12 Augustinermunke med syv Hjælpere. Reisende faar en Dags Ophold frit, men det ventes, at alle lægger et rimeligt Beløb for Opholdet i Bøssen. Dette bliver dog ikke altid gjort. Det fortælles, at endskjønt aarligaars over 20,000 Reisende overnatter paa Hospitset, kommer dog ikke mere i Bøssen end 3000 Reisende maatte betale i et almindelig Hotel. Forresten bestrides Driftsudgifterne af Indtægter, som Klostret har af andre Eiendomme og fra Kollekter fra forskjellige Dele af Schweitz. I Middelalderen var Klostret meget rigt, da det fik Gaver fra vidt og bredt i Kristenheden paa Grund af den Hjælp det var for de Reisende. Fra dette Kloster stammer de store St. Bernhardshunde, som Munkene brugte, og bruger, til at oplede Reisende, som har forvildet sig deroppe i Uveiret, særlig i Snestorm. Thi det sner deroppe i ni af Arets tolv Maaneder. Og mange er de Historier som er blevet berettet om underfulde Redninger deroppe ved disse Hunde. — I Napoleonskrigene gik mange Hundrede Tusinde Soldater over St. Bernhardpasset. Mest berømt er Napoleons Marsch over Store St. Bernhard i Aaret 1800.

Nu er der bygget mange Jernbaner over og gjennem Alperne. Den første blev bygget i Aarene 1850—1853 af Østerrige længst i Øst over Semmeringpasset fra Wien til Triest. Den næste Alpebane blev ogsaa bygget af Østerrige fra Innsbrück (München) over Brennerpasset til Verona og Venedig

og blev færdig 1867. Den tredie derimod blev bygget i Aarene 1861—1870 længst i Vest fra Chambery i Frankrige med en syv og tre kvart Mil lang Tunnel gjennem Mt. Cenis til Turin i vestre Ende af Podalen i Italien. Den fjerde Alpebane var St. Gotthardbanen mellem Schweitz og Italien, bygget i Aarene 1872—1882 med ialt 80 Tunneller paa tilsammen 28½ Mils Længde. Den længste, St. Gotthardtunnellen, er ni og en kvart Mil lang og er, ligesom de andre Tunneller paa denne Bane, helt indenfor Schweitz's Grænser; thi søndenfor St. Gotthard rækker Schweitz med en smal Landtunge lige ned til Sletten af Podalen, 75 Mil søndenfor St. Gotthardtunnellens søndre Ende. Hele St. Gotthardbanen fra Luzern til Chiasso ved den italienske Grænse er 140 Mil lang og kostet 279 Millioner Francs — ca. 59 Millioner Dollars, medens St. Gotthardtunnellen alene kostet 57 Millioner Francs. Den nyeste Alpebane er Simplonbanen, som blev bygget i 1898—1906 mellem Brigue i Rhonedalen i Schweitz og Domodossala i Antigoriodalen i Italien. Den er 25 Mil lang og kostet 87 Millioner Francs. Den har Verdens længste Tunnel, Simplontunnellen, eller kanske rettere Simplontunnellerne, da den bestaar af to parallelle Tunneller, 56 Fod fra hverandre, med Aabninger mellem dem med 700 Fods Mellemrum, hver Tunnel næsten 12½ Mil lang. Indgangen paa den schweitziske Side er 2255 Fod over Havet, paa den italienske Side 2155 Fod, medens den i Midten er 2312 Fod over Havet og 7000 Fod under Fjeldryggen lige over, som danner Grænsen mellem de to Lande. Halvdelen af Simplontunnellen er saaledes i Schweitz og Halvdelen i Italien.

Fordi Simplontunnellen er Verdens længste Tunnel og fordi den ligger lige under, og dybt under, Vandskillet, valgte jeg at reise med den fra Schweitz til Italien. Jeg troede det vilde være interessant at se Forskjellen paa Klimaet der fra det ene Land til det andet.

Det er 251 Mil fra Bern til Milano. Da jeg kjøbte Billet fik jeg to Billetter, en schweitzisk fra Bern til Domodos-

sola, 151 Mil fra Bern og 12 Mil søndenfor Simplontunnellens Sydende, altsaa omtrent 18 Mil søndenfor Landskillet, og en italiensk Billet for de 75 Mil fra Domodossola til Milano. Den italienske Billet kostet 20 Lire 30 Centissimi —efter den nuværende Kurs omtrent $1 — altsaa omtrent en og en Trediedel Cent pr. Mil, medens den schweitziske kostet 17 Francs 40 Centimer — efter den nuværende Kurs henved $3.50 — altsaa omtrent to og en Trediedel Cents pr. Mil. Begge var tredie Klasses Billetter. Jeg havde nemlig fundet tredie Klasses Vogne saa gode i Schweitz, at jeg syntes det vilde være bortkastede Penge at bruge anden Klasse, som i Schweitz koster en halv Gang til saa meget som 3die Klasse. — Jeg vil her faa tilføie, at er man ikke altfor kræsen, saa kan man godt bruge tredie Klasse overalt i de europæiske Lande, jeg til denne Tid har besøgt, og i Ægypten, Palæstina og Syrien; og vil man studere Folket i de Lande, man reiser i, saa maa man ialfald stundom, benytte tredie Klasse.

Det blev en overmaade interessant og storartet Jernbanetur fra Bern til Milano. Vognene er store og lyse og varme, opvarmet med Elektricitet, og Togene fra Bern lige til Domodossola trækkes af elektriske Lokomotiver, saa Kupeerne bliver ikke fulde af Røg i Tunnellerne. I Bern blev vi vist ind i en Vogn som var merket Paris—Milano. Der var godt om Rum, saa vi fik hver vort Sæde, og havde godt Udsyn over det storartede Panorama, som hele Tiden skiftende rulledes op for os, efterhvert som Elektriciteten hurtig trak os sydover. De første 20 Mil fulgte Banen Aaredalføret til Thunsjøen, 1870 Fod over Havet, hvis vestre Bred vi fulgte sex Mil til Speiz. Der gik vi ind i et trangt Dalføre i Berner Oberland opover mod Berneralperne. Langt oppe i Dalen gjorde Toget en lang Sving inde i en Spiraltunnel, og da det kom ud igjen saa vi Dalen, vi var kommen opigjennem, langt under os. Øverst i Kanderdalen ved Kandersteg, 3937 Fod over Havet, gik Toget ind i en ni Mil lang Tunnel, Løtschbergtunnellen, gjennem Berneseralperne. En kort Tid

efter Toget var kommet ud af Tunnellen fik vi et Udsyn, et Panorama, som man faa Steder kan faa se Magen til fra et Jernbanevognsvindue. Fjorten Hundrede Fod næsten ret under os laa den vakre Rhonedal og paa den anden Side af den Storalperne, taggede og vilde. Lige paa Kanten af Fjeldet svinget Toget østover og gik saa langs den bratte Fjeldside i en svag Sænkning til vi 14 Mil længer Øst kom ned paa Dalbunden ved Brigue. Lige ved Brigue er nordre Indgang til Simplontunnellen og ved dens søndre Ende er Iselle di Trosquera i Italien, hvor der er store Fæstningsverker. Dalen derfra nedover til Domodossola er trang og vild, og Banen gaar der ogsaa gjennem en Spiraltunnel, og andre Smaatunneller og Indskjæringer og over flere høie Broer.

Der var stor Forskjel paa næsten alt, da vi gjennem Simplontunnellen var kommen søndenfor Alperne — der var et andet Klima, Plantevexten var meget sparsommere og den, som var, var af en anden Slags. Landskabet var tørrere og dog saa der ud til at være svære Regnskyl stundom; derom vidnet de dybe Udgravninger nedover Fjeldsiderne og de brede omtrent tørre Elveleier, som næsten fyldte Dalbundene med stor og smaa Sten. Husene var ogsaa anderledes, og Byerne og Folket. Kort sagt, der var en saa stor Forskjel paa alt paa de to Sider af Storfjeldene, som man vel ingen anden Steds i Europa kan se Magen til paa mindre end en Times Reise.

Tyve Mil nedenfor Domodossola kom vi til den vakre Indsjø Lago Maggiore, den næst største Indsjø i Italien, 40 Mil lang, mellem to og tre Mil bred, og største Dybde 1220 Fod, ved hvis Bredder mange af Italiens Rigfolk tilbringer Sommeren. Vi fulgte dens vestre Bred omtrent 15 Mil og passerede den ene vakre Villaby efter den anden. Og et Sted ca. en halv Mil udenfor Stranden var der nogle smaa vidunderlig deilige Øer med skjønne Villaer og Haver og Parker.

Da vi havde passeret Lago Maggiore kom vi ud paa den store Lombardiske Slette, som den midtre Del of Podalen

kaldes efter Longobarderne, et germansk Folk som i det sjette Aarhundrede stiftet et Kongerige i Nord-Italien. Da den romerske Historiker Tacitus i Slutningen af det første Aarhundrede skrev sin Historie, boede de paa venstre Bred af Elbens nedre Løb, i den Landsdel som kaldes Lüneberg, altsaa mellem de nuværende Byer Bremen og Hamburg. Men ifølge et longobardisk Sagn skulde de være kommet dertil fra Skandinavien. I Folkevandringens Tid flyttet de sydover, og i 568 kom de til Podalen. De lod Indbyggerne beholde to Trediedele af Jorden, medens de selv tog en Trediedel mod at beskytte Landet mod ydre Fiender. Og de indførte germansk Retsvæsen. De vilde sandsynlig have samlet hele Italien til et Rige. Men Paven frygtet at dette vilde skade hans Magt, og ved de franske Kongers Hjælp fik han forhindret det. Det samme fortsatte Paverne med i henved halvandet Tusinde Aar og fik nu ved fransk Hjælp, andre Tider ved tysk, og atter andre Tider ved spansk, hindret Italiens Samling, saa det ikke blev til et Rige før i 1870. Det longobardiske Kongerige bestod i to Hundrede Aar, til 774, da det blev erobret af Karl den Store. Jeg besøgte igaar Domkirken i Monza, otte Mil nordenfor Milano, hvor opbevaredes den berømte lombardiske Jernkrone, som de longobardiske Konger kronedes med, som Karl den Store kronedes med i Rom Aar 800 og som senere blev brugt ved Kroningen af flere tyske Keisere, blandt andre Karl V i 1530, Keiser paa Luthers Tid. I 1805 blev Napoleon den Store kronet med den i Domkirken her i Milano som Regent over Lombardiet. Kronen bestaar af en bred Ring, eller kanske jeg nærmere kan beskrive den som et bredt Guldbaand prydet med Diamanter. Indi Guldbaandet er der en tynd Jernring — derfor kaldes den Jernkronen — som siges at være smedet af en Spiger fra Kristi Kors.

Jeg har nævnt dette, fordi den gamle Blanding med Nordgermanerne — kanske Skandinaverne? — udentvil har havt Indflydelse paa Folkekarakteren i Nord-Italien, hvor Folket staar meget høiere i Kultur og Dygtighed end i Syd-Italien.

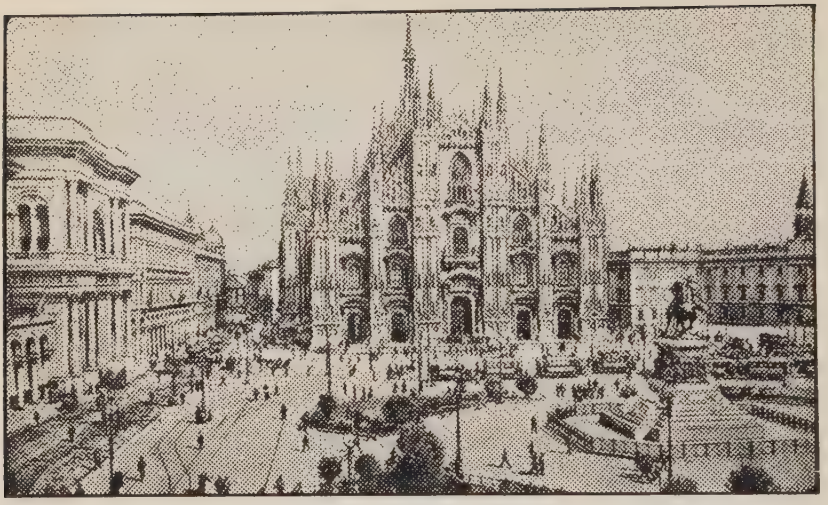

Domkirken i Milano

Her er næsten ingen Analfabeter, medens i Syd-Italien det store Flertal ikke kan læse og skrive, og saavidt jeg nu kan huske, uden nærmere Undersøgelse, har de allerfleste af Italiens store Mænd siden Romertiden, eller for at begrænse det til et kortere Tidsrum, siden Renaissancen, været fra Nord-Italien. Fra Nord-Italien udgik ogsaa Landets Samling til et Rige, ligesom den nyeste Fase i italiensk Statsliv — Fascismen. Den begyndte her i Milano, hvor den havde sit Hovedsæde indtil det blev flyttet til Regjeringsbygningerne i Rom. — Det kunde kanske i denne Forbindelse nævnes, at Milano var den By, som i Middelalderen længst modstod den romerske Biskops Fordring paa at staa over alle andre Bisper, og dermed over hele Kristenheden.

Milano er Italiens financielle Centrum og er en rig og stor Fabrik- og Handelsby paa 718,000 Indbyggere. De vigtigste Fabrik- og Handelsvarer er Silke, Uld- og Bomuldstøier, Hansker, Maskiner, Møbler, Vogne, Smør, Ost og andre Landbrugsprodukter.

Jeg skal ikke prøve paa at fortælle noget om Milanos

Domkirken i Milano — Midtskibets Tag

skiftende kommercielle og politiske Historie nedigjennem Tiderne. Heller ikke fra dens Kultur- og Kunsthistorie, saa interessant og fristende det end kan være; thi her er megen Kunst i Milano. Men jeg skal indskrænke mig til at fortælle lidt om to Kunstverker, for hvis Skyld Tusinde, Titusinde Turister standser i det mindste en Dag i Milano — Scala Theatret og Domkirken.

Midt paa Piazza della Scala er der en Statue af den berømte Maler Leonardo da Vinci, som boede i Milano i Aarene 1485—1500 og 1506—1516, og som her blandt andet malte paa Væggen i Spisesalen i et Kloster sit bekjendte Storverk "Nadveren". Leonardo da Vincistatuen staar vendt mod Theatro alla Scala, bygget for snart Hundrede og femti Aar siden i 1778 og har Siddepladse til 3600 Tilskuere, saa det er ikke bare det største i Italien, men formodentlig det største i Europa. Det har flere Rækker Loger over hinanden, og over dem Balkon og Galleri. Theatret er for stort til Talescene, men bruges til Udstyrstykker og for-

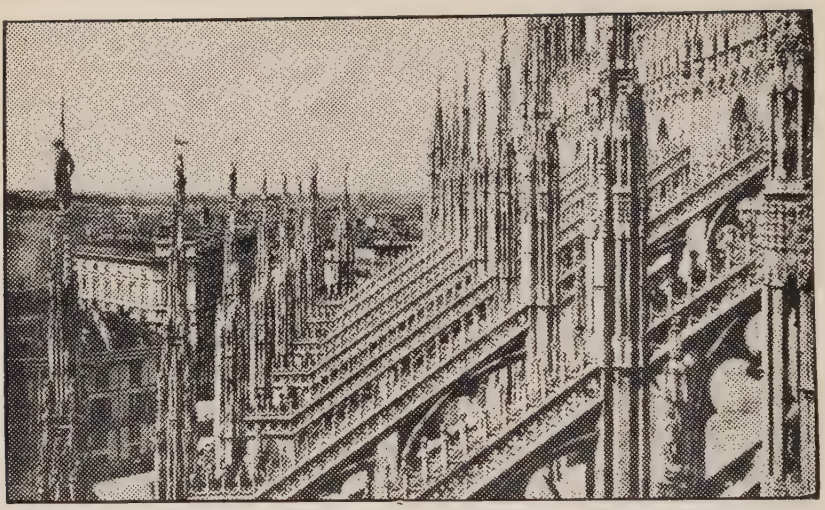

Domkirken i Milano — Søndre Sideskibs Tag

nemmelig til Operaer. Endskjønt det er saa stort, var det dog aldeles fuldt besat, da vi den anden Aften her overvar Operaen.

Da jeg var ganske ung, fik jeg et Barneblad, som hed "Duen", og som udkom hver Maaned i Bergen. Det var vistnok Skolelæreren, som havde faaet Bedstemor til at subskribere paa det for mig. Paa et af Numrene stod der paa første Side et Billede af Domkirken i Mailand. Jeg undret mig længe paa, hvilket Land dette Mailand monne være. Thi jeg havde ofte studeret Kartene i et stort Atlas, som min Bedstefar havde, men aldrig set det Land nogensteds. Senere spurgte jeg Læreren, og han fortalte mig, at dette Mailand slettes ikke var noget Land, men i By i Nord-Italien. Nu er man heldigvis i Norge sluttet med saadanne ukjendelige geografiske Navne, som man vistnok havde faaet fra Tyskland, og skriver ikke længer Mailand med Milano, ikke Venedig men Venezia osv.

Domkirken i Milano blev paabegyndt i 1386 og blev indviet i 1577. Det var da den største Kirke i Verden; thi

St. Peterskirken i Rom blev ikke indviet før et halvt Aarhundrede snere, nemlig i 1626. Endskjønt der er flere Kirker ved Siden af St. Peterskirken som er længere end Domkirken i Milano, saa er den saa bred, at den optar et større Fladeindhold end nogen anden, med Undtagelse af St. Peterskirken, nemlig 14,000 Kvadratyards — St. Peterskirken 18,000, St. Paulskirken i London 9,400, Sofiamoskeen i Konstantinopel 8,250, Domkirken i Køln 7,400. — Den rummer 40,000 Mennesker, men jeg syntes ikke netop dens Indre var særlig vakker, med Undtagelse kanske af de store Vinduer rundt Koret, som skal være de største kulørte Vinduer som findes. Men udvendig er Domkirken i Milano rigere prydet end nogen anden Kirke. Paa Midtskibets, Sideskibenes, Tverskibets, Korets og Domens Tage er der 98 Taarne og en Uendelighed of smaa opstikkende Spir, saa det var som at komme ind i en Skog, da jeg kom op der. Og paa Toppen af alle Taarne er der Statuer, og i Nicher og paa Afsatser overalt paa Kirkens Yddervægge i et Antal af over 2000 — to Tusinde Statuer. Domkirken i Milano er bygget helt af Marmor — Vægge, Gulv, Tag, Dom, Taarne, Spir, Statuer. Da vi med Toget kom nedigjennem Dalen nedenfor Domodossola saa vi Marmorbruddet, hvorfra al Marmoren til Kirken er kommet. Det er 60 engelske Mil fra Milano.

Det var i Milano at Keiser Konstantin den Store i Aaret 313 udstedte Dekretet om, at Kristendommen skulde være en anerkjendt Religion i det romerske Rige.

Femte Brev

Venedig

Venedig, Italien, 1ste Februar 1923.

Byen Venedig er i en Klasse for sig selv. Den er ulig alle andre Byer, den er enestaaende, den er unik.

Venedig er bygget ude i Havet, den er omgivet af Havet, og Havet er dens Gader.

Andre Byer er ogsaa blevet bygget ude i Havet, men paa en helt anden Maade end denne. Venedigs stolte Forgjænger Tyrus blev saaledes bygget paa en Ø lige ud for Fønikiens Kyst, men det var en høi Klippeø. Venedig derimod blev bygget paa to — senere flere lave Sandøer, saa lave, at naar man havde stukket ud Gaderne, blev der drevet ned lange Pæler paa begge Sider, og mellem Pælerne blev der mudret til mange Fods Dybde for at faa Landet paa de derved fremkomne Smaaøer eller Kvartaler høiere.

Venedig ligger to og en halv engelske Mil fra Fastlandet. Endskjønt Byen har 168,000 Indbyggere er dens hele Omkreds bare knapt syv Mil. Dens mellem femten og sexten Hundrede Huse, Slotte og Kirker er bygget paa Pæler paa 117 smaa Øer, for det meste dannet ved de 150 opmudrede Kanaler. Øerne er forbundne med hverandre ved 378 Broer, de allerfleste af Sten, og saa høie, at Baadene, som her kaldes Gondoler og Barke, og som i Venedig bruges istedenfor Kjøretøier i andre Byer, kan passere under dem. Thi i Venedig er ingen Heste, ingen Kjøregreier af noget Slags, ei heller Sporvogne. Istedenfor Sporvogne er her paa de største Kanaler smaa Dampskibe med regelmæssig Fart, ligesom Sporvognene i andre Byer. Med Fastlandet er dog Venedig forbundet ved en Jernbanebro.

Venedig blev anlagt i Aaret 809. Men Venetiernes Historie begynder mere end Tusinde Aar tidligere.

Førend jeg fortæller noget om dem og om Grunden til Venedigs Anlæggelse ude paa de lave Sandøer vil jeg dog fortælle lidt om Podalen, som jeg nu har bereist fra Ende til anden, fra Turin til Venedig, 264 Mil. Den sidste Dag jeg var i Milano besøgte jeg nemlig Turin, som ligger 98 Mil vestenfor Milano. Jeg havde Interesse af at besøge den, fordi der begynder det nye Italiens Historie, derfra udgik Samlingen af Italien til et Rige i Midten af forrige Aarhundrede, og den var det nye Italiens første Hovedstad, fra 1859 til 1865. Jeg skal skrive om dette nærmere i et Brev fra Rom. Her vil jeg bare nævne, at jeg fandt Turin ulig alle andre Byer jeg har set i Europa, kanske med Undtagelse af Berlin. Thi dens Gader er brede og snorrette og krydser hverandre i rette Vinkler, net som i Chicago og Minneapolis. Ja, den er mere regelret end Minneapolis; thi i Turin har man fortsat med Gaderne, som man begyndte nede ved Elven — Gaderne gaar langs Elven Po i Sydvest og Nordøst, og Tvergaderne i Sydøst og Nordvest — saalangt udover som Byen har voxet sig. Turin har 452,000 Indbyggere, altsaa ca. 50,000 flere end Minneapolis; men er ikke saa spredt som Byen ved St. Anthonyfaldet. Thi i Turin er Kvartalerne tætbygget, det ene Hus lige indtil det andet, eller rettere sammenhængende med Nabohusene paa begge Sider, og i Residensstrøgene er Husene meget høiere, paa fem og sex Etager. Det mest interessante i Turin er den store Automobilfabrik, Fiat-Fabrikerne, som er de største Automobilfabriker i Europa, og dominerer Turin, formodentlig paa samme Maade som Ford-Fabrikerne dominerer Detroit. Fiat-Fabriken bebyndte i 1899 med nogle faa Mand, men har nu over 25,000 Arbeidere. Fabrikbygningerne optar et Areal paa fjorten Millioner Kvadratfod, og paa Fabrikernes Tag er Kjørebanen, hvor alle Automobiler prøvekjøres, før de sendes ud. Fiat har sin egen elektriske Kraftstation i Alperne og sine egne Staal- og Jernverker og Støberier. Foruden Fabrikerne

har Fiat nærmere inde i Byen store Bygninger for den tekniske Afdeling med Laboratorier og Experimentverksteder, Kontorer, foruden flere Udsalgssteder. Fiatautomobilerne sælges ikke bare overalt i Italien, men over hele Europa. I Norge var saaledes vistnok Fiatbilen en Tid en af de mest almindelige, men nu har Fordbilen faaet Overtaget og vil vel snart ogsaa der overgaa alle andre Biler tilsammen i Antal. — Jeg havde troet — uden netop at have tænkt nærmere over det — at Navnet "Fiat", som staar paa en Metalplade fremst paa alle Fiatautomobiler, kom fra det latinske Verbum "fieri", som betyder at gjøres til, blive eller ske, som i tredie Person Ental præsens Konjunktiv staves "fiat" og da betyder "bliv" eller "lad der blive". Naar der saaledes i vor Bibel i Beretningen om Skabelsen staar "bliv Lys", saa er det tilsvarende i den latinske Bibeloversættelse "fiat lux". Men da jeg kom til Turin fandt jeg ud, at Navnet "Fiat" er Forbogstaverne til Fabrikens og Byens Navn — *"Fabrica Italiana Automobili, Torino"*. Disse Forbogstaver har Selskabet altsaa taget til sit Varemerke og sine Automobilers Navn.

Podalen er næsten 300 Mil lang med en Gjennemsnitsbredde af ca. 50 Mil. Den har som nævnt i forrige Brev fra Milano et Indlandsklima med forholdsvis kolde Vintre og varme Somre. Det meste af den er meget frugtbart. Paa det laveste af den nær Elvene, avles Ris, og hvor det er lidt høiere, Hvede og Mais; hvor Landet hæver sig end mere er Produkterne Vin og Silke, samt Meieriprodukter længst ude. Der er flere store Kanalanlæg for Transport af Produkterne, og der er ogsaa Irrigationskanaler for Risproduktionen. Ellers er der Regn nok. Naar man ser bortover Landskabet kunde man tro, at mest hele Dalen var en eneste stor Skog. Der er nemlig overalt plantet Træer i lange Rader, ca. 20 Fod mellem hvert Træ og ca. 100 Fod melem hver Rad. Farmene er saaledes opdelt i lange smale Strimler, og der er derfor ikke store Agre som i Vesterheimen. Træerne er afstubbet i en Høide af omtrent otte Fod over Marken, og

derfra voxer da en hel Del Grene ud, som hugges, naar de er mellem en og to Tommer tykke, og nye voxer ud igjen, for om nogle Aar atter at hugges. Thi disse tynde Grene er Farmernes Brændeved. Imellem Træerne i Rækken er der plantet Vinranker, som da holdes oppe af Træstubberne, ved Hjælp af Grene eller Vidjer. Imellem Raderne er Hvede- eller Maisagrene, eller der er Græsland. Paa denne Maade faar Farmerne tre Slags Avlinger fra samme Jordstykke — Korn eller Græs, Vin og Ved, samtidig som Træerne gjør dobbel Nytte — de holder oppe Vinrankerne og skaffer Brænde, om ikke netop god Brændeved, saa dog brugbar. Det ser ikke ud til, at Farmerne i Podalen bor saa meget i Landsbyer, som nord i Tyskland; thi Husene er spredt udover allesteds. Husene er naturligvis alle af Sten — Mursten — og kalkbeslaaet, saa de ser hvide og nette ud, ialfald paa Afstand. Men Beboelseshus, Fjøs og Lade er alt i en Bygning, saa der er paa hver Gaard for det meste bare et Hus.

Den østre Del af Podalen er meget lav og det fladeste Landskab jeg har seet. Det er saa fladt, at Elven Po og andre Elve dernede falder bare to og en halv Tomme pr. Mil, ja i Dalens nederste Del bare en halv Tomme pr. Mil. Da nu flere af Poelvens Bielve, og Elve nordenfor Poelven, kommer ned fra Alpernes Sydside, hvor der stundom er forfærdelige Regnskyl, stiger disse Elve over sine Bredder og oversvømmer Landskabet. For at hindre dette har Indbyggerne fra de tidligste Tider bygget Diger langs Elvene. Men dette krævet Samvirke, ordnede Forhold, det som vi kalder Civilisation. Langs Adriaterhavet er der et uhyre Delta, som stadig voxer ved al den Grus og Jord, som Elvene fører med sig fra Alperne, saa Byer, som i Oldtiden laa ved Kysten, ligger nu mere end 15 Mil ind i Landet. Somme Steder ligger der, ca. 10 Mil udenfor Kysten, en Række lave lange smale Øer, og indenfor disse er de saakaldte Laguner.

Her i Østre Podalen langs Adriaterhavet boede Venetierne, saa langt tilbage som Sagnet gaar. I det tredie Aar-

hundrede f. Kr. gjorde de Forbund med Rom og blev meget velstaaende, saa at paa Keiser Augustus' Tid var deres Hovedby, Padua, som ligger oppaa Fastlandet 23 Mil herfra Venedig, den rigeste By i Italien udenfor selve Rom.

Men paa Folkevandringens Tid blev deres Land hærjet og deres Byer brændt i det femte Aarhundrede af Hunnerkongen Attila. Da var det Venetierne flyttet til Øerne udenfor Lagunerne og bygget flere Byer der. Senere blev de truet af Longobarderne og dannet da til fælles Beskyttelse et Forbund og valgte i 697 den første Doge. — Doge kommer af det latinske Ord "dux", Fører. — Dette var Begyndelsen til den senere saa mægtige venetianske Republik. Da deres Hovedstad Malamocco paa den længste af de smale Øer udenfor Lagunerne i 809 blev indtaget af Kong Pepin, Karl den Stores Søn, flyttet de til de lave Øer Rivoalto og Torcello midt i Lagunen, og anlagde der Venedig, som blev Republikens Hovedstad i næsten Tusinde Aar, saa længe Republiken bestod, til 1797, da den blev hærtaget af Napoleon den Store. At Stedet var godt valgt viser det, at i dette lange Tidsrum blev Byen aldrig hærtaget, den eneste By af Betydning i Europa, som i Middelalderen ikke blev hærtaget en eller flere Gange. Der maatte en Napoleon til for at kunne greie det.

Venedigs Historie i disse Tusinde Aar er meget mærkelig og overmaade interessant, baade den indre og ydre politiske, baade den kommercielle og den kulturelle. Dette oprindelig det mindste af alle Riger, bygget paa en liden lav Sandbanke ude i Havet, er gjennem Middelalderen Bindeleddet — kanske ved Siden af Konstantinopel og Rom — mellem Oldtiden og den nye Tid, ligesom det gjennem Middelalderen var Bindeleddet mellem Østen og Vesten. Venetierne er en af Verdenshistoriens tre store sjøfarende Nationer — i Oldtiden var det Fønikierne, i den nye Tid er det Englænderne, i Middelalderen Venetierne. I Begyndelsen seilede de mellem Havnene rundt østre Middelhavet og Venedig, hvorfra Varerne sendtes videre opigjennem Europa overland; men

senere seilede de til vestre Middelhavet og gjennem Gibraltarstrædet til Portugal, Nord-Frankrige, Flandern — nuværende Belgien og Holland — og England. Der findes bevaret i Bibliothekerne her i Venedig og i Florens to Beretninger fra en saadan Reise, som er meget interessante, særlig for Nordmænd og Folk af norsk Herkomst. Der fortælles om en Færd med et stort venetiansk Handelsskib, ladet med Vin og andre sydlandske Produkter, som udpaa Eftersommeren 1431 seilede fra Øen Kreta i det østre Middelhav med en By i Flandern som Bestemmelsessted. Men i en Storm udenfor Spanien blev Skibets Ror ødelagt, og det drev hjælpeløst for Stormen nordvestover forbi Irland og siden nord- og østover. Tilslut var Skibet saa ramponeret af Vinterstormene i Nord-Atlanteren, at Mandskabet, som bestod af 65 Mand, maatte gaa i Baadene. Den ene af de to Baade forliste formodentlig; men den anden kom, efter de ombordværende i mange Dage havde udstaaet forfærdelige Lidelser og mange var døde, i Slutningen af Januar 1432 tillands paa en ubeboet Ø ved Røst, den yderste Øgruppe af Lofotsøerne, hvor Baaden knustes. Efter en Tid at have opholdt Livet der ved Skjæl og Kjødet af en liden død Hval — formodentlig en Nise — som var drevet iland, blev de endelig opdaget af Folk fra Røst, og de 11 Mand, som endnu var ilive af den oprindelige Besætning paa 65 Mand, blev hentet dertil og godt forpleiet. Paa Røst blev de da i henved fire Maaneder til de i Mai fik følge sydover til Trondhjem med en Nordlandsjægt, som skulde til Bergen med Stokfisk. Efter de om Høsten samme Aar kom hjem til Venedig, nedskrev Skibets Kaptein, Querini, en venetiansk Adelsmand, en Beretning om den uheldsvangre Reise, om den næsten mirakuløse Redning, om Opholdet paa Røst og om Forholdene og Folkelivet der, og om Hjemreisen. En lidt kortere Beretning blev ogsaa skrevet af en anden Venetianer, ikke en Deltager i Turen, men som den blev ham fortalt og bevidnet af to af Mandskabet. Det er omtrent den eneste Beretning som haves om Forholdene i Nord-Norge paa den Tid og er dobbelt interessant, fordi den er

skrevet af en høit dannet Adelsmand fra det Land, som stod høiest i Kultur i Europa paa den Tid.

Endskjønt Venetierne var en af Verdenshistoriens tre store sjøfarende Nationer, saa var de dog meget ulig de andre to. Thi Fønikierne var i Oldtiden, ligesom Englænderne i den nyere Tid, ikke bare Sjømænd, ikke bare Handelsmænd og Befragtere af Varer, men Opdagere og Kolonisatorer, som opdaget nyt Land og anlagde nye Byer og stiftet Kolonier. Venetierne derimod var kun Handelsfolk, og holdt sig kun indenfor de gamle Farveie i Middelhavet og udenfor Sydvesteuropa. Vistnok underlagde Venedig sig i Aarhundredernes Løb meget Land, saaledes en stor Del af Kystlandskaberne fra Adriaterhavet til langt op i Svartehavet, Øerne i Ægæerhavet, Kreta, og østre Podalen opover forbi Verona, og fik ogsaa Cypern. Men alt dette var gamle tætbebyggede civiliserede Landsdele.

Sin største Fremgang i Anseelse og Magt fik Venedig under Korstogene, særlig da den i 1204 erobret Konstantinopel, da den fik saa meget af og fra dette gamle Rige. Høiest stod Venedig i det 15de Aarhundrede. Da havde Byen 200,000 Indbyggere og dens Borgere og Statskassen en Indtægt, som ingen anden Steds i Europa. Byens Handelsflaade bestod af 300 store sjøgaaende Skibe med 8000 Mands Besætning, og 3000 mindre Skibe med 17,000 Mand. Dens Orlogsflaade talte 45 Galeier bemandet med 11,000 Mand, og Venedig var da formodentlig det mægtigste Rige i Europa.

Men strax derefter begyndte Tilbagegangen. Da Sjøveien rundt Afrika til Indien var opdaget, gik det hurtig tilbage med Venedigs Sjøfart og Handel og økonomiske Magt, og dens politiske Magt minket efterhvert som de fremtrængende Tyrker beklippet den for dens Bessiddelser østenfor Adriaterhavet. I Begyndelsen af det 18de Aarhundrede havde Venedig bare nedre Podalen igjen, og fra da ophørte den at spille nogen Rolle i Europas Politik. I 1797 blev Venedig, som nævnt, hærtaget af Napoleon og samme Aar blev Byen

og dens Besiddelser i nedre Podalen, tilsammen kaldet Venetien, givet til Østerrige i Bytte for andre Landsdele. Men i 1805 tog Napoleon det tilbage og lagde det til sit nord-italienske Kongedømme. Ved Freden i 1814 fik Østerrige Venetien igjen og beholdt det til Krigen med Preussen i 1866, da det maatte afstaa det til det nye Kongerige Italien, som havde gjort Samlag med Preussen. Samme Aar blev der dog afholdt en Folkeafstemning i Venetien, om det vilde gaa ind i Kongeriget Italien eller ikke, og dertil svarte 651,758 Ja, men bare 69 Nei. Venedigs Indbyggerantal, som var sunket ned til 90,000, begyndte atter at voxe, og er nu som nævnt, 168,000.

Det var meget mildere, da vi kom til Venedig, end det var oppe i Podalen. Jeg kan tilføie med det samme, at det har været mildt og stilt hele denne Uge, vi har været her, ja behageligt og varmt i Solen paa Markuspladsen, naar vi om Eftermiddagene har siddet og hørt paa Musiken, som spiller der tre Dage i Ugen. Man fortæller mig dog, at det stundom om Vinteren, særlig i Januar Maaned, kan være temmelig koldt og surt, naar Vinden blaaser fra Nordøst.

Endskjønt det var mildt tog vi dog ikke en Gondola østover Canal Grande, men et af de smaa Dampskibe. Denne Canal Grande, som er Hovedtrafikaaren i Byen, er noget over 200 Fod bred og næsten to Mil lang. Den begynder i Byens vestre Ende nær Jernbanestationen, og fra den gaar den i Nordøst en kvart Mil, begynder saa at svinge mod Øst, saa mod Sydvest til Rialtobroen, hvor den svinger noksaa hurtig mod Sydvest, derpaa Syd, Sydøst, og tilslut bent i Øst, før den ender, ikke langt fra St. Markuspladsen. Den har saaledes Form af et omsnud latinsk S. Den krydses af tre Broer, nær hver Ende af smale Jernbroer, i Midten af den store brede Stenbro, Rialtobroen, som spænder over Kanalen med en eneste Bue, 150 Fod lang. Broen er 72 Fod bred, og paa den er 24 Butiker, 12 paa hver Side, saa naar man gaar over Broen er det som at gaa langs en Forretningsgade.

Canal Grande og Rialtobroen i Venedig

Langs begge Sider af Canal Grande og lige ud til den, uden Fortaug imellem, er der en Mængde prægtige Marmorpaladser bygget af venetianske Rigmænd lige fra det 13de Aarhundrede til den seneste Tid — kanske nogle er ældre. Vi tog os en Eftermiddag, da Solen skinnet varmt, en Gondoltur langs Kanalen, og Gondolieren, Roeren, som forresten her kaldes Poppe, fordi han staar agterud paa et Slags Halvdæk som kaldes Poppa — Poop paa Engelsk — naar han ror, faar man vel kanske helst kalde det, skjønt han bare bruger en Aare. Poppen nævnte da Navnet paa mange af Paladserne og i hvilket Aarhundrede de var bygget, idet vi passerede forbi dem. Vi har ogsaa været inde i et Par — et som nu er Hotel, et andet som man kan faa se for en liden Adgangspenge. Vakre var de.

Da vi først kom til Byen gik vi af Dampskibet ved St. Markstoppestedet og tog ind paa et lidet, men pent italiensk Hotel. Jeg foretrækker dem fremfor de store internationale Hoteller, som er omtrent lige overalt, hvor man kommer.

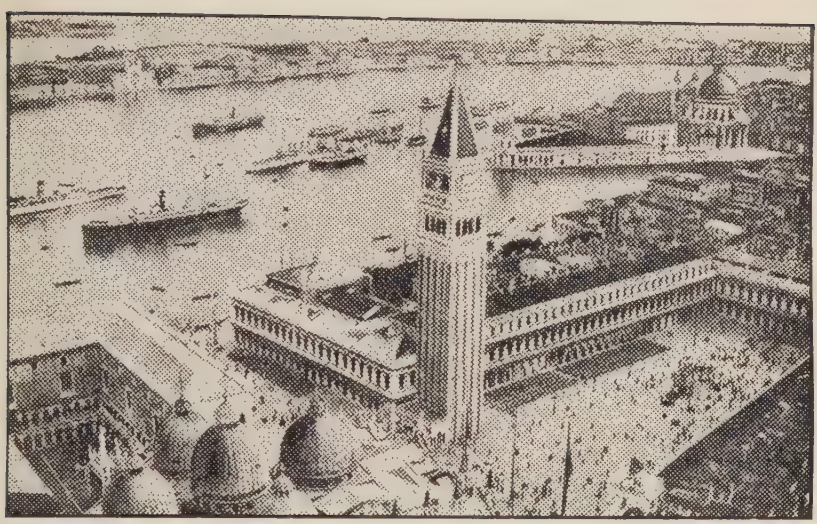

St. Markuspladsen i Venedig — I Midten Campanilen, tilvenstre Domene paa St. Markuskirken og den aabne Plads inde i Dogepaladset

Disse store internationale Hoteller kan være bra nok for dem, som ikke vil studere Folkelivet og Landets Skik, og nødvendige for dem, som ikke kan det mindste af Landets Sprog. Det var et hyggeligt Sted, og der fik vi ægte italiensk Kost, og paa Soveværelset var en stor bred Seng, som i Amerika, og ikke to smale ved Siden af hinanden, som vi havde seet det overalt i Tyskland, Schweitz og de nordiske Lande. Prisen var for hver af os 40 Lire pr. Dag *"tutto completo"* — alt indbefattet. Det bliver omtrent $2 pr. Dag, da Kursen nu er rundt 20 Lire for Dollaren. Paa de internationale Hoteller er Prisen fra 50 Lire opover.

Det interessanteste Sted i Venedig er St. Markuspladsen. Den er 575 Fod lang, 180 Fod bred i Vestenden og 270 i Østenden. Hele Pladsen er brolagt med store Marmorstene. Det er vel vanskelig nogensteds paa Jorden at finde en saa vakker Plads, omgivet paa alle Sider af saa vakre Bygninger, indesluttende saa mange historiske Minder. Paa Plad-

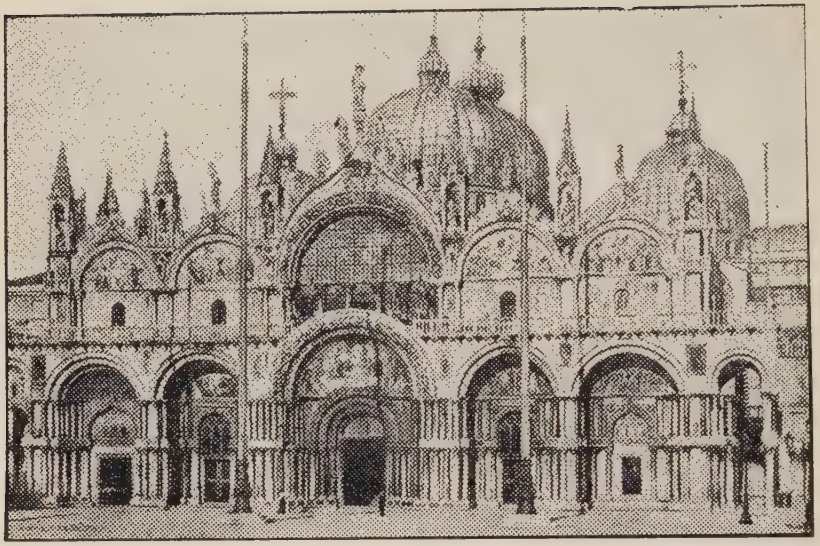

St. Markuskirken i Venedig

sens Nord- og Sydsider er de Paladser, som beboedes af Republikens ni høieste Embedsmænd næst efter Dogen — Præsidenten, som vi kalder ham — det ene bygget i det 15de Aarhundrede, det andet i det 16de. Tversover Pladsens Vestende staar St. Markuskirken, en af Verdens vakreste Kirker, først paabegyndt i 830, Aaret efter Evangelisten Markus' Ben var bragt til Venedig fra Alexandria, hvor han oprindelig var begravet. Den blev i det 11te Aarhundrede ombygget i byzantisk Stil, som et græsk Kors med alle fire Arme lige store og med byzantinske Dome over Krydset og over Enderne af hver Arm. Rundt vestre Arm er der Svalgang med fem romanske Portaler mod Pladsen og fem smaa Dome. Indi østre Arm er der Kapeller paa hver Side af Koret. Kirken er bygget af hvid Marmor. Jeg skal ikke prøve at beskrive Kirkens Dekorationer og vidunderlige Farvenuancer, men bare fortælle, at der er fem Hundrede orientalske Søiler med de skjønneste forskjelligartede Kapi-

tæler og 45,000 Kvadratfod Mosaikdekorationer, og at den ellers er dekoreret med Guld og Bronce. Højalterets Altertavle er af Guld og Sølv smykket med Diamanter. Første Gang jeg var i St. Markuskirken, holdtes der Messe ved flere af Altrene, dog ikke i Højkoret ved Hovedalteret. Jeg spurgte da en Prest, som var i et af Sidekapellerne, og som saa ud til ikke da at have noget specielt at gjøre, om der var Anledning til at gaa op i Højkoret og se paa det vakre Alter der. Jo da, og han fulgte mig op og viste mig. Paa hver Side af Alteret er der en vakker lys Alabastsøile, med Veiter eller Rifler, som ikke gaar op og ned, som paa korinthiske Søiler, men gaar paaskraas rundt Søilerne, som paa et Taug. Disse Søiler, sagde han, var fra Salomos Tempel i Jerusalem, og han tog et af de brændende Lys paa Højalteret og holdt bort til Søilen, lige bort til den, saa den blev næsten svart der, hvor Flammen berørte den, saa jeg kunde se godt; thi Kirken er der, som i de fleste gamle Kirker, dunkel ved Alteret. Jeg undret mig paa, om han selv troede disse to Søiler var fra Salomos Tempel. Jeg troede det ialfald ikke. Jeg ved, de ikke er det; thi Salomos Tempel var totalt ødelagt mere end Tusinde Aar før man begyndte at bygge paa St. Markuskirken i Venedig.

Lidt tilhøire fremfor Kirken staar St. Markuskampanilen — *Campanile di San Marco* — først bygget i det 9de Aarhundrede, senere ombygget og paabygget i det 12te og 14de Aarhundrede. I 1912 faldt den ned, men er siden blevet opigjenbygget i samme Størrelse og Form som før, men paa stærkere Fundament. Den er 322 Fod høi, og op til Platformen er der nu elektrisk drevet Elevator. Deroppe er der en storartet Udsigt over Byen og Lagunen og den udenfor liggende smale Ørække. Jeg synes dog Udsigten over Venedig er endnu vakrere fra Kampanilen paa den lille Ø San Giorgio Maggiore, i Lagunen en kvart Mil længere Øst; thi derfra har man uden at vende sig til forskjellige Kanter Udsigt over det meste af Byen, med de prægtige Bygværker nær St. Markuspladsen i Forgrunden. — Det kunde kanske

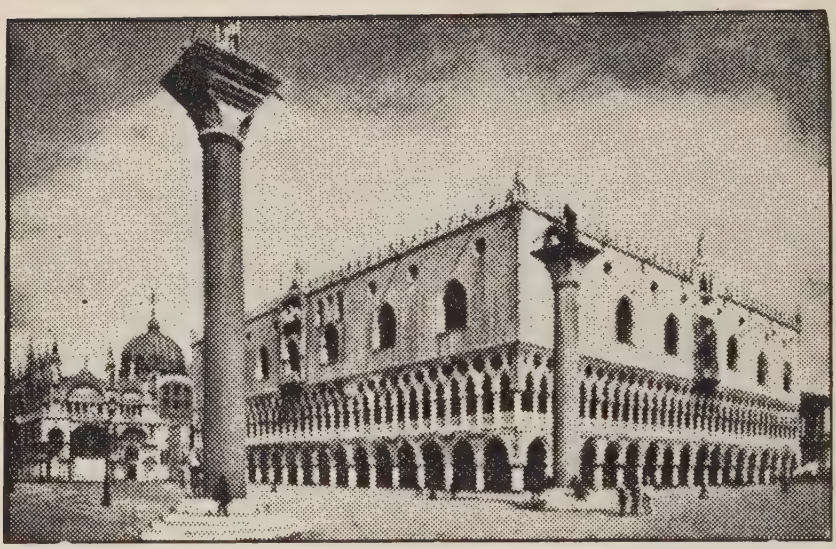

Dogepaladset i Venedig

være af Interesse for dem, som ikke ved det før, at nævne, at en Kampanile er et Kirkeklokketaarn. I de første Aarhundreder brugte man ikke Kirkeklokker og Kirkerne havde ikke Taarne, hvad næsten ingen Kirker i Italien heller har den Dag idag. Da man saa begyndte med Kirkeklokker, bygget man særskilte Taarne for disse, ofte et lidet Stykke fra Kirken.

Naar man staar mellem Kampanilen og Kirken paa St. Markuspladsen og ser ned mod Sjøen har man paa høire Side den vakre gamle Bibliotheksbygning og paa venstre Side den største og mest imponerende og historisk mest interessante Bygning i Venedig, det hertugelige Slot — Palazzo Ducale. Det blev paabegyndt i 814 som Residens for den første Doge — Hertug, eller kanske rettere Præsident — i Venedig og blev gjentagne Gange paabygget og forandret udigjennem Aarhundrederne.

Det var ikke bare Dogens Residens, men der var ogsaa Mødesaler og Kontorer for Republikens forskjellige Regje-

ringsafdelinger. Venedig var oprindelig en demokratisk Republik, men udviklet sig senere til et aristokratisk Oligarki — Faamandsvælde. Den udøvende Magt var hos Dogen og Signoria, det lille Raad paa sex Medlemmer; den udøvende hos Maggior Consiglio — det store Raad paa 480 Medlemmer, valgte af Folket. Men i 1297 erklærede Adelsmændene, at de havde Arveret til at være Medlemmer af det store Raad, med Udelukkelse af alle andre, som altsaa ikke kunde vælges til Raadet. Da der paa denne Erklæring fulgte Oprør, blev der oprettet et Timandsraad med dømmende og ubegrænset Fængselsmyndighed, som senere udviklet sig til den berygtede venetianske Inkvisition. Dermed blev dette Timandsraad det, som sammen med Dogen styret alle Regjeringsdepartementerne.

Jeg har besøgt Dogepaladset fra nederst til øverst, og været ude paa "Sukkenes Bro", som høit over den smale Kanal paa Slottest Østside forbinder det med Fængslet. Der er forresten i første Etage i Slottet nærmest den smale Kanal sex frygtelige Fængselsceller, Torturkammer og Henrettelseskammer for politiske "Forbrydere". Paa 2den Etage er, mod Lagunen, den store Raadsal, 177 Fod lang, 81 Fod bred og 50 Fod høi, saa den ogsaa gaar gjennem 3die Etage. Det samme gjør Valgsalen, som vender mod Vest — mod Bibliotheket, og hvor Dogen og de øverste Embedsmænd valgtes. Paa 2den Etages Vestside havde Dogen sine Beboelsesværelser med Kontorer, og paa øverste Etage var Timandsraadets Sal, og ellers andre Regjeringskontorer. Alle disse Sale og mindre Værelser er overordentlig rigt udstyret og dekoreret under Loft og paa Vægge med Malerier af store Kunstnere.

Venetianerne var ikke bare et mægtigt Handelsfolk; de var ogsaa et høitstaaende Kulturfolk, og har givet Verden noget af det vakreste som findes i Arkitektur, i Skulptur, i Malerkunst. Jeg vil ogsaa nævne, i denne Forbindelse, at i Venedigs Arkiver, som har faaet Plads i et nedlagt Kloster, er der opbevaret over 14,000,000 — fjorten Millioner — Dokumenter, det ældste dateret 883.

Jeg har i denne Uge, jeg har været i Venedig, besøgt mange prægtige Kirker, indholdsrige Museer og skjønne Kunstsamlinger. Og jeg har spadseret rundt om i Byen paa Kryds og paa Tvers. Ja, spadseret paa mine Ben. Thi endskjønt her i Venedig ikke er Hester og Vogne og brede Gader, som i andre Byer, saa er her dog en Masse med Smug og smale Gader og smaa aabne Pladser, hvor det stadig er folksomt. Med Undtagelse af Canal Grande, hvor Husene vender — fronter — mod Kanalen, vender Husene i Venedig mod disse Smug og smale Gader, og Kanalerne er igrunden bare Baggader — Alleys — hvorpaa Varer og Materialer transporteres. Og saa er de Byens Kloaker. Jeg har spurgt om det ikke lugter stygt af Vandet i Kanalerne om Sommeren, naar det er varmt. Og da fik jeg til min Overraskelse vide, at i Modsætning til Resten af Middelhavet er der i det indre Adriaterhav Ebbe og Flod, saa Sjøvandet i Kanalerne stadig er i Bevægelse og ombyttes og holdes friskt. Forskjellen paa Flod og Fjære er vanlig to og en halv Fod; men ved Springtid og Storm fra Sydøst kan det stige meget mere, saa Sjøen stundom endog gaar oppaa St. Markuspladsen.

Vi har nu boet her en Uge, og jeg er kommet til at like Byen og Folket her bedre og bedre for hver Dag. Imorgen skal vi reise til Rom. Havde det været Sommer og varmt skulde vi have været her længere, og siddet i Byens skyggefulde Parker — thi her er Parker ogsaa i Venedig — om Eftermiddagen, og foretaget Gondolture paa Canal Grande de varme Kvelde.

Sjette Brev

Den evige Stad: Piazza di Spagna

Rom i Marts 1923.

Vi har nu været i Rom i halvanden Maaned og bliver boende her længe endnu, skrev jeg i min Dagbog den 21de Marts. Jeg havde mange Gange udigjennem Aarene, baade som Student og senere, ønsket engang at kunne foretage en Reise til Rom og besøge den By, som har havt saa stor Indflydelse paa Verdenshistorien og vor Civilisation, den By, som i flere Hundrede Aar var Verdens Hovedstad, den eneste By, som har havt denne ærefulde Stilling. Dette gamle Ønske har jeg nu faaet opfyldt, ikke bare ved et flygtigt Besøg i Byen ved Tiberen, men jeg har havt den store Tilfredsstillelse og interessante Oplevelse at faa bo her, virkelig bo her med min Kone, i længere Tid.

La citta eterna — den evige Stad — kaldes Byen, en Betegnelse som forekom allerede i Oldtiden. Og Betegnelsen passer; thi den Indsats og Indvirkning, Rom har havt, og har, i og paa Verdenskulturen, baade politisk og kirkelig, baade offentlig og privat, vil mærkes indtil Dagenes Ende, eller ialfald indtil vor Kultur gaar tilgrunde. Derfor bliver man aldrig færdig med Rom. Dens Historie, dens Kultur, dens Institutioner vil blive studeret ved Verdens Skoler, man vil interessere sig for den og læse om den rundt om i de Millioner Hjem, og man vil fra alle Verdens Lande valfarte til den. Derfor siges der jo ogsaa, at "alle Veie fører til Rom". Og naar man er kommet hertil bliver man heller ikke snart færdig til at reise herfra. Thi jo længere man er her, desto mere vil man finde, som holder en fangen.

Saaledes er det ialfald gaaet med mig. Da jeg ifjor Som-

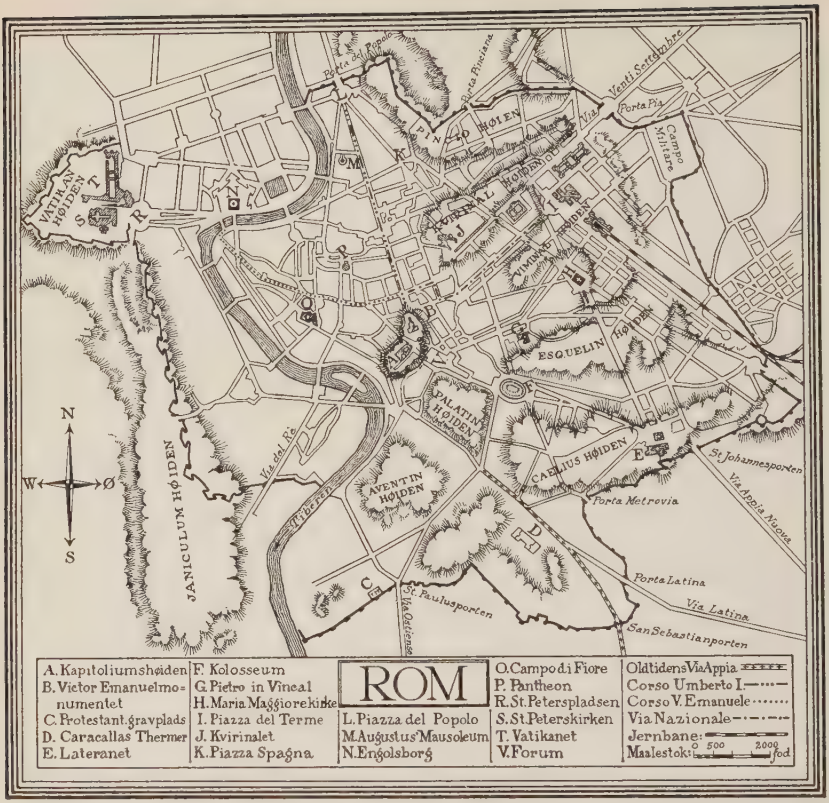

mer var her i Rom halvanden Dag paa Gjennemreise, blev jeg meget skuffet over at finde saa lidet igjen af Oldtidens Rom. Men nu har jeg fundet meget fra den Tid, ikke bare fra Keisertiden, men ogsaa fra Republiken, ja endog fra den tidligste Tid, da Rom var et Kongedømme. Selv paa Forum Romanum, hvor jeg ifjor syntes der var bare nogle faa Ruinrester igjen, har jeg nu fundet meget. Jeg har saaledes fundet, at den gamle romerske Senatsbygning endnu staar der, og Rostrum, hvor saa mange store Romere har talt til Folket og hvorfra Markus Antonius holdt sin berømte Tale ved Julius Cæsars Ligfærd, og, ikke langt fra Rostrum

og Senatsbygningen oppe i Bakken af Capitolhaugen, det Mamertinske Fængsel fra det 6te Aarhundrede f .Kr., hvor Apostlerne Peter og Paulus holdtes fængslet en Tid, før de led Martyrdøden.

Men det som man nu finder mest af her er selvfølgelig først og sidst og allevegne, det kristne Rom, og Pavens Rom, fra Apostelen Peter til Pave Pius XI. Meget af dette er overmaade vakkert, og meget er interessant, selv for os Protestanter, særlig det som stammer fra Oldkirken, førend den romerske Kirke endnu havde udartet.

Jeg liker Rom og liker mig i Rom. Jeg liker Byen med dens utallige historiske Minder, dens Ruiner, dens Slotte, dens Kunstskatte og dens Kirker. Ja, Roms Kirker er vidunderlig vakre. Ikke udvendig, selv ikke St. Peterskirken, undtagen kanske seet bagfra. Mange af Byens flere Hundrede Kirker ser ikke engang ud som Kirker udvendig. Somme staar midt i Kvartalet med andre Bygninger klos indtil paa begge Sider, og er saa lig disse, at var det ikke for Korset øverst oppe paa Tagkanten og over Døren, kunde man ikke vide, at de er Kirker. Men indvendig er mange, kanske de fleste, henrivende, gribende, betagende vakre. Jeg har gaaet gjennem de med Hvidt og Guld, kunstnerisk vævede Tæpper og Silketapeter rigt dekorerede Stasstuer og Stassale i nogle af de fineste Slotte i Europa, saasom Kongeslottet i Stockholm og Kongeslottet Qurinalet her i Rom, Keiserslottene i Berlin og Potsdam i Tyskland, Keiserslottene Hofburg og Schønbrunn i Wien i Østerrige, og jeg har været i Paveslottet Vatikanet men ingen af disse kan maale sig med somme af Roms Kirker i Skjønhed. Mange af Roms Kirker har indvendig en meget vakker Bygningsstil med runde, slanke Marmorsøiler og skjønne Kapitæler, andre med Murpillarer klædte med ensfarvede eller aarede Marmorplader; de er dertil rigt dekorerede med Statuer og med Reliefer huggen i Marmor, og med Mosaikbilleder eller Kalkmalerier, ofte i varme men dog bløde Farver. Og disse vidunderlig skjønne Dekorationer og Farvenuancer er fremhævet ved Lysvirkninger. Her bruger

ikke Kirkerne farvede Vinduer med Glasmalerier, men blankt eller mat Glas, og Vinduerne er placerte saa høit oppe, at man ser dem ikke eller lægger ikke Mærke til dem. Lyset hindrer saaledes ikke Synet af Dekorationerne, som det vilde gjøre, hvis Vinduerne var nede paa Væggene, men fremhæver deres Skjønhed, idet det kommer ovenfra og fylder Kirkerne med et behagelig blødt Lys. Vinduerne er ikke store, og er det blankt Solskin, drages midt paa Dagen ved Hjælp af lange Snorer graagule Gardiner for somme af Vinduerne, for at beholde Lysvirkningen.

Der er en liden Kirke oppe paa *Via Venti Settembre,* tversover Gaden fra den amerikanske Gesandtskabsbolig, knapt to Kvartaler fra hvor vi bor, som jeg ofte gaar ind i og sætter mig en Stund, naar jeg gaar der forbi, da jeg synes den er saa vakker, og er uden Tvil en af de vakreste af Byens mindre Kirker. Den er en af de 80 — otti — Kirker i Rom, som er indviet til Jomfru Maria. For at skjelne mellem alle disse Mariakirkerne i Rom, har de alle et Tilnavn, og denne kaldes *Santa Maria della Vittoria* — den seirende Maria — saa kaldet, fordi der paa dens Alter opbevares et lidet Jomfru Maria Billede, som var i den katholske Hær i Slaget paa det Hvide Bjerg ved Prag i Bøhmen i 1620, det første og et af de afgjørende Slag i Trediveaarskrigen — Reformationskrigen — hvilket Billede af Katholikerne paastaaes paa en mirakuløs Maade at have hjulpet til den katholske Seier over Protestanterne i Slaget. Strax efter Slaget blev Billedet af en Karmelitmunk bragt til Rom, hvor det blev sat paa Alteret i ovennævnte Kirke, som før havde været indviet til St. Paul, men som efter denne for Katholicismen saa vigtige Seier blev indviet til den seirende Jomfru Maria. I Korhvælvingen over Alteret er der et stort og vakkert Kalkmaleri af Slaget paa det Hvide Bjerg.

De fleste Kirker i Rom er aabne hele Dagen undtagen fra 12 Middag til Klokken tre Eftermiddag — de syv Pilgrimskirker, som jeg skal skrive om senere, lukkes ikke da heller. Naar Kirkerne er aabne, aabnes Døren paa vid Væg

Paa Monte Pincio

og nedfor Døraabningen slippes en to Tommer tyk Matte med Læderbetræk paa begge Sider. Dette skyver man lidt tilside, naar man gaar ud eller ind, og inde hører man intet til Bylarmen udenfor, men derinde er stilt "som i en Kirke".

Nordenfor Quirinalhøiden, den nordligste af de berømte syv Høider, hvorpaa Rom var bygget, og hvorom jeg skal fortælle i senere Brev ligger en anden Høide, Monte Pincio. Romerne kalder den forresten Fjeld — thi Monte betyder Fjeld — ligesom de ogsaa kalder de andre syv Høider for Fjeld. De gamle Romere kaldte nogle af dem Mons, d. e. Fjeld, andre Collis, d. e. Haug. Der er paa Monte Pincio et storartet Parkanlæg med eviggrønne Træer og Buske og Blomster, Fontæner og Statuer og Statuetter, Veie og Bænke og Terrasser, hvorfra der er en herlig Udsigt udover Rom, med St. Peterskirkens vældige Dom ragende høit over Hustagene i Vest paa den anden Side af Tiberen.

Paa Monte Pincio spiller et Musikkorps om Eftermid-

dagene og derop drager da Roms Aristokrati og Turisterne, de første kjørende i fine Vogne med Kusk i Livré og somme i Automobil, de sidste baade i Vogn og Automobil og mange gaaende tilfods.

Her er naturligvis altid mange Turister i Rom. Somme er her bare nogle Dage, men mange er her i Uger, i Maaneder, i Aar. Langs Sydsiden af Monte Pincio, og i Sænkningen mellem den og Qurinalhøiden er, hvad man kan kalde Fremmedkvarteret. Der er de fleste store Hoteller og Pensionater og der er Turistkontorerne og Reisebureauerne. Der bor ogsaa vi paa et Pensionat med Plads for ca. 80 Gjæster. Det har været omtrent fuldt besat hele Tiden, siden vi kom her, og jeg hører det samme er Tilfældet paa de fleste andre Pensionater og Hoteller. Priserne er fra 40 Lire — $2.00 — pr. Person pr. Dag, og opover til 100 Lire. Pensionatet ligger ved Via Sallustiana, opkaldt efter den første store oldromerske Historieskriver Sallustius Crispus, død Aar 35 f. Kr., som havde sin Villa strax ovenfor her, hvor noget af den er bevaret endnu. Et Kvartal nedenfor her er der en aaben Plads som kaldes *Piazza Barberini.* Paa Hjørnehuset af Sallustgaden og Barberinipladsen er der høit oppe paa Væggen en stor Broncetavle med Portræt af Bjørnson og følgende Indskrift: "Bjørstjerne Bjørnson, patriotta e poeta norvegese, abito questa casa durante suo primo soggiorno a Roma 1860—63", som altsaa fortæller, at Bjørnstjerne Bjørnson, norsk Patriot og Digter, boede i dette Hus under sit første Ophold i Rom 1860—1863.

Nogle Kvartaler længer nede er *Piazza di Spagna.* Paa den er der en Fontæne i Form af en Baad, og derfra op til Monte Pincio er en af de vakreste Trappeopgange i Rom. Ret op for Trapperne er en ægyptisk Obelisk, som langt tilbage i Tiden stod i den ovennævnte Historiker Sallustius Have, og indenfor staar Trinitatiskirken paa Fjeldet — Trinita dei Monti — bygget af Kong Karl VIII af Frankrige i 1495 og hører til et Nonnekloster, som staar lige ved Siden af Kirken.

Trappen fra Piazza di Spagna til Monte Pincio

Piazza di Spagna betyder Spanskepladsen og kaldes saa, fordi ved den staar det spanske Slot, hvor den spanske Gesandt til Paven har boet i flere Hundrede Aar. Siden Slutningen af det 18de Aarhundrede har Piazza di Spagna været Centrummet for de Fremmede i Rom. Der har før været mange store Hoteller — men disse er nu helst længere oppe —, der blev allerede i 1828 oprettet et stort engelsk Laanebibliothek, som endnu er i Drift. Paa en Tavle paa Væggen af et af Husene ved Pladsen staar der: "The young English Poet John Keats died in this house on the 24th of January, 1821, aged 26", og over Døren til samme Hus: "Keats-Shelley Memorial House, acquired and dedicated to the memory of the two poets by their admirers in England and America". Ved Piazza di Spagna har Dampskibslinjerne sine Kontorer

og der er Turistbureauerne. Der har American Express Company sit store Kontor for Forsendelse af Pakker, Salg af Billetter til alle Verdens Hjørner, Bestilling af Hotelplads, Vexling af Penge, og Postkontor. Thi en Masse Amerikanere har sin Post sendt til American Express i de Byer i Europa, hvor det har Kontorer.

Jeg havde ogsaa min Post sendt til American Express i Rom, og i Forbindelse dermed maa jeg fortælle om en Oplevelse, jeg havde en af de første Dage jeg var her. Da jeg havde tænkt at komme til Rom til Jul, havde der siden Midten af December til Februar samlet sig en hel Del Post til mig paa Expresskontoret, blandt andet otte Pakker med "Skandinaven", som jeg hentet da jeg kom til Rom. Med det samme vexlede jeg til mig en Del italienske Penge. Der var en hel Del Folk i alle tre Rummene, de fleste formodentlig Amerikanere. Idet jeg vendte mig fra Vexelskranken med alle Avispakkerne under Armen, sagde en Mand med ægte amerikansk Tonefald: "You got a lot of mail there." Og som Amerikanere saa ofte gjør, især naar de træffes i Europa, kom vi i Samtale. Han spurgte mig, hvor længe jeg havde været "across" — paa denne Side af Atlanterhavet altsaa — og efter at ha faaet vide dette, og at min Kone var med, sagde han, at det maatte ha kostet mig en Masse Penge, og spurgte saa, hvorledes jeg førte Penge med mig, om jeg brugte Bankchecks, American Express Checks, eller Kreditbrev, og hvilket jeg fandt hændigst. Jeg fortalte ham, som sandt var, at jeg brugte Kreditbrev, men at jeg ogsaa altid havde American Express Checks, da man kunde faa Penge paa dem omtrent overalt og til alle Tider. Næste Dag traf jeg ham paa Barberinipladsen. Da var min Kone med, og jeg presenterede; han havde før fortalt mig sit Navn, og at han var fra Kentucky. Næste Dag hilste han paa mig, idet jeg stod paa Barberinipladsen og saa paa Bjørnsonbilledet med Indskrift op paa Væggen der, som jeg netop havde opdaget. Efter en Del Snak spurgte han om jeg havde været inde i Kapucinerkirken, som staar lidt længere oppe ved Pladsen. Da jeg ikke

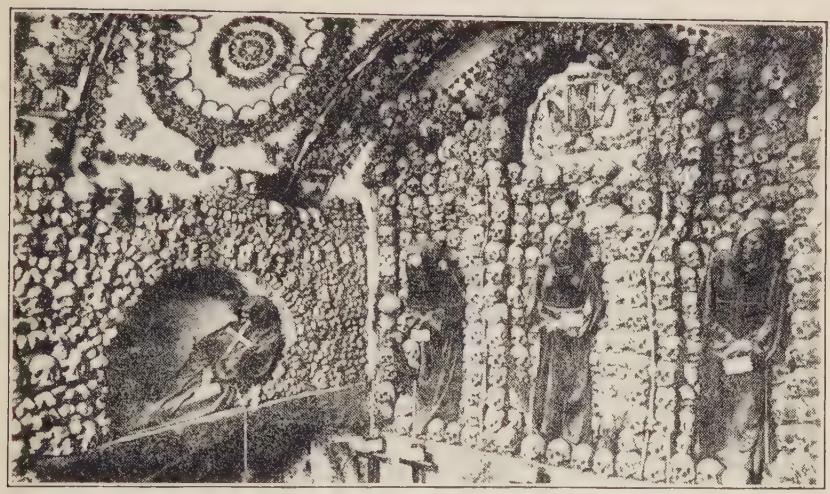

Et af Gravkapellerne i Kapucinernes Klosterkirke

det havde været, tilbød han at være med op og vise mig den, og faa en af Munkene til at vise os Gravkapellerne i Underetagen. Der gik vi da.

I Kapucinerkirken, som er fra det 8de Aarhundrede, men som senere flere Gange har været paabygget og restaureret, er i den høie Underetage fire Gravkapeller, hvor Munkene fra et ved Kirken staaende Kloster begraves i Jord, som for mange Hundrede Aar siden er bragt fra Jerusalem. Jeg talte ikke Gravene, men jeg antager at der var vel et Dusin Grave i hvert af de fire Kapeller. Naar en af Munkene dør, bliver dens Ben, som har ligget længst i Jorden, opgravet for at give Plads for den netop afdøde, og med de opgravede Ben dekoreres Kapellernes Vægge og Tag og Gangene. Kapellerne har ikke Væg mod Gangene, og er derfor lyse, da der er store Vinduer i Gangene ud mod Klosterets Have. Det var helt kunstnerisk udført. Saaledes var der med forskjellige Slags Menneskeben laget Roser opunder Taget osv. Disse fire Kapeller var dekoreret med Benene fra 4000 — fire Tusinde — afdøde Munke. I hvert Kapel var nogle Skeletter

fæstet sammen og iført Kapuciner-Munkedragt og fæstet til Væggen indimellem Dekorationerne af de opstablede Hjernekister. Jeg kan ikke andet sige, end at det var nifst og uhyggeligt dernede.

Da vi kom ud igjen, spurgte Amerikaneren mig, om jeg havde været til Audiens hos Paven. Paa mit benægtende Svar sagde han, om jeg saa ønsket, skulde han skaffe mig Kort, som vilde gi mig Adgang til Audiencen næste Uge, da han var godt kjendt i Rom og havde Indflydelse, fordi da hans Kone for 10 Aar siden døde under et Besøg i Rom, havde han givet noksaa mange Penge til Kirkerne. Det blev da arrangeret saa, at vi skulde mødes paa Barberinipladsen Kl. ni næste Morgen og skulde gaa sammen dertil, hvor jeg paa hans Anbefaling kunde faa Adgangskort.

Da vi saa næste Morgen svinget rundt et Gadehjørne mod Pladsen fremfor Santa Maria Maggiorekirken, kom der en Mand skraaende over Pladsen, og idet han nogle Fod fremfor os traadte op paa Fortauget, mistet han en liden Væske. Han la ikke selv Mærke til det, men Kentuckyaneren raabte paa ham, tog Væsken og gav ham den. Herover blev Vedkommende, som var en Mand i 65 Aarsalderen, med kort Sideskjæg, og som talte med udpræget irsk Tonefald, meget taknemmelig. Han viste os en liden Sølvmedallion, som var i Væsken. Den var fra hans Oldefar, som havde faaet den velsignet af Paven, da han for 100 Aar siden var i Rom, og siden havde den gaaet fra Fader til ældste Søn. For andre var den værdiløs, men for ham — — — osv. Han vilde saa gjerne give os noget; vilde vi tage et Glas Vin med ham? Kentuckyaneren havde ikke noget derimod, og paa deres Opfordring fulgte jeg med ind paa en Vinrestaurant lige ved. Der saa de efter et tomt Rum, men da der var nogen i alle, satte vi os i det, som var mindst optaget. Her fortalte da Irlænderen paa en meget troværdig Maade en lang Historie, hvorledes han i Fattigdom, siden han var en liden Gut, havde arbeidet paa et irsk Gods for en ynkelig Dagløn paa et Par Pence, tror jeg han sa, men at han nu pludselig var blevet

uhyre rig ved at arve 500,000 Pund efter en Onkel, som for 70 Aar siden var udvandret til Amerika, og hvem man ikke siden havde hørt fra, førend "Father McCarthy" — Irlænderens Sogneprest — havde læst i en Londonavis en Lysning efter hans Arvinger. Irlænderen havde saa forgjæves prøvet at faa laane nogle Penge af Godseieren, saa han kunde faa reise til London og bevise sin Arveret. Da han ikke fik hos ham, havde Presten givet ham alle de Penge, han i sin lange Prestetid havde sparet sammen, saa han fik komme til London, hvor det tog ham sex Maaneder at bevise, at han var afdøde Testators Brorsøn og eneste Arving.

I Onkelens Testamente stod, at hans nærmeste Arving skulde arve hele hans efterladte Formue, men ogsaa, at han hvert Aar skulde uddele 10,000 Pund til Fattige og Trængende. Arvingen skulde ikke selv uddele disse Penge, men faa andre til at gjøre det, og for Bryderiet, de havde med at finde værdige Trængende, skulde de have ti Procent, altsaa 100 Pund for 1000 Pund uddelt. Men for at ikke disse Uddelere selv skulde tilegne sig det, som de skulde uddele, maatte de være rige, og kunne vise Arvingen, at de havde ligesaa mange Penge, som de skulde uddele. Nu havde det faldt ham ind, at kanske vi kjendte værdige Trængende, og da kunde vi hver faa 1000 Pund til Uddeling, og selv faa 100 Pund, og paa denne Maade kunde han faa Anledning til at belønne os, for at han havde faaet igjen den dyrebare Medallion. Da vi svarede, at det vist ikke vilde være vanskelig for os at finde værdige Trængende at uddele de 1000 Pund til, spurgte han os om vi selv havde 1000 Pund, som vi kunde vise ham. Det havde vi ikke i Kontanter, men Papirer, paa hvilke vi kunde skaffe Penge. Papirer forstod han sig ikke paa, sa den gamle Irlænder, kun paa Kontanter, og spurgte, om vi ikke kunde gaa i Banken og faa Kontanter paa dem, saa han kunde være tryg for, at han opfyldte Testamentets Bestemmelser, og ikke risikere at miste sin Arv. Til dette var Kentuckyaneren strax villig og reiste sig for at gaa til Banken, og bad os vente. Ti Minutter senere kom han til-

bage med en stor velfyldt Konvolut, hvori han paa Irlænderens Spørgsmaal sagde var 100,000 Lire, som svaret ifølge Kursen da til 1000 Pund, hvorpaa Irlænderen forseglet Konvolutten uden at aabne den. Saa var det mig. Jeg sa, at jeg havde ikke Papirer med mig, som jeg kunde faa 100,000 Lire paa, men kun mellem femti og sexti Tusinde. Med dette sagde Irlænderen tilslut han vilde være tilfreds, naar han fik se Kontanterne. Men da jeg ikke var villig til at vexle Papirerne til Kontanter, fordi jeg vilde tabe saa meget paa dem, naar jeg skulde kjøbe igjen Checks lydende paa Dollars, sagde Irlænderen, at da fik det være det samme med os begge, da han ikke vilde gjøre Forskjel paa os, fordi vi var sammen om at give ham tilbage hans dyrebare Medallion. Men nu begyndte Kentuckyaneren at overtale mig. Og da jeg ikke vilde være Aarsag i, at han skulde gaa Glip af Fortjensten af de 100 Pund, og jeg selv ikke havde noget imod ogsaa at tjene 100 Pund, paa samme Tid som jeg kunde faa hjælpe værdige Trængende, sa jeg, at jeg ogsaa skulde vexle. Kentuckyaneren tilbød sig at være med og tage en Bil og kjøre til Banken og tilbage, medens Irlænderen skulde vente til vi kom igjen.

Paa Veien nedover til Banken fik jeg Anledning til at tænke lidt over Sagen; thi før havde Irlænderen talt uafladelig paa en troværdig, hypnotiserende Maade, saa der havde ikke været Tid at tænke. Og saa snart jeg i Ro fik tænke over alt, fik jeg Mistanke. Jeg ordret derfor Chaufføren at kjøre tilbage, idet jeg sagde til Kentuckyaneren, at jeg vilde ha Irlænderen med til Banken, ellers kunde han kanske være forsvunden, naar vi kom tilbage, og jeg fik bære Tabet ved Vexlingen. Han kunde ikke modsætte sig dette, og da vi kom tilbage til Irlænderen, indvilget han ogsaa i at kjøre med til Banken. Men ankommen der nægtede han at gaa ind i Banken, da jeg sa, at han kunde gaa ind med, og saa kunde Bankøren fortælle ham, hvor meget mine Checks og mit Kreditbrev var værd. Jeg sagde da til dem, at de var uden Tvil Kjæltringer begge to, at det var et aftalt Spil dem imellem for at faa mig til at tilvexle mig Kontanter for mine Checks

og mit Kreditbrev, som jeg den første Dag paa American Express-Kontoret havde fortalt jeg havde, og som de vidste ingen uden jeg kunde faa Penge paa. Jeg sa, at der var naturligvis bare Affaldspapir i den velspækkede Konvolut, som Kentuckyaneren var kommen tilbage med, og som Irlænderen havde forseglet uden at undersøge dens Indhold, men at de sikkert vilde have undersøgt min, og naar de havde seet den indeholdt de tilvexlede Kontanter, vilde de have forsvundet med den, og om nødvendig for at komme sig væk, svimeslaaet mig, saa jeg ikke kunde hindre deres Flugt. Og jeg raadet dem begge at forsvinde snarest mulig, ellers vilde jeg tilkalde Politi. De fulgte mit Raad næsten hurtigere end jeg havde ventet og sprang hver sin Vei om de nærmeste Hjørner.

Nogle Uger senere læstes i Aviserne om et lignende Tilfælde i Paris. Men dengang lykkedes det Kentuckyaneren, sammen med Irlænderen, at faa sin Landsmand, som altsaa ogsaa var en Amerikaner, til at hæve Kontanter til et Beløb af over 50,000 Francs — $3,500— paa sine Kreditiver. Disse Penge blev de to Sammenspillendes Bytte, og han, som det gik ud over, maatte faa Hjælp af Landsmænd i Paris til at komme sig hjem igjen til Amerika.

I Begyndelsen af Marts havde jeg endnu en Oplevelse, hvis Udfald for mit Vedkommende var uheldigere end den første. Det var en varm Solskinsdag, og min Kone og jeg vilde kjøre ud til St. Paulskirken udenfor Bymuren. Paa Veneziapladsen, som er det største Sporvognscentrum i Rom, var der en Masse Folk, som formodentlig paa Grund af det gode Veir skulde samme Vei, saa Sporvognene fyldtes i et Øieblik. Vi lod to gaa forbi, da vi ikke vilde staa; thi da kunde vi ikke se ud. Men paa den tredie trængte vi os ind. Ude ved Kirken, da jeg skulde ta op min Notatbog, la jeg Mærke til, at min Lommekalender var borte, naturligvis stjaalet af en Lommetyv i Trængselen ved Paastigningen paa Veneziapladsen. Det var forrige Aars Kalender, med korte Dagbogsoptegnelser fra Orientturen, en Masse Adresser osv., saa jeg vilde ikke have mistet den for en hel Del Penge; men

Det Indre af St. Paulskirken udenfor Murene

for Tyven var det alt værdiløst. Grunden hvorfor jeg endnu har forrige Aars Lommekalender var, at den nye, som jeg ventede fra Amerika, endnu ikke var kommen. Et Held var det, at jeg ikke mistede mange af mine sidste Optegnelser. Thi for at ikke Notatbogen skal ta for megen Plads i Lommerne, bruger jeg bare nogle løse Blade, som jeg lægger i Lommekalenderen. Jeg havde før været advaret mod Lommetyveri, men glemte det i Forsøget paa at komme paa Vognen. Næste Dag fik jeg Klaffer med Knaphul og Knap syet paa Lommerne paa Indsiden af min Trøie.

For ikke at afslutte dette Brev med disse Røverhistorier, vil jeg fortælle om Besøget til St. Paulskirken udenfor Murene — San Paoli fuori le Mura — saa kaldet, fordi den ligger en engelsk Mil udenfor Roms Mure, ved Via Ostiensis, den Vei, som følger Østsiden af Tiberen nedover til dens Munding.

Da Apostelen Paulus var henrettet blev hans Lig begravet nær Tiberen paa Eiendommen til en høitstaaende romersk Dame ved Navn Lucilla, og over Graven blev bygget et lidet Bedehus. Keiser Konstantin bygget der senere en stor Kirke

Denne blev helt ombygget til en stor Basilika af efterfølgende Keisere. Henved 400 Aar snere blev Basilikaen paa det prægtigste dekoreret af Pave Leo III, han som Juledag Aaret 800 kronet Karl den Store til Keiser, og den var i Middelalderen den vakreste Kirke i Rom. Ja, den er det idag, kanske Verdens vakreste — vel at mærke indvendig. Den brændte i 1823, men blev i de følgende Aar gjenopbygget og dekoreret netop som den var før. Den har et stort Tværskib for Enden af Midtskibet og de to Sideskibe paa hver Side af Midtskibet. Disses Tag hæves af 80 slanke Søiler med korintiske Kapitæler. Paa Væggen over disse Søiler rundt Hovedskibet og Tverskibet er der 266 Portrætmedallioner i Mosaik, hver Medallion 5 Fod i Tversnit, af alle Paver fra St. Peter — thi Apostelen Peter regnes her for den første Pave — til Pius XI, som nu sidder i St. Peters Stol. St. Pauls Grav siges at være under Alteret som staar lige under Buen mellem Hovedskib og Midtskib.

En Mil længere syd, ved en Sidevei, er det Sted, hvor det siges at Apostelen Paulus led Martyrdøden. Det kaldes Tre Fontane — Tre Kilder — fordi, fortælles det, Apostelens Hoved gjorde tre Hop bortover Marken, da Paulus var halshugget, og paa hvert Sted det berørte Marken, sprang der frem en Kilde. Der ude er et gammelt Kloster og tre smaa Kirker, den ene fra Aaret 622. I Gulvet i en af Kirkerne er afmærket Stederne, hvor de tre Kilder sprang frem ved Apostelens Martyrdød.

Syvende Brev

Den evige Stad: Kapitolium

Rom i Marts 1923.

"Senatus Populusque Romanus" — det romerske Senat og Folk — var Regjeringsmagten i Oldtidens Rom, eller kanske rettere den Myndighed, i hvis Navn Love gaves, Forordninger udstedtes, og Domme eksekveredes, Krig begyndtes, Fred sluttedes og Traktater indgikkes.

I de første to Hundrede og femti Aar efter sin Grundlæggelse var Rom et Kongedømme. Men i Aaret 509 f. Kr. jagedes Kongen og Republiken indførtes, som varede til Aaret 30 f. Kr., da den afløstes af det enevældige Keiserdømme.

Republikens femhundredaarige Historie optages, ved Siden af Erobringskrigene, for en stor Del af Strid mellem Patricierne og Plebeierne — de adelige og det almindelige Folk. Thi den Republik, som indførtes i 509, var ikke en demokratisk Republik, men en Overklasserepublik, hvor Patricierne havde Magten, idet kun de kunde vælges til Konsuler, som Republikens to Præsidenter kaldtes, og kun de havde Sæde i Senatet, saa det almindelige Folks Stilling blev endog værre end den havde været under Kongedømmet. Plebeierne gjorde derfor 15 Aar efter Republikens Indførelse Oprør, forresten et af de fredeligste Oprør, Historien ved at fortælle om, idet de simpelthen flyttet fra Rom til Mons Sacer — det Hellige Bjerg — som ligger to Mil Nordøst fra Rom paa den anden Side af Anieneelven, hvor det antagelig var deres Hensigt at anlægge en ny By for sig selv.

Jeg besøgte for nogle Dage siden Mons Sacer. Det er ikke et Bjerg i vanlig Mening, men en henved halv Mil bred

og en Mil lang Halvø, dannet af en stor Sving af Elven, og er bare lidt høiere end det omgivende Landskab, men mellem et og to Hundrede Fod over Elveleiet. Det er den gamle Vei, Via Nomentana, som gaar ud der, og over Elven er der en ældgammel overbygget Stenbro med høie Taarne og Skydehuller. Nu gaar der Sporvogn udover Via Nomentana og over Elven til Mons Sacer paa en ny Bro med megen Paafylding tversover Elvedalen, saa Sporvognen slipper Ned- og Opstigningen. Thi mange Romere har atter flyttet ud til Det Hellige Bjerg. Ikke "in secessione" som deres Forfædre. Men de har siden Verdenskrigen bygget en prægtig Villaby der ude, med svingende Gader som i et Parkanlæg og Hundrede Huse, eller flere, af Sten, alle i den skjønneste Harmoni uden at to er lige. Det er en af de vakreste Forstæder jeg har seet nogensteds.

I Rom blev der hint Aar 494 f. Kr. stor Bestyrtelse, hvor man ikke længere havde nogen til at udføre det grovere Arbeide, og de mere besindige af Patricierne forstod at de maatte faa en Overenskomst istand med de udflyttede. En Mand som besad Plebeiernes Tillid blev sendt ud for at underhandle. Han foreholdt dem, hvor uklogt det var at bringe Staten i Fare ved Uenighed mellem de forskjellige Samfundsklasser, og han sluttet sin Tale med en Lignelse om det menneskelige Legeme. Det hændte sig engang, sagde han, at Lemmerne blev forbitrede paa Maven, som alene nød godt af de øvrige Lemmers Arbeide, og de negtede at tjene den mere; men Følgen heraf var, at Mennesket blev sygt og var nærved at dø. Det lykkedes ham at tilveiebringe et Forlig, som gav Plebeierne Ret til at vælge to Tribuner ud af sin egen Midte til deres Beskyttelse mod de patriciske Embedsmænd, og med Vetoret overfor Konsulerne og Senatets Beslutninger. Ligesom Konsulerne kaldte Senatet sammen kaldte senere ogsaa Tribunerne Folket sammen til Møder, og derved opstod den saakaldte "Comitia Tribuna" eller Folkeforsamling. Derefter blev det altsaa baade Senatet og "Folket" som fik Magten, og derfra stammer Udtrykket "Senatus

et Populus Romanus", eller som det skreves, Senatus Populusque Romanus. Thi Romerne havde to Ord for Bindeordet "og", det ene var "et", som sattes mellem de to Ord, som skulde forbindes, det andet var "que", som hængtes i Enden af det andet af to Ord, som skulde forbindes med "og", saasom Senat og Folk, tillands og tilsjøs osv. For dem som ikke har studeret Latin kan det kanske have Interesse at nævne, at Romerne, ligesom ogsaa de Folk som nu taler Datersprog af Latin, saasom Italiensk, Fransk og Spansk, sætter Tillægsordet efter Navneordet og ikke foran, som vi i de germanske Sprog Tysk, Norsk, Engelsk osv. Naar vi siger et stort Hus, f. Ex., eller et lidet Træ, eller romerske Senat og Folk, siger de et Hus stort, et Træ lidet, Senat og Folk romersk. Jeg husker, da vor Klasse ved Luther College begyndte at studere Latin, at vi syntes det, ligesom Ordstillingen i latinske Sætninger forøvrigt, var ulogisk, og vi moret os selv med at sige, at Romerne vistnok først havde skrevet sine Sætninger paa Terninger, et Ord paa hver Terning, og saa havde de kastet Terningerne i en Hat og sat Ordene efter hverandre i Sætningen eftersom de plukket dem ud af Hatten. Senere blev vi jo mere vant med det og syntes vel det var ikke saa galt, og nu synes jeg det er en mere logisk Ordrækkefølge end vor. Det er ikke logisk og malende at sige som vi siger f. Ex., "der stod et høit, smalt, rødmalet, gammelt og faldefærdigt —." Man kan ikke danne sig Billede, efterhvert som Tillægsordene kommer; thi man ved ikke, hvad det er som er høit og smalt, rødmalet, gammelt og faldefærdigt. Er det et Bord, kanske et Natbord, eller et af de gamle Uhrverk med høi Kasse? Eller, om det er ude, er det et Vaaningshus, eller et Stabur, eller kanske et Taarn, et Kirketaarn kanhænde, efterdi det er høit og smalt? Man er i Uvished, i en unødig, anstrengende Spænding. Meget mere logisk er det at sige, som man gjør her, "der stod et Skab, høit og smalt, rødmalet, gammelt og faldefærdigt"; thi da har man Skabet i Tanken foran sig før de beskrivende Tillægsord bliver udtalt, og Billedet dannes naturligt efterhvert.

Overenskomsten, som fulgte paa Udflytningen til det Hellige Bjerg i Aaret 498 endte dog ikke Striden mellem Patricierne og Plebeierne — Patricierne søgte at ta tilbage det de ved Overenskomsten havde indrømmet, Plebeierne at beholde det og faa mere. Eftersom Rom voxte i Størrelse og Magt, blev jo ogsaa Folkeforsamlingerne saa store, at de intet kunde udrette, og Magten samlet sig mere hos Konsulerne og Senatet, og da gjaldt det for Plebeierne at faa Folk af sin Klasse valgbare til Konsulembederne, hvilket de ogsaa opnaaede tilslut. Men den mangehundredaarige Strid endte med, at begge Klasser mistet sin politiske Magt, og at denne gik helt over til en Mand — til Keiseren.

Det kan kanske ogsaa nævnes, at "Populus" i de ovenfor citerede Ord ikke indbefattet Folket i sin Almindelighed, men havde politisk Betydning, altsaa hvad vi vilde kalde Borgere, eller rettere stemmeberettigede Borgere. Der kom jo i Tidernes Løb mange Fremmede til Rom, som ikke var romerske Borgere, og ved Erobringskrigene tilførtes Rom en Masse Slaver, saa deres Antal i den senere Tid gik op i Hundrede Tusinder. Mange af disse frigaves, og gik vel efterhvert op i Folket.

Jeg lagde Mærke til, allerede første Dag jeg var i Rom, at paa Udsiden af Sporvognene var der malet med store Bogstaver S. P. Q. R. Først læste jeg dem forresten for S. P. O. R. — Spor — idet jeg oversaa den lille krogede Streg nede i Hjørnet paa Q'et, formodentlig fordi jeg saa Bogstaverne paa en Sporvogn. Men jeg forstod dog snart, at de fire Bogstaver ikke kunde ha nogen Forbindelse med Spor eller Sporvei, da Sporvei her kaldes Tramvia, skjønt de samme Bogstaver ogsaa stod indi Billedet af et Skjold i Hjørnet paa Sporvognsbilletterne. Senere fik jeg se disse samme Bogstaver overalt i Byen paa de Ting som hørte Byen til, paa Billetterne til Byens Museer, paa Opslag med Bekjendtgjørelser fra Byen, og det begyndte at gaa op for mig, at de fire Bogstaver maatte være Forbogstaverne i den gamle Betegnelse for Myndighederne i Rom — Senatus Populusque

Romanus. Dette har jeg ogsaa faaet bekræftet, og det viser bedre end noget andet jeg kunde fortælle, hvorledes man her søger at bygge Bro over Middeladerens lange Nat, hvorledes man søger at sammenknytte Forbindelsen mellem Nutidens og Oldtidens Rom, hvorledes man søger at fortsætte de gamle Traditioner.

Derfor kaldes ikke Bystyret i Rom *"Concilio Municipale"*, men *"Senato"*, dets Medlemmer *"Senatore"* og Raadhuset *"Senatorio"*, eller med et længere Navn *"Palazzo dei Senatori Municipali"*. Raadhuset staar paa Kapitolhøiden, den mindste men vigtigste af de berømte syv Høider, gamle Rom var bygget paa, og hvor Bystyret har havt sit Sæde siden 1143.

Jeg besøgte Kapitolhøiden eller Kapitolium, som man ofte skriver paa Norsk, en af de første Dage, efter jeg var kommet hertil, og senere har jeg besøgt den flere Gange. Thi den er et af de mest interessante Steder en kan besøge i Rom, ikke bare for de historiske Minder, som knytter sig til Høiden, og de rige antikvariske Samlinger, som har faaet Plads der, men ogsaa fordi det er saa vakkert deroppe, hvilket er selvfølgelig naar man ved, at det er planlagt og tilstelt og bygget efter Tegninger og delvis under Overopsyn af ingen ringere end Michelangelo, Italiens største Kunstner, som havde faaet dette Arbeide i Opdrag af Pave Paul III i 1538.

Mons Capitolinus — Kapitolinfjeldet — som de gamle Romere kaldte det — *Monte Capitolino* paa moderne Italiensk — er ikke et Fjeld i norsk Forstaaelse af Ordet, da dets høieste Del er bare 164 Fod over Havet, 144 Fod over Tiberen, og ca. 120 Fod over Forum, tvers for hvis Vestende det ligger. Det er knapt en kvart engelsk Mil langt og fra 300 til 500 Fod bredt.

Paa Kapitoliums nordre og høieste Del stod i Oldtiden Roms faste Borg og første Fæstning; der stod ogsaa Gudinden Juno Monetas Tempel, hun som advarte Folket ved at tilkjendegive Gudernes Vilje, og der stod fra Midten af det tredie Aarhundrede f. Kr. Roms Myntfabrik. — Hvor

Kapitolpladsen, Raadhuset og Museerne paa Kapitolium

Borgen laa er nu bygget det store Viktor Emanuelmonument, som jeg skal fortælle om i et senere Brev, og paa Tempelpladsen staar Kirken *Santa Maria in Aracoeli* — Himmelalteret — med Søiler fra Gudinden Junos og andre Templer. Et Kapel i Kirkens nordre Tverskib kaldes "Capella di Sant' Elena"; thi en Urne under Alteret der skal indeholde de jordiske Levninger af Helena, den første kristne Keiser Konstantins Mor, hun som i Jerusalem fandt Kristi Kors. I Alterskabet i et andet Kapel i Kirken opbevares *"Il Santo Bambino"* — Det Hellige Barn — som er en Dukke skaaret i Træ fra Oljebjerget af en Pilgrim for mange Hundrede Aar siden og paa en mirakuløs Maade malet af Evangelisten St. Lukas, medens Pilgrimen sov. Ja, saa fortalte Franciskanermunken, som viste os den. Bambinoen skal besidde undergjørende Kraft og var derfor rigt smykket med Gaver fra Troende, som havde valfartet til den. Det er særlig i Julen, fra Juledag til Helligtrekongersdag, at Kirken er et Valfarts-

sted for Roms Børn, og da ligger Bambinoen i en rigt smykket Krybbe.

Paa Kapitoliums søndre Del, som er lidt lavere end den nordre, stod i Oldtiden det store berømte Jupitertempel, først bygget af Kong Tarquinius Superbus, den sidste af gamle Roms Konger, han som blev jaget Aar 509 f. Kr. Det brændte to Gange, i Aarene 83 f. Kr. og 69 e. Kr., men blev hver Gang opigjenbygget større og prægtigere end før, sidste Gang af Keiser Vespasion, Far til Keiser Titus, Jerusalems Erobrer. Det havde tre Rækker med Søiler tvers over Fronten og langs Siderne, og tre Tempelrum — Cellae — som var indviet til de tre saakaldte kapitolinske Guddomme. I det midterste og største Tempelrum, med Tordenkiler i Hænderne sad Jupiter, den øverste blandt Guderne, Himelfaderen og Verdensordenens Opretholder. I Rummet tilhøire stod Jupiters Gemalinde Juno, som var Himmellysets Gudinde, den romerske Stats Beskytter og fødende Kvinders Tilflugt, og i Rummet tilvenstre stod Minerva, Forstandens, Kunstens og Industriens Gudinde. — Det kapitolinske Jupitertempel var Roms vigtigste og helligste Tempel i Tusinde Aar, lige til langt ind i det 6te Aarhundrede. Thi med Indførelsen af Kristendommen som Statsreligion i det fjerde Aarhundrede blev ikke den gamle Religion med engang helt afskaffet. Det skede først lange senere, og da blev formodentlig det kapitolinske Jupitertempel nedrevet. I Middelalderen kaldtes den søndre Del af Kapitolium "Gjeitehaugen", hvilket fortæller tydeligt nok, hvad der var blevet af dens fordums Storhed. I Begyndelsen af det 16de Aarhundrede gav Keiser Karl V, han som var tysk-romersk Keiser paa Luthers Tid, den søndre Del af Kapitolium, uden historisk eller retmæssig Hjemmel, til en Mand ved Navn Caffarelli, som havde været hans Page. Caffarelli bygget sig et Slot der, hvor Jupitertemplet havde staaet. Dette Slot med tilhørende Haver blev senere kjøbt af Preussen og blev fra 1879 det nye tyske Keiserriges Gesandtskabsbygning i Rom. Men Verdenskrigen som ændret saa meget her i Europa, ændret ogsaa dette. Ved Freds-

slutningen fik Italien som en Del af Krigserstatningen Caffarellislottet, og i 1919 blev det nedrevet.

Længst Syd paa Kapitolium var, og er, den "Tarpeiiske Klippe", hvor i Oldtiden alle Forrædere blev styrtet ned. Om Oprindelsen til dette og Klippens Navn fortæller den romerske Historieskriver Livius, at da i Roms ældste Tider Kapitolborgen blev angrebet af Sabinerne, blev Kommandantens Datter Tarpeia overtalt til at aabne Borgporten, fristet dertil ved Løfte om at faa de Guldarmbaand de bar paa sin venstre Arm; men idet Porten var aabnet begrov de hende under sine Skjolde, enten — skriver Livius, for at gi det Udseende af, at de havde tat Borgen med Storm, eller for ved et mindeværdigt Exempel at afskrække fra Forræderi. I Oldtiden var Klippen et frygteligt Stup; men nu syntes jeg der var ikke meget frygtindgydende ved den. Vistnok er Klippen stupbrat, men nedenunder er Jorden nedigjennem Aarhundrederne blevet hævet ved Affald, og der er bygget Huse ganske ind til Klippevæggen.

Imellem de to Høider er der midt paa Kapitolium en Sænkning, som i Roms ældste Tid var Forsamlingsstedet og Midtpunktet for Byens politiske Liv, før dette blev henlagt til Forum. Og der paa det selvsamme Sted som for to og et halvt Tusinde Aar siden, i Sænkningen midt paa Kapitolium, er ogsaa idag Roms municipale Centrum.

I Oldtiden var Opgangen til Kapitolium fra Øst fra Forum. Nu er den fra Vest, fra Marsmarken, hvor Middelalderens Rom laa. Fra en liden aaben Plads dernede gaar der en stor bred Stentrappe op til Kapitolpladsen, og tilhøire for den en Kjørevei i et Par Sving mellem sydlandske Planter og Rosenbuske. Tilvenstre for Hovedtrappen er der en smalere Trappe, som leder op til den førnævnte Kirke Santa Maria in Aracoeli. Mellem disse to Trapper er der et lidet Parkanlæg, og derinde er der i et Bur en Ulvinde og i et andet meget høiere Bur to Ørne, levende Symboler paa Roms Oprindelse og Magt. Nederst paa hver Side af Hovedtrappen ligger to store ægyptiske Stenløver, og øverst staar to store

Dioskurer — Hestetæmmere — med hver sin Hest, ogsaa hugget i Sten.

Naar man er kommen op Hovedtrappen er man paa Kapitolpladsen — *Piazzo del Campidoglio* — som er omtrent 200 Fod i Firkant. Fremst paa Pladsen staar to Milestene fra Via Appia, den mest berømte af alle Verdens Veie, den første og den syvende Sten, samt to store Marmorstatuer, den paa den ene Side af Pladsen af Keiser Konstantin den Store, den første kristne Keiser, og den paa anden Side af hans Søn Keiser Konstantius, begge Statuer flyttet dertil fra Konstantins Thermae — Bad. Midt paa Pladsen staar Verdens mest berømte og ældste endnu existerende Rytterstatue af Bronce. Den er af Keiser Marcus Aurelius, død Aaret 180 i den romerske Grænseby og Grænsefæstning ved Donau, Vindobana, det nuværende Wien. Rytterstatuen er et af de faa Kunstverker af Metal fra Oldtiden, som er blevet bevaret, da de fleste er blevet smeltet til andet Brug. Den stod oprindelig omtrent midt paa Forum; men da det romerske Keiserrige gik tilgrunde,

Rytterstatuen af Keiser Marcus Aurelius paa Kapitolpladsen

blev den flyttet og sat fremfor St. Johanneskirken i Lateranet, fordi man troede det var en Rytterstatue af Keiser Konstantin den Store, og det er denne Tro, Efterverdenen kan takke for Statuens Bevarelse. Til Kapitolpladsen blev den flyttet i 1538.

De tre Bygninger som omgiver Pladsen er meget vakre med enkle men sterke Linjer. Bygningen for Enden af Pladsen midt imod den store Trappe er Raadhuset. Dets underste Etage er gamle Roms "Tabularium" — Arkivbygning — som stod øverst i Kapitolbakken med Front mod Forum. Oppaa denne gamle Bygning, som ligger lavere end Kapitolpladsen og derfor ikke sees fra den, blev Roms Raadhus bygget, da Bystyret flyttet tilbage til Kapitolhøiden i 1143. I 1538 og følgende Aar blev det ombygget efter Michelangelos Tegninger. Fremfor Raadhusets Trappe, som leder op fra begge Sider, er der halvt liggende Statuer af to Flodguder, en paa hver Side, af hvilke den ene skal symbolisere Tiberen, den anden Nilen. Midt i Trappen er der i en Niche en siddende Statue af Gudinden Roma. Fremfor den er en Fontæne.

Bygningerne paa begge Sider af Kapitolpladsen er Museer med meget righoldige og interessante Samlinger fra Oldtidens Rom, ligefra Kongedømmets ældste Tider til Slutningen af Keiserriget, det meste fundet ved Udgravninger i Byen og Omegn, samt en Del Malerier fra senere Tider. Det vilde blive for vidtløftigt at skrive nærmere om disse Samlinger, saa jeg skal indskrænke mig til bare nogle faa Statuer.

Midt i et af Værelserne i Bygningen paa Sydsiden af Pladsen staar der paa et høit Fodstykke en ældgammel Broncestatue fra det sjette Aarhundrede f. Kr. af en — Ulvinde. Den havde i Middelalderen ligesom Rytterstatuen af Keiser Marcus Aurelius ogsaa faaet Plads ved Lateranet og skylder sin Bevarelse fra Smeltedigelen saavelsom sin Oprindelse det gamle Sagn om Roms Grundlæggelse. Dette Sagn gaar i Korthed ud paa, at der var en Konge i Alba Longa i Albanerbjergene, ca. 15 Mil Syd herfra, som nedstammede fra

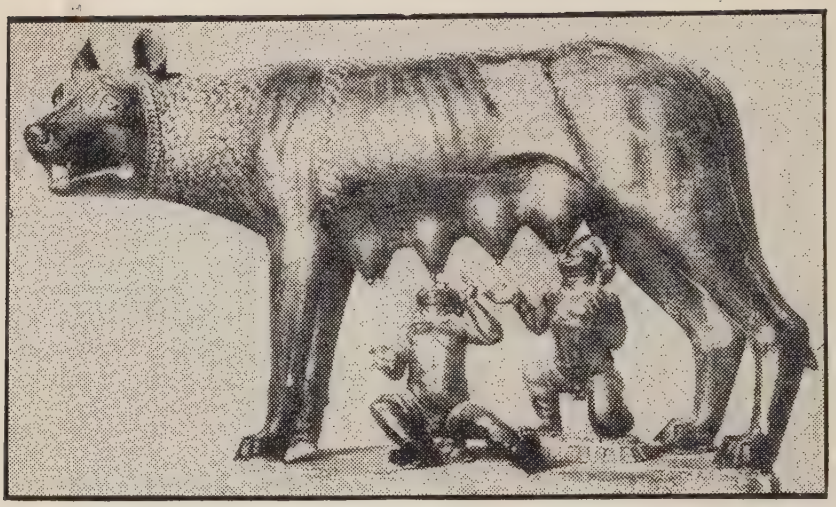

Den kapitolinske Ulvinde

Æneas, der langt tilbage i Tiden var kommen fra sin Fædreneby Troja i Lilleasien, efterat den var blevet ødelagt af Grækerne, og en Datter af Latinerkongen Latinus, som han var blevet gift med en Tid efter sin Ankomst til Italien. Han havde to Sønner, og den ældste af disse, som skulde blive Konge efter Faderen, blev blindet og afsat af den yngste, som for at hans Æt skulde uddø, dræbte hans to Sønner og lod hans Datter bli en af Gudinden Vestas Jomfruer. Men denne blev frugtsommelige med Krigsguden Mars og fødte Tvillingerne Romulus og Remus, hvorfor han lod hende dræbe og hendes Sønner udsætte i en Kurv paa Tiberen, for at de der skulde omkomme. Men Kurven drev iland og de blev bjerget af en Ulvinde som bar dem til sin Hule og gav dem Die. Der blev de fundne af en Hyrde og blev af ham og hans Hustru opfostret. Efter at de var voxne kom de til Alba Longa, hvor deres Herkomst blev opdaget, deres Bedstefar gjenindsat som Konge, efterat hans Broder var blevet dræbt. Senere besluttet Tvillingbrødrene at anlægge en ny By der, hvor de

var blevet reddet og diet af Ulvinden og opfostret af Hyrden og hans Hustru. Den By er Rom.

Statue af Keiser Augustus i Museet paa Kapitolium

I et Værelse i Museet paa Nordsiden af Kapitolpladsen staar den kapitolinske Venus, en af de skjønneste og mest berømte Statuer af denne Gudinde.

I to af de større Sale er der en Mængde antike Portrætbuster og Statuer som skal være de mest fuldstændige Samlinger af den Slags som findes i noget Museum. I den ene Sal er det særlig af gammelgræske Berømtheder, i den anden af romerske Keisere og Medlemmer af deres Familier. Denne sidste Række begynder selvfølgelig med Augustus, den første og største og merkeligste af alle Roms Keisere, han som regjeret i begge de to store Tidsaldre i Verdenshistorien, paa begge Sider af det store Skille i Tidsregningen, han om hvem det staar i Evangeliet: Men det begav sig i de Dage, at en Befaling udgik fra Keiser Augustus, at al Verden skulde indskrives i Mandtal.

Ottende Brev

Den evige Stad: Palatin og Forum Romanum

Rom i April 1923.

"Roma é senza dubbio fra tutte le cittá della terra quella che per la grandezza dei suoi ricordi, lo splendore del suo passato, l'importanza dei suoi monumenti, é la meravigliosa parte che ebbe nella storia del mondo durante un periodo ininterrotto di duemila anni, eccita ancora nel massimo grado l'interesse delle genti." — Rom er uden Tvil blandt alle Byer i Verden den, som ved sine Minders Storhed, sin Fortids Glans, sine Monumenters Betydning, og den vidunderlige Andel den har havt i Verdenshistorien gjennem en uafbrudt Periode af to Tusinde Aar, atter i høieste Grad vækker Folkenes Interesse — med disse Ord indledes en begeistret Oversigt over Roms lange og merkelige og omskiftende Saga, fra den allerældste Begyndelse langt tilbage i Sagntiden til den allernyeste nye under Fasciststyret, i et vakkert udstyret Festskrift, som i disse Dage er udgivet i Anledning Roms to Tusinde sex Hundrede og sex og syttiende Aarsdag, som feires den 21de April, da det var paa den Dag i 753 før Kristi Fødsel, at Rom blev grundlagt.

I Festskriftet er der en Række prægtige Illustrationer, lige fra Hyrden som finder Tvillingbrødrene Romolus og Remus diende Ulvinden til Benito Mussolini knælende ved den ukjendte italienske Soldats Grav fremfor Viktor Emanuelsmonumentet. Billederne fra den ældste Tid er naturligvis Fantasibilleder; de fra Roms Glansperiode er udarbeidet af romerske Arkæologer og Kunstnere ud fra deres Kjendskab til Rom paa den Tid, erhvervet ved aarelangt Studium af historiske Værker, Beskrivelser, Tegninger, Billeder, Me-

dallioner, Mynter, Bygninger, Monumenter, Ruiner, alt i Forbindelse med deres indgaaende Kjendskab til Lokaliteterne i Nutiden; de fra Forfaldsperioden er efter samtidige Tegninger og Malerier, og de fra den nyeste er selvfølgelig efter Fotografier. Billederne fra Forfaldsperioden og endnu mere de fra Glansperioden er overmaade interessante, særlig et Par fra Forum Romanum og et større Oversigtsbillede af en Del af Rom paa Keiser Konstantins Tid med søndre Marsmarken i Forgrunden, Kapitolium i Midten og de andre Høider i Baggrunden. De har givet mig en klarere, en mere indgaaende og omfattende Forstaaelse af den Storhed, Rigdom og Pragt, som i Keisertiden var denne Bys, end jeg ellers vilde ha faaet, endskjønt jeg har læst meget derom udigjennem Aarene og nu her i Rom har siddet flere Formiddage og Eftermiddage paa Palatin, paa Forum og andre historiske Steder og hørt den skildret og beskrevet i fængslende Foredrag af en lærd romersk Professor og Arkæolog. Man kan nok ved Besøg paa Palatin og Aventin, og i søndre Bydel forøvrig, danne sig et Billede af Rom i Middelalderen; men det kræver en livlig Fantasi at kunne danne sig et nogenlunde korrekt Billede af Oldtidens Rom af de faa Bygninger, Ruiner og Ruinrester, som er igjen fra den Tid.

Den vidunderlige By havde ved Krige og et politisk Talent uden lige underlagt sig Verden og optaget i sig den antike Civilisation. Den var blevet Verdens Hovedstad. Den havde draget til sig meget af tre Verdensdeles Rigdomme og havde arvet deres Skatte og Kunstværker. Selv den vildeste Fantasi kan vanskelig forestille sig den Pragt i Marmor, som i Slutningen af Keisertiden var her, paa Kapitolium, paa Palatium, og paa de andre Høider; i Sænkningerne mellem Høiderne paa Forum Romanum, Trajans Forum og de andre Fora; paa Marsmarken mellem Høiderne og Tiberen, og udover Kampagnaen langs den berømte Via Appia og andre af de gamle Veie, med de mange Templer, Basilikaer, Paladser, Villaer, Thermer, Theatre, Cirkuser, Triumfbuer, Monumenter, Søiler, Statuer, Fontæner.

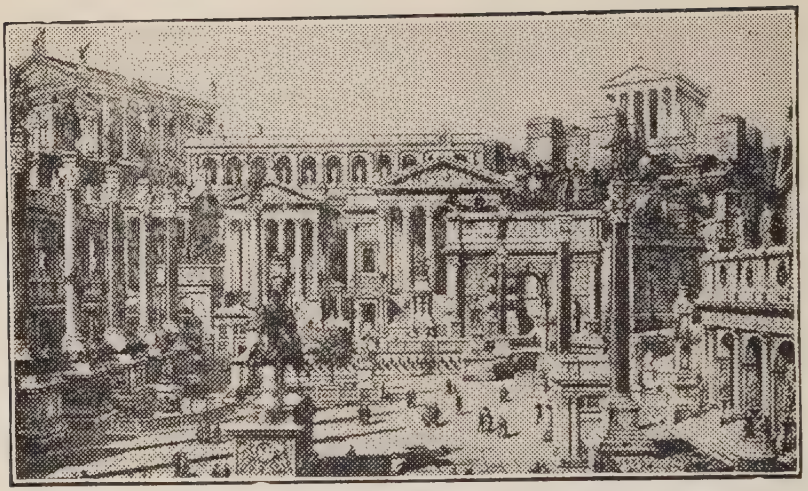

Forum Romanum i Keisertiden seet mod Kapitolium — rekonstrueret

Roms største Digter, Virgilius, som levede paa Keiser Augustaus's Tid skrev:

"Tu regere imperio populos, Romane, memento;
Hae tibi erunt artes; pacisque imponere morem
Parcere subjectis et debellare superbos",

som frit oversat siger: Kom ihu, Romer, at det er din Mission at regjere Folkene med dit Vælde, at fremme Fredens Sæder og Sysler, at skaane de Undergivne og at bekrige de Overmodige.

Men Roms verdenspolitiske Mission var noget mere end dette, noget meget mere end Virgilius kunde forudse og forstaa. Roms Verdensmission var i Virkeligheden at bane Veien for Kristendommen. Denne Roms Mission kan man sige var tilendebragt, ialfald foreløbig, i det fjerde Aarhundrede, da ved et keiserligt Edikt Kristendommen blev anerkjendt og senere ophøiet til Verdensrigets Religion, og Rom samtidig ophørte at være Verdensrigets Hovedstad. Thi Konstantin den Store, den første kristne Keiser, syntes ikke at Rom med

Rom i Keisertiden — I Baggrunden, lidt tilvenstre, Kolosseum, tilhøre Circus Maximus; i Midten Kapitolium, tilhøire Øen i Tiberen; i Forgrunden Pantheon tilvenstre og Pompeis Theather tilhøire — rekonstrueret

sine hedenske Traditioner høvet som Hovedstad for Riget. efter at Kristendommen var blevet Statens Religion, og anlagde derfor ved Bosporus en ny Hovedstad, efter ham kaldet Konstantinopel.

Rom havde i sin Glanstid omtrent en Million Indbyggere. Men allerede før Hovedstaden blev flyttet til Konstantinopel var Tilbagegangen begyndt. Siden gik det stadig nedover, til Rom i det 13de Aarhundrede havde bare 17,000 Indbyggere igjen. Og hvad angaar Byens fordums Pragt kan det være nok at fortælle, at Kapitolium, hvor Jupiters berømte Tempel havde staaet, i Middelalderen kaldtes Gjeitehaugen — Monte Caprino — og Forum Romanum, Centret for Roms pulserende Liv i Oldtiden, kaldtes Komarken — Campo Vaccino — endog langt ind den nyere Tid.

Men Roms Betydning, Roms Indflydelse paa Verdenshistorien, ophørte ikke med Hovedstadens Flytning og heller ikke med Opløsningen af Verdensriget. Thi paa Ruinerne af det gamle Verdensrige voxte lidt efter lidt et andet Vælde,

med en endnu mægtigere Fyrste boende i Rom end de mægtigste Keisere — Paven, hvis Magt voxer end, ja er idag, trods alt, større end den har været paa længe. Men dette skal jeg komme tilbage til i et senere Brev.

At Rom "atter i høieste Grad vækker Folkenes Interesse" er her noksom Bevis paa i de mange Tilreisende fra alle Lande, baade Turister og Pilgrime, hvis Antal de sidste Par Aar har været større end nogensinde før. Her er derfor en Mængde Førere, som udenfor St. Peterskirken og Vatikanet og andre Steder tilbyder sin Hjælp og Veiledning, naturligvis for Betaling. Og her er flere Reisebureauer, som baade skaffer private Førere og har arrangeret faste "sight seeing tours" med Fører i store Automobiler. Disse Automobilture er saaledes ordnet, at man faar se det allerværsentligste af Rom paa tre Dage i tre Formiddagsture og tre Eftermiddagsture, hver Tur paa omtrent tre Timer. Mandag og Torsdag Formiddag f. Ex., gaar Turen til St. Peterskirken og Vatikanet; de samme Dages Eftermiddage til Kapucinerkirken, Pantheon, Neros gyldne Hus, Kolosseum og St. Paulskirken udenfor Murene; Tirsdag og Fredag til Santa Maria degli Angelikirken, Nationalmuseet, Minervatemplet, St. Laurenskirken udenfor Murene, Monte Pincio, Borghesemuseet, Farnesepaladset, Monte Janiculum og Garibaldimonumentet; Onsdag og Lørdag til Viktor Emanuelmonumentet, Kapitolium, Forum Romanum, Mamertinfængslet, Trajans Forum, Santa Maria Maggiorekirken, St. Peter i Lænkerkirken, Caracallas Thermer, Quo Vadiskirken, Via Appia, en af Katakomberne, og Lateranet. De forskjellige Bureauers Ture er omtrent lige, dog ordnet saaledes, at de ikke er paa samme Sted samtidig. Her er baade udenlandske og italienske Bureauer. De to største udenlandske er Verdensbureauet Thos. Cook & Son, som har Hovedsæde i London, med to store Kontorer her, og American Express med et stort Kontor her.

Jeg valgte at være med det italienske Bureaus Ture, fordi jeg af Princip helst holder mig til Folket i det Land, jeg er i, enten jeg er der paa et kort Besøg eller længere Ophold.

Jeg fandt dog disse Ture at være meget overfladiske, og skulde jeg have reist fra Rom lige efter dem, da havde jeg faaet for lidet udaf Turen hertil. Havde jeg havt lidet Kjendskab til Historien og til Rom kunde jeg ogsaa have taget med mig en hel Del helt feilagtige Oplysninger. Føreren, som foruden Italiensk talte meget godt Engelsk, Fransk og Tysk, fortalte saaledes under Besøget i Santa Maria Maggiorekirken, at Forgyldningerne under Loftet og paa Væggene over Søilerne bestod af en halv Tomme tykt Lag af Guld, bragt af Spaniere fra Syd-Amerika. Dette troede jeg naturligvis ikke. Jeg vidste nok, at Spanierne bragte meget Guld til Europa fra Inkaernes gamle Rige, og at det forsvandt hurtig; men at de havde været saa ødsle at de havde belagt Loftet og store Dele af de øvre Vægge i en Kirke i Rom med en halv Tomme tykt Lag af det ædle Metal, det troede jeg ikke. Senere har jeg fundet ud, at det er vanlig tynd Forgyldning, men at det virkelig ogsaa er af det første Guld, Spanierne bragte fra Syd-Amerika. Santa Maria Maggiorekirken har nemlig i mange Hundrede Aar staaet under Kongen af Spaniens specielle Beskyttelse, ligesom St. Paulskirken udenfor Murene stod under Kongen af Englands specielle Beskyttelse, indtil England blev protestantisk. Og en Dag vi kjørte indover Via Appia efter Besøget i en af Katakomberne, spurgte en ældre amerikansk Dame i Følget Føreren, hvor mange Indbyggere Rom havde paa det meste. Hun fik til Svar, at den i Keisertiden havde syv Millioner Indbyggere, men at den alligevel ikke var Rigets største By, da Babylon havde ni Millioner. Dette var næsten endnu værre end det halve Tomme tykke Lag med Guld i Santa Maria Maggiorekirken. Jeg var forresten ikke aldeles sikker paa, om ikke Føreren vilde have den gamle Amerikanerinde tilbedste; hun var kommet med saa mange Spørgsmaal i Løbet af Turen og afbrudt ham under hans Forklaringer af det, vi havde seet. — For at vedkommende Dame ikke skulde reise hjem til Amerika med Skrønen fortalte jeg hende Sandheden baade om Roms Indbyggerantal og om Babylon, før vi skiltes.

Jeg ventet dog til vi var komne ud af Automobilen, og denne med Føreren var kjørt bort, for at hun ikke i sin Indignation skulde have Anledning til at overfalde ham med, forresten velfortjente, amerikanske Skjældsord.

Jeg vil dog anbefale alle Romafarere at være med paa disse Automobilture. Man faar ved dem en hurtig Oversigt over det seværdigste i Rom og bliver lidt lokalkjendt. Men man bør, om Tiden tillader det, ikke nøie sig med disse flygtige Besøg.

Nogle Dage efter jeg var færdig med Automobilturene, fik jeg høre om en romersk Professor, som holder Foredrag paa nogle af de mest historiske Steder i Rom. Efter nærmere Undersøgelse besluttede jeg at overvære disse, og de blev noget af det mest interessante, jeg nogensinde har været med paa. Det blev Formiddage og Eftermiddage jeg sent vil glemme, at sidde mellem Ruinerne paa Palatin, paa Forum, i Kollosseum, og andre Steder og høre paa denne Romers fængslende Foredrag. Hans Navn er Tani, Aristide D. Tani, han er Arkæolog, han har af Regjeringen havt i Opdrag at forestaa Udgravningerne af Resterne af Keiser Neros Palads, og han har skrevet et lærd Værk om Roms Kirker — *"Le Chiese di Roma"* — hvoraf dog kun første Bind endnu er udgivet, samt en mindre Bog om Ostia, Roms Havneby i Oldtiden ved Tiberens Munding. Han fortalte mig, at Ostia igrunden er fuldt saa interessant som Pompei, og raadet mig til at reise ned der en Dag. For det er jeg ham meget taknemmelig; thi jeg fulgte hans Raad, og skal kanske i et senere Brev fortælle om Besøget dernede.

Professor Tani holder otte Foredrag hver Uge. Tirsdag Formiddag — jeg nævner det først baade fordi jeg overvar det først, og fordi det begynder med Roms Grundlæggelse — holder han Foredrag paa og om Palatin; Onsdag Formiddag vestre Del af Forum; Torsdag Formiddag østre Del af Forum; Mandag Eftermiddag Kollosseum og Neros Palads; Onsdag Eftermiddag Hadrians Mausoleum, nu kaldet Engelsborg; Mandag Formiddag Krypten under St. Peterskirken og

Lørdag Formiddag det Sixtinske Kapel og Rafaels Malerier i Vatikanet. Naar det er Regnveir maa selvfølgelig de første fire Foredrag sløifes, da de holdes under aaben Himmel. Professor Tani holder ogsaa to Foredrag i Forbindelse med Ture udenfor Byen, naar der paa Forhaand har meldt sig nok Deltagere. Den ene Tur er med Automobil langt udover Via Appia og Besøg i Domitillas Katakomber; den anden er med Jernbanen ud til Byen Tivoli i Sabinerbjergene, hvor der er et stort Fossefald, som skaffer Rom elektrisk Lys og Kraft. Der er den berømte Villa d'Este med kanske det vakreste Haveanlag i Verden, som besøges. Middag spises ved Borde paa en Platform fremfor Byens største Hotel, hvorfra der er en baade storartet og svimlende Udsigt; thi fra fremste Kant af Platformen er det Stupbrat ned flere Hundrede Fod til den sydende Elv under Fossen. Paa Tilbageveien til Rom om Eftermiddagen besøges paa Sletten nedenunder Sabinerbjergene Hadrians Villa, det er Ruinerne af de vældige Slotte og Haver, anlagte der af Roms Reisekeiser.

Jeg var med paa begge Professor Tanis Udflugtsture og hørte alle hans Foredrag. Jeg begyndte, som antydet, med Foredraget paa Palatinhøiden; thi Palatinhøiden var det, Romolus valgte til at anlægge den nye By paa, og rundt den var det, han den 21de April 753 f. Kr. pløiet en Plogfure for at markere Grænserne til den planlagte By, kaldet Roma Quadrata. Palatinhøiden er ogsaa næsten firkantet, hver af dens fire Sider lidt over en Kvart engelsk Mil lang.

I Republikens senere Tid havde mange berømte Mænd sine Hjem paa Palatin, blandt dem baade Gatilina og Cicero. Keiser Augustus, som var født paa Palatin, bygget et stort Slot der, og senere ogsaa Keiserne Tiberius, Caligula, Domitian og Septimus Severus, saa hele Høiden tilslut var optaget af keiserlige Slotte. Derfra regjeredes Verden i flere Hundrede Aar. Efter at Hovedstaden var flyttet til Konstantinopel vedblev Slottene at være keiserlig Eiendom og beboedes af keiserlige Statholdere. Senere blev der oprettet

to store Klostre paa Palatin, et græsk og et latinsk. I det 15de Aarhundrede var det hele i Ruiner, og rige romerske Familier havde sine Villaer og Vinhaver, hvor Verdens mægtigste Keisere havde resideret.

Nu er nogle af Ruinerne ryddet for det overliggende Affald, saa at hvad der er igjen af de nedre Mure og de prægtige Mosaikgulve kan give den Besøgende en Ide om deres fordums Størrelse og Pragt. Jeg skal bare nævne, at Thronsalen i Keiser Augustus's Palads var omtrent 150 Fod lang og 125 Fod bred. Det er meget sandsynlig, at det var i den Sal, at Apostelen Paulus stededes for Keiser Nero, da han som Fange var bragt til Rom. Det eneste fra Oldtiden, som endnu er nogenlunde bevaret paa Palatin er nogle Værelser som beboedes af Livia, Keiser Augustus's tredie Hustru og Keiser Tiberius's Moder. Man antager at Huset havde tilhørt hendes første Mand, Tiberius Claudius Nero, og at hun flyttet tilbage dertil efter Augustus's Død. I Husets Spisestue og i et andet Værelse er de gamle Vægmalerier endnu meget tydelige og der ligger endnu nogle af de gamle Blyrør af Vandledningen. Det er Mærkerne paa disse Blyrør, som fortæller, hvem Huset tilhørte.

Palatin høvet udmærket som keiserligt Residenssted. Det var Byens ældste Del, der boede Kongerne i Roms første 250 Aar, og paa dens Sydside laa Cirkus Maximus, paa dens Vestside, skilt bare ved en smal Dal, Kapitolium, og paa Østsiden Forum Romanum, Roms Centrum.

Da Romulus havde anlagt Roma Quadrata oprettet han paa Sænkningen midt paa Kapitolium, der hvor Kapitolpladsen nu er, et Fristed for Forbrydere og Landflygtige. Derved øget Befolkningen hurtig; men da Tilstrømningen for en stor Del bestod af Mænd, blev der Mangel paa Kvinder. Romolus ansøgte derfor Nabostaterne om Tilladelse for Romerne at faa sine Hustruer der, men fik et haanlig Afslag. Han berammede da en Fest til Ære for Guderne, indbød Nabofolkene til den, og disse kom talrigt med sine Kvinder og Børn. Midt under Festlighederne paa et aftalt Tegn greb

Romerne de unge Kvinder og førte dem op paa Palatin. Gram i Hu reiste Forældrene hjem og forberedte sig til Krig. Men Romerne vandt over den ene efter den anden, indtil Sabinerne kom. Disse fik, som jeg fortalte i forrige Brev, ved Forræderi Borgen paa Kapitolium. Midt under Slaget som paafulgte i Dalen mellem Kapitolium og Palatin sprang de røvede Sabinerinder ind mellem de Stridende og fik mæglet Fred. Følgen blev at Sabinerne bosatte sig paa Høiderne østenfor Dalføret og de to Folk, Latinerne og Sabinerne, blev forenede til et Samfund. Da var det Dalen mellem Høiderne blev gjort til fredet Grund, hvor man kunde komme sammen til Handel og anden Forretning uden at kunne antastes. Det var Begyndelsen til den senere saa berømte Forum Romanum, politisk og historisk det mærkeligste Sted paa vor Klode.

Denne historiske Dal, eller kanske rettere Sænkning mellem Høiderne, er ikke stor, bare omtrent 1200 Fod lang og mellem tre og fire Hundrede Fod bred. Oprindelig var den vel i Regntiden mest som en blød Myr. Men allerede i Kongetiden blev der bygget en Kloak ned gjennem den til Tiberen, Cloaca Maxima kaldet, som endnu er i fuld Virksomhed, og er formodentlig den ældste fungerende Kloak, som findes nogensteds.

Forum Romanum var altsaa oprindelig et Torv, og der blev bygget Handelsboder paa begge dens Sider. Men allerede tidlig blev der ogsaa bygget en Del Templer. Saaledes paa det søndre Side Vestas Tempel og Vestalindernes Hus og Regia, hvor Pontifex Maximus — Ypperstepresten — boede, samt Castors Tempel. I Forums Vestende ved Kapitolium Saturn Tempel og Concordiatemplet, og i det nordvestlige Hjørne blev Senatsbygningen bygget. Senere blev de almindelige Handelsboder flyttet til andre Torv, og hvor de havde staaet blev Aar 179 f. Kr. paa Forums Nordside bygget Basilica Aemilia, som var omtrent hvad vi nutildags vil kalde Roms Børs. Paa Forums Sydside bygget Julius Cæsar den store Basilica Julia, som var Retslokale, hvor alslags

Retssager, dog særlig civile, procedertes. Der var ogsaa flere andre Bygninger, som jeg ikke her skal nævne særskilt, saa den aabne Plads paa Forum tilslut var bare omtrent 300 Fod lang og 150 Fod bred. Ved Vestenden af den aabne Plads og lige ved Kapitolium var den offentlige Talerstol, kaldet Rostra, fordi dens Fremside var prydet med Rostra, det er Skibssnabler fra erobrede Krigsskibe. Langs hele Forum gik Via Sacra — den hellige, eller rettere fredede Vei — og den og den aabne Plads var prydet med en Mængde Søiler, Billedstøtter og Triumfbuer.

Nu er det allermeste borte. I Middelalderen kappedes Presterne og Adelsmændene i at bortføre fra Forum alt, som de kunde bruge til Bygning og Prydning af sine Kirker og Slotte. Dalen fyldtes lidt efter lidt med Affald, som somme Steder laa 40 — firti — Fod over Marmorbrolægningen, da man i forrige Aarhundrede begyndte at udgrave den historiske Dal.

En solrig varm Formiddag i Marts sad vi henved en Snes Amerikanere paa Ruinerne af Cæsars Tempel paa Forum. Vi havde gjort en Runde om den historiske Dal og sad nu og hørte Professor Tani fortælle om den og om noget af det, som var hændt der. Tilvenstre for os stod tre Søiler af Castors Tempel, og ret frem i Bakken af Kapitolium otte Søiler af Saturns Tempel og tre af Concordiatemplet. Tilhøire for disse Septimus Severus's Triumfbue, reist i Aaret 203, det bedst bevarede af alt paa Forum, og lidt længer tilhøire den gamle ærværdige romerske Senatsbygning, nu ribbet for alle sine Prydelser. I Aaret 382 blev Statuen af Seiersgudinden, som var af Guld og stod i Senatssalen, borttaget af Keiser Gratian; i 603 blev Salen omdannet til Kirke og indviet til St. Hadrian, den første Martyr bragt fra Orienten til Rom for at begraves der, og i 1654 lod Pave Innocens X de prægtige gamle Broncedøre fra 660 f. Kr. flytte til Hoveddøren i St. Johanneskirken i Lateranet. Ret bag den gamle Senatsbygning saa vi den store Dom paa St. Lukaskirken, hvis Krypt, nu indviet til *Santa Martina,* var Senatets Sekretarium. Imellem denne Kirke og

Forum Romanum seet fra Kapitolium

Septimus Severus's Triumfbue saa vi Taget paa en Kirke indviet til St. Josef, Snedkeren. Den staar over Mamertinfængslet fra 640 f. Kr. Det nederste Fængsel, som er langt under Jorden, er ovalt, 19 Fod langt, 10 Fod bredt og syv Fod høit, med oprindelig bare et rundt Hul i Loftet til Indgang. Det var her, fortælles det, at Apostlerne Peter og Paulus holdtes fængslet en Tid, før de led Martyrdøden, og hvor de omvendte Fangevogteren og mange af deres Medfanger, som de da døbte i en Kilde, som de fik til at vælde frem dernede. Fængslet havde ogsaa en anden Celle over den nederste. Den er nu indviet til et Kapel, kaldet *San Pietro in Carcere* — St. Peter i Fængsel — og over det igjen staar St. Josefkirken.

Medens vi Tilhørere sad paa Ruinerne af Cæsars Tempel paa Forum fortalte Professor Tani om Cæsars Ligfærd. — Caius Julius Cæsar var den 15de Marts Aar 44 f. Kr. af en Del sammensvorne Senatorer, som vilde gjenoprette Republiken, bleven myrdet, ikke i Senatet paa Forum, men i Pom-

peius's Theater paa Marsmarken, hvor Senatet mødte den Dag. Den 20de Marts, som var bestemt til Ligfærden, blev Cæsars Lig paa en Elfenbensseng af hans Venner baaret ind paa Forum i sagte høitidelig March under Sørgesang og stor Bevægelse blandt de forsamlede Menneskemasser. Ligbaaren blev sat ned ved Siden af Rostra fremfor Saturns Tempel. Da var det Marcus Antonius fra Rostra holdt sin berømte Sørgetale, med den Virkning, at da Processionen skulde fortsætte til Marsmarken, hvor Liget skulde brændes, lød der Raab fra Forsamlingen: "Til Jupiters Tempel paa Kapitolium!" Dette gjentoges af mange, medens andre raabte: "Til Pompeius's Theater!" Der opstod nu stor Forvirring, Folkemasserne bevægedes hid og did som et uroligt Hav til Ligbaaren var kommet henimod Castors Tempel, hvor den blev sat ned. Folket bar da sammen alslags brændbart Materiale, Borde, Bænke, Stole, til det blev en stor Haug, og oppaa den sattes Cæsars Ligbaare. Der, midt mellem Monumenterne og Templerne og de andre Pragtbygninger paa Forum, stod altsaa den største Romers Ligbaal, en Ære som hverken før eller senere er blevet nogen anden Romers.

Cæsars Mord reddet dog ikke Republiken, men blev Aarsagen til mange andre politiske Mord. Thi Marcus Antonius og Cæsars Søsterdattersøn Octavianus, som Cæsar havde adopteret og som senere blev Keiser Augustus, samt en tredie Hærfører ved Navn Lepidus, dannet et Tremandsforbund, og de satte paa en Proskriptionsliste de sammensvorne Senatorer og mange andre, ialt ca. 300 Senatorer og 2000 Riddere, og satte en stor Belønning for deres Hoveder. En af dem som faldt for en saadan belønnet Morderhaand var Marcus Tullius Cicero. Han forsøgte vistnok at redde sig ved Flugt, men blev indhentet og dræbt af en Mand, som han nylig i Retten havde reddet ved sin Veltalenhed. Ciceros Hoved og høire Haand blev bragt til Marcus Antonius, som havde sat hans Navn paa Proskriptionslisten. Han var i en Banket, da disse Beviser paa Ciceros Død blev bragt ham, og han modtog Efterretningen med barbarisk og overmodig

Glæde. Hans Hustru Fulvia tog Hovedet i sine Hænder og stak en lang Naal igjennem den Tunge, "which had declaimed so sarcastically against that iniquitous woman", sagde Professor Tani. Derpaa blev Hovedet ophængt paa Rostra, den Platform, hvorfra Cicero havde holdt saa mange af de store Taler, som har gjort ham saa berømt nedigjennem Tiderne.

Tilslut fortalte Professor Tani om en Forretning og en Proces, som havde fundet Sted paa Forum. Han indledet Fortællingen med den Bemærkning, at den godt kunde have hændt i vor Tid baade i Italien og i Amerika, og at den var et godt Bevis paa, hvor lidet Verden har forandret sig i de mellemliggende to Tusinde Aar. — En af de sidste ptolemæiske Konger i Ægypten, fortalte han, var kommet i Pengeforlegendehed og sendte derfor en af sine Ministre til Rom for at negotiere et større Laan. Denne fik ogsaa et Laan paa 40 Millioner gjennem en Mægler, som var Mellemmand for flere romerske Rigmænd, deriblandt Julius Cæsar. Da Pengene forfaldt kunde ikke Ægypterkongen betale, paa Grund af en Krig han nylig havde ført. Nogle Aar senere, efter at vedkommende Konge var død, reiste den romerske Mægler til Ægypten og opnaaede der at faa hele Laanet tilbagebetalt af Kongens Børn, som da styrede Landet. Ved Tilbagekomsten til Rom underretet han ikke Kreditorerne om dette, men beholdt selv Pengene. Kreditorerne fik dog Nys om det, de sendte en Mand ned til Ægypten for at faa Vished, og da han kom tilbage anlagde de Sag mod Mægleren. Men Mægleren engagerte den dygtigste Sagfører i Rom, som vandt Sagen, og Mægleren blev en af Roms rigeste Eiendomsbesiddere. Sagføreren var Marcus Tullius Cicero.

En halv Mil Sydøst fra Palatin, det er midtveis mellem Palatin og Porta Appia, nu kaldet San Sebastianporten, staar paa Østkanten af Aventinhøiden, med Facaden mod den gamle Gade Via Appia, Ruinerne af Caracallas Thermer. Jeg besøgte dem en Dag sammen med Professor Tani, og jeg vil, i Forbindelse med hvad jeg i dette Brev har skrevet om

Caracallas thermer — rekonstrueret

Oldtidens Rom, fortælle lidt om det, da det er et af de mægtigste Monumenter fra Keiserstadens Storhedstid, og var vistnok i sin Tid det største og bedst udstyrede og vakrest dekorerede Bygværk opført af de gamle Romere. Det blev bygget i første Fjerdedel af det tredie Aarhundrede, paabegyndt af Keiser Caracalla, død 217, og fuldført 222 af Keiser Alexander Severus.

Det staar paa en stor opmuret Platform over 1100 Fod i Firkant. Selve Bygningen er 708 Fod bred og 366 Fod lang, og har derfor en Grundflade paa 259,128 Kvadratfod. Til sammenligning kan nævnes at St. Peterskirken, Verdens største Kirke, har en Grundflade paa 163,000 Kvadratfod. I Kjælderetagen, som ikke bare var under Bygningen, men ogsaa under Platformen, var Lagerboder for Brændsel, der var de store Varmeapparater til Opvarming af Bygningen, som blev opvarmet med varm Luft, som lededes op gjennem Teglstensrør i Væggene, til Opvarming af Vand til Varmvandsbadene, og til Kogning af Vandet til Dampbadene, og der var Leiligheder for den talrige Betjening.

Disse Thermer var ikke hvad vi forstaar med Bad. Thi de var ikke opdelte i mange smaa private Baderum, men i vældige Sale, oprindelig, i Republikens og i Begyndelsen af Keiserrigets Tid, særskilte Sale for Mænd og Kvinder, senere, efter østerlandske Kvinder var blevet de toneangivende i Rom, baade ved Hoffet og i Byen, og Moralen var blevet slappet, eller kanske rettere Umoralskheden havde faaet Overhaand, var der Fællessale for begge Kjøn. De vigtigste Sale var *Tepidarium* for Varmluftsbad, *Caldarium* for Dampbad, og *Frigidarium* for Koldtvandsbad. Vandbasinet i Frigidarium i Caracallas Thermer var 173 Fod langt og 78 Fod bredt. Der var ogsaa en hel Masse mindre Badekar, ialt over halvandet Tusinde. Ved Siden af de nævnte Sale var der andre, saasom Massagesale, Parfumeringssale, Forelæsningssale, Selskabssale, og mange andre. Thi Romerne gik ikke til Thermerne bare for Bad, men for at vise sig og se og træffe andre, for at høre Dagens Nyt, kanske den nyeste

Skandalhistorie, eller høre Forelæsninger og Foredrag om dette eller hint, osv. Udenfor var der ogsaa legepladse, svarende til vore amerikanske "Tennis Courts" og lignende. Og der var Haver med skyggefulde Alléer, hvor man efter Badet kunde spadsere alene eller helst i Samtale med andre.

Det var i de sene Eftermiddagstimer, efter man havde promeneret paa Forum eller andre offentlige Pladse, eller paa Boulevarden, som Via Appia, at man gik til Thermerne, som da var aabne til Solnedgang. Adgangen var næsten fri, idet den kostet mindre end en Cent, fordi det var Keiserne, det er Staten, som bekostet og drev dem. Salver og Parfumer maatte man dog selv bekoste, enten ved at have dem med sig eller kjøbe dem der.

Ved Ankomsten til Thermerne gik man først til *Spoliarrium,* hvor man klædte af sig. Badedragt brugtes ikke. Derpaa gik man til *Tepidarium,* hvor man sad paa Bænke langs Væggene. Efter man havde siddet der en Stund gik man til *Caldarium,* og senere til *Frigidarium,* hvorefter man af Slaver blev masseret, salvet og parfumeret. Efterpaa gik man da til den Sal, man ønsket at hvile i efter Badet, eller høre Forelæsninger, eller Samtale, eller man gik udenfor for at lege eller spadsere.

Caracalles Thermer var bygget af Beton — concrete — med hvælvede Loft af samme Materiale, og var smykket med prægtige Søiler, Statuer og Mosaikbilleder, baade Loft, Vægge og Gulv. Et af disse Mosaikgulv er nu i Lateranpaladset. Det er et Kunstværk, men er ogsaa et Billede paa Tidens moralske Degeneration; thi hele det store Gulv er delt i en Mængde Kvadrater og i hver Kvadrat er der Billede af et helt nøgent Menneske i næsten fuld Legemsstørrelse og i naturlige Farver.

Niende Brev

Den evige Stad: Kolosseum

Rom i April 1923.

I østre Ende af Forum Romanum, øverst paa Velia, det Højdedrag som forbinder Esquelinhøiden med Palatinhøiden, og hvor Clivus Palatinus — Opgangen til Palatin — begynder, staar Titus's Triumfbue tvers over Via Sacra — den hellige Vei — som den Gade kaldtes som fra de ældste Tider har gaaet gjennem Forum. Titus's Triumfbue er den mest bekjendte og berømte Triumfbue i Rom, fordi den blev reist i Anledning Underkuelsen af Jødernes Oprør og Jerusalems Ødelæggelse i Aaret 70. Den oprindelige Æresport bygget til Titus's Triumftog ved Ankomsten til Rom, var naturligvis af Træ, og den permanente Triumfbue blev først færdigbygget efter hans Død, som tydelig fremgaar af Indskriften øverst paa dens østre Side. Thi der staar: "SENATUS POPULUSQUE ROMANUS DIVO TITO DIVI VESPASIANI F. VESPASIANO AUGUSTO" — Det romerske Senat og Folk til den guddommelige Keiser Titus Vespasianus, Søn af den guddommelige Vespasianus. — Augustus brugtes nemlig som Keisertitel, og Titus blev først Keiser efter sin Fader Keiser Vaspasianus Død i Aaret 79, og ophøiet blandt Guderne med Titelen "Divus" — gudommelig — blev Keiserne først efter sin Død, som for Keiser Titus Vedkommende indtraf i Aaret 81. Triumfbuen er bygget af Marmor og dens Hvælving er prydet med prægtige Reliefbilleder, paa den ene Side Titus kronet med Laurbærkrans kjørende i sin firspændte Triumfvogn, paa den anden Side Triumftoget med de fangne Jøder bærende den syvarmede Lysestage, Sølvtrompeterne og de hellige Kar fra Jerusalems Tempel, og øverst under Hvæl-

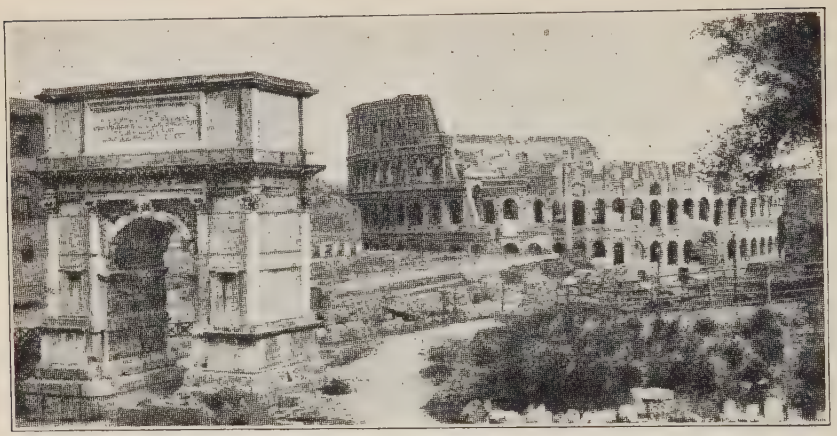

Titusbuen og Kolosseum

vingen den afdøde Keiser Titus baaret til Himmelen siddende paa en Ørn.

Keiserne Vespasian, Titus og dennes Bror og Efterfølger Keiser Domitian kaldes de flaviske Keisere — den julianske Keiserslægt var uddød med Keiser Nero i Aaret 68 — og regjeret fra 69 til 96. Disse Keisere bygget et af de største Bygværk som nogensinde har været bygget, det vældigste Monument fra Oldtidens Rom, Verdens største Theater, det flaviske Amfitheater, almindelig kaldet Kolosseum. Det blev paabegyndt af Keiser Vespasian og fuldført af Keiser Titus i Aaret 80. Senere blev det udsmykket af Keiser Domitian med Statuer i Buegangene i anden og tredie Etage og med andre Dekorationer. Det blev beskadiget ved Lynild i 217, men blev restaureret af Keiser Alexander Severus, og efter et Jordskjælv i 442 blev det atter restaureret af Keiser Theodosius. I 663 blev der efter Ordre af den byzantiske Keiser Konstans hugget en Mængde Huller ind i Murene overalt, for at faa fat i saa mange som mulig af de Jernkramper, hvormed Murene var fæstet sammen. Senere blev Bygningen brugt til Stenbrud udigjennem Aarhundrederne, og mange er de Kirker og Paladser i Rom, hvis Sten er fra Kolosseum;

men endnu vilde den Sten, som er igjen i det store Bygværk være værd mange Millioner som Bygningsmateriale. I Middelalderen brugte ogsaa en Tid en af de store romerske Familier Kolosseum til Fæstning. I Midten af det 18de Aarhundrede lod Pave Benedict XIV Kolosseums Arena indvie til Minde om de mange Martyrer, som der havde beseglet sin Tro med sit Blod, og dette reddet Bygningen fra videre Ødelæggelse. Men henved to Trediedele af de ydre Mure og de to ydre Buegange indenfor dem er borte, saa kun det Indre staar der igjen.

Kolosseum er bygget fornemmelig af Travertin, en Slags hvid Kalksten fra et stort Stenbrud ude paa Kampagnaen nær Tivoli i Sabinerbjergene, ca. 10 Mil Øst fra Rom, samme Slags Sten som Peterskirken er bygget af. Jeg læste engang, jeg husker ikke nu hvor, at jødiske Fanger havde været brugt til Transporten af Materialerne til Kolosseum, og at de stod saa tæt hele Veien mellem der, Materialerne toges fra, og det opførendes Kolosseum, at den ene leverede Stenen til den anden, og der saaledes var en stadig "Strøm" af Sten. Jeg fortalte dette til Professor Tani den Dag, han holdt Foredrag i Kolosseum. Han lo og pegte paa Stenene — de fleste er saa store, at der er Hestelas i dem, og i Tusinder af Stene er der mange Hestelas. Han sagde, at det er ikke sikkert, om jødiske Fanger blev brugt ved Opførelsen af Kolosseum, men om de blev brugte, saa var det i Stenbruddet og i Teglværket — "Brickyard". Det gamle romerske Teglværk, som endnu er i Brug, det vil sige Lerhaugen, hvor man fik og faar Materialet til Murstenen, er paa den anden Side af Tiberen, vestenfor Vatikanhaugen. Dalen der kaldes Helvedesdalen — *Valle dell' Inferno.* Det Indre af Kolosseum var af Mursten og Stukko og Marmor.

Kollosseum er oval med en ydre Omkreds af 1719 Fod — omtrent en Trediedels Mil — dens længste Tversnit er 615 Fod, korteste 510 Fod og dens Høide er 157 Fod. Der er tre Rækker Buer over hinaden, og 80 Buer i hver Række. Mellem Buerne er der i nederste Række doriske Halvsøiler,

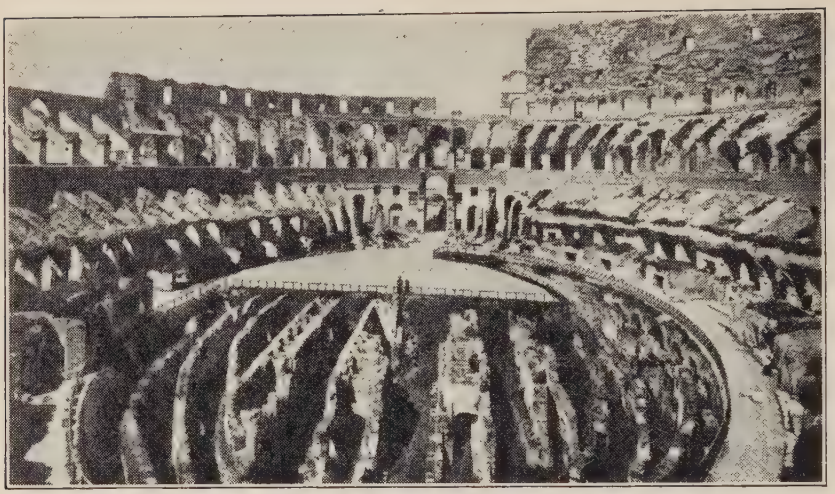

Det Indre af Kolosseum

i anden Række ioniske og i øverste Række korinthiske. Over disse tre Rækker Buer er der en høi Væg med Vinduer eller Aabninger. Øverst oppe var der rundt hele Bygningen Broncepaaler i hvis øverste Ende var Blokke, hvorigjennem gik Taljerne, med hvilke man strækket Silketag over hele Kolosseum paa varme Dage for at beskytte Tilskuerne mod den brændende Sol.

Mellem de nederste Buer er Indgangene til Kolosseum, altsaa 80 Indgange. De to midt mod den korteste Axel var for Keiseren, de mod den længste Axel far Processionerne og til Ind og Udbæring af Sceneudstyr og kanske ogsaa delvis for Dyrene, skjønt disse helst dreves ind gjennem underjordiske Gange. De andre 76 Buer var Indgange og Udgange for Tilskuerne, og over ver Bue er Nummer indhugget i Muren. De Buer som endnu er igjen er fra Nummer XXIII til LIV. Tilskuernes Billetter, som uddeltes frit, var da forsynet med den Bues Nummer som de skulde gaa ind gjennem til den Siddeplads, Billetten var for. Indenfor hver Bue var der da Trapper op til de forskjellige Bænkerækker. Alt var

saa godt ordnet, at de over 80,000 Tilskuere kunde komme ind eller ud paa nogle faa Minutter, fortalte Professor Tani.

Arenaen er oval ligesom Bygningen, dens længste Tversnit er 282 Fod og den korteste 177 Fod. Arenaens Gulv var af Træ og kunde borttages og fyldes med Vand, saa der kunde holdes Sjøslag. Rundt Arenaen og tyve Fod over dens Gulv var Podiet, hvor Keiseren havde Sæde, og Vestalinderne og Presterne, Senatorerne og Udsendinge eller Ministre fra andre Lande. Over Podiet var tre Rækker af Sæder, i første Række 24 Bænkerader, i anden 16, og i tredie 10, i disse havde Tilskuerne Plads efter Rang. Over disse Rader var et Galleri, hvor Kvinder og Mænd, som ikke var klædt i Toga, fik Plads. Netop hvor mange kunde faa Plads paa Podiet ved man ikke, og heller ikke paa Galleriet; men man dømmer paa mellem 30,000 og 40,000. I de tre Rækker paa tilsammen 50 Bænkerader var der Siddepladse for mindst 50,000. Der var saaledes ialt Plads for mellem 80,000 og 90,000 Tilskuere.

Da Kolosseum var færdig i Aaret 80 blev det indviet med Sjøslag og Gladiatorkampe som varede i 100 Dage, og i disse Kampe blev der dræbt 5000 vilde Dyr; men hvor mange Mennesker der blev dræbt, derom tier Historien. Mennesker var formodentlig billigere end vilde Dyr, som maatte fanges nede i Afrika og transporteres i Bur lange Veie over Land og senere over Havet med Skib, og det er vel derfor at Antallet af de dræbte Mennesker ved Kampene ikke er overleveret. Naar to Gladiatorer kjæmpet og den ene var gjort ukampdygtig, satte den Seirende Foden paa hans Nakke og saa op mod Keiserens og Vestalindernes Loger. Hvis saa Keiseren eller Vestalinderne rakte frem den knyttede Haand med Tommelfingeren op, var det Tegn paa, at den Overvundnes Liv skulde skaanes; men holdt de Haanden med Tommelfingeren ned, og dette var nok oftest Tilfældet, blev den overvundnes Hoved strax skilt fra Kroppen af den Seirendes Sværd. I 225 Aar fortsattes Gladiatorkampene i Kolosseum, indtil Aaret 405, da de blev forbudt af

Keiser Honorius som ukristelige, men Kampe mellem vilde Dyr holdt endnu længe ved. I Middelalderen holdtes der i Kolosseum kristelige Skuespil med Fremstillinger fra den hellige Skrift, og engang blev der holdt en Tyrefægtning.

Det er dog ikke Gladiatorkampene eller Kampene mellem de vilde Dyr indbyrdes som har gjort Kolosseum til det grøsselige minderige Monument det er, men Martyrerne, de Hundredtusinde Martyrers Blod, som har flydt paa dens store Arena.

Det er tvilsomt om nogen Kristne blev kastet for de vilde Dyr ved de 100 Dages Aabningsfestligheder. Thi Titus var en god Keiser, blev endog kaldt "Amor et deliciae generis humani" — Menneskeslægtens Lyst og Glæde. Bortseet fra Forfølgelsen under Nero, som havde sin særegne Aarsag, som jeg senere i dette Brev skal komme tilbage til, var Forfølgelsen af de Kristne, fordi de var Kristne, endnu ikke begyndt. Den begyndte under Titus's Broder og Efterfølger, Domitian, som dømte mange Kristne til Døden, blandt dem sin egen Fætter Konsulen Flavius Clemens, og dennes Hustru, Domitilla, som var Keiserens Søsterdatter, og efter hvem en af Katakomberne har Navn, fordi den blev gravet under hendes Landeiendom ude paa Kampagnaen, maatte gaa i Landflygtighed. Det var ogsaa under Domitians Regjering, at Apostelen Johannes blev forvist til Øen Patmos.

Domitian var en af de daarlige Keisere, i mange Henseender endog grusommere end Nero, og blev derfor tilslut dræbt af Dolkestik under en saakaldt Paladsrevolution, som endog hans egen Hustru var med i. Ellers var det mest de bedste og kraftigste Keisere, saasom Trajanus, Marcus Severus, som gik strengest frem mod de Kristne, medens de daarligste lod dem ifred.

Dette kan kanske trænge en Forklaring.

Oprindelig var gamle Roms Religion ganske enkel, for dens Guder var igrunden Naturmagterne personificerede af Folket, som bestod af Farmere og Krigere. Men eftersom Rom underla sig det ene Land efter det andet, blev flere af

disse Landes nationale Guder indførte og adopterede i det romerske Pantheon, saaledes omtrent alle de græske Guder. Men selv om ikke de forskjellige erobrede Landes Guder blev optaget i den romerske Statsreligion, saa blev de taalte og dyrkedes privat i Rom, og blev anerkjendte som tilhørende den nationale Religion i et af Rigets Provinser. Saa tolerant var Rom i religiøs Henseende. Derfor kunde Kong Herodes som romersk Embedsmand bygge Jøderne et nyt og prægtig Tempel i Jerusalem, hvortil endog Keiser Augustus og hans Familie sendte Gaver, og den romerske Høvedsmand i Kapernaum bygget Jøderne der en Synagoge. Dette var før Romerne lærte at kjende Jødernes Religion. Thi naar Romerne var liberale og taalte de erobrede Nationers Guder, saa ventet de det samme af disse. Da Romerne derfor erfaret, at Jøderne ikke anerkjendte nogen anden Gud end sin ene Gud, og at de ansaa alle andre Guder for falske Guder, onde Guder, som maatte hades og foragtes, ja paastod endog at Roms og alle andre Guder end deres egen ikke engang existerede, men bare beroede paa en falsk Indbildning, da maatte ganske naturlig de — Romerne — som paa sin Maade var et religiøst Folk og troede paa sine Guder, under hvilke Rom havde voxet sig stort og mægtig, vende sig fra Jøderne som et formastelig og ugudelig Folk. Den romerske Skribent Plinius, som omkom under et Udbrud af Vesuv i Aaret 79, skriver i sit store Værk "Historia Naturalis". "De — nemlig Jøderne — tilhører en Race, berygtet for sin Foragt for Guderne, og anser som vanhellig alt som er hellig hos os." Alligevel blev Judaismen taalt, netop fordi den var en national Religion, endog efter Aar 70, da Jøderne ophørte som Nation. Dette kom formodentlig delvis af, at man da havde lært deres Religion saapas at kjende, at man forstod at den med sine strenge Lovbud vanskelig kunde gjøre Proselyter. Vistnok skriver den romerske Historieskriver Tacitus, død Aar 170: "Judaismens Væsen er især skadelig paa Grund af sit Proselytmageri, og fordi den løsriver de Nyomvendte fra al anden Tro", men dette er Forvexling med Kristendommen.

Og her kommer vi til Grundaarsagen til Kristenforfølgelserne i Rom. Kristendommen var — i Romernes Øine — ikke en national Religion, men en "forhadt Overtro", som Facitus skriver i Forbindelse med Beretningen om Roms Brand, "Undertrykket i Palæstina, hvor dets Stifter Kristus var blevet straffet under Tiberius og dømt af Pontius Pilatus", og hvad var endnu meget værre, den drev et intenst og begeistret Proselytmageri overalt, og søgte at indføre den af Pontius Pilatus korsfæstede Kristus som eneste Gud istedetfor alle andre Guder. Heri saa Romerne ikke bare Foragt for og Angreb paa Guderne, men Angreb paa selve Staten og farlig for Statens Bestaaen. Overgang til Kristendommen blev saaledes i Romernes Øine ikke bare Gudsfornægtelse, men ogsaa Landsforræderi og Majestætsforbrydelse, da de Kristne nægtet at knæle for Keiserens Billede.

Derfor blev Kristendommen i det ellers i religiøs Henseende saa tolerante Rom en forbuden Religion, derfor blev det de gode Keisere, med mest Omsorg for Statens og Folkets Vel, som mest forfulgte de Kristne, og derfor blev Kolesseum med kortere og længere Mellemrum i over to Hundrede Aar Skuepladsen for Verdenshistoriens grueligste Skuespil.

Jeg har besøgt Kolosseum mange Gange, først paa en af de saakaldte "sightseeing" Automobilture, dernæst ved Foredrag af Professor Tani, og senere flere Gange alene eller sammen med min Kone. Engang gik jeg langt op — der er Adgang dertil mod at betale en liden Adgangspenge; nede er fri Adgang — til omtrent hvor 50de Bænkerad var. Og der fik jeg rigtig Forstaaelse af hvor stort Kolosseum er. Folk nede paa Arenaen saa ud som Dverge. Det var som jeg stod oppe paa et Fjeld ogsaa ned i en Dal, eller rettere, ned i et Krater. Ja, et udbrændt Krater er det. Engang kogte og sydet og brændte det dernede — og opover Siderne. Jeg satte mig deroppe, og sad og saa rundt om i det store Rum og ned paa Arenaen. Og medens jeg sad der gik Tankerne tilbage til hine Tider, da Kolosseum fra øverst til nederst sad fuldt af et skuelystent og blodtørstende Publikum. Og jeg

syntes jeg saa en Dør under Podiet nær Keiserens Tribune blive aabnet og ud gjennem den jagedes en Flok kristne Mænd og Kvinder. De standset, og forskræmte trykket de sig sammen som for at beskytte hinanden. Saa knælet en ældre Mand blandt dem, løftet Hænderne og begyndte at bede høit med opadvendte Øine, og de andre knælet rundt omkring ham. Pludselig aabnedes flere Jerndører paa den anden Side af Arenaen og ind styrtede en Flok Løver, som i mange Dage ikke havde faaet noget at æde, for at de skulde være rigtig sultne og lystne paa Menneskekjød og Blod, som de kjendte fra tidligere. De standset et Øieblik, blændede af det stærke Lys paa Arenaen i Modsætning til deres mørke Celler, og saa — — — Om en Stund luskede de mætte Dyr tilbage til sine Celler, Slaver bar ud Resterne fra deres Maaltid, strøet ny Sand paa Arenaen, og lignende eller andre Skuespil fortsattes, indtil Dagen hældet.

En Kveld der var Maanelys besøgte min Kone og jeg Kolosseum. Og da var det næsten vakkert derinde. Det stærke, det haarde, det sønderrevne var borte, alt var blødt og venlig derinde i Maanens matte Lys. Og det var stille derinde. Om Dagen er det ikke altid saa. Der er Turister, der er Førere, der er Billedsælgere, der er Fotografister, som vil fotografere Turisterne, enkeltvis og i Grupper, og der sidder ofte nogen og læser Aviser. Men nu var der stille og gribende høitidelig. Det var en varm Kveld, saa vi satte os paa en Sten paa den ene Side af Arenaen. Da vi kom var der nogle andre derinde, men de gik, og vi blev alene. Vi sad længe tause begge to, grebne af Stedets og Mindernes Alvor. Jeg tænkte, at det var bedst saa, at Kolosseum blev en Ruin, ellers kunde den kanske blevet et moderne Cirkus. Nu er den et evigt Mindesmærke om de mange, som her led Martyrdøden for sin Tro. — Hvad min Kone havde tænkt paa, fik jeg en Forstaaelse af, da hun rakte Haanden bort til mig og sa: "Lad os bede Pater noster!" Jeg havde i Rom lært hende Fadervoret paa Latin, for at hun ialfald skulde kunne noget paa de gamle Romeres Sprog. Og saa foldet vi

vore Hænder, hendes venstre Haand i min høire: "Pater noster, qui es i caelis! Sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in caelo et in terra, panem nostrum cotidianum da nobis hodie, et dimitte nobis peccata nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, et ne inducas nos in temptationem, sed libera nos a malo. Quia tuum est regnum et potentia et gloria, in seculum seculorom. Amen!"

Kristendommen seiret over de gamle romerske Guder. "Sanguis martyrum semen ecclesiae" — Martyrernes Blod er Kirkens Sæd — spaaede Tertulianus, som var Øienvidne til Forfølgelserne, og dette gik bogstavelig talt i Opfyldelse.

Nogle Hundrede Fod fra Kolosseum staar Keiser Konstantins Triumfbue, reist til Minde om Konstantins Seier over Maxentius ved Saxa Rubra, strax udenfor Rom i Aaret 312, ved hvilket Slag han ifølge Traditionen saa et Kors i Skyerne paa Himmelen med den Indskrift: "Hoc signo vinces" — i dette Tegn skal du seire. Konstantin havde allerede i 306 givet de Kristne fri Religionsøvelse i de Provinser, hvor han regjeret, nemlig Spanien, Gallien og Britannien, og efter Slaget ved Saxa Rubra udfærdigede han nye Toleranceedikter for hele Riget. Konstantins Triumfbue kan derfor ogsaa kaldes Kristendommens Triumfbue.

Kolosseum blev bygget hvor Keiser Nero havde ladet en stor kunstig Indsjø udgrave i de store Parkanlæg, han havde ladet anlægge i Forbindelse med Bygningen af sit nye Palads efter Roms Brand.

Det var den 19de Juli Aar 64, at Rom begyndte at brænde i Nærheden af Cirkus Maximus, Syd for Palatin. Rom havde i det sidste voxet hurtig i Folkemængde, og dernede havde nogle af Roms Rigmænd ladet opføre en Mængde Leiebygninger i mange Etager, let bygget af brændbart Materiale, saa Ilden greb om sig med rivende Hurtighed. I sex Dage brændte det, før man blev Herre over Ilden. Men saa pludselig begyndte det at brænde igjen paa flere Steder og brændte i tre Dage til. Da Ildebranden endelig blev

Konstantin den Stores Triumfbue og Kolosseum

standset stod bare fire af Roms fjorten "Regioner" — Wards kalder vi det i amerikanske Byer — igjen helt uskadte, tre var totalt nedbrændte, og i de øvrige syv stod bare kun hist og her et Hus igjen, mange af dem ogsaa beskadigede.

Det var efter denne Brand, at Nero lod bygge sit nye Palads kaldet "Domus Aurea" — det gyldne Hus — fordi det var dækket med Guld, og lod anlægge Haver som strakte sig fra Palatin nordøstover Esquelin og sydover hele Caeliushøiden, saa det hele Anlæg med Palads, Lysthuse, Sjøer, Fontæner, Statuer, Haver og Vingaarde havde en Omkreds af over tre engelske Mil. Selve Slottets Facade havde en Længde paa 550 Fod, og i dets med Marmorsøiler omgivne Vestibule stod en Statue af Nero 120 — et Hundrede og tyve — —Fod høi. Slottets Værelser var smykket med Guld, Ædelstene og Perlemor, Spisesalens Toppanel var af Elfenben og saaledes indrettet, at Blomster kunde falde ned som Regn; Aftenværelset var rundt med Kuppeltag prydet med

lysende Stjerner og Planeter og i uafladelig sagte Sving i Efterligning af Himmelhvælvingen. For at dække de uhyre Udgifter med dette maatte Nero lade slaa daarlig Mynt og plyndre Provinserne baade for Penge og for Kunstværker. Saaledes fortæller Grækeren Pausanias at fra græske Byer og Templer blev der tat 5000 Statuer for at smykke Neros Slot og Slotspark.

I Aaret 68, knapt fire Aar efter Roms Brand, maatte Nero flygte fra Rom, og da han hørte Forfølgerne nærme sig stødte han ved en frigiven Slaves Hjælp Dolken i sit Bryst.

Ligesaa hurtig som Neros gyldne Hus og dets Parker var anlagt, ligesaa hurtig forsvandt de, idet hans Efterfølgere skyndte sig med at udslette næsten ethvert Spor af Uhyrets Værk. Den store kunstige Sjø mellem Palatin, Esquelin og Caeliushøiden lod Vespasian fylde og begyndte der Bygningen af Kolosseum. Samtidig lod Titus det gyldne Hus's Sale fylde med Grus, og oppaa der bygge store Thermer — Bad. Ja, denne Udsletning af Neros Værk blev gjort saa hurtig, at ikke engang alle Kunstværkerne blev fjernet. Saaledes blev der i 1506 fundet den berømte Gruppestatue Laokoon, nu i Vatikanmuseet, og senere er der fundet mange andre. I de senere Aar er nogle Værelser i Neros gyldne Hus udgravet, og jeg besøgte dem en Dag med Professor Tani. Vi maatte gaa ned en dyb Trappe, thi det som er igjen af det engang saa stolte Bygværk er nu langt under Jorden. Vi kom først ind i en lang og meget høi Korridor, hvor der paa Væggen endnu var synlig nogen Freskomalerier, og dernæst til hvad Professor Tani sagde var Neros og Keiserindens Soveværelser med Bad. Dernæst kom vi ind i Spisesalen, en stor Sal med hvælvet Loft og Overlys, og i Gulvet et stort ovalt Vandbasin. Lidt var der ogsaa igjen af Gulvets engang saa vakre Mosaik. Det var overmaade interessant at faa se nogle af disse Værelser, engang udstyret med saadan overdaadig Pragt, men — det var behagelig at komme bort fra de uhyggelige Minder og op i Solen igjen.

Nero var i sin Villa i Antium, nede ved Havet, 30 Mil Syd fra Rom, da Branden begyndte, men kom under Branden op til Byen. Han blev, om med Rette eller Urette vil vel aldrig blive afgjort, beskyldt for at have ladet Branden anstifte, for at nyde det storartede Syn, for at faa opbygge Byen skjønnere end før, og særlig for at faa Plads for sit paatænkte Slot og Parkanlæg. Mitsanken opstod nærmest fordi man under Slukningsforsøgene blev hindret af Mænd, som sagde, de havde Ordre dertil, og fordi Ilden brød ud igjen paa flere Steder, efter at den først var standset. For at afvende denne Mistanke fra sig var det, at Nero fik skudt Skylden over paa de Kristne, og dermed begynde den første Kristenforfølgelse i Rom. I Neros Have paa den anden Side af Tiberen, hvor nu Peterskirken staar, blev mange Kristne korsfæstede, andre blev indsyet i Dyreskind og sønderrevet af Hunde, og atter andre blev indsmurt med Beg og fæstet til Paaler og antændte for at lyse som levende Fakler, medens Nero selv kjørte rundt om i Haven i sin Stridsvogn tiljublet af Mængden, som forlystet sig ved det uvante Skue.

Jeg skal ikke skrive nærmere om Forfølgelserne under Nero, men vil nævne en Bog, hvori de og Livet og Forholdene i Rom paa Neros Tid er beskrevne saa mesterlig og gribende, at man sent vil glemme det, naar man har læst den, nemlig Polakken Sienkevicz's historiske Roman "Quo Vadis". Den er en Verdensbog. Den er universel. Den er en af disse Bøger, som ikke er udtænkte paa Forfatterens Værelse, men har krævet et stort og indgaaende Forstudium, og er uden Tvil Verdens mægtigste historiske Roman. Ja, det er nu min Mening, skjønt det nu er mange Aar siden jeg læste den. Titelen har den fra Traditionen om, at Apostelen Petrus flygtet fra Rom under Neros Forfølgelser. Men da han kom udover Via Appia, et Par Mil Syd for Kolosseum, mødte han Frelseren. Petrus standset og spurgte: "Domine, quo vadis?" — Herre, hvor gaar du? Jesus svarede: "Venio iterum crucifigi" — jeg kommer for atter at korsfæstes. Da skammede Petrus sig over sin Svaghed, vendte tilbage til den

forfulgte Menighed i Rom, og blev en Tid efter korsfæstet med Hovedet nedad, fortæller Traditionen, fordi han ansaa sig uværdig at korsfæstes paa samme Maade som sin Herre og Mester. Under Neros Kristenforfølgelser led ogsaa Apostelen Paulus Martyrdøden. Traditionen fortæller at han blev halshugget et Par Mil Syd for Rom.

Keiser Neros et Hundrede og tyve Fod høie Statue er for længe siden forsvundet, men i Rom er der mange Statuer af Apostlene Paulus og Petrus; Neros gyldne Hus er en underjordisk Ruin, men Apostelen Pauli Aske hviler i Verdens vakreste Gudshus, indvendig, St. Paulskirken udenfor Murene, og hvor Apostelen Petrus blev korsfæstet og senere begravet staar nu Verdens mest berømte Bygværk og største Gudshus, St. Peterskirken i Vatikanet.

Tiende Brev

Den evige Stad: Via Appia og Katakomberne

Rom i April 1923.

Lidt Syd for det søndre Hjørne af Palatinhøiden, mellem Caelius og Aventinhøiderne, var i den Serviske Bymur, bygget af Kong Servius Tullius i det 6te Aarhundrede f. Kr., Porta Capena. Derfra udgik Via Appia, Verdens mest berømte Vei, paabegyndt i Aaret 312 f. Kr. af Censoren Appius Claudius, og først bygget saalangt som til Capua, lidt Nord for Neapel, ca. 100 Mil fra Rom. Senere, eftersom Roms Magt voxte og strakte sine Oktopusarme udover, blev Veien fortsat sydigjennem Syd-Italien, med en Arm østover til Brundisium, og fortsat paa den anden Side af Adriaterhavet i Grækenland til Dardanellerne og, paa den anden Side af disse, østigjennem Lilleasien til Syrien og lige til Mesopotamien. Den anden Arm i Syd-Italien gik til Messinastrædet, derpaa tversover Sicilien, og fortsatte søndenfor Middelhavet med en Arm østover til Ægypten og en anden vestover til det nuværende Marokko. Begge de afrikanske Arme udgik fra Karthago, som var blevet helt ødelagt af Romerne i Aaret 146 f. Kr., men opigjenbygget af Keiser Augustus og blev snart den tredie største By i Riget, idet den kun overgikkes i Folketal af Rom og Alexandria.

Der er kommet mangt et Tog til Rom paa Via Appia, Glædestog og Sørgetog, Krigstog og Slavetog og Triumftog. Triumftogene med Krigsbyttet fortsatte ved Ankomsten til Rom paa Via Sacra gjennem Forum Romanum til Kapitolium, hvor Triumfatoren modtog den høitidelige Tak fra det romerske Senat og Folk. Mest bekjendt er Titus's Triumftog i

Aaret 71, da han kom tilbage til Rom efter Jerusalems Ødelæggelse Aaret før.

Ni Aar før Titus's triumferende Indtog i Rom var der kommet et andet Tog opover Via Appia, et Tog som ikke netop saa ud som et Triumftog, da Hovedpersonen i det var i Lænker, men som alligevel er blevet mere bekjendt end noget af alle de andre Tog, som er kommet opover den berømte Vei, og Beretningen om det er endog nedskrevet i Bøgernes Bog. Endskjønt Toget var lidet og uanseeligt, blev det dog i sine Følger det største Seierstog, som nogensinde er kommet til Rom. Hovedpersonen i dette Tog var ingen ringere end selve Hedningernes Apostel.

I det sidste Kapitel i den sidste af de historiske Bøger i Bibelen — Apostlernes Gjerninger — er Beretningen nedtegnet af Paulus's Discipel og Følgesvend Evangelisten Lukas. Efterat han i de foregaaende Kapitler har fortalt, hvorledes Jøderne i Jerusalem forsøgte at slaa Paulus ihjel, og hvorfor han i næsten to Aar blev holdt i Fangenskab af Felix, den romerske Landshøvding i Judæa, og hvorfor Paulus, da Jøderne under Festus, den næste Landshøvding, atter søgte at faa ham ihjelslagen, appellerede sin Sag til Keiserens Domstol, og fortalt om den uheldsvangre Reise over Middelhavet og Forliset ved Øen Malta, hvor de maatte blive i tre Maaneder, indtil de fik videre Skibsleilighed med et Skib fra Alexandria, som paa Reisen videre nordover anløb Syrakus og Regium, fortsætter Lukas i 13de Vers af sidste Kapitel: — "efter to Dage kom vi til Puteoli; der fandt vi Brødre, som bad os dvæle hos dem i syv Dage. Og saa kom vi til Rom. Og da Brødrene der fik høre om os gik de imod os til Appii Forum og Tres Tabernae; og da Paulus saa dem takkede han Gud og fik Mod. Men da vi kom til Rom overgav Høvedsmanden Fangerne til Høvdingen over Livvagten. Men Paulus fik Lov til at bo for sig selv sammen med den Stridsmand, som bevogtet ham." Efter i de følgende Vers at have berettet om Paulus' Sammenkomst og Tale til de ledende Jøder i Rom den tredie Dag efter Ankomsten, og noget senere

med en større Flok, beretter Lukas i de to sidste Vers, at "Paulus blev boende to hele Aar i det Herberget, han havde leiet, og tog imod alle som kom til ham, og forkyndte Guds Rige og lærte med al Frimodiged og uden Hindring om den Herre Jesus Kristus."

Ud fra denne Beretning, og fra Historien og Roms Love, og hvad man ved om Skikkene og Forholdene i Rom paa den Tid, kan fortælles følgende om Paulus's Ankomst til og Ophold i Rom: — Fra Puteoli, som ligger ude paa Halvøen nordenfor Neapel, maatte Paulus, lænket sammen med andre Fanger, omgivne af Soldater under Førerskab af Centurionen — Høvedsmand over 100 Soldater — Julius, i hvis Varetægt han var overleveret af Landshøvdingen i Judæa, gaa tilfods, først omtrent 25 Mil fra Puteoli østover til Capua, og derpaa de 100 Mil nordover Via Appia fra Capua til Rom. Men de Kristne i Puteoli havde imidlertid sendt Bud til sine Medkristne i Rom, og da Paulus kom saalangt som til Forum Appii, 55 Mil fra Rom, fik han en glædelig Overraskelse, som gav ham nyt Mod, for hvilket han takkede Gud. Thi de Kristne i Rom, til hvem han nogle Aar før havde skrevet det mægtige Brev, Romerbrevet, var gaaet ham imøde, og nogle mødte ham i Forum Appii, andre 20 Mil længere Nord i Tres Tabernae — de tre Gjæstgiverier — 35 Mil fra Rom, og fulgte ham saa som en Æresvagt Resten af Veien til Byen.

Ved Ankomsten til Rom blev Paulus overleveret til Høvdingen for Livvagten. Det var dengang den prætorianske Præfect Afrianus Burrus. Formodentlig paa Anbefaling af Høvedsmanden Julius, som sandsynlig ogsaa havde Brev med fra Landshøvdingen i Judæa, Festus, med de bedste Skudsmaal for Paulus, fik denne vælge sit eget Logi. Det var forresten romersk Lov, at anklagede romerske Borgere, under Hensyntagen til Anklagen mod dem og deres sociale Stilling, skulde have Asylret — *"right of asylum"* kaldes det vist i amerikansk Lovsprog — medens deres Sag verserte, dog altid under Bevogtning af og paa Ansvar af Livvagten. Derfor

maatte Paulus hele Tiden, indtil hans Sag var afgjort, være lænket med sin høire Arm til den vagthavende Soldats venstre; men saaledes lænket kunde han gaa omkring i Byen og besøge de Kristne og prædike Evangeliet for Hedningerne.

Det var antagelig paa Forsommeren Aar 64, en Tid før Roms Brand, at Sagen mod Paulus endelig blev afgjort, og han blev løsladt. Da havde han været Fange siden Pinsetiden Aar 60, to Aar i Judæa og to Aar i Rom, ialt fire Aar. Traditionen fortæller, at efter sin Løsladelse reiste Paulus atter rundt i Landene og prædiket Evangeliet, men kom tilbage til Rom efter to Aars Fravær. Han boede da sammen med Lukas i Precillas Hus ved Via Flamina paa Marsmarken og skrev her sine sidste Epistler. Medens han var der begyndte Neros anden Forfølgelse mod de Kristne. Nero blev rasende, da han fik vide, at Paulus havde omvendt Picerna, hans mest yndede Medhustru, til Kristendommen, og ligeledes Proclus, en af Hofembedsmændene. Han lod Paulus hente til sig til Tiberiuspaladset paa Palatin, hvor han modtog ham med den største Foragt, lod ham belægge med svære Lænker og sendte ham til Mamertinfængslet. Da Nero næste Aar — Aaret 67 — kom tilbage til Rom fra sin Kunstreise til Grækenland, var det han beordret Paulus ført tre Mil Syd fra Byen for der at halshugges, paa det Sted som kaldes Tre Fontane, fordi der sprang op tre Kilder paa de tre Steder, hans Hoved havde berørt, idet det hoppet bortover Marken.

Den gamle Hovedvei Via Appia ligger der endnu og er endnu i brugbar Stand og i Brug. Vistnok bruges den ikke nu saa meget som i gamle Dage, baade paa Grund af Jernbanerne, og fordi der er bygget en ny Vei fra St. Johannesporten ved Lateranet ni Mil udover, hvor den støder sammen med den gamle Via Appia. Al Trafik fra Distrikterne langs den gamle Vei søndenfor det Sted, hvor de to støder sammen, fortsætter da de sidste ni Mil ind til Byen paa den nye Vei, *Via Appia Nuova* kaldet. Derfor reiser vistnok mange af Turisterne hjem igjen med en hel feilagtig Opfat-

Via Appia seet fra Indgangen til San Sebastian Kirke og Katakomber

ning af Landeveiene og Trafiken her. Thi mange, kanske de fleste, kjører bare de Par Mil udover gamle Via Appia til en af Katakomberne, hvor der er ingen Gjennemgangstrafik og bare liden Lokaltrafik fra et smalt Distrikt otte—ni Mil udover, da der er andre Veie nær ved paa begge Sider. Men endskjønt de første Mil af Veien nu er lidet brugt, er den dog en god Vei, og gir en god Forstaaelse af de gamle Romeres Veibygningskunst. Veien er snorret, ialfald de ca. 30 Mil jeg har seet af den, og den er brolagt med Lavastene, hver omtrent en Fod i Firkant. De første Par Mil udover fra Byen er der nu Mure paa begge Sider, som indhegner Haver, saa man faar ikke der Rede paa dens Bredde. Men længer ude viser det sig, at den brolagte Kjørebane er omtrent 14 Fod bred, med et slags Fortaug paa begge Sider, som ligger nogle Tommer høiere end Kjørebanen.

Min første Tur udover Via Appia var til en af Katakomberne. Bymuren blev i det tredie Aarhundrede e. Kr. flyttet omtrent en Mil sydover, hvor en ny Port blev opført, som

San Sebastianporten i Roms Bymur

nu heder *Porta San Sebastiano,* og den Del af gamle Via Appia, som er indenfor denne Port, kaldes nu *Via di Porta San Sebastiano.* Porten har store runde Fæstningstaarne paa begge Sider.

En kvart Mil udenfor San Sebastianporten standset vi ved Quo Vadis Kirken, saa kaldet, fordi den er bygget paa det Sted, hvor Traditionen fortæller, at Apostelen Peter mødte Frelseren, da han flygtet under Neros Kristenforfølgelse fra Rom, og Peter spurgte: "Domine, Quo Vadis?" — Herre, hvor gaar du, og fik til Svar: "Jeg kommer for atter at korsfæstes", hvorpaa Peter snudde og gik tilbage til Rom, som nævnt i forrige Brev. Men i Stenen i Brolægningen, hvor Frelseren havde staaet, opdagedes senere, fortælles

det — hans Fodspor. Strax indenfor Kirkedøren er der i Gulvet en Marmorsten med en Kopi af dette Fodspor. Den oprindelige Sten med Frelserens Fodspor opbevares i San Sebastiankirken, en Mil længere ude ved Via Appia, hvor vi strax efterpaa fik se den. Thi fra Quo Vadiskirken kjørte vi did for at besøge Katakomberne der.

I Hedenold var det i Rom, ligesom ellers i Europa, Skik at brænde de Døde og opsamle Asken i Urne, som blev sat ind i de forskjellige Slags Gravsteder. Ifølge gammel romersk Lov maatte Gravstederne være udenfor Byen, og de gamle Romere havde ved Veiene udover Campagnaen Gravsteder af de forskjelligste Slags, fra de største og prægtigste Mausoleer til uanseelige halvt underjordiske Urnekamre med Plads for Hundreder af Urner. Paa begge Sider af Via Appia mange Mil udover er der Ruiner af saadanne Gravsteder. Det største og bedst bevarede er Cecilia Metellas Mausoleum, nogle Hundrede Yards Syd fra San Sebastiankirken. Det blev bygget paa Keiser Augustus's Tid.

Med Kristendommen kom den jødiske Skik til Rom at begravede de Døde ubrændte, og det blev Aarsagen til Udgravningen af Katakomberne; thi Katakomberne er de romerske Kristnes Gravsteder i de første fire Aarhundreder. I det første og andet Aarhundrede var Katakomberne under Landeiendomme tilhørende rige Romere, Mænd og Kvinder, som var blevet Kristne, ofte med Nedgang fra deres Familiegravsted. De bekostet ogsaa Udgravningen. Senere overtog Menighederne Arbeidet og Bekostningen.

Katakomberne bestaar af underjordiske Gange, hugne i det bløde Tufabjerg, som danner Underlaget af Jorden rundt Rom. Disse Gange er mellem to og to og en halv Fod brede og paa noget mer end Mandshøide. Ind i Siderne af disse Gange er Gravene hugget, næsten som Hylder, den ene over den anden paa begge Sider af Gangene, af forskjellig Høide og Længde, netop store nok, saa man kunde lægge vedkommende Lig ind der. Efter disse var lagt derind blev Aabningen oftest lukket med en flad Sten eller Marmorplade, fældt

ind i en Fals og cementeret rundt om, eller Aabningen blev muret igjen med Mursten og Cement. Udenpaa sattes stundom vedkommende Afdødes Navn og Ordene "in pace" — i Fred. Gangene løber parallelt med hinanden og krydser hinanden i alle Slags Vinkler, saa de danner en fuldstændig Labyrint. Og de er i flere Etager under hinanden, lige ned til fem Etager. Endskjønt hver Katakombe optager et forholdsvis lidet Areal, maalt oppaa Jorden over dem, kan dog en Katakombes Gange udgjøre mange Mil. Regner man syv og en halv Fod i Længde for hver Grav, iberegnet Mellemrummet til den næste, saa bliver det omtrent 700 Grave i Længde for hver løbende Mil i Gangene. Regner man saa i Gjennemsnit fem Grave over hverandre paa hver Side, ti paa begge Sider, saa bliver det ialt 7000 Grave paa hver Mil i Gangene. Der er til denne Tid fundet rundt Rom ialt 50 Katakomber, og deres Ganges samlede Længde skal være omtrent 600 Mil. I disse er der da omtrent 4,200,000 Grave.

Somme Steder er der i Gangene, men oftest ved Siden af dem, smaa Rum. Disse var Familiegravsteder. Ved Siden af, at der i disse Rums Vægge er indhugget Grave, som i Gangene, var der ogsaa Rum for Sarkofager. Sarkofagerne er for lang Tid siden borttagne, somme er i Lateranmuseet, andre i Museer rundt om i Europa. Mange af disse Familiegravsteder er vakkert dekoreret med Freskomalerier, oftest med Motiver fra Bibelen. Et Motiv, man ofte ser, er fra Profeten Jonas, som Sindbillede paa Opstandelsen, og Lazarus og Daniel i Løvehulen. Meget ofte ser man i Katakomberne en Fisk aftegnet. Dette kommer af, at Bogstaverne i det græske Ord for Fisk er Forbogstaverne i de græske Ord for Jesus Kristus Guds Søn Frelser.

I det tredie Aarhundrede blev Katakomberne ofte brugt som Tilflugtssted under Forfølgelserne, og mange led ogsaa Martyrdøden i dem. Under Roms Beleiring af Gotherne i det femte og af Longobarderne i det sjette Aarhundrede blev Katakomberne plyndret, idet Soldaterne søgte efter Ornamenter, som muligens de Døde havde faaet med sig i Gra-

ven, og Relikvier fra Martyrerne, og manges Ben blev taget fra sit Hvilested. I 609 da Pantheon blev indviet til en kristen Kirke, blev 28 Vognladninger Martyrben kjørt til den fra Katakomberne, og ved en anden Leilighed blev 2300 Skeletter kjørt til en anden Kirke i Rom. I Middelalderen blev alle Katakomberne glemte, undtagen dem, som er ved San Sebastiankirken, og er først i de sidste Aarhundreder gjenfundne.

I San Sebastiankirken fik vi hver vort Lys, og med disse tændte og under Førerskab af en Munk gik vi ned i Katakomben til anden Etage, regnet ovenfra. Jeg tabte strax Retningen, men fulgte trøstig Munken, rundt det ene Hjørne efter det andet, fra den ene Gang til den anden. Hvor langt eller hvor længe vi gik ved jeg ikke; men da jeg begyndte at frygte for, at Lysene ikke skulde vare til vi kom tilbage til Opgangen, fordi de var minket betænkelig, begyndte Munken foran mig pludselig at gaa op nogle Trapper, og jeg saa, at vi var, hvor vi startet. Vi gik dog ikke lige op, men i Gangenes første Etage, regnet ovenfra, viste han os et Kammer, nylig opdaget, hvor der paa Væggene var mange Indristninger. De fleste af disse var: "Petre et Paule, orate pro nobis" — Peter og Paulus, bed for os — og lignende, alle med Henvendelser eller Hentydninger til disse to Apostle. Og sjelden eller aldrig har jeg set nogens Øine lyse saa af Begeistring som denne Munks. Det har nemlig af Katholikerne været paastaaet, at Ligene af Paulus og Peter under Valerians Kristenforfølgelse var flyttet hertil en Tid, for at de ikke skulde blive vanhelligede. Og nu havde man Beviserne baade paa det, og at de begge var døde og begravne i Rom!

Jeg har senere besøgt flere andre Katakomber — Calixtuskatakomben ved Via Appia ikke langt fra Sebastiankatakomben, Domitillakatakomben, den største af dem alle, ved *Via delle Sette Chiese* — de syv Kirkers Vei — en Tvervei mellem Via Appia og St. Paulskirken ved Via Ostiensis, samt St. Agneskatakomben ved Via Nomentana, den Vei, som gaar udover Quirinalhøiden forbi Mons Sacer til Sabinerfjel-

Den romerske Campagna med den nye Via Appia og Resterne af Claudius's Vandledning

dene. Thi der er Katakomber ved omtrent alle de gamle Veie ud fra Rom. St. Agneskirken, som ligger omtrent en Mil udenfor Bymuren, er en meget vakker Kirke. Den ligger delvis nede i Jorden, saa man maa gaa ned en meget lang Trappe for at komme ned i den. Og fra Kirken gaar man lige ind i Katakomben. Første Gangen var jeg alene, og Munken og jeg var længe inde i de labyrintiske Gravgange. Da vi kom ud i Kirken igjen, var der et italiensk Par, Mand og Kone, som vilde se dem, og jeg blev atter med ind. Vi gik dog ikke da saa langt, som Munken og jeg, da vi var alene. Senere var jeg der sammen med min Kone, og vi var da et Følge paa fem derinde.

Siden den første Gang, jeg besøgte San Sebastiankatakomben har jeg været udover Via Appia mange Gange, med Automobil, tilhest og tilfods. Engang kjørte vi ud til hvor den gamle Vei støder sammen med den nye, og saa tilbage paa denne. Og jeg har kjørt udover den nye dertil og videre sydover til Byerne Albano og Genzano paa Vestsiden af Albanerbjergene og til Velletri paa deres Sydside, ikke langt fra det gamle Tres Tabernae, som nu heder Cisterna. Thi ud-

over langs den nye Via Appia gaar der nu elektrisk Sporvei, som fortsætter langs den gamle til disse Byer. En anden elektrisk Sporveislinje svinger fra den nye Via Appia mod Øst og gaar under en af Buerne i den gamle Aqua Claudia, en 42 Mil lang Vandledning som blev bygget af Keiser Claudius Aar 46 e. Kr. Østenfor Aquadukten svinger Sporveien mod Syd og fortsætter sydover paa Via Tuscolani til Byerne paa Nordsiden af Albanerbjergene — *Frascati, Marino, Grotta Ferrata* og *Rocca di Papa.*

Vi har besøgt samtlige disse Byer, men jeg skal bare fortælle om Turen til den sidstnævnte og til Nemi, hvortil der ikke gaar Sporveislinje. Sporveislinjen gaar ikke lige op til *Rocca di Pappa* heller. Thi den ligger høit oppe paa en brat Afsats af Bjergene, saa den sidste Kvartmil op til den maa kjøres med Kabelbane. Og efter man kommer op til den er ogsaa Gaderne meget bratte; thi den nedre Del af den er 2000 Fod over Havet, den øvre Del 2500. Men pittoresk er Byen og pittoresk ligger den med sine høie Stenhuse klyngende til Bjergsiden. Paa Grund af de høie Huse og de smale Gader har den lidet Omfang, endskjønt den har 4000 Indbyggere.

Ret i Syd for *Rocca di Papa* er *Monte Cavo,* den høieste Top af Albanerbjergene, 3115 Fod over Havet, altsaa 600 Fod over det øverste af Byen, og didop havde vi tænkt os. Lige op for Byen paa en liden Slette var der et Værtshus med store Træer foran og mellem Træerne var Borde og Bænke. Der satte vi os og bestilte Brød og Ost, samt en halv Liter *"Frascali asciutto"* og en halv Liter *"Frascati doice",* det vil sige, en halv Liter — "Quart" — tør og en halv Liter sød Frascatvin. Denne har sit Navn fra den nordligste af Byerne i Albanerbjergene, Frascati, og er den bedste Vin her. Jorden i Albanerbjergene er meget rig, da den er af vulkansk Oprindelse og er, ligesom Klimatet, udmærket for Vinavl, som ogsaa er Distriktets vigtigste Næringsvei. — Vi fik os da en ægte italiensk Lunch, medens vi hvilte os efter Turen op Byens bratte Gader og samlet Kræfter til Turen op til

Toppen af Bjerget. Medens vi sad der kom en ældre Mand til os og spurgte, om vi skulde op til Monte Cavo. Paa mit bejaende Svar bad han om at faa være vor Fører. Endskjønt vi ikke trængte Fører op der, da Veien gik fra Værtshuset ret opover, engageret vi ham alligevel, da han bare forlangte fem Lire — 25 Cents — og saa ud til at kunne trænge dem. Han var meget venlig og behjælpelig, bar min Kones Taske og Kaabe; thi det begyndte udover Formiddagen at blive temmelig varmt, selv saa høit oppe.

Fra Monte Cavo havde vi en herlig Udsigt — i Nord over Campagnaen til Rom, i Vest lige til Middelhavet, og først og fremst rundt om i Albanerbjergene med sin Krans af Byer omringede af Vinhaver og Olivenlunde; længer oppe Agre, Slaatteland og Beitesmarker og længst oppe vanlig Løvskog. Thi Albanerbjergene er ikke bare som de norske Fjelde, men er klædte lige til de høieste Toppe. Dybt nede paa Vestsiden af Monte Cavo og 2200 Fod lavere end denne, i et udbrændt Krater, er Albanersjøen, en oval Indsjø sex Mil i Omkreds. Den ligger flere Hundrede Fod lavere end det omgivende Landskab, men har Afløb igjennem en tre kvart Mil lang Tunnel hugget gjennem Fjeldet Aar 397 f. Kr.

Paa Østsiden af denne Sjø, altsaa lige under Monte Cavo, laa Alba Longa, Latinernes oprindelige Hovedstad, før Rom blev anlagt. Og oppe paa Toppen af Monte Cavo, som da hedte Mons Albanus, havde den latinske Liga sin Helligdom, med Tempel til Guden Jupiter Latiaris, hvor der aarlig holdtes en stor Offerfest, endog længe efter at Alba Longa var ødelagt. De sidste Rester af dette Tempel forsvandt, da i 1777 Cardinalen til Frascati, Hertug af York, Søn af den saakaldte "James III, the Old Pretender" til Englands Throne, som begge er begravne i St. Peterskirken, der paa Toppen af Monte Cavo bygget et Kloster, nu nedlagt. Men Klosterbygningerne staar der endnu.

Et Par Mil Sydøst fra Albanersjøen er en lignende Indsjø, men meget mindre, bare tre og en halv Mil i Omkreds, og aldeles rund. Den ligger 350 Fod lavere end Landskabet

rundt omkring paa alle Sider. Disse er noksaa bratte, men er godt dyrket og beplantet med Vinranker og Oliventræer. Den heder nu *Nemi,* en Forkortelse af det gamle Nemorensis. Men den blev ofte kaldet Dianas Speil; thi i en Lund ved Sjøens Bredder var der et Tempel til Gudinden Diana Aricina. Hendes Prest kaldtes Rex Nemorensis, og var altid en bortløben Slave, som kun fik dette Embede ved at dræbe sin Formand i Embedet i Tvekamp, og han var altid tvunget til at kjæmpe med hvilkensomhelst bortløben Slave, som havde formaaet at ta en Kvist fra et vist Træ i Lunden. Alligevel var Embedet eftertragtet og der var ofte Prestebytte.

Paa Vestsiden af Nemisjøen ligger nu Byen *Genzano.* Derfra havde jeg en Uge tidligere seet en liden By paa den anden Side af Indsjøen, yderst paa Klippen som et Ørnerede, flere Hundrede Fod ret op for den lille Slette paa Indsjøens Østside, hvor Lunden med Diana Aricinas Tempel stod i Oldtiden. Den lille By, som ogsaa heder Nemi, havde interesseret os, og vi besluttet, at naar vi senere besøgte Rocca di Papa og Monte Cavo, vilde vi ogsaa derfra til Nemi, og saa rundt Sydenden af Sjøen til Genzano, for derfra at ta Sporveien tilbage til Rom om Kvelden. Det vilde blive syv Mils March, af hvilke den første Mil fra Rocca di Papa til Monte Cavo vilde blive tyngst med sterk Stigning; de tre Mil derfra til Nemi vilde blive nedover med en Sænkning fra 3115 til 1710 Fod, og de sidste tre Mil ogsaa svag Sænkning til 1430 Fod ved Genzano.

Fra Monte Cavo kunde vi se *Nemi,* og jeg antager vi let kunde ha fundet frem alene, endskjønt der er Skog hele Veien og ingen Kjørevei, bare Gangstier. Men da jeg fortalte den gamle, at vi skulde til Nemi, tilbød han sig at være med for ti Lire i Tillæg, og vi slog til. Da vi saa kom til Nemi viste det sig, at det netop var dens aarlige Festdag, den Dag Byens Skytshelgen har i Almanakken. Alle var festklædte i sine vakre brogede maleriske Nationaldragter, Byens Musikkorps spillede paa det lille Torv, og der var lutter Fest og Glæde.

Vi satte os ved et Bord fremfor et Beværtningssted, hvor-

af der var flere ved Torvet, bestilte to Liter Frascati, en og en halv tør og en halv sød — baade min Kone og jeg liker bedst en Blanding af de to, da vi synes den ene er for sur, den anden for sød. Den ene Liter tør Frascati var til vor Fører, saa han kunde faa læske og styrke sig til Tilbageturen. Min Kone havde med fra Hotellet i Rom gode Smørrebrød og kogte Æg, og vi havde da Lunch der, medens vi sad og saa paa den brogede og for os overmaade interessante Folkefest.

Vi vakte ikke liden Opsigt, saa det ud til, især efter vor Fører havde fortalt at vi var Amerikanere og var komne for at besøge deres By og overvære deres Fest. Dette sidste var nu ikke akkurat sandt, da vi ikke havde vidst om Festen; men jeg lod det staa uimodsagt, da det ikke kunde skade. Endnu venligere blev de — ikke nærgaaende, thi Italienerne er meget taktfulde — da de saa min Kone pludre med et Par Smaapiger, som hun havde givet hver en Brødskive og en Appelsin, og troede vi begge kunde deres skjønne Sprog. Nogle sagde til mig, at det var overmaade gjilt, at vi havde villet besøge deres By og overvære deres "Piccola Festa." Det samme syntes vi ogsaa, og syntes det var for galt at maatte forlade den saa snart. Jeg spurgte derfor, saasnart jeg havde faaet vor gamle Fører til at begi sig paa Hjemveien, om der var Hotel eller Gjæstgiveri i Byen. Jo da, der var "un buon Albergo". Det var bare et lidet Kvartal fra Torvet, saa jeg gik strax did og fandt Værten at være af den rette Slags, genial og forekommende. Da han havde det travelt med Beværtningen fulgte hans omfangsrige Madam mig op paa anden Etage, og fra Gangen der udpaa en stor Altan, hvor der var en Del smaa Borde med Stole. Derfra var der en vidunderlig Udsigt — tilhøire saa vi det meste af Torvet og ret frem, dybt nede, Nemisjøen og paa den anden Side af den Byen Genzano. Thi tversover Gaden fra Hotellet var ingen Bygninger, men et Stup dybt ned med Forstøtningsmur for Gaden. Gjennem en Dør ind fra Altanen blev jeg vist et pent Sengeværelse med den bredeste Seng, jeg nogensinde har seet. Alt var propert

Byen Nemi høit over Nemisjøen i Albanerbjergene

og net og rent, og jeg bestilte strax Værelset med Aftensmad og Frokost, og hentet saa min Kone, for at hun kunde faa hvile sig efter Turen, medens jeg vilde se mig om i Byen.

Nemi har noget over 2500 Indbyggere, men den optar ikke saa megen Plads som en By paa 250 Indbyggere i Vesterheimen. Den ligger tæt ud paa Kanten af Krateret, saa at fra Vinduerne i de yderste Huse kan man fire en Snor nedover 100 Fod — ret ned. Der er en lang Gade, men et Par Steder, hvor Fjeldet svinger ind, saasom tversover for Hotellet, er der Huse bare paa den ene Side af Gaden. Ovenfor denne Gade er der en Del smale Gader, som gaar frem og tilbage i Zikzak. Ved en aaben Plads der ved Kirken var der strøet med grønt hakket Bar og ophængt en Mængde kinesiske Lanterner rundt Pladsen. Inde i Kirken var ogsaa grønt Bar paa Gulvet. En anden Kirke var der med et Kloster, lige søndenfor Byen ved Enden af Hovedgaden. Alle Bygninger i Byen var af Sten, og mange Etager høie. Folket lever af at avle Grønsager, som sendes til Rom. Farmene, eller rettere Grønsageflekkene, har de 350 Fod nedenunder

Byen, paa den Slette nede ved Nemisjøen, hvor i Oldtiden var Gudinden Dianas Lund og Tempel. Jeg antar den var omtrent saa stor som en kvart "Section" Land — 160 Acres. Det blev ikke stort Stykke paa hver. Men det er meget frugtbart dernede og varmt, saa der er Sommer næsten hele Aaret, og nok Vand til Vanding, og de har derfor ferske Grønsager at sælge næsten Aaret rundt. Dertil har de Melkegjeder, som beiter i Skogene ovenfor Byen. Sunde og sterke saa Folket ud, baade smaa og store, og vakre var de, Kvinderne meget vakrere end i Rom.

Vi fik en god Aftensmad i Spisesalen, Makaroni og Kyllinger og Grønsager, og Appelsiner til Desert. Om Kvelden var der stort Fyrværkeri paa Torvet, som vi saa paa fra Altanen. Der paa Altanen spiste vi Frokost næste Morgen. God Kaffe, ferske smaa Hvedebrød med godt Smør og kogte Æg, i det deiligste Veir, medens Fuglene sang rundt omkring. Og vi syntes begge, at det var mest som vi var i et Eventyrland.

Men langt dernede saa vi mange af Byens Indbyggere allerede i flittigt Arbeide paa sine smaa Jordflekker.

Ellevte Brev

Den evige Stad: Marsmarken

Rom i April 1923.

Gamle Rom var bygget paa syv Høider — Palatin, Capitolin, Esquelin, Viminal, Quirinal, Caelius og Aventin. I den senere Tid spredte den sig til tre andre Høider — Pincius i Nord, og Janiculum og Vaticanus paa den anden Side af Tiberen.

Jeg begynder nu at ha noksaa god Rede paa, hvor og hvorledes de syv oprindelige Høider ligger. Det er forresten ikke saa ligetil med engang, da flere af Dalstrøgene, eller kanske rettere Sænkningerne mellem Høiderne er blevet meget ifyldte i Aarhundredernes Løb og de høie Huse hindrer Oversigt fra nært Hold. Naar man er paa Forum Romanum er det let nok at se de Høider som omgiver den — Capitolin i Vest, Esquelin i Nord og Palatin i Syd. Er man paa Palatin er det ogsaa let at se Caeliushøiden i Sydøst derfra, og Aventinhøiden i Sydvest, nær Tiberen. Her Nord i Byen, hvor vi bor, er det ogsaa let at se Quirinalhøiden; thi det er noksaa brat op til den, to Steder saa brat, at Opgangen der er store brede Trapper, og et Sted, lige under Kongeslottet Quirinalet og dets store Have, gaar der igjennem den i en lang Tunnel en stor Gade med brede Fortauge og dobbel Skinnegang for Sporvognene. Værre er det at finde Viminalhøiden, som ligger mellem Quirinal og Esquelin. Disse tre Høider er ikke isolerede Hauge, men er hvad kan kaldes Næs af Campagnaen — den store romerske Slette — som stikker frem i den lavereliggende Elveslette, og Viminal stikker noget mindre frem end de andre to Høider. Caelius og Aventin er ogsaa igrunden saadanne fremspringende Næs af Campag-

naen, skjønt de er høiest længst fremme, og ser derfor mere ud som Hauge. Capitolin og Palatin derimod er helt isolerede Hauge, og blev først bebygget, fordi de lettest kunde befæstes og forsvares. Senere, da Byen var voxet udover de andre Høider, blev den af Kong Servius Tullius i det sjette Aarhundrede f. Kr. omgivet af en Mur som omfattet et Areal paa omtrent to Kvadratmil — to Mil langt og en Mil bredt. Men allerede i den republikanske Tid sprængte Byens hurtige Vext disse Mure, og i de næste 500 Aar var Rom uden Mure og Befæstninger — den trængte ingen, paa Grund af sin militære Styrke. Men i Slutningen af det tredie Aarhundrede e. Kr. begyndte Barbarerne at true fra Nord, og da bygget Keiser Aurelian nye Mure omkring Byen, som omfattet et Areal paa omkring sex engelske Kvadratmil, idet de gik meget længere østover Quirinal, Viminal, Esquelin og Caelius og søndenfor Aventin, og i Nord indtog en Del af en sjette Høide, Pincius, og gik fra den til Tiberen, saa hele Marsmarken — Campus Martius — kom indenfor Murene. Marsmarken er en flad Elveslette — "bottomland" kalder vi det paa godt norsk-amerikansk — som ligger mellem Pincius i Nord, Quirinal og Capitolin i Øst, og Elven Tiberen i Syd og Vest, og har et Areal paa lidt over en Kvadratmil. Aurelians Mure staar endnu og er 55 Fod høie.

Paa Marsmarken laa Middelalderens Rom. Men allerede i Begyndelsen af Keisertiden var den blevet et af Roms mest fornemme Residensstrøg, hvor Byens Aristokrati bygget sine Paladser, og der blev bygget mange store offentlige Bygninger — Theatre, Cirkus, Thermer. Midt igjennem Marsmarken, fra nordre Ende af Capitolin til det smale Pas mellem Pinciushøiden og Tiberen, gik en snorret Gade, Via Lata, som fortsatte som Vei ved Navn Via Flaminia nordigjennem Italien til Gallien — Frankrige — Germanien, Britannien og Spanien og var i to Tusinde Aar lige til Jernbanen kom, Veien fra disse Lande og fra Nord-Europa til Rom. Jernbanen svinger derimod et Stykke nordenfor Rom mod Øst og svinger saa sydover igjen østenfor Byen og kommer tilslut ind i

Byen fra Sydøst paa Viminalhøiden, hvor Jernbanestationen er.

Min Kone og jeg tog os en Dag en Tur langt nordover gen gamle Vei. Der gaar Sporvogn til Milviobroen, en meget gammel Bro, bygget Aar 109 f. Kr., to Mil fra Byen, og derfra spadserte vi i deiligt Solskin nordover til det Sted hvor man først ser Rom, naar man efter Veien kommer nordenfra, det Sted, hvor Luther i 1510 standset i Begeistring og Ærbødighed, dybt grebet af Synet af den "hellige Stad". Vi gik tilbage til Byen over Monte Mario, en Høide ret Nord for Vatikanet, hvor den amerikanske Methodistkirke agter at bygge et stort Methodist-College. Det er flere Aar siden Grunden blev kjøbt og man var færdig at begynde Bygningen. Men Pavestolen har søgt at forhindre det og anlagt Sag, med den Begrundelse, at Stedet for det protestantiske College var valgt som en Fornærmelse mod Paven. Nu har Pavestolen dog tabt denne Sag, og har derfor henvendt sig til Regjeringen for at faa den til at komme sig tilhjælp. Hvad denne vil gjøre er endnu uvist.

Det kan med det samme bemærkes, at Methodisterne driver nu et College for Gutter og et Institut for Piger i Rom, men det er inde i Byen i Bygninger som ikke netop passer. De har ogsaa flere Kirker. I to af Kirkerne prædikes paa Engelsk og i en, meget større paa Italiensk. Her er ogsaa en skotsk Presbyterianerkirke, en amerikansk og to engelske Episkopalkirker, samtlige Gudstjenester i det engelske Sprog, samt en Del protestantiske Kirker, mest Baptist, hvor der prædikes paa Italiensk.

Her er desværre ingen norsk eller skandinavisk Kirke; men Tyskerne har en meget pen luthersk Kirke her. Denne blev tilbudt Den Skandinaviske Forening i Rom til at holde Gudstjeneste i anden Paaskedag. Men skjønt dette blev godt bekjendtgjort baade i Foreninger og i de Hoteller og Pensionater, hvor Skandinaverne mest bor, og der udentvil paa den Tid var over Hundrede, sandsynligvis flere Hundrede, Skandinaver i Rom, saa er det trist at maatte berette, at vi

var bare 16 Mennesker tilstede ved Gudstjenesten. Det var en dansk Prest, som prædiket.

Den Skandinaviske Forening i Rom har meget pene Lokaler, centralt beliggende paa nordre Marsmarken bare to Kvartaler fra Parlamentsbygningen. Den har et stort Bibliothek af skandinaviske Bøger og den faar endel af de ledende Aviser og Tidsskrifter fra hvert af de tre skandinaviske Lande. Læseværelset er aabent hver Dag og hver Lørdagskveld holdes der Møde med Foredrag, Oplæsning og Musik. Efterpaa stundom Diskussion, om Foredraget opfordrer til det, og derpaa Kaffe og Kager. Damerne byttes om at være Værtinder, og for Kaffen og Kagerne betales nogle Cents. Foreningen har bestaaet i mange Aar, og de fleste ledende Skandinaver paa Literaturens og Kunstens Omraade har tilhørt den i kortere eller længere Tid, saaledes Bjørnson og Ibsen, for bare at nævne et Par. Der betales en maanedlig Kontingent for Medlemskab. Jeg havde Interesse af at være Medlem af denne Forening, og meldte mig derfor ind i den en af de første Lørdagskvelde jeg var i Rom. Efter at jeg havde været tilstede ved nogle Møder, blev jeg af Formanden, den danske Forfatter Hofmeyer, opfordret til at holde et Foredrag ved næste Møde, en Opfordring som jeg gjerne efterkom, da jeg baade havde Interesse af at tale i denne Forening, hvor saa mange berømte Mænd havde talt, og dernæst ogsaa af at holde Foredrag i gamle Rom, i Ciceros By, om end ikke med Ciceros Veltalenhed eller paa hans klangfulde Sprog. Ved Møderne Lørdagskveldene var i Almindelighed henved et halvt Hundrede tilstede.

Med det samme jeg skriver om Protestanterne og Skandinaverne i Rom vil jeg ogsaa fortælle om den protestantiske Kirkegaard her. Den ligger meget vakkert i den søndre Bydel ved St. Paulsporten og, merkelig nok, indenfor Bymuren; ellers er alle Kirkegaarde i Rom med Undtagelse af nogle faa og smaa i Forbindelse med Klostre, udenfor Murene. Den protestantiske Kirkegaard ligger dog lige op til Muren i en Hældning ned fra denne. Jeg besøgte den en

Dag, nærmest for at besøge Graven til en af de største Nordmænd som nogensinde har levet, det store Geni, Historikeren P. A. Munch, den første Nordmand som fik Adgang til de pavelige Arkiver i Vatikanet. Da jeg kom til Indgangen spurgte jeg Vagten efter Munchs Grav, og han sendte strax en Kvinde, formodentlig hans Hustru, med mig op igjennem Skogen af Gravmonumenter. Paa Veien opover viste hun mig en Norakvindes Grav, idet vi gik forbi, "Fru Maria Colban, født i Christiania 1814, død i Rom 1884", som det stod at læse paa en Marmorplade. Under et Reliefbillede af Munch paa Fremsiden af Marmorstøtten over hans Grav stod følgende Indskrift:

"Petrus Andreas
Munch
Historiarum Professor
Norvegus
Natus Christiania
D. XV Decembr. MDCCCX
Mortuus Romae
D. XXV Mai MDCCCLXIII."

Paa Bagsiden af Støtten staar:

"Cives eius posuere"

som altsaa fortæller, at Monumentet er reist af hans Medborgere. — Imellem de høie Cyprestræer paa den vakre Gravlund er der Hundreder Monumenter over afdøde Romafarere. Den engelske Digter Shelley, som ogsaa senere fik sin Grav der, skrev om den, at "it might make one in love with death, to think that one should be buried in so sweet a place."

Den gamle Gade Via Lata ligger endnu tvers over Marsmarken, en af de meget faa Gader i Rom fra Oldtiden. Men den har ikke faaet beholde sit gamle Navn. Den heder nu Corso Umberto Primo, opkaldt efter den nuværende italienske Konges Far, Kong Humbert I. Corso er det samme

Piazza del Popolo indenfor Roms gamle Port mod Nord — Gaden mellem de to Kirker er den gamle Via Lata, nu kaldet Corso Umberto Primo

Ord som det norske Kurs, engelske "course", og skal vist være lidt gjildere end det gamle Via, og bruges nu i italienske Byer ved Benævnelsen af Gader opkaldt efter de to afdøde Konger. Her i Rom er saaledes ogsaa en Gade som heder Corso Vittorio Emanuele. Corso Umberto Primo er omtrent en engelsk Mil lang. Den er Roms Hovedgade og er i Almindelighed kaldet "il Corso". "Corsoen" kalder Skandinaverne den, de engelsktalende "the Corso". Den begynder, som i Oldtiden, ved Nordenden af Capitolin, hvor der er en stor firkantet Plads kaldet Piazza Venezia, fordi Venedig her havde et stort Palads for sit Gesandtskab i Rom. Da Venedig kom under Østerrige blev Paladset den østerrigske Gesandtskabsbolig, men blev under Verdenskrigen konfiskeret af den italienske Stat. Ved Corsoens Nordende er en stor rund Plads kaldet Piazza del Popolo. Midt paa den

staar mellem fire vandspyende Løver en stor Obelisk, bragt fra Ægypten af Keiser Augustus til Minde om Ægyptens Erobring. Det var den første Obelisk bragt til Rom og blev opsat i Cirkus Maximus Syd for Palatin, men blev flyttet til Piazzo del Popolo af Pave Sixtus V i 1589.

Strax Nord for Piazza del Popolo er Porta del Popolo, den gamle Porta Flaminia. Denne Port blev i 1655 restaureret og dekoreret, som den nu er, i Anledning Dronning Kristina af Sveriges Ankomst til og høitidelige Modtagelse i Rom. Hun var Gustaf Adolfs Datter, og havde nedlagt Kronen og gaaet over til Katolicismen, som det svenske Folk og hendes berømte Fader havde bekjæmpet saa kraftigt. Imellem Porten og Piazzaen staar Kirken Santa Maria del Popolo, som tidligere var Del af et Augustinerkloster, nu næsten borte. Det var i dette Kloster Luther boede under sit Ophold i Rom i 1510 og det var under en Messe i denne Kirke at han rigtig kom til Forstaaelse af det katholske Uvæsen.

Der er ellers rundt om paa Marsmarken en Mængde aabne Pladse, og paa næsten alle er der en Fontæne. Paa somme er der ogsaa en ægyptisk Obelisk, som paa den netop nævnte Piazza del Popolo, og paa nogle staar der en høi Søile med en Billedstøtte paa Toppen. Den mest bekjendte af disse Søiler er Marcus Aureliussøilen paa Piazza Colonna, omtrent midt paa "Corsoen". Den blev reist Aar 175 af det romerske Senat til Minde om Keiserens Seire over Markomannerne og andre germanske Stammer ved Floden Donau, og er ialt 138 Fod høi. Selve Søilen, som bestaar af 28 Marmorblokke, er 95 Fod høi. Rundt den er snoet, ligesom et Baand, i 23 Spiraler Reliefbilleder fra Keiserens Krige der Nord. Oprindelig stod Keiserens Billedstøtte paa Toppen. Men Pave Sixtus den Femte ombyttet denne med en Billedstøtte af Apostelen Paulus i 1589, samme Aar som han flyttet den førnævnte Obelisk til Piazza del Popolo. — Paa Trajans Forum, mellem Capitolin og Quirinalhøiderne, er en lignende Søile, reist i Aaret 114 til Minde om Keiser Trajans Krige

Marcus Aureliussøilen paa Piazza Colonna

mod Dacierne. Paa Toppen af den stod en Billedstøtte af Trajan, men ogsaa den fjernet Pave Sixtus V og satte en Billedstøtte af Apostelen Peter isteden. Saa begge disse Apostle staar nu høit deroppe paa Verdens vakreste Søiler, men paa Søiler, som er prydet med de mest krigerske Billeder.

Et halvt Kvartal vest for Piazza Colonna er en anden aaben Plads med en ægyptisk Obelisk i Midten. Pladsen heder *Piazza di Monte Citorio* og har faaet det Navn, fordi der er en Forhøining — Monte —, opstaaet derved, at der blev Keisernes Lig brændte i Oldtiden. Ved den Plads staar nu den italienske Storthingsbygning, lige over det Sted, hvor den keiserlige Ligbrænding foregik. Derfor omtales og omskrives stundom det italienske Storthing med Benævnelsen *Montecitorio,* ligesom Kongemagten eller Regjeringen i Italien benævnes Kvirinalet og Pavemagten Vatikanet.

Tre Kvartaler Sydvest fra *Piazza di Monte Citorio,* omtrent midt paa Marsmarken, er *Piazza della Rotonda.* Oppe

i en Fontæne midt paa Pladsen staar Toppen af en afbrukket ægyptisk Obelisk. Pladsen kaldes Rotunda, fordi den er ved den Runde Mariakirke, bedst kjendt ved sit Navn i Oldtiden — Pantheon.

Pantheon er den bedst bevarede af alle Oldtidsbygninger i Rom, ja den eneste som er helt bevaret. Den er et værdigt og et vældigt og et varigt Minde om de gamle Romere og deres Bygningskunst. Da jeg saa den gik det først rigtig op for mig, hvilket stort arkitektonisk Fremskridt Opfindelsen af Buen, Hvælvingen, var. Det er ikke sikkert, om Romerne har opfundet den murede Bue, skjønt den var benyttet i Rom saa tidlig som i det sjette Aarhundrede f. Kr. i den store Kloak under Forum. De gamle Grækere og Ægyptere kjendte den ikke. Derfor kunde de ikke faa store aabne Sale med Tag over i deres Templer, skjønt de, særlig Ægypterne, bygget enorme Bygninger. I disse var der vistnok store Sale, men de var som en Skog af Søiler, fordi disse maatte staa saa tæt, at Stenbjælkerne naaede fra den ene til den næste Søile. Enten nu Romerne har opfundet Buen eller ei, saa er de ialfald de første til at bruge den i Konstruktionen af store Bygninger, af hvilke Pantheon er det mest storslagne Exempel. Dertil kommer Opfindelsen og Brugen af Cement og Beton — Concrete kalder vi Betonen i Amerika. Jeg havde havt den Forstaaelse, uden nærmere at have tænkt over det, at Cement og Beton var en forholdsvis ny Opfindelse. Indtil jeg kom her og faar vide, at Pantheons vældige Hvælving og Tag er konstrueret af Beton — støbt af Cement, Sand og Smaasten.

Pantheon blev først bygget i Aaret 27 f. Kr., af Keiser Augustus's Svigersøn Marcus Agrippa i hans tredie Konsultermin, som ogsaa staar indhugget paa Fremsiden af Forhallen over Søilerækken: —"M. Agrippa F. L. Cos. Tertium Fecit." Det er dog kun Forhallen af det nuværende Bygværk, som er Agrippas. Den store runde Bygning, som den nu staar, blev bygget af Hadrian, Keiser fra Aar 117 til 138, efter at den første Bygning var beskadiget af Lynild. Byg-

Pantheon

ningen var tækket med forgyldt Bronce. Men i Aaret 662 tog den byzantinske Keiser Konstans II Broncen fra Hovedtaget og førte den til Konstantinopel, og 1632 tog Pave Urban VIII Broncen fra Taget af Forhallen for deraf at støbe Søilerne til Baldakinen over Pavealteret i St. Peterskirken.

Oprindelig var det fem Trappetrin op til Forhallen. Men Gaderne i Rom, ligesom i saa mange andre af Oldtidens Byer, har i Aarhundredernes Løb hævet sig ved Affald og nedbrændte og nedrevne og nedskudte Bygninger, saa nu ligger det meste af Pantheon flere Fod lavere end Gaderne paa begge Sider, og Forhallens Gulv er jevnt med Pladsen foran. Forhallen er en aaben Søilehal, 108 Fod bred og 42 Fod dyb med 16 korinthiske Søiler, 41 Fod høie og 14½ Fod i Omkreds, hver Søile af en Sten — Granit. Fra denne Forhal kommer man gjennem en Dobbeldør, 6 Tommer tyk og helt

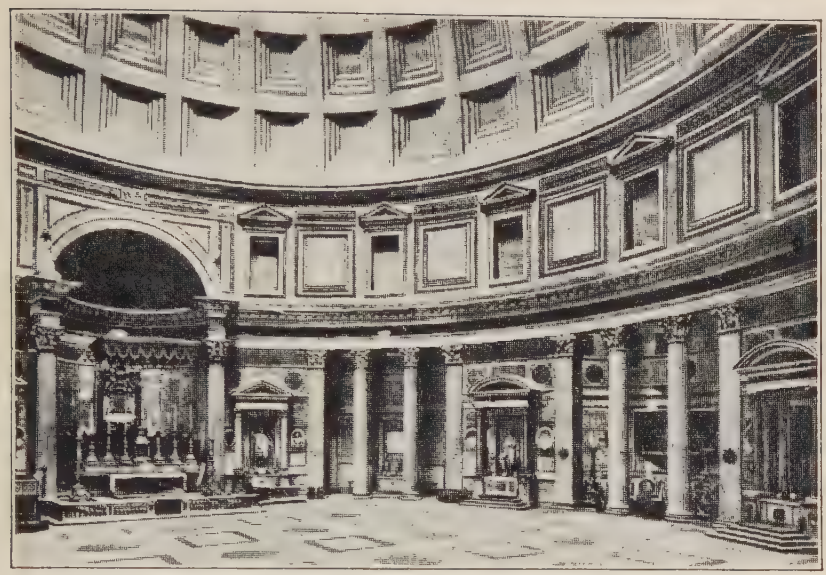

Det Indre af Pantheon

belagt med Bronce, som har hængt der nu i snart 2000 Aar, ind i den store Dom, som er saaledes bygget, at dens Tvermaal og Høide er den samme — 142 Fod. Man bliver baade overrasket og fængslet af dens Størrelse og særlig dens arkitektoniske Skjønhed. Og af Lyset, det betagende Lys derinde. Man ventet at komme ind i et stort dystert halvmørkt Rum, og saa finder man, at der er lyst derinde, næsten som ude, bare mere dæmpet og blødt. Og det er lige lyst overalt derinde, oppe og nede, bare lidt mørkere under alle fremstikkende Dele af de indre Dekorationer, saa disse bliver end mere fremhævet, og det hele ligesom bliver levende. Thi istedenfor Vinduer er der midt i Hvælvingen en Aabning, 28 Fod i Tvermaal, skjønt den ser mindre ud paa Grund af Domens Størrelse. — Det maa være fra Pantheon Romerne har faaet den gode Ide, at placere Vinduerne i deres Kirker saa høit oppe. — Selvfølgelig regner det ned gjennem Aabningen i

Taget paa Pantheon, men Gulvet er saaledes konstrueret, at Vandet forsvinder efterhvert det kommer ned, og til andre Dele af Rummet kan Vandet ikke naa, paa Grund af Domens og Aabningens Konstruktion.

I Væggen rundt Pantheon er der syv Nicher med riflede korinthiske Søiler 29 Fod høie. Nichen midt mod Indgangen har hvælvet Loft, og der er Søilerne paa Siden af Nichen, medens de andre sex Nicher har fladt Loft, og Søilerne foran. I disse syv Niecher stod i Oldtiden Statuer af syv Guder; thi Pantheon var et Tempel, indiviet til de syv Planetguder og Gudinder — Jupiter, Mars, Saturnus, Mercurius, Apollo, Venus og Diana. Kanske derfor Bygningens runde hvælvede Form og den runde Aabning, som en stor Planet. Navnet Pantheum, som det skreves paa Latin, er sammensat af de græske Ord "pan", — alt eller helt — og theos — Gud — samt den latinske Endelse "um", som svarer til den græske Endelse "on", og brugtes til at betegne Stedet, hvor noget er eller foregaar, f. Ex, Gymnasium er et Sted hvor man tager Gymnastik. Pantheon betyr derfor et helt guddommeligt Sted, med andre Ord "Det Allerhelligste". Hvad Tid disse Gudestatuer blev borttagne ved man ikke, men det paastaaes, at ialfald en Gudindestatue skal være der endnu, omgjort til Madonna. I Aaret 609 gav Keiser Phokas, en af de værste Tyranner, som nogensinde sad paa Keisertronen i Konstantinopel, Pantheon til Pave Bonifacius VI, og han indviet den til en kristen Kirke og kaldte den Santa Maria Martyres og lod i den Anledning 28 Vognlæs med Ben af Martyrer bringe fra Katakomberne og begrave i den.

Der er dem, som har klandret Paven for dette, at han indviet Pantheon til en kristen Kirke, men med Urette. Havde ikke Paverne gjort noget værre end det, vilde der have været lidet at kritisere dem for, og de vilde alle have været Helgener. Til hvad herligere Formaal kunde vel det prægtige Afgudstempel indvies end til Dyrkningen af den ene sande levende Gud? Derved blev den et slaaende Bevis og Monument for, at den sande Gud havde seiret over de

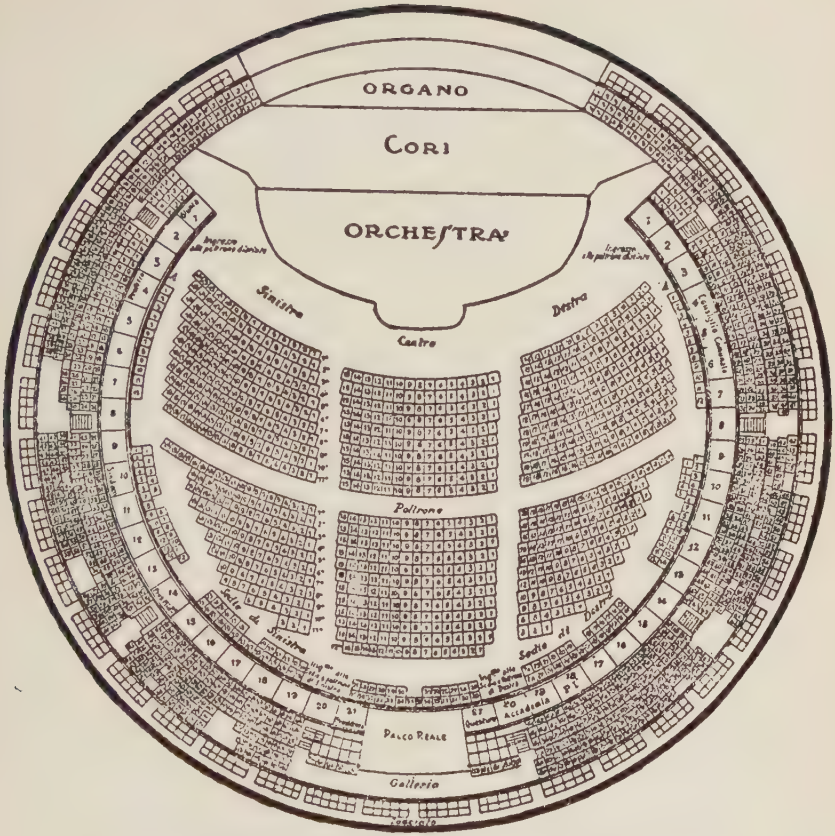

Grundrids af Koncertlokalet i Keiser Augustus's Mausoleum

falske Guder. Vistnok vilde Pantheon nu have været et storartet Kulturminde havde det faaet beholde sine gamle Guder. Men vi har utvilsomt Pavens Indvielse af det til en Kirke at takke for, at det idetheletaget staar idag. Vi maa huske paa, at det var i Begyndelsen af det syvende Aarhundrede og ikke i Begyndelsen af det 20de.

Nu er Pantheon blevet til det italienske Kongeriges Mausoleum. I den midtre Niche tilhøire fra Indgangen er begravet Kong Victor Emanuele II, død 1878, under hvem Italien

blev forenet til et Rige, og i Nichen tvers over ligger hans Søn Kong Humbert, begge med vakre Mindesmærker. Paa Bordet af rød Pofyr fremfor Kong Humberts Grav ligger en Afstøbning af den lombardiske Jernkrone, som opbevares, som jeg fortalte i Brevet fra Milano, i Monza i Nord-Italien, formodentlig fordi det var der, Kong Humbert blev myrdet i 1900. Men allerede før disse var flere store Italienere begravet i Pantheon, saaledes den store Kunstner Rafael og hans Forlovede, og andre.

Samme Aar som Pantheon blev der paa Marsmarken bygget en anden lignende Bygning, kanske endnu større. Det var Keiser Augustus selv, som lod den bygge til et Mausoleum for sig selv og sin Slægt, og der blev han bisat, da han døde. Bygningen staar endnu, men det er vist de færreste af Turisterne som ser den. Den staar langt Nord paa Marsmarken, et Par Kvartaler Syd fra Piazza del Popolo, midt inde i et Kvartal, helt omgivet af andre Bygninger, som staar lige op til den. Kun et Sted fik jeg i et Gaardsrum se lidt af dens runde Ydervæg. Men jeg har seet dens Indre. Min Kone og jeg har endog en Kveld siddet inde i den i over to Timer. Thi Keiser Augustus's Mausoleum og Gravsted er nu Roms største og fineste — Koncertlokale.

Keiser Hadrian, han som opigjenbygget Pantheon, som det nu staar, bygget sig ogsaa et Mausoleum. Ikke paa Marsmarken, men paa den anden Side af Tiberen, ret imod en Bro han bygget over den fra Marsmarken. Hadrian bygget sit Mausoleum rundt som Pantheon og Augustus's Mausoleum, men meget større end disse og meget solidere, næsten som de ægyptiske Pyramider, som han flere Gange havde besøgt; thi Hadrian var gamle Roms "Reisekeiser". Mausoleets ydre Tvermaal er 280 Fod, men den runde Gravsal i dets Midte har bare Syvendedelen af dette Tvermaal. Resten er fordetmeste solide Murmasser, selvfølgelig med de nødvendige Gange til Gravsalen og til Mausoleets Tag. I denne velbeskyttede Gravsal blev Hadrians Aske bisat i en stor Porfyrsarkofag,

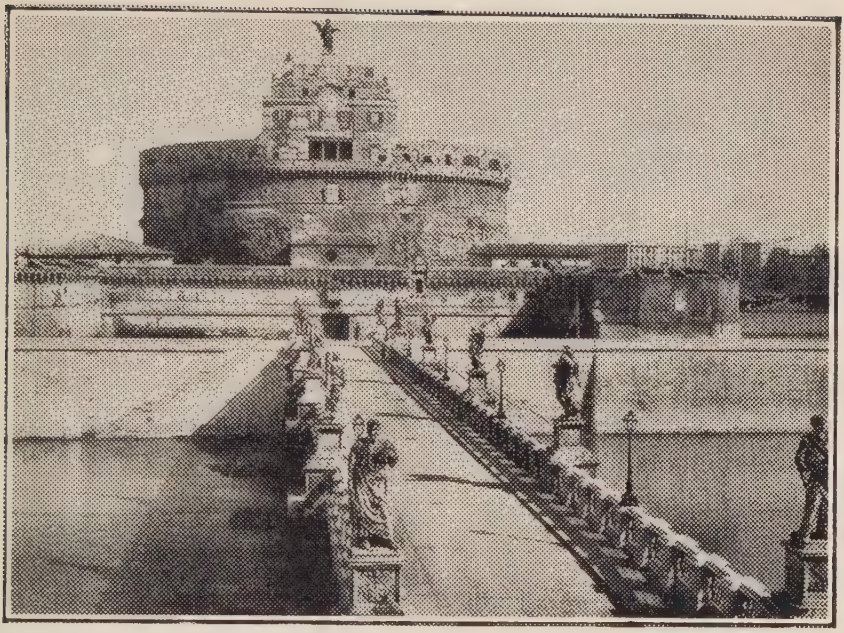

Hadrians Mausoleum, nu kaldet Engelsborg — De to Statuer fremst paa Broen er St. Peter og St. Paul, de andre forestiller Engle

og hans nærmeste Efterfølgere, Keiserne Antonius Pius, Marcus Aurelius, Commodus og Caracalla.

Nu er Gravsalen tom. Laaget af Hadrians Sarkofag er Døbefonten i St. Peterskirken, men dens Underdel og de andre Sarkofager og Asken, de forvaret — ingen ved. I snart halvandet Tusinde Aar har Hadrians Mausoleum været en Fæstning, Roms faste Borg, og siden Slutningen af det 14de Aarhundrede Pavernes. Rundt den er Bastioner og Voldgrave, og oppaa dens Tag, indenfor Fæstningsmure med Skydehuller, har Paverne bygget sig et stort Slot i tre Etager med Kapel og store rigt prydede Sale og Sovegemakker og Bad og Bibliothek og Arkiv og Skatkammer og Oplagsrum og — Fængselsceller. Og oppaa Toppen af det hele har de

sat en stor forgyldt Broncestatue af Erkeengelen Michael med draget Sværd. Derfor kaldes Hadrians Mausoleum nu Engelsborg.

Da Rom i 1870 blev det gjenforenede Italiens Hovedstad, blev Engelsborg Kongerigets Eiendom.

Tolvte Brev

Den evige Stad: Lateranet

Rom i April 1923.

Det mest iøinefaldende Billede i Gadelivet her i Rom er alle Munkene og Presterne og de theologiske Studenter. Omtrent hvorsomhelst man færdes paa Roms Gader og til alle Tider, undtagen kanske ved visse Messetider, ser man paa Gaderne Mænd i alle Aldre, gamle og unge og middelaldrende, i lange fodside Kjoler. Stundom ser man en gaaende alene, oftere to eller flere ifølge, og Studenterne oftest i store Flokke.

Dragterne er ens forsaavidt, at de alle er fodside, saa nedre Kant næsten berører Jorden. Men ellers er der ikke liden Afvigelse, kanske særlig i Farve. Den flade lavpullede Floshat bruger de fleste, undtagen de høie Prælater, og mange af Munkene.

Kapucinermunkenes Kjole er af grovt brunt Uldtøi og til Kraven paa den er fæstet en spids Hætte, som oftest hænger nedover Ryggen, saa Munkene er barhovedet; til Bælte har de et Taug, knyttet om Livet, og de er altid barfodet og gaar med Sandaler. Omtrent ligedan er Franciskanermunkenes Dragt, men til deres Taugbælte er fæstet et Krucifix og et Paternosterbaand — Fadervorbaand, et Baand med en Række større Perler, som Katholikerne bruger til at tælle deres Bønner med. Karmelitermunkene har ogsaa brun Kjole, med bredt Skulderklæde og Læderbelte; over dette bærer de en hvid Kappe paa Gaden og i Kirke, men Hætten er brun. Dominikanernes Kjole er af hvidt Uldtøi med Paternosterbaand i deres Læderbelte. Trinitarmunkenes er ogsaa hvid med et rødt og blaat Kors paa Brystet. Augustinermunkene

har svart Kjole med Læderbelte, og det samme har Benediktinermunkene, men deres Kjole har vide Ærmer.

Presternes Kjole er svart, men somme høiere Prælaters andre Farver.

De theologiske Studenter ved de forskjellige Landes Presteseminarier i Rom har hver sine Farver paa Kjolen eller dens Pynt. Studenterne ved det amerikanske Seminar har svart Kjole med lyseblaat For og rødt Belte; ved det canadiske Seminar det samme, men svart Belte, og ved det syd-amerikanske blaat Belte; de engelske Studenters svarte Kjole har Krave med lange Fliger, men de Franskes svarte Kjole fæstes rundt Halsen med lange runde svarte Baand, som knyttes; de irske Studenter har røde Fliger og røde Kantebaand paa sine svarte Kjoler, og de skotske har violet Kjole med røde Knapper og rødt Belte og svart Kappe over Skuldrene; de tyske Seminarister, indbefattet de østerrigske, har lys, skarlagenrød Kjole og svart Belte; de græske har blaa Kjole med rødt Belte og de armeniske svart Kjole med hvide Ærmer og rødt Belte; Czekoclovakkerne har svart Kjole og brunrødt Belte med gule Kanter, og de polske grønt Belte; de belgiske Studenter har svart Kjole og blaat Belte kantet med rødt, medens de spanskes svarte Kjoler er kantet med blaat. Af de andre Studenter skal jeg bare nævne dem ved Collegio di Propaganda, som har svarte Kjoler med rødt For og røde Kanter og røde Knapper paa Ærmerne, samt Studenterne ved Vatikanseminariet, som har purpurfarvet Kjole og lyserødt Belte.

Jeg har nævnt ovenanførte for at give en Forestilling om det geistlige Islæt i Gadebilledet her, og om det internationale, det kosmopolitiske, ved Romerkirkens Hovedsæde.

Af de 566 Millioner Kristne paa Jorden er 270 Millioner, eller næsten Halvdelen af alle Kristne, romersk-katholske med Rom som Hovedstad og Paven som Overhoved. De andre 296 Millioner Kristne er derimod opdelte i en Utallighed af Kirkesamfund, delvis paa Grund af Forskjellighed i Lære og Skikke, delvis som nationale Kirker. Den østerlandske

orthodoxe Kirke er saaledes delt i den græske i Balkanlandene, den russiske i Rusland, den koptiske i Ægypten, den armeniske og andre. Den protestantiske Kirke er, som bekjendt, delt i to Hovedafdelinger, den lutherske og den reformerte. Den første af disse er i Europa delt i en Række nationale Kirker og i Amerika i mange Kirkesamfund, fornemmelig paa Grund af forskjellig Afstamning, medens den reformerte er opdelt i en hel Del Sekter baade i Europa og i Amerika og i andre Lande. Men de romersk-katholske, uden Henysn til Nationalitet eller Sprog eller Statsborgerskab eller Afstamning sogner alle til Rom, og de 1500 romersk-katholske Biskoper rundt om i Landene udnævnes af Paven.

Af de 59 helt uafhængige Lande paa Jorden — Kolonier og Bilande regnet til Hovedlandet og smaa Lilleputstater som Monaco og Andorra ikke taget med — er 29 Lande, altsaa over Halvparten af alle Jordens Lande romersk-katholske; af de 28 Lande i Europa efter Verdenskrigen er ti omtrent helt romersk-katholske og i syv af de andre er en stor Del af Befolkningen romersk-katholsk, saaledes i Jugoslavien næsten 50 Procent; og af Amerikas 20 Republiker er de 19 romersk-katholske. En lang Række Lande underholder særskilt diplomatisk Forbindelse med Pavestolen og har derfor her i Rom, ved Siden af Udsendinger — Gesandt eller Minister — til Kongen af Italien, ogsaa Udsending til Paven; saaledes de allerfleste romersk-katholske Lande, og endel andre, saasom Tyskland, Storbritannien og Holland, hvor Flertallet af Befolkningen er protestantisk, og Jugoslavien og Rumænien, hvor Flertallet er græsk-katholsk.

Romerkirken har derfor Grund til at føle sig mægtig og kan med et vist Skin af Ret kalde sig den almindelige, den universale Kirke. Men undersøger man, hvorledes og ved hvilke Midler den har opnaaet og beholdt og holder denne Stilling og Magt, maa man være taknemmelig for, at dens Stilling, trods alt, ikke er saa dominerende og dens Magt

ikke saa stor som i Middelalderen og langt ind i den nyere Tid.

Romerkirken har ophøiet til Helgener mange af Martyrerne fra Keisertiden og kjørt Hestelas af Martyrben fra Katakomberne til sine Kirker i Rom; men den har selv med en Hadskhed og Grusomhed uden Lige gjennem Inkvisitionens Aarhundreder forfulgt anderledestroende kristne, Kjættere, som den derfor kaldte dem, med Pinsler og Tortur, med Brand og Baal. Den nedlod sig endog til at modtage anonyme Angivelser og til officielt at bestemme, at den Anklagede ikke kunde fordre at stilles Ansigt til Ansigt med sin Angiver eller faa vide, hvem denne var, for at ikke nogen skulde afskrækkes fra Angivelse.

I denne Forbindelse kan det være af Interesse at citere, hvad Keiser Trajan, død Aar 117, den første Keiser som bragte System i Forfølgelsen mod de Kristne, og som erklærede Kristendommen for en forbuden Religion, skrev til Plinius, Statholderen i Bithynien. Plinius havde sendt Keiseren en Skrivelse, hvori han fortalte, at Kristendommen, denne "onde og umaadelige Overtro" — prava et immodia superstitio — havde grebet mere og mere om sig baade i By og paa Land, saa Templerne stod næsten tomme og Offerdyrene ikke fandt Kjøbere; han havde søgt efter Evne at standse den nye Læres Fremgang; han havde dømt nogle til Døden og andre, som var romerske Borgere, havde han sendt til Hovedstadens Domstole i Rom; men han var alligevel uvis med sig selv, hvad burde gjøres, og ønskede derfor Keiserens Udtalelse om, hvorvidt det blotte Navn af Kristen uden nogen anden Brøde skulde betragtes som en Forbrydelse. Paa dette gav Keiser Trajan følgende Svar: "Du har, min bedste, med Hensyn til de Kristne slaaet ind paa en rigtig Vei. Det lader sig ikke i denne Sag fastsætte almindelige Regler passende for ethvert enkelt Tilfælde. Opsøge dem skal man ikke, men bliver de anklagede og overbeviste, skal de straffes, dog saaledes, at om nogen negter at være Kristen, og viser i Gjerning sin Anger ved at tilbede vore Guder, da

maa han faa Tilgivelse, selv om nogen Mistanke fra tidligere skulde hæfte ved ham. Men til anonyme Klageskrifter maa ikke ved nogen Kriminalproces tages Hensyn; det giver et slet Exempel og er vor Tid uværdigt."

Men mange Hundrede Aar senere eftersøgte og opsøgte og forfulgte Romerkirken anderledestænkende Kristne og belønnet deres Angivere. Og den tilgav oftest ikke dem, som under Torturen bekjendte sin "Synd" og angret og tilbad Mariabilledet — de som har seet Torturredskaberne vil let forstaa, at under de forfærdelige Kvaler og Pinsler kunde et stakkars Menneske faaes til at bekjende og angre og tilbede hvadsomhelst — men overgav det pinte Legeme til at brændes paa Baalet levende, andre til afskrækkende Exempel og, som det blev sagt, "til Redning af Vedkommendes Sjæl". Og Vedkommendes Eiendomme blev konfiskeret til Indtægt for Romerkirken og til at belønne Angiverne med, "til Guds Ære og for at det Guds Ord skulde fuldkommes, som siger, at Fædrenes Ondskab kan hjemsøges paa Børnene i flere Led."

Det er vistnok nu en lang Tid siden det sidste Kjætterbaal blev antændt. Men "semper eadem" — altid den samme — sagde Professor Larsen ved Luther College, naar han talte om Romerkirken. Andre Tider, andre Midler. Ser vi paa Verdensstatistiken, saa fremgaar det der, at i de Lande, hvor Romerkirken og dens Presteskap har fuldt Raadvælde, kan bare en mindre Del af Befolkningen læse. Og hvad de forholdsvis faa læsekyndige der faar Lov at læse er vel paa en Maade censureret. Bibelen er vistnok en forbudt Bog for Menigmand. Dette sidste har jeg set benegtet af Katholiker, og jeg vil derfor berette, hvad jeg har erfaret her i Rom i den Retning. — Nede paa Marsmarken i *Palazzo Doria,* et af de største Paladser i Rom, er en stor katholsk Boghandel, formodentlig Romerkirkens Hovedboghandel. Jeg gik ned der en Dag i Ugen før Palmesøndag for at kjøbe en liden Bog om Kirkefestlighederne og Gudstjenesterne med Ceremonier i Roms Hovedkirker i Paaskeugen. Da jeg havde faaet og betalt den faldt det mig ind, at jeg med det samme

vilde kjøbe et Nytestamente paa italiensk. Jeg forlangte da det; men Betjenten kom med en Slags Bibelhistorie eller Fortællinger fra det nye Testamente isteden. Jeg fortalte ham, at det var ikke det jeg vilde ha, men *"Nuovo Testamento della Bibbia"*, og gjentog Forlanget paa Latin og sa, at jeg vilde ha "Novum Testamentum in lingua italiana". Han gik da atter ind mellem Boghylderne, hvor jeg saa han talte med et Par andre, men kom strax efter tilbage og sa: *"Lo non abbiamo"* — vi har det ikke.

Vi Protestanter har Frihed med Ansvar, i Romerkirken har Presterne Ansvaret. Romerkirken godkjender, mærkelig nok, ikke Pauli Ord i Romerbrevet, at "Mennesket bliver retfærdiggjort ved Troen, uden Lovens Gjerninger". Paven, som paastaar sig at sidde inde med Nøglerne til Himmeriges Porte, et Embede han siger, at han har arvet efter Apostelen Peter, har paabudt en Mængde forskjellige Ting, for at Sjælene kan faa slippe ind gjennem Porten, og selv da slipper de ikke altid ind med engang, men maa først tilbringe en Tid i Skjærsilden, og for at slippe ud derfra, eller forkorte Opholdet der, er der andre Paabud. Et af Paabudene, at man skal gaa til Skriftemaal og bekjende og skrifte for Pavens Delegat, Presten, og i dette inddrages, siges det, stundom endog Familielivets privateste Hemmeligheder. Vistnok har Presten Taushedspligt, men alligevel kan Skriftemaalet paa saa mange Maader udnyttes til Romerkirkens Fordel. Og for at Presterne ikke skal have Familie og delte Interesser, men at de helt skal tilhøre Kirken og bruge sine Kræfter og Kundskaber og Erfaringer — uden Tvil ogsaa dem fra Skriftestolen — i Romerkirkens Tjeneste og til dens Fremme, har Paven for mange Hundrede Aar siden paalagt Presterne det unaturlige Cølibat.

Romerkirkens Hovedkirke er St. Peterskirken i Vatikanet, men Roms Domkirke er St. Johanneskirken i Lateranet, her skrevet San Giovanni in Laterano. Thi i moderne italiensk bruges ikke Bogstavet j, men Bogstavet g bruges baade for g-Lyden og j-Lyden, og udtales foran Vokalerne a, o

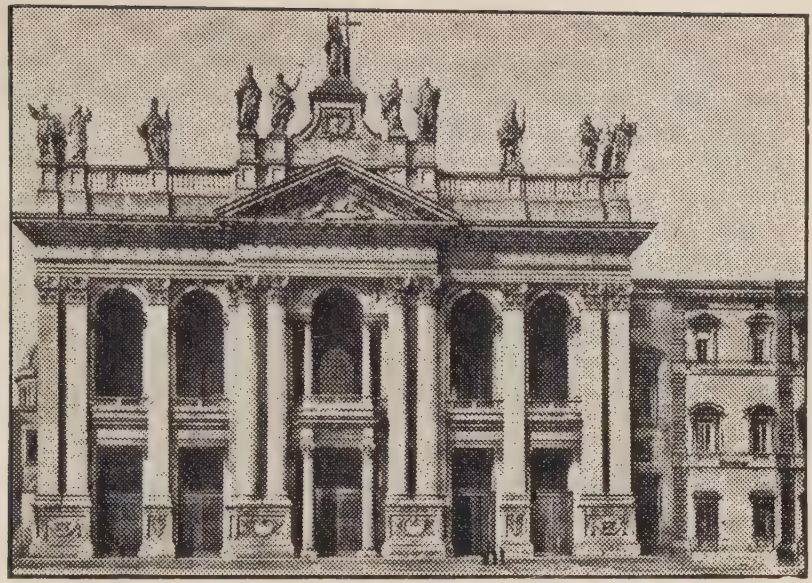

Facaden af Johanneskirken med Lataranpaladset tilhøire

og u som g i det norske Ord gaa, men foran Vokalerne e og i, ikke som i det norske Ord gik, men som i det engelske George. For at faa j-Lyden foran Vokalerne a, o og u, sætter man et i efter g'et, derfor Giovanni; men Gesu og Gerusalemme for Jesus og Jerusalem.

St. Johanneskirken i Lateranet kaldes "alle Verdens Kirkers Moder og Hoved" — omniun urbis et orbis ecclesiarium mater et caput — og var i Tusinde Aar Kristenhedens Hovedkirke, eller, om man vil regne Sofiakirken i Konstantinopel som Kristenhedens Hovedkirke en Del af denne Tid, saa var ialfald Laterankirken Vestens Hovedkirke. Den er en af de syv Kirker i Rom, som siges at være bygget af Konstantin den Store — som ved sit Edikt Vaaren 313 anerkjendte Kristendommen — eller i hans Regjeringstid. De andre sex er St. Peterskirken, "Det Hellige Kors i Jerusalemkirken", St. Paulskirken Udenfor Murene, St. Lorenskirken Udenfor

Murene, St. Agneskirken Udenfor Murene, og St. Sebastiankirken ved Via Appia. Det er noksaa betegnende at fem af disse Kirker, iberegnet St. Peterskirken, var bygget udenfor Murene, og de andre to, skjønt indenfor, dog lige ved Bymuren. Men Rom var endnu en hedensk By, og de gamle Guder var ikke afskaffet med Kristendommens Anerkjendelse. Selv efterat Kristendommen blev gjort til Statens Religion var den gamle Religion taalt; endog længe efter at Hedendommen af Keiser Honorius i Aaret 408 var berøvet sine Templer og andre Eiendomme havde de gamle Guder sine Dyrkere, lige til langt ind i det sjette Aarhundrede.

St. Johanneskirken i Lateranet, St. Peterskirken, St. Paulskirken, St. Lorenzkirken, "Det Hellige Kors i Jerusalemkirken", St. Sebastiankirken, samt Maria Maggiorekirken, bygget paa det høieste af Esquelinhøiden "efter at Jomfru Maria Natten mellem den 4de og 5te August Aaret 352 havde vist sig for Pave Liberius i en Drøm og befalet ham at bygge en Kirke paa det Sted i Byen, hvor han vilde se Sne næste Morgen", er Roms syv Pilgrimskirker, og til disse flokkedes Pilgrime gjennem hele Middelalderen fra alle Vestens Lande.

Men St. Johanneskirken i Lateranet var Hovedkirken. Thi den var bygget lige ind til Lateranpaladset, hvor Paverne boede i 994 Aar. Lateranet ligger paa østre Ende af Caeliushøiden, omtrent en engelsk Mil Øst fra Forum Romanum. Der havde den adelige Lateranfamilie sit Slot i Oldtiden. Men Palutius Lateranus var med i en Sammensværgelse mod Keiser Nero, og da denne blev opdaget blev Plautius Lateranus henrettet og hans Eiendomme konfiskeret. Derved blev Lateranet keiserlig Eiendom. I Begyndelsen af det fjerde Aarhundrede beboedes Paladset af Keiser Konstantin den Stores Hustru Faustina, og da hun døde i Aaret 314 gav Keiseren Lateranet til Roms Biskop Sylvester, senere kaldet Pave Sylvester I. Saaledes blev Lateranet Kirkeeiendom og Pavernes Bosted og deres officielle Residens i 994 Aar til i 1308, da en stor Del af Paladset brændte og Paven flyttet til Avignon i Syd-Frankrige.

Det var medens Paverne boede i Lateranet, at Pavestolen udviklet sig til den store Institution og vældige Magt den blev i Middelalderen og delvis endnu er. Det var medens de boede der, at Grunden lagdes til deres verdslige Magt, og de blev verdslige Fyrster over en Del af midtre Italien, Kirkestaten kaldet. Det var medens de boede der, at de kronet Karl den Store til Keiser over det "Hellige romersk-tyske Keiserrige" og senere fordret Ret til at indsætte og afsætte Keisere og Konger. Det var ogsaa da, at de eneste to Kardinaler som nogensinde har været i Norge, blev sendt did op, den første i 1152 for at oprette en Erkebispestol i Norge, den anden i 1247 for at krone Kong Haakon IV, som forresten burde kaldes den Store, da han var den mægtigste Konge Norge har havt, og hans Rige omfattet nordvestlige Europa og nordøstlige Amerika og mellemliggende Oceaner og Have og Øer. Det var ogsaa da, at under Erkebispestolen i Nidaros blev udnævnt den første amerikanske Biskop, Biskopen af Grønland, hvis Bispedømme ogsaa indbefattet Nordamerikas Fastland, hvilket er nedtegnet i de pavelige Arkiver.

Da Paven i 1377 vendte tilbage til Rom, flyttet han ind i Vatikanpaladset lige ved St. Peterskirken paa den anden Side af Tiberen, og Vatikanet har siden været Pavernes officielle Residens. Men Lateranet, hvis Palads senere blev opigjenbygget noget mindre end før og er nu et paveligt Museum særlig for kristelige Oldsamlinger, var fremdeles Pavernes Eiendom. Derfor drog ogsaa hver nyvalgt Pave lige efter Kroningen i St. Peterskirken i Procession til Lateranet for officielt at tage det i Besiddelse. Men siden 1870, da Kirkestaten blev taget fra Paverne og indlemmet i det nye italienske Kongerige og Rom gjort til dets Hovedstad, har ingen Pave besøgt Lateranet, endskjønt det, samt Vatikanet og Castel Gondolfo ude ved Albanersjøen, ved italiensk Lov blev gjort exterritorialt. Det vil sige, at disse tre Steder ansees og behandles som værende helt udenfor det italienske Kongerige og staar derfor ikke under Kongen af Italiens eller den italienske Stats Overhøihed, men direkte under Pa-

vens. Paven er derfor ikke italiensk Undersaat, men en suveræn Fyrste og Beboerne af de tre nævnte Omraader er hans Undersaatter. Men ingen Pave har siden 1870 været udenfor Vatikanets Omraade, formodentlig for ikke at betræde det syndige Kongerige, som havde været frækt nok til at berøve Paverne deres verdslige Besiddelser, og som en Protest mod denne Handling. Derfor har heller ingen Pave villet modtage den Erstatning paa tre og en Kvart Million Lire aarlig, som besluttet og bevilget af det italienske Storthing.

Pave Sylvester I bygget en Kirke ind til Lateranpaladset og den blev strax Roms Hovedkirke. Den blev hærjet af Vandalerne, beskadiget af et Jordskjælv i 896, ødelagt ved Ildebrand i 1308 og atter i 1360, og blev hver Gang opigjenbygget anderledes end før, ligesom der ved senere Restaurationer ikke er blevet taget Hensyn til dens tidligere Bygningsstil, fortalte Professor Tani. Dens nuværende Indre er nærmest fra 1650, medens Facaden er fra 1726.

Johanneskirken og Lateranpaladset staar Væg i Væg og de to danner en Vinkel. I denne Vinkel er Lateranpladsen og midt paa den staar den høieste af alle Obelisker, 105 Fod høi, oprindelig reist fremfor Ammonstemplet i Theben i Øvre Ægypten af Kong Thutmosis III i det 15de Aarhundrede f. Kr., og bragt til Rom af Keiser Konstantius Aar 357 e. Kr. og sat op i Cirkus Maximus. Der blev den funden i tre Stykker i 1588 og af Pave Sixtus V sat op hvor den nu staar. Med Fodstykket og Korset paa Toppen er den 154 Fod høi. Fra Lateranpladsen er en Sideindgang til Kirken gjennem høie Tverskib. Men Kirkens Hovedindgang er paa den anden Side af Paladset fra den store Johannespladsen. Facaden bestaar af en Søilegang i to Etager og øverst paa Toppen er der kolossale Statuer 20 Fod høie, af Kristus og 14 Helgener, som kan sees fra en vid Omkreds. Fra Søilegangen er der fem Indgange til Kirken, en til Midtskibet og en til hver af de to Sideskibe paa hver Side. I den midtre hænger de svære dobbelte Broncedøre fra den gamle romerske Senatsbygning paa Forum. Indgangen længst tilhøire kaldes Porta Santa

og er tilmuret og aabnes bare hvert Jubelaar, det er hvert 25de Aar. Kirkens Indre er meget vakkert og har Form af et latinsk Kors med dobbelte Sideskibe. Ved Pillerne langs Midtskibet er der store Statuer af de 12 Apostle. Den har naturligvis Pavealter med høi Baldakin, og dette staar mellem Midtskibet og Tverskibet. Fremfor Pavealteret er der, ligesom i St. Peterskirken, St. Paulskirken, Maria Maggiorekirken og nogle andre Kirker, et saakaldt "Confessio", det er en omtrent otte Fod dyb Sænkning i Gulvet omgivet af en Ræling og Trapper ned til det. Det er omtrent som om Gulvet indenfor Alterringen i vore Kirker var sænket otte Fod. I et Rum under Pavealteret med Indgang fra dette "Confessio" opbevares i Laterankirken en del Relikvier, saasom et Bord fra Katakomberne, som siges at have været brugt der som Alterbord af Apostelen Peter, og Apostlerne Peters og Paulus's Hoveder indkapslet i Sølvbuster. Disse Buster sættes Skjærtorsdag op paa Pavealteret og afdækkes under Messen, saa de forsamlede Menneskemasser kan faa se dem, og da jeg var blandt dem som overvar Messen der sidste Skjærtorsdag fik jeg ogsaa se dem. — Om Messen forøvrigt der den Dag eller Festgudstjenesterne i Paaskeugen skal jeg ikke skrive i dette Brev, men vente til i Brevet om den Stille Uge i Rom.

Tversover Johannespladsen fra Lateranet er der i den eneste Del af det gamle Lateranpalads, som stod igjen uskadt efter Branden i 1308, et Kapel, som var Pavernes private Kapel medens de boede i Lateranet og kaldes derfor Sancta Sanctorum — de Helliges Hellige. Ind der faar ikke vanlige Mennesker komme; men ved Siden af det er der indrettet et andet Kapel, hvor man kan opsende sine Bønner, og hvorfra man kan se ind i det andet Kapel. Op til Gangen foran disse Kapeller, som ligger i anden Etage, er der fem Trapper ved Siden af hinanden med Murvægge mellem dem. Den midterste kaldes Scala Santa — Del Hellige Trappe. Den har 28 Marmortrin og op den maa ingen gaa uden paa sine Knæ. Thi denne Trappe, siges det, var Trappen op til

Scala Santa — Den hellige Trappe

Pontius Pilatus's Palads i Jerusalem, de Trin Jesus maatte gaa op aarle hin Langfredagsmorgen, og hvorfra Pilatus viste ham, hudstrøgen, bunden og tornekronet, for Folket og sa: "Se hvilket Menneske!" Nedfor Trappen er paa den ene Side en Dobbelstatue af Judas og Jesus i Gethsemane, idet Forræderskysset gives. Øverst paa den runde Del af Fodstykket staar: "Ave Rabbi!" — Vær hilset Mester — og nede paa den firkantede Del: "Osculo Filium Hominum tradit — han overgav Menneskenes Søn med et Kys. Paa den anden Side er en lignende Dobbelstatue af Pilatus og den bundne og tornekronede Jesus, og paa Fodstykket staar, øverst: "Ecco Homo" — se Mennesket — og længer nede: "Haec est hora vestra et potestas tenebrarum" — denne er eders Time og Mørkets Magt.

Paa en Tavle ved nedre Ende af Trappen staar det at

læse, at ved at gaa op Trappens 28 Trin paa Knæerne med et sønderknust Hjerte og ihukommende vor Herres Lidelse, eller fremsigende Bønner til Minde om den, opnaaes et ni Aars Aflad — "Indulgenzia" — anvendeligt paa Sjælene i Skjærsilden (Pave Pius VII, 24de Oktober 1819). Nedenunder dette staar at Pave Pius X ved et egenhændigt Reskript af 16de Februar 1908 har indrømmet fuldt Aflad "in perpetuum", anvendeligt paa Sjælene i Skjærsilden og opnaaeligt "toties quoties" af enhver som ihukommende vor velsignede Herres Lidelse, paa sine Knæ gaar op den Hellige Trappe.

Trappens Marmortrin er nu beskyttet med Bord for at de ikke skal blive udslidt. Og det kan være nødvendig. Thi hvergang jeg har set den var der nogen der paa sine Knæ, og Langfredag var den fuld fra nederst til øverst af ydmyge Troende, som tre og fire ved Siden af hinanden, paa sine Knæ arbeidet sig opover Trappen fra Trin til Trin, idet de fremmumlet sine Bønner; og udenfor, langt bortover St. Johannespladsen, stod der Hundreder andre, som ventet paa Anledning til at gjøre det samme. Det var et Syn, som jeg sent vil glemme. — Mange er de berømte Mænd som udigjennem Aarhundrederne har gaaet op den "Hellige Trappe" barfodet og paa sine Knæ; blandt dem ogsaa Martin Luther, da han i 1510 var i Rom.

Det fortælles, at det var St. Helena, Keiser Konstantin den Stores Mor, som i Aaret 326 bragte Trappen fra Jerusalem til Rom, hvor hun fik den sat op i Lateranet. Det nuværende Arrangement med de fire Sidetrapper, hvor man gaar ned igjen, og hvor man ogsaa kan gaa op paa vanlig Maade paa Fødderne, er af ny Datum, fra Pave Pius IX's Tid.

Det var St. Helena, som i 325 i Jerusalem fandt Golgatha og i en Hule under det Kristi Kors. Dette, eller Dele af det, bragte hun med sig til Rom, og i Relikviekapellet i "Det Hellige Kors i Jerusalemkirken" — Santa Croce in Gerusalemme — som staar lige indenfor Bymuren en halv Mil Nordøst fra Lateranet, opbevares en Del af Korset, en af Spigrene, hvormed Jesus var naglet til det, samt en Del af

den Tavle, som var fæstet øverst paa Korset, og hvorpaa Pilatus havde skrevet paa Hebraisk, Græsk og Latin: "Jesus af Nazareth Jødernes Konge". Den Del af Tavlen eller Bordet — thi den er af Træ — som opbevares i nævnte Relikviekapel er noget af dens nedre Del med bare en Del af den latinske Indskrift — "Nazarenus Re", medens hele den latinske Indskrift var: "Jesus Nazarenus Rex Judaorum". Jeg besøgte dette Relikviekapel en Dag sammen med min Kone og nogle andre, og jeg maa bekjende at jeg havde og har mine store Tvil om de opbevarede Relikviers Ægthed. Men den Andagt, den Tilbedelse og Tro, som lyste ud af Øinene paa Dominikanermunken, som fulgte os ind i Kapellet, og den hellige Ærbødighed, hvormed han fremviste Relikvierne, var saa rørende og gribende at jeg er vis paa, at hos ham var der ingen Tvil.

Paa Esquelinhøiden ikke langt fra Colosseum staar Kirken San Pietro in Vincoli — St. Peter i Lænker, saa kaldet, fordi i den opbevares de to Lænker, som Apostelen Peter bar, da han var fængslet, den ene i Jerusalem, den anden i Rom. Det fortælles, at da den fra Jerusalem blev bragt til Rom, og de to Lænker blev lagt paa samme Sted, skede det Mirakel, at de to lænket sig sammen med det samme de berørte hinanden. Jeg havde ikke ventet at faa se disse Lænker, da jeg havde hørt, at det var bare den 1ste August, at de blev stillet tilskue. Men en Dag gik jeg ind i Kirken for at betragte nærmere den berømte Michelangelos Statue af Moses der, som jeg før havde set bare i Forbigaaende under en af Automobilturene, da vi først kom til Rom. Helhedsudtrykket af Statuen er mægtigt, men alligevel, Moses kan ikke have seet saadan ud. Hovedet er for lidet i Forhold til Legemet, og i Panden er der to smaa Horn, som Kunstneren satte der paa Grund af en Misforstaaelse opstaaet ved en Feil i den latinske Bibeloversættelse Vulgata af 2den Mosebog, 34te Kapitel, 35te Vers. Kappen hænger ogsaa i umulige Folder. Medens jeg stod og betragtet Statuen ganske uforstyrret, thi jeg var alene i Kirken, med Undtagelse af

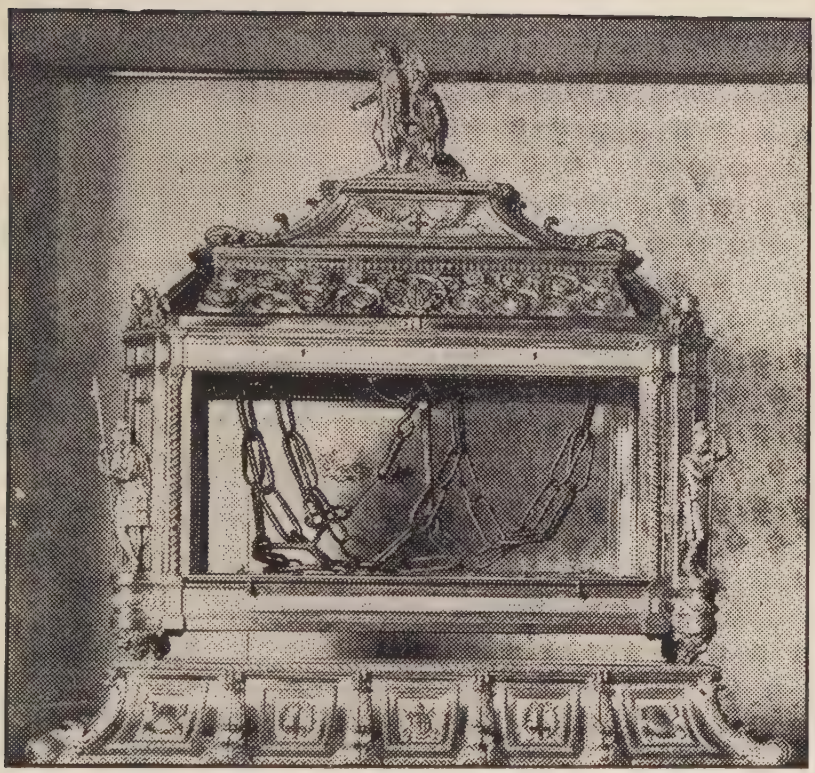

Relikvitabernaklet med St. Petri Lænker i San Pietro i Vincolikirken

en Kone, som stod borte ved Rækværket rundt "Confessio" og saa ned i det, kom en Munk fulgt af en civilklædt Mand ud af Sakristiet, gik bort til Confessiorækværket, hvis Port han laaste op, og saa gik de ned der, fulgt af førnævnte Kone. Og jeg skyndte mig derbort og fulgte med. Dernede stak Munken en liden Sveiv i et Hul, vandt den rundt nogle Gange og Dørene i et Broncetabernakel trak sig tilside og — der hang Lænkerne ret foran os. Hvert Led i Lænkerne er mellem fem og sex Tommer langt, som forekom mig at være uhøvelig Længde for Fængselslænker, og mine Tvil om Ægtheden af Lænkerelikviet blev endnu større end før.

Under sit Ophold i Rom, førend han blev lagt i Lænker, boede Apostelen Peter ifølge Traditionen hos Senator Pudens. Senator Pudens var gift med Claudia, Datter af den britiske Høvding Caractatus, som af Keiser Claudius paa hans Krigstog til Britannien i Firtiaarene var blevet taget tilfange og med sin Familie bragt til Rom. Caractatus havde ogsaa en Søn ved Navn Linus, og denne regnes for den anden i Rækken af Roms Biskoper eller Paver. I Pudensfamiliens Hus blev der i Aaret 145 indviet et Kapel, og dette blev senere udvidet til en Kirke, som udigjennem Aarhundrederne flere Gange har været restaureret og udvidet, sidste Gang i 1597. Den er Roms ældste Kirke og kaldes *Santa Pudenziana,* efter Senator Pudens og Hustru Claudias Datter af dette Navn. Kirken staar mellem Esquelin og Viminal, og fordi Gaderne ved nedstyrtede Mure og andet Affald har hævet sig saa meget i Tidernes Løb, ligger den nu mange Fod under Gadeniveauet, saa vi i Kirkens Forhal maatte gaa ned en lang Trappe for at komme ned i den. Et af Kirkens Sidekapeller skal være det oprindelige i Aaret 145 indviede Kapel. I Kirkens Korhvælving er Mosaikbilleder fra Aaret 309, naturligvis flere Gange restaureret — øverst Korset over nogle Huse symboliserende et Nyt Jerusalem, under det Kristus omringet af St. Peter, St. Paul og Medlemmer af Pudensfamilien, saasom Senator Pudens, hans Hustru Claudia og deres Datter Pudentiana.

Jeg syntes Santa Pudenzianakirken var et af de mest ærværdige Steder jeg har besøgt i Rom. Thi omend Apostelen Peters Ophold der kun hviler paa Tradition, er det andre jeg har nævnt i Forbindelse med den historiske Kjendsgjerninger. Og at Pudensfamilien var en af de ledende kristne Familier i Rom paa den Tid har vi sikkert Bevis paa fra selveste Apostelen Paulus, som i sit 2det Brev til Timoteus, skrevet her i Rom, nævner nogle af dens Medlemmer særskilt ved Navn. Thi i Brevets fjerde Kapitel, 21de Vers staar det: "Pudens og Linus og Claudia og alle Brødrene hilser dig."

Trettende Brev

Den evige Stad: Vatikanet

Rom i April 1923.

Der er intet Sted i Rom jeg har besøgt saa mange Gange som Vaticano, især St. Peterskirken — hvis officielle Navn er *San Pietro in Vaticano* — og de Dele af det pavelige Palads, som huser de store verdensberømte Kunstsamlinger og Vægmalerier.

Vaticano, eller som det skrives paa Norsk, Vatikanet, er i snevreste Forstand den pavelige Residens i Rom, og i den Betydning og i Betydningen Pavemagten bruges Ordet vanligvis rundt om i Verden, ofte i Modsætning til Kvirinalet, den kongelige Residens i Rom og Kongemagten i Italien.

Monte Vaticano er den midtre og mindste af de tre Høider paa den anden — høire — Side af Tiberen. Den sydligste af de tre, Janiculum, blev delvis indlemmet i Rom i det tredie Aarhundrede ved den aurelianske Bymur; Vatikanhøiden blev omgiven af Mure i Midten af det niende Aarhundrede af Pave Leo IV; medens Monte Mario, den nordligste af de tre Høider, endnu er udenfor Byen, endskjønt Roms sammenhængende Bebyggelse nu er naaet lige til dens Skraaning. Imellem disse Høider og Tiberen er der en Slette omtrent paa samme Størrelse som Marsmarken paa denne Side af Tiberen. Den kaldtes i Oldtiden Campus Vaticanus — Vatikanmarken — og sydligst paa den og opefter Skraaningerne af de tilgrænsende Høider anlagde Agrippa, Keiser Augustus's Svigersøn, store Haver. I disse Haver, i Sænkningen mellem Janiculum og Vatikanhøiden, anlagde i Aaret 40 Keiser Caligula et Cirkus, og i Midten af dette satte han en stor Obelisk, som han lod hente fra On i Ægypten.

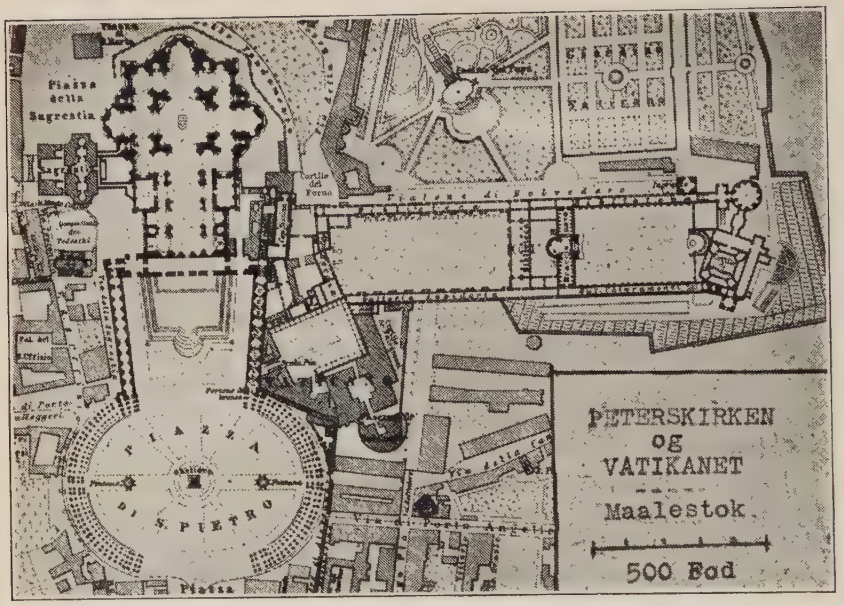

Det var i dette Cirkus at Keiser Nero i August Aaret 64, en Tid efter Roms Brand, lod opføre de skjændige Skuespil, da han lod mange Kristne indsy i Dyreskind for paa Arenaen at sønderrives af Hunde, andre korsfæste, og atter andre indsy i Tøi besmurt med Olje og Beg og derpaa fæste til Toppen af Pæler for efter Mørkets Frembrud at tjene som levende Fakler under Kapkjøringen rundt Arenaen, som han havde foranstaltet, og hvori han selv deltog, som berettet af den oldromerske Historieskriver Tacitus. Der var det ogsaa, ifølge Traditionen, at Apostelen Peter tre Aar senere, i Aaret 67, led Martyrdøden, da han blev korsfæstet — med Hovedet ned, ifølge samme Tradition, efter eget Ønske, fordi han ansaa sig uværdig til at korsfæstes paa samme Maade som sin Herre og Mester. Der, fortæller Traditionen videre, blev Apostelens Legeme ogsaa begravet, ikke inde i Cirkus, men lige udenfor paa dets Nordside. Og der blev 250 Aar senere St. Peterskirken bygget, med Højalteret lige over Apostelens

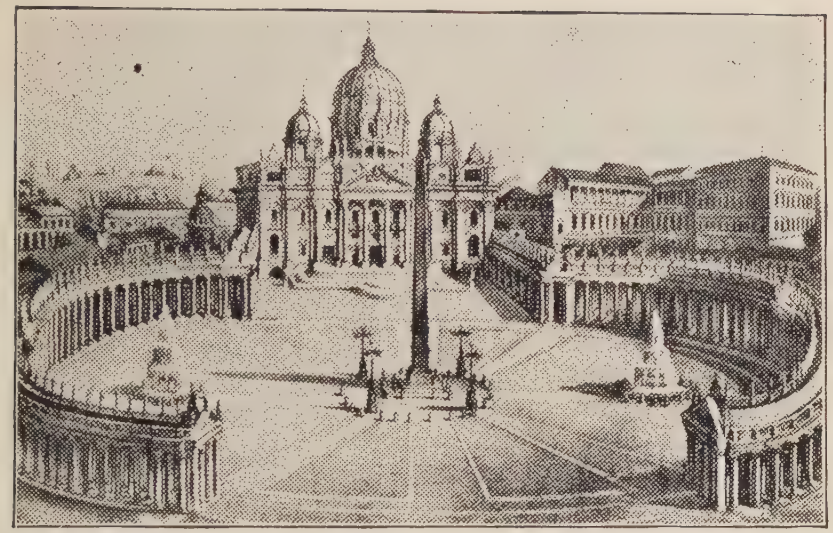

St. Peterspladsen og St. Peterskirken med Vatikanpaladset tilhøire

Grav. Derfor staar ikke St. Peterskirken paa et høit Sted, men i en Sænkning mellem to Høider, lidt nærmere den nordre Høide, Vatikanhøiden, fordi Cirkus laa midt i Sænkningen. Derfor blev ogsaa den store ægyptiske Obelisk, som stod midt i Cirkus, i over 1200 Aar staaende lidt ud ifra Sydsiden af Kirken, til den i 1586 blev flyttet og sat op igjen ret fremfor Kirken midt paa St. Peterspladsen af Pave Sixtus V, den samme Pave som flyttet de to store Obelisker fra Cirkus Maximus paa Sydsiden af Palatin, den ene til *Piazza di San Giovanni in Laterano,* den anden til *Piazza del Popolo,* som jeg fortalte om i tidligere Brev. Det kan her med det samme nævnes, at Sixtus V, endskjønt han var Pave bare fra 1585 til 1590, gjorde mere til Roms Forskjønnelse end nogen anden Pave, og at det karakteristiske Præg, den nye Tids Rom har, skyldes væsentlig ham.

St. Peterskirken blev først indviet i Aaret 326 og var en af de syv Kirker i Rom, som blev bygget af Konstantin

den Store, den første kristne Keiser. Den var en stor Basilika med Tverskib og doble Sideskibe.

Det var i St. Peterskirken at Roms Biskop, Leo III, Juledag Aar 800 kronet Karl den Store til Keiser. Det var en overmaade klog og fremsynt diplomatisk Handling af Roms Biskop dette, baade Kroningen og at foretage den i St. Peterskirken istedetfor i sin Biskops Kirke, Roms Domkirke, San Giovanni in Laterano. Thi ved at foretage Kroningen i St. Peterskirken og ikke i sin Biskops Kirke foretog Leo III denne Handling ikke som Roms Biskop, men som Kirkens Overhoved og Kristi Statholder paa Jorden og ved at lade sig krone af Roms Biskop til Keiser i det ved Biskopens Dekret ialfald i Navnet gjenoprettede romerske Keiserrige anerkjendte Karl, Europas mægtigste Fyrste paa den Tid, denne Overhøihed. Leo III opnaaede saaledes den ophøiede Stilling han og hans Formænd i Roms Bispestol, særlig Gregor den Store (590—604), i Aarhundreder havde arbeidet mod. Kroningen af Karl den Store i St. Peterskirken Juledag Aar 800 markerer derfor ikke bare "Gjenoprettelsen" af det "romerske Keiserrige", men meget mere Oprettelsen af Romerkirken og Pavevældet og Indvielsen af St. Peterskirken til dette Vældes Katedral, og fra den Dag kan man saaledes sige, at "Den romersk-katholske Kirke" egentlig daterer sig, endskjønt den tager med i Paverækken ogsaa alle de tidligere Biskopper i Rom lige fra Apostelen Peter.

Det kan synes mærkelig, at Apostelen Peter, hvis Ophold i Rom bare hviler paa Tradition, af Romerkirken kaldes Roms første Biskop og regnes for den første i Rækken af Paver, og at ikke denne Plads er givet til Paulus, Hedningernes Apostel, hvis Ankomst til og Ophold i Rom er berettet i Apostlernes Gjerninger, en af Bibelens Bøger; som allerede flere Aar før sin første Ankomst til Rom havde fra Korinth skrevet det mægtige Brev til Menigheden i Rom, Romerbrevet, en anden af Bibelens Bøger, og som under sine Ophold i Rom skrev Brevene til Filippenserne, Kolosenserne, Efesierne, formodentlig ogsaa Brevet til Hebræerne, samt Brevet

til Filemon, Titus og andet Brev til Timoteus, som alle har faaet Plads i Bibelen. Seet i Historiens og Udviklingens Lys er dog dette let forstaaeligt. Saalænge Roms Biskoper nøiet sig med Biskopsembedet kunde det passe dem at være Pauli Efterfølgere i Bispestolen. Men fra den Dag de stilte mod Overhøihed og gjorde Krav paa at være hele den kristne Kirkes Overhoved og Kristi Statholder paa Jorden, og som saadan ogsaa at staa over al verdslig Øvrighed, var det dem ikke nok at være Pauli Efterfølgere og Arvtagere i hans Apostelgjerning. Ja, denne Udvikling har endog ført med sig, at de har desavoueret den vigtigste Læresætning i Pauli Brev til Menigheden i Rom, "at Mennesket bliver retfærdiggjort ved Troen uden Lovens Gjerninger". Thi som Grund for sin Overhøihed og sin Magt og sit Statholderskab paaberaaber og tilegner Paverne sig Jesu Ord til Simon Peter: "Du er Peter, og over den Klippe — Peter betyder Klippe — vil jeg bygge min Kirke, og Helvedes Porte skal ikke overvinde den. Dig vil jeg give Nøglerne til Himmeriges Rige; det som du binder paa Jorden, skal være bundet i Himmelen, og det som du løser paa Jorden, skal være løst i Himmelen". — Math. 16, 18—19. — Derfor har Paverne indsat Apostelen Peter som den første Biskop i Rom og første Pave og kalder sig hans Efterfølgere og Arvtagere. Og derfor er St. Peterskirken i Vatikanet blevet Romerkirkens Katedral.

Det var en Selvfølge, at Paverne efter denne Anerkjendelse af Overhøihed eventuelt vilde flytte sin officielle Residens fra sin Biskopkirke til sin Pavekirke, fra Lateranet til Vatikanet. Dette skete dog ikke før Paverne flyttet tilbage til Rom i 1377 efter de 70 Aars Ophold i Avignon i Syd-Frankrige. Men allerede saa tidlig som omtrent Aar 500 havde den romerske Biskop Symmachus bygget sig en Bolig ved St. Peterskirken. Denne blev senere paabygget og tilbygget, særlig af flere Paver i det 11te Aarhundrede, saa Paven havde ved St. Peterskirken et Slot at flytte ind i ved Tilbagekomsten fra Avignon. Det var dog først ca. 50 Aar efter denne historiske Begivenhed, under Pave Nikolaus V, han som først

besluttet en Ombygning af den gamle St. Peterskirke for at gjøre den til Verdens største Kirke, at de store Bygningsarbeider blev sat igang, som havde til Hensigt at gjøre Vatikanet til Verdens største Palads og en værdig Bolig for Kristi Statholder paa Jorden, Kirkens Overhoved og de verdslige Fyrsters Formynder. Bygningsarbeiderne og Paladsets Udsmykning ved den italienske Renæssances største Arkitekter og Kunstnere, blandt hvilke er nogle af Verdens mest berømte Navne, fortsatte under mange af de følgende Paver med mindre Afbrydelser i henved to Hundrede Aar, til omkring Aar 1600, da under Pave Klemens VIII blev fuldført den dominerende Bygning længst fremme ved Siden af St. Petersplads, som nu er Pavens egentlige Bolig. Senere Paver har foretaget flere Ændringer og Tilbygninger og Udsmykninger, senest Pius IX, Pave fra 1846 til 1878, den eneste Pave, siger Romerkirken, som har siddet længere i Pavestolen end — St. Peter.

Resultatet af alle disse Bygningsarbeider udigjennem Aarhundrederne er ogsaa virkelig blevet Verdens største Palads, et Konglomerat af Bygninger uden Lige, som ialt optager et Areal paa henved 14 Acres, hvoraf dog de mange aabne Gardspladse inde i Komplexet udgjør sex Acres. I Paladset, som igrunden bestaar af en Række sammenhængende Slotte, er der mere end 1000 Værelser. Den gamle Myte om de 11,000 Værelser i Vatikanpaladset er naturligvis en uhyre Overdrivelse. Men mange af Værelserne er overordentlig store Sale, somme endog flere Hundrede Fod lange. De store berømte Kunstsamlinger, det store Bibliothek, Arkivet, Kapellerne og Statssalene optager en stor Del af Paladset. Resten huser Paven og hans Hustand, hans Hofetat og hans schweitziske Livgarde, samt den pavelige Regjering og Kirkestyrelse.

Vatikanpaladset ligger vel en halv engelsk Mil ret i Vest fra Engelsborg, til 1870 Pavens Fæstning og faste Borg i mange Hundrede Aar, med hvilken det er forbundet med en overbygget hemmelig Gang, høit over Marken og skjult mel-

lem Husene. Det ligger i østre Skraaning af Vatikanhøiden lige indtil Nordsiden af St. Peterskirken og St. Peterspladsen. St. Peterspladsen er ikke bare Forgaard til Kirken, men ogsaa til Paladset. Ved Enden af den lange Korridor paa Nordsiden af den firkantede Del af Pladsen fremfor Kirken er Paladsets Hovedindgang, Bronceporten, bevogtet af Pavens schweitziske Garde i de maleriske middelalderske Uniformer. Denne Garde blev stiftet af Pave Julius II i 1505 og bestaar af 100 Mand. Paladsets Hovedindgang er altsaa i dets sydøstre Hjørne, mens Indgangen til Kunstsamlingerne er nær dets nordvestre. For at komme fra St. Peterspladsen dertil maa man gaa eller kjøre langs Kirkens Sydside under Broerne, som forbinder Kirken med Sakristiet, dernæst rundt Kirken, og endelig 1000 Fod langs Paladsets 1250 Fod lange Vestside, ialt henimod en engelsk Mil, hvilket kanske vil give bedre Ide om Komplexets Størrelse end noget andet jeg kunde fortælle om det.

Til Vatikanets Samlinger har Publikum Adgang mod en Entre af 2 Lire — nu omtrent 10 Cents — for hver Afdeling — Skulptursamlinger, Malerisamlinger og Bibliothek. Jeg har besøgt samtlige Gang paa Gang. Skulptursamlingerne i Vatikanet er Verdens vakreste og værdifuldeste og er fordelt i en Uendelighed af Sale af forskjellig Størrelse.

I Vatikanbibliotheket er der over 200,000 trykte latinske Værker, 20,000 græske, 20,000 orientalske, 35,000 Manuskripter, 2000 Bind pavelige Arkiver og Registre. I den største af Bibliothekets mange Sale, den rigt udsmykkede "Sala Grande", som er 220 Fod lang, 50 Fod bred og 30 Fod høi, opbevares Manuskripterne i Skabe langs Væggene og rundt nedre Del af de sex Pillarer som bærer Hvælvingerne. Nogle af de mest interessante og værdifulde Værker, saasom "Codex Vaticanus" fra det fjerde Aarhundrede, som den engelske Bibel er oversat fra, en Vergil og en Terens, begge ogsaa fra det fjerde Aarhundrede, og andre, opbevares paa Borde under Glas, saa Publikum kan faa se dem. For at give en Forestilling om nogle af Dekorationernes Slags

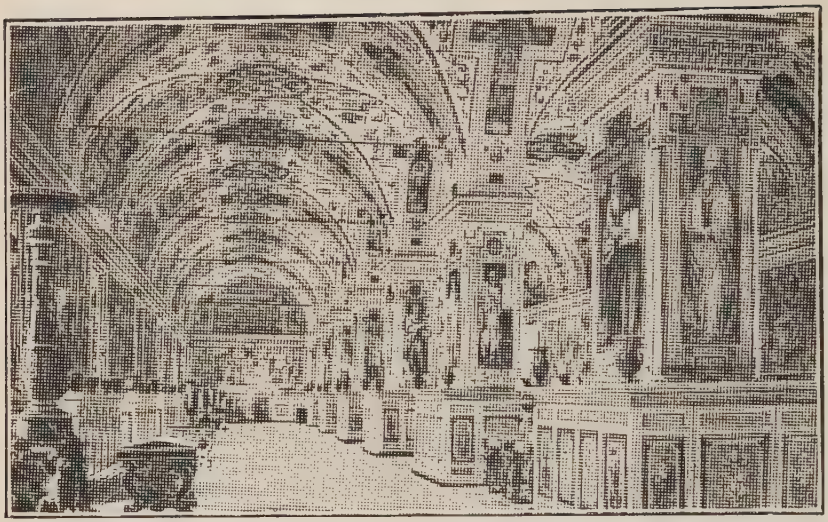

Den store Sal i Vatikanbiblioteket

i denne store Sal kan jeg nævne, at paa Siderne af Pillarerne over Manuskriptskabene er der malet Billeder af Opfindere af Alfabeter; de staar der hver med en aaben Bog, paa hvis Blade de peger. — Entreen til Bibliotheket giver ogsaa Adgang til endel Sale i den Del af Paladset, som blev bygget af Pave Nikolaus V, men kaldes Borgia Leilighederne, fordi Pave Alexander VI (Borgia) lod dem rigt dekorere, da han vilde bebo dem.

Malerisamlingerne indbefatter de berømte Vægtæpper, vævet af Uld, Silke og Guld i Bryssel efter Tegninger med Motiver fra det nye Testamente af Rafael og bestemte til at dekorere de nedre Vægge i det Sixtinske Kapel. Nu hænger de under Glas i en af Salene i Paladset. Videre indbefatter de Rafaels berømte "Stanze" — Væg- og Loftsmalerier i Statssalene i Etagen ret over Borgia-Leilighederne, med forskjellige Motiver, særlig fra Bibelen og fra gamle Roms og fra Pavernes Historie, samt Rafaels ligesaa berømte "Logge" — Væg- og Loftsmalerier i Balkonerne mod Dama-

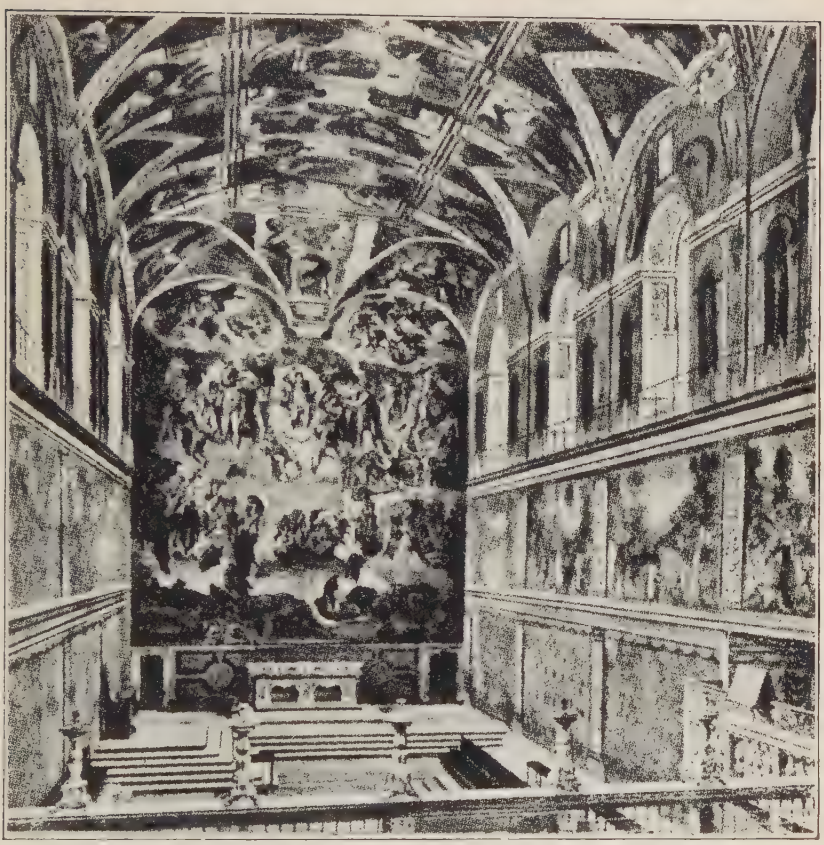

Det Sixtinske Kapel i Vatikanet

sopladsen fremfor disse Sale. Og sidst og ikke mindst indbefatter de det Sixtinske Kapel med Michelangelos endnu mere berømte Væg og Loftsmalerier der.

Det Sixtinske Kapel blev bygget under Pave Sixtus IV i 1473. Det er ganske uanseligt i sig selv, er 140 Fod langt, 45 Fod bredt og 75 Fod høit. Det bruges som Gudshus kun ved særskilte Anledninger, særlig pavelige Sjælemesser; men det er derimod daglig fyldt af et interesseret Publikum, som

ved Hjælp af Speile betragter og beundrer Michelangelos Loftsmalerier med gammeltestamentlige Motiver, fra Skabelsen til Syndfloden, og paa begge Sider af disse, Malerier med Motiver fra Profeterne paa den ene Side og sibyllinske Motiver paa den anden. I fire Aar, fra 1508 til 1512, laa den store Kunstner paa sin Ryg oppe paa de høie Stilladser og malede disse vidunderlige Billeder. Endnu mere storslagent, men grufuldt, er hans Maleri "Dommedag", som optar hele Væggen over Alteret, og som han malede paa fra 1534 til 1543.

Ved et Par Anledninger har jeg faaet besøge Dele af Vatikanpaladset, som vel de færreste Turister faar Anledning at se. Stundom er nemlig Afspærringen af disse Dele mindre striks end ellers. Ifjor, da jeg under den store Nadversfest var i Rom paa Gjennemreise, gik jeg gjennem Dele af Paladset, som jeg nu har seet til vanlig er afspærret. En Dag nu i Paasken saa jeg det samme var Tilfældet, og fik jeg da Anledning til at se den berømte og overmaade vakre Scala Regia — Kongetrappen — og de kanske ligesaa berømte Statssale, Sala Regia — Kongesalen —, Sala Ducale — Hertugsalen —, samt det Paulinske Kapel. I Sala Regia, som var bygget i Slutningen af 1570-Aarene og bestemt til Modtagelsen af fremmede Gesandter, er der syv store Malerier, alle illustrerende Romerkirkens Magt, malt paa Salens Vægge efter Ordre af Paven, formodentlig for at sætte Gesandterne i den rette Stemning ved Ankomsten til Pavehoffet. Jeg skal her særskilt omtale bare to af dise Malerier.

Pave Gregor VII (1073—1085) var en af de myndigste Paver, som nogensinde har siddet i "Peters Stol." Allerede før han blev Pave var han Ophavsmand til en Lov udfærdiget af Pave Nikolaus II, ifølge hvilken Paverne derefter skulde vælges af Kardinalerne, for at deres Valg skulde være uafhængigt af verdslige Fyrster. Som Pave havde aldrig nogen før optraadt med de Fordringer som han. Pavens Magt lignet han med Solen, Keiserens og andre verdslige Fyrsters med Maanen, som faar sit Lys fra Solen. "Paven er af Gud", skrev

han, "derfor er den pavelige Stols Magt langt større end Tronernes, og Konger er skyldig Paven Underdanighed og Lydighed, alting er ham underlagt og baade geistlige og verdslige Sager maa afgjøres for hans Domstol; han skal undervise, formane, straffe, forbedre og dømme." Allerede Aaret efter han blev Pave gav han den navngjetne Lov, at alle Prester skulde leve ugifte, og Aaret derefter forbød han alle Geistlige at modtage Investituren — Embedsindsættelse — af nogen Lægmand. Gregor VII kom selvfølgelig i Strid med Keiseren, Henrik IV, som jeg ikke her skal komme nærmere ind paa, men bare nævne, at Følgen af den var, at Keiseren sammenkaldte et Kirkemøde i Warnes, hvor han fik Paven afsat; men Paven lod strax sammenkalde et Kirkemøde i Rom, hvor han i over 100 Biskoppers Nærvær lyste Keiseren i Ban, afsatte ham fra Regjeringen og løste hans Vasaller og Undersaatter fra deres Troskabsed. Udfaldet blev, at Keiseren Midtvinters drog over Alperne til Italien for at ydmyge sig og blive løst fra Bannet. Udenfor den indre Port i Forgaarden til Markgrevinde Mathildes sterke Borg Canossa, hvorhen Paven havde begivet sig, "stod Henrik i tre Dage", ifølge Pavens egne Nedtegnelser, "afklædt sit kongelige Skrud, barfodet og i en Uldskjorte og med et ynkeligt Aasyn og vedblev under stærk Graad at bønfalde om apostolisk Forbarmelse, Hjælp og Trøst, indtil han rørte alle Tilstedeværende, saa at de under mange Taarer bad for ham, idet de forundrede sig over vort Hjertes usædvanlige Haardhed". Først den fjerde Dag blev han løst fra Kirkens Ban, og det er denne Keiserens Ydmygelse og Pavens Triumf som er foreviget i et af Vægmalerierne i Sala Regia.

Det andet Maleri, jeg særskilt vil nævne, er fra "Blodbryllupet i Paris", da Katholikerne i Frankrige i August 1572 paa engang myrdet 30,000 Hugenotter, som de franske Protestanter kaldtes. Da Pave Gregor XIII ved en pavelig Nuntius fik Besked om dette lod han affyre Glædessalut, tænde Glædesblus, afholde Takkegudstjeneste og synge "Te Deum", samt til Forherligelse af denne Stordaad og Pavedømmets

Seiervinding præge en Medalje og endelig forevige den ved et af Vægmalerierne i Sala Regia.

Igaar, lige efter en overmaade høitidelig Forretning i St. Peterskirken, hvori Paven deltog, som jeg skal skrive om i et senere Brev, fulgte nogle af os Musiken og de pavelige Tropper fra Kirkens Forhal over Broen, som forbinder den med Paladset — den er vanligvis stængt — og op til St. Damasopladsen i Paladset, hvor vi saa Tropperne under Musik foretage en Del Honnørexercis, før de opløstes. Disse Tropper var ikke den schweitziske Garde, men de saakaldte pavelige Tropper, som bestaar af "Adelsgarden", ca. 20 romerske Adelsmænd med Officers Rang, og "Palatingarden", et Milits af 50 romerske Borgere, som gjør Tjeneste ved særskilte Anledninger. — Nogle af os fulgte Tropperne videre og fik se Kasernerne i Slottet og gik saa rundt gjennem Gange og Pladse og saa blandt andet ogsaa, hvor man kjører ind i Paladset til flere aabne Pladser. Et Sted var der et Skraaplan ad hvilken man i Automobil kunde kjøre op til Pladser en eller to Etager oppe i Paladset.

St. Damasopladsen er omtrent 200 Fod lang og 150 Fod bred. Dens Brolægning ligger omtrent i samme Høide som Toppen af Kolonaderne rundt St. Peterspladsen, saa der under den maa være høie murede Hvælvinger. Den ligger mellem den Del af Paladset som blev bygget af Pave Nikolaus V, paa hvis Fremside — mod Pladsen — er de store Balkoner — logge — med nogle af Rafaels berømte Freskomalerier, og den Del som blev bygget af Klemens VIII, hvor Paven nu bor. Disse to Dele af Paladset, samt den Bygning som paa Pladsens Nordside forbinder de to, rager tre høie Etager over Pladsen. Men paa Pladsens Sydside, mod St. Peterspladsen, er der bagenfor Kolonnaden, en forholdsvis lav Bygning, som rækker bare en lav Etage over Pladsens Brolægning, saa Pladsen er aaben mod Syd og lys og venlig. Opgangen til den kaldes Scala Pia — den fromme Trappe — som fra Korridoren strax indenfor "Bronceporten" gaar tilhøire op gjennem den førnævnte lave Bygning paa Pladsens Sydside.

St. Damasopladsen — *Cortile di San Damaso* — er Forgaarden til Pavens Residens; thi fra den er Indgangen til den Del af Vatikanet, hvor Paven bor. Jeg havde derfor allerede i Marts Maaned gaaet over St. Damasopladsen, da jeg var i Audiens hos Paven.

Der er somme Romafarere som, naar de kommer hjem igjen, overlegent skryter af, at de gik Pavens Dør forbi, enten det nu er, at de har søgt om Audiens og ikke faaet, eller fordi de ikke vilde søge, eller det ikke interesserede dem, eller de ikke havde Tid eller Anledning. I intet Tilfælde synes jeg det er noget at skryte af. Ens Stilling i Samfundet kan jo være saadan, at Audiens eller Deltagelse i Audiens hos Paven kan misforstaaes og mistydes, som f. Ex. protestantiske Konger og Præsidenter — og Ex-Præsidenter — eller andre høie Embedsmænd i protestantiske Lande, eller protestantiske Geistlige, særlig i ledende Stillinger, og disse bør derfor helst ikke søge Audiens; men vil heller ikke skryte af det. Andre, som ikke har denslags Hensyn at tage, kan lade sine Interesser raade, selv om de er Protestanter og derfor som jeg er inderlig uenig i Romerkirkens jordiske Maal og mange af dens Midler og overbevist om, at flere af dens Læresætninger er i Uoverensstemmelse med Guds Ord. En Protestants Deltagelse i Audiensen i Vatikanet og de dermed forbundne Ceremonier er ikke nødvendigvis en Anerkjendelse fra hans Side af disse Maal, Midler og Læresætninger, og kan ikke være det, saalænge han er Protestant. Audiensen fra hans Side gjælder derfor ikke Paven som saadan, altsaa ikke den ufeilbare Kristi Statholder paa Jord, men som det øverste Overhoved i det største Kristne Kirkesamfund med over 270 Millioner Sjæle og Indehaver af det formodentlig nu ældste existerende geistlige Embede, Roms Bispeembede.

Det er naturligvis bare en liden Brøkdel af de over en halv Million Turister og Pilgrime fra alle Verdens Lande, som hvert Aar besøger Rom, som kan faa Adgang til de pavelige Audienser. Paven giver i Almindelighed Audiens en Gang hver Uge, dog ikke den Stille Uge og kanhænde ikke

somme andre Uger heller. Vi var 67 til Audiensen den Dag jeg var med. Men selv om der hver Gang er 100 Deltagere, og der er 50 Audienser i Aarets Løb, vilde det dog bare blive 5000 Deltagere aarlig i de pavelige Audienser — kun en Procent af alle Romafarere.

Hvorvidt disse Audienser er særlig beregnet paa katholske Pilgrime, ved jeg ikke, kun at andre ogsaa deltager i dem. Man sender Ansøgning skriftlig til *"Majordomo"* — Pavens Hushovmester — enten selv eller gjennem andre. Somme Skandinaver søger vistnok gjennem Kammerherre Paus, en Nordmand, som for nogle Aar siden gik over til Katholicismen og, formodentlig som Belønning derfor, blev udnævnt til Kammerherre hos Paven. To norske Damer fra Kristiania, som spiste ved samme Bord som min Kone og jeg paa Pensionatet, hvor vi bor, og som var til Audiensen sammen med os, fik Adgang ved hans Formidling. Det kan bemærkes, at den ene af Damerne var i Slægt med Kammerherren. Naar man har sendt Ansøgning maa man ikke planlægge Udflugter i eller udenom Byen; thi Audiensen er ikke paa en bestemt Ugedag, og først Kvelden før Audiensen faar man vide, at ens Ansøgning er indvilget, ved et pavelig Bud som overbringer Adgangskortet; det lyder paa Navn.

Til Audiensen er ikke Galladragt paabudt, men man maa helst være sortklædt, eller ialfald mørkklædt. Hvorvidt nogen helt lysklædt vilde blive bortvist, ved jeg ikke. Men Handsker er ikke tilladt. Grunden er mig fortalt at være den, at engang i Middelalderen kom nogen, som vilde Paven tillivs, til Audiensen med Handsker, som paa Udsiden var forgiftede. Kvinderne faar ikke bære Hat, men maa have et tykt svart Slør som et Sjal over Hovedet og knytte det rundt Halsen, saa den er helt dækket og kun Ansigtet bart. Selvfølgelig faar de heller ikke være nedringet eller have bare Arme. En af de to Kristianiadamer i vort Følge, hvis Kjolearme rak kun midt mellem Albuen og Haandleddet, blev vist ned igjen, da vi kom op til Forværelset til Audienssalen, hvor alle blev mønstret, idet de kom ind. Til Held for hende

havde hun og min Kone i sine Kaaber hver et extra Slør, og de skyndte sig ned igjen til Overtøiværelset, hvor hun vandt Slørene rundt sine Arme og fæstet dem til Kjoleærmet med Sikkerhedsnaale; da fik hun passere.

Audiensen var sat til Klokken et. Vi spiste derfor tidlig Lunch, tog en Vogn og kjørte til St. Peterspladsen. Den schweitziske Garde ved Bronceporten viste os op den "Fromme Trappe" og fra den ind i nogle Værelser i den lave Bygning, Trappen gaar op gjennem, hvor vi tog af vort Ydertøi, før vi gik over Damasopladsen til Paveslottet. Der maatte vi atter op en stor Trappe til Slottets øverste Etage, hvor man samledes i to store Forsale og ventet til den fastsatte Tid til Audiensen.

Indgangen til Vatikanet

Lige før Kl. 1 blev vi viste ind i Audienssalen og der stillet op ved Siden af hverandre i én Række langs Væggene rundt Salen. Jeg vidste om dette før og tog Plads ved ydre Væg ved Vinduet nærmest Døren til næste Sal — Tronsalen —, for at ha Lyset i Ryggen og godt kunne se alt, som skulde foregaa. Mens vi stod der og ventet, saa jeg ud gjennem Vinduet og saa at der var en herlig Udsigt der fra Pavens Residens udover Rom. Men noget af det mest fremspringende og iøinefaldende i Bybilledet der fra Vinduet var Kvirinalpaladset f r e m s t paa Kvirinalhøiden paa den anden Side af Marsmar-

ken, det store prægtige Palads, som ved Roms Erobring i 1870 blev taget fra Paven og gjort til Kongeslot.

Der var endel Nonner, som havde Audiens inde i Thronsalen — Paven sad da formodentlig paa sin Throne — saa jeg havde imens ogsaa god Anledning til at se mig om i Salen. Salen var rigt dekoreret og paa Gulvet laa et tykt meget vakkert Tæppe og saa stort, at det dækket hele Gulvfladen; men Salen var ellers helt uden Møbler. Jeg talte Deltagerne i Audiensen og fandt, at vi var 67 der i Salen. Flertallet Mænd. Sex unge Mænd var prestklædte, og de stod nærmest Døren fra Tronsalen. Mange, kanske de fleste, havde noget i Haanden, Kors og Kjæder og Medaljlioner, som de vilde faa velsignet af Paven. Et Par havde Pakker og en endog en stor Papæske under Armen, formodentlig fyldt med slige Gjenstande. Ved Gaderne nær St. Petersplads en er der flere Butikker, hvor de er tilsalgs. — Da vi reiste fra Bad Wildungen i Tyskland til Rom bad nogle af Søstrene paa det katholske Hospits, hvor vi boede i Julen, min Kone at kjøbe noget og faa det velsignet af Paven, hvis vi fik Audiens, og have det med til dem, naar vi kom nordover igjen, eller om vi ikke kom der, da sende det til dem. Hun havde derfor kjøbt to Medallioner med Pavens Billede paa den ene Side og Jomfru Marias paa den anden, samt Krucifixer med Kjæder. Disse Krucifixer var hule og kunde aabnes ved at løse en Skrue nederst paa dem, og inde i Hulningen laa et bitte lidet Stykke Træ.

Lidt før Klokken halv to kom Pavens Ceremonimester ind i Salen og gav Tegnet til, at alle skulde falde paa Knæ. Strax efter kom Paven med Følge, som bestod af et Par Officerer i middelalderlig Dragt med Knæbuxer og Sværd ved Siden, en spansk Greve blev jeg efterpaa fortalt, i en overordentlig vakker Uniform af svart Fløiel, Knæbuxer og sølvspændte Sko, samt et Par Kammerherrer i skarlagenrøde Uniformer, naturligvis ogsaa i Knæbuxer. De som var foran Paven gik tværs over Gulvet og stod ved Døren der, mens de som kom efter Paven standset ved Døren de kom ind gjennem.

Pius XI er en meget vakker Mand. Og han siges at være klog og dygtig og meget flittig. Efter ved et Par Anledninger senere i St. Peterskirken at have seet de fleste Kandidater kan jeg saa godt forstaa, at han blev valgt til Pave. Thi han giver virkelig et godt Indtryk med sine venlige og samtidig mandige Ansigtstræk. Kanske derfor var mit første Indtryk noget af en Skuffelse. Jeg havde ventet, formodentlig, at faa se en meget myndig Herremand klædt i Pavedragtskrud, og saa fik jeg isteden se en pen Mand som, i Sammenligning med sit Følge, gik meget enkelt klædt i en fodsid Kappe, som en Slobrok, af hvidt Uldtøi, med et rundt Baand knyttet om Livet og en liden Kalot af samme Farve paa Toppen af Hovedet.

Strax Paven kom ind i Audienssalen vendte han sig til den første indenfor Døren, som var en af de sex presteklædte, gav ham sin høire Haand, som denne førte til sine Læber og kysset den store Ring, som Paven bærer paa sin Ringfinger, og som er et av de pavelige Insignier. Paven vexlet ogsaa nogle Ord med ham; men de talte saa lavt, at endskjønt jeg bare var høist otte Fod fra dem, kunde jeg ikke høre paa hvilket Sprog de talte. Under Ordvexlingen smilede de begge et Par Gange. — Paven fortsatte saa langs Rækken rundt i Salen, idet han gav hver enkelt Haanden. Jeg lagde Mærke til, at somme trykket Paveringen mod sine Læber og kysset den i religiøs Henrykkelse, medens andre bare førte Pavens Haand mod sit Ansigt uden at berøre Ringen med Læberne. Da Paven saaledes havde gaaet langs hele Rækken af Deltagere i Audiensen, vendte han sig mod Salen, holdt op høire Arm med tre udstrakte Fingre, fremmumlet en Velsignelse paa Latin saa lavt, at selv jeg, som var ganske nær ham bare hørte nogle faa Ord, gjorde Korsets Tegn og gik saa ind i Thronsalen og gjennem den ind i sin private Leilighed; Audiensen var slut. — Under Forvirringen som opstod, da alle reiste sig fra sin knælende Stilling og kom frem paa Gulvet, gik en af de presteklædte og jeg indom Døren til Thronsalen, for at se den. Den var lig Au-

dienssalen, bare med den Forskjel, at midt paa indre Væg imod Vinduerne var der paa en liden firkantet Platform en Thronstol med Baldakin over.

Jeg havde hørt at det hændte stundom, at man fik Adgang til Pavens Have og Park, det vakre Anlæg paa Toppen af Vatikanhøiden vest fra St. Peterskirken og Vatikanpaladset. Da vi kom ned paa St. Damasopladsen spurgte jeg en af den schweitziske Garde, hvem jeg skulde henvende mig til for at faa Adgang til Parken. Han svarede, at det var "prefecto dei palazzi", og pegte paa en Mand, som stod lige udenfor Døren til Pavens Residens. Jeg henvendte mig strax til Vedkommende, gav ham mit Kort og bad om "permesso di visitare Giardino Vaticano". Den fik vi. Han skrev mit og min Kones Navn paa et Adgangskort, og pegte paa Indgangen til en Korridor gjennem Paladset, som vi kunde gaa gjennem til dets Vestside, saa vi slap gaa ned paa St. Petersplatsen og den lange Vei rundt St. Peterskirken. Thi Indgangen til Vatikanhaven er i Paladsets nordvestlige Hjørne fra samme Forhal, som Indgangen til Paladsets Kunstsamlinger.

Paven har sin egen Vei til Haven gjennem en Tunnel fra Paladset under den lange Gade langs Paladsets Vestside mellem dette og Haven. Han kan derfor paa en af Pladsene inde i Paladset sætte sig i sin Automobil og kjøre gjennem Tunnellen til Haven uden at komme i Berøring med Folket, om han saa synes. I Haven og Parken kan han fortsætte Kjøreturene paa dens gode Veie — en Kjøretur paa ca. en engelsk Mil uden at kjøre paa samme Vei to Gange. Thi Vatikanparken er over en halv engelsk Mil lang fra Nordøst til Sydvest, og varierer mellem en Ottendedels og en Kvart Mil i Bredde, og har saaledes et Fladeindhold af omtrent 80 Acres. Den er omgiven af Mure. Paa Nordsiden og Vestsiden er disse, seet fra Parken, lave, mest som et Brystværn med Skydehuller. Thi der gaar Vatikanhøiden stupbrat ned, og er saa høi, at vi deroppefra saa ned paa Hustagene paa de sex Etager høie Leiebygninger paa den gamle Vatikanmarken i Øst. I Vest er "Valle dell' Inferno" — Hel-

St. Peterskirken seet fra Vatikanparken

vedesdalen — og paa den anden Side af den saa vi de gamle Lerbakker og Teglstensfabriker, som har været i Drift i mere end 2000 Aar.

Nærmest Indgangen er Blomsterhaven inddelt i Firkanter med snorrette Veie. Syd fra den er en Have med Træer og Buske og Slyngveie og i Midten Pavens Lysthus. Vest derfra er der et vidunderlig lidet Dalføre med skyggefulde Træer, Afsatser, Bjergknauser, Veie, og midt efter Dalføret kommer en kunstig Bæk stormende nedover Fossefald og Kaskader. Paa det høieste Punkt af Vatikanhøiden er det pavelige Observatorium. — Det kunde kanske her nævnes, at indenfor Vatikanets Omraade er mange andre Institutioner end dem, jeg i dette Brev har nævnt. Der er saaledes en Mosaikfabrik, hvor Mosaikbilleder til St. Peterskirken — den er nemlig endnu ikke helt færdig — og formodentlig til andre Kirker laves. — Lidt Sydvest fra Observatoriet er en stor opmuret aaben Grotte med et Taarn paa Toppen. Den

er en Gave fra franske Katholiker, skjænket Paven i 1905, og skal være en tro Kopi af den blandt Katholikkerne saa berømte og undergjørende Kirkegrotte i Lourdes i Syd-Frankrige, og heder derfor *Notre Dame de Lourdes*. Vagtmanden, som holdt paa at stelle med Veiene deroppe, aabnet Porten i Rækværket foran Grotten for os, saa vi fik gaa ind i den. Der var et Alter og et stort Krucifix og en Bedeskammel og et tykt Gulvtæppe, som om Dagen var rullet sammen. Vagtmanden fortalte os, at Paven kom op der hver Morgen Klokken fem og knælte og bad.

Fra Parken paa Vatikanhøiden fik vi et bedre Blik over St. Peterskirken end fra noget andet Sted, endskjønt vi ikke fik se den i dens fulde Høide fra nederst til øverst, fordi der lige bag Kirken er endel Bygninger, hvis Tage hindrer Synet af dens nederste Del. Særlig kan man derfra faa se og beundre dens vakre vældige Dom, som fra St. Peterspladsen delvis er skjult af det forlængede østre Hovedskib.

Vi tilbragte to interessante og overmaade behagelige Timer i Pavens Haver og Park paa Vatikanhøiden den Eftermiddag. Og fredelige var de; thi der var bare et Par andre, som havde søgt om eller faaet Adgang dertil den Dag.

Fjortende Brev

Den evige Stad: St. Peterskirken

Rom i April 1923.

Da jeg en Dag stod høit oppe paa St. Peterskirkens Dom og saa nedover forbi de store Statuer af Kristus og Apostlerne fremst paa Kirkens Tag paa Toppen af dens Facade, forekom mig de prægtige Kolonnader paa begge Sider af St. Peterspladsen fremfor Kirken at være ligesom to vældige Arme, som Romerkirken strækker ud for at fange Verden i sin Favn.

Det er let at komme op paa St. Peterskirkens Tag; thi udenfor Sideskibet bag den første Pillar tilvenstre inde i Kirken er der en elektrisk Elevator, som man kan kjøre med op til Taget. Vil man heller gaa op, saa er der rundt Elevatorsjakten en Spiralvei som, uden Trappetrin, men i jævn Stigning, fører did op.

Taget er en Seværdighet i sig selv. Jeg havde allerede ved mit første Besøg til Kirken lagt Mærke til, at endskjønt den udvendig ser ud til at være af samme Høide overalt med Undtagelse af den store Dom over Krydset og to smaa Dome skraas fremfor den, er Kirkens Indre af forskjellig Høide med en hel Række Dome. Hovedskib, Tverskib og Kor er saaledes meget høiere end Sideskibene, og i hvert Sideskibs Hvælvinger er der tre Dome, ligesom der over Firkanterne skraas udenfor de to bagre af de fire vældige Pillarer, som bærer den store Dom, er Dome, svarende til Domene skraas fremfor Hoveddomen.

St. Peterskirkens Tag mellem Facaden og den store Dom er en ujævn cementeret Flade omgiven af et noksaa høit muret Rækværk, hvis Top sckraaner udad og er tækket med

Udsigt fra St. Peterskirkens Dom — Nede ved Tiberen Engelsborg

Tegl. Strax jeg kom op der fik jeg se, hvorledes det har sig med Domene over Sideskibenes Hvælvinger. Langs hver Side af det flade Tag er der tre store dybe Brønde, og inde i disse er Domene med Vinduer rundt dem og Taarn paa Toppen. Ligedan er det med de to Dome bagenfor Hoveddomen; men der er Dombrøndene ikke i et fladt cementeret, men i et skraanende tegltækket Tag.

Det er alle disse Dome, især Hoveddomen, og Lyset som gjennem de mange Vinduer rundt dem kommer ovenfra ned og fylder Kirken, saa dens vældige Arkitektur og Skulptur træder skarpt frem og Farvenuanserne i Marmoret og Mosaikken fremhæves, som gjør St. Peterskirken saa vidunderlig vakker indvending. Foruden Domvinduerne er der inde i Kirken meget faa og smaa Vinduer. I Hovedskibet er der

høit oppe i Hvælvingen paa hver Side tre smaa halvrunde Vinduer og ved Kor- og Tverskibsafrundingerne er der ialt tolv forholdsvis smaa firkantede Vinduer, et paa hver Side høit oppe paa Væggen og et paa hver Side af Hvælvingen. De mange andre Vinduer man ser udenpaa Kirken er, i den nedre Række, Vinduer til Kapeller og blinde Viduer, og i øvre Række er det Vinduer ind til de mange Rum mellem Dombrøndene over Sideskibenes Hvælvinger.

Langs efter Midten af Kirkens flade Tag fremfor den store Dom er der et langt enetages Hus, hvor Vagtmænd og Arbeidere bor; thi det store Bygværk kræver stadigt Tilsyn og Reparationer. — Kirkens Vedligehold siges at komme paa over firti Tusinde Dollars aarlig, hvilket er betydelig mindre end — en — pro Mille af Kirkens Kostende, som skal være mellem 50 og 60 Millioner Dollars. — I Huset paa Taget er der ogsaa Butik med Salg af Prospektkort og andre Billeder fra Kirken og Vatikanet, samt Medallioner, Krucifixer, Kors, Paternosterbaand og lignende.

Den store Dom, hvis ydre Omkreds er henved 600 Fod, rager omtrent 250 Fod over Taget. I Mellemrummet mellem ydre og indre Dom er der Trapper, som fører op til dets Top. Halvveis op, hvor Domen begynder at bøie ind, er en Dør ind til et Galleri, som gaar rundt Indsiden af Domen. Derfra saa Menneskene nede paa Kirkens Gulv ud som bitte smaa Dukker. Fra Platformen mellem Søilerne rundt Taarnet paa Toppen af Domen er der en storartet Udsigt over Rom og dens Omgivelser i alle Retninger. Mest interessant syntes jeg det var at se ned paa Vatikanpaladset med de mange aabne Pladse mellem Konglomeratet af Tage, og dernæst ret i Øst med Øinene at følge de to Gader fra St. Peterspladsen til en Plads ved Tiberen lige vestenfor Engelsborg, og den hemmelige Gang mellem denne og Vatikanet, og saa videre østover Marsmarken til Kvirinalet lidt tilhøire, dernæst lidt tilvenstre Pinciohøiden, og bortenfor den Campagnaen lige til Sabinerfjeldene. Fra Taarnet paa Toppen af Domen er Opgangen til den runde Kugle lige under

Korset en brat Stige inde i "Stangen" eller Røret, som Kuglen hviler paa. Denne Kugle, som ser saa liden ud nede fra St. Petersplads, er dog saa stor, at 15 voxne Mennesker kan komme ind i den paa en Gang. Korset oppaa Kuglen er 435 Fod over Marken. Fra Toppen af en Stang over Korset lyser hver Nat et vældig elektrisk Blus.

Pave Nikolaus V, som satte igang de store Bygningsarbeider paa Vatikanet for at gjøre det til Verdens største Palads, havde ogsaa til Hensigt at ombygge den gamle St. Peterskirke for at gjøre den til Verdens største Kirkebygning, som høvelig kunde være for Verdenskirkens Katedral. Planen kom dog ikke da til Udførelse paagrund af Pave Nikolaus's Død i 1455. Først et halvt Aarhundrede senere blev Tanken gjenoptaget af Pave Julius II, men da blev Planen forandret fra Ombygning af den gamle Kirke til Bygning af en helt ny Kirke paa den gamles Tomt, og i 1506 blev Grundstenen lagt. — Det var fire Aar før Luthers Besøg i Rom og 11 Aar før han opslog sine berømte 95 Theser paa Slotskirkedøren i Wittenberg. — Et Hundrede og tyve Aar efter Grundstenlægningen, paa 1300de Aarsdagen efter Indvielsen af den gamle St. Peterskirke, blev den nye St. Peterskirke indviet den 18de November 1626.

Kirkens første Arkitekt var Bramante, formodentlig en af den italienske Renæssances største Arkitektoniske Genier. Han tog som Modeller for sin Plan, fortalte Professor Tani, Roms to største og bedst bevarede Oldtidsbygninger, Konstantins Basilika paa Forum med de overmaade høie Hvælvinger som Underbygning og den runde hvælvede Pantheon paa Marsmarken som Overbygning. Uden at gaa i Detaljer skal jeg bare nævne, at hans Plan var en Basilika i Form af et græsk Kors — med alle fire Arme lige lange — og over Krydset en stor Dom. Efter Bramantes Død i 1514 fortsatte andre Arkitekter Arbeidet med forskjellige Forandringer i Planen, indtil Michelangelo, den italienske Renæsances og en af Verdens største Kunstnere baade som Arkitekt, Billedhugger og Maler, i 1547 blev Kirkens Arkitekt. Han red-

det Bramantes Plan, som han dog forenklet. Den store vakre Dom skal være helt Michelangelos Værk. Vistnok var Domen ikke helt færdig, da han døde i 1564, men han efterlod sig Tegninger, efter hvilken den blev fuldført. I 1606 var Kirken færdig med Undtagelse af Facaden. Da var det Pave Paul V bestemte en overmaade stor og indgribende Forandring i den oprindelige Plan, idet han besluttet at forlænge Hovedskibet 160 Fod, saa Kirken skulde faa Form af et latinsk istedetfor et græsk Kors. Derved kom den store Facade saa langt frem, at den næsten skjuler den store vakre Dom fra Pladsen foran Kirken.

Men Kirkens ydre Udseende og særlig dens mindre heldige Facade er reddet ved den store og vakre St. Petersplads, den mest imponerende af alle Kirkers Forgaarde og helt værdig Romerkirkens Katedral og Verdens største Kirkebygning. Pladsens hele Længde, iberegnet de to firkantede Dele længst fra og nærmest Kirken, er 1100 Fod og dens Bredde inde i Ovalen er henved 800 Fod. I Kolonnaderne paa begge Sider af Ovalen er der 88 Murpillarer og 284 doriske Søiler i fire Rækker, og oppe paa Kolonnadernes Balustrader 166 Statuer af Helgener. Midt paa Pladsen staar den store ægyptiske Obelisk og paa hver Side af den, ude i Ovalrundingerne, to meget store Fontæner, som stadig sender vældige Vandmasser tilveirs.

Ifølge Professor Tani er St. Peterskirkens Facade 400 Fod lang og 165 Fod høi. Den er prydet med Søiler og Pilastre og paa Toppen er der 12 kolossale Statuer, 20 Fod høie, af Kristus, Johannes den Døber, og Apostlene; men St. Peter og St. Paul er ikke med deroppe. De staar paa hver Side af den brede Trappe fremfor Kirken, St. Peter med Nøglerne tilhøire og St. Paul med Sværdet tilvenstre. Kirkens Forhal er 380 Fod lang, 40 Fod bred og 65 Fod høi. I dens nordre Ende, nærmest Vatikanet, staar en Rytterstatue af Konstantin den Store, den første Keiser som anerkjendte Kristendommen, og i søndre Ende en lignende Statue af Karl den Store, den første Keiser som anerkjendte Pavemagten.

Det Indre af St. Peterskirken

Fra Forhallen er der fem Døre ind til Kirken. Nordre Dør, Porta Santa, aabnes kun hvert Jubelaar, som er hvert 25de Aar, næste Gang 1925. Midtdøren, som har store dobbelte Broncedøre med Reliefbilleder, samt søndre Dør aabnes kun ved store Festgudstjenester, og til daglig bruges kun anden og fjerde Dør.

St. Peterskirken er ikke bare Verdens største Kirke, men den er ogsaa en af de vakreste. Den er virkelig vidunderlig vakker. Jeg er overbevist om at mange, kanske de fleste, har en tredobbel Overraskelse med det samme de første Gang kommer ind i den — at den er saa lys, thi de fleste store europæiske Domkirker er meget mørke paa Grund af de dybtfarvede Glasmalerier; at den er saa vakkert dekoreret i venlige lyse Farver, medens de fleste store Domkirker nordigjen-

nem Europa har ensfarvede, mørkegraa Vægge og Skulptur; og at den ser mindre ud end de havde tænkt sig. Dette sidste kommer af, at alt inde i den er saa vidunderlig vel proportioneret, alle Billeder, alle Figurer, baade de i Relief og de fritstaaende er i Størrelse i Forhold til det store Rum, og isammen virker de paa Sanserne saa, at alt, baade Rum og Figurer, forekommer en at være mindre, meget mindre, end de er. Figurerne, Billedstøtterne f. Ex., synes at være i normal Størrelse, medens de i Virkeligheden er Kolosser. Paa Kanten af den første Pillar paa hver Side indenfor Døren er der en Due i Relief. De ser ud til at være smaa Duer, kanske høist otte Tommer lange; men en Dag maalte jeg dem med min Paraplystok — skjønt de ser ud til at være bare fire eller fem Fod over Gulvet er de dog omtrent otte Fod oppe paa Pillaren — og fandt at de var omtrent 28 Tommer lange. I Fordybningen paa Siderne af de to første Pillarer er der Statuer af Cheruber, to paa hver Side. De er nær Gulvet og ser ud til at være saa store som Barn i 2—3—4 Aarsalderen. Men da jeg en Dag satte min Hat paa Hovedet af en af dem, viste det sig, at Hatten maatte have været flere Gange saa stor, skulde den have passet. — Jeg vilde saa gjerne have taget et Fotografi af et voxent Menneske lige ved disse Cheruber for Sammenlignings Skyld, men alle maa levere sine Fotografiapparater fra sig ude i Kirkens Forhal. — Bedst Anledning til Sammenligning har man, naar der er meget faa Mennesker i Kirken, helst bare et Par langt oppe henimod Pavealteret. Da ser disse fra nede ved Indgangen ud som smaa-Kryb, kunde jeg fristes til at sige, eller Dukker eller Lilleputmennesker.

St. Peterskirken har et Fladeindhold paa 163,000 Kvadratfod, medens den næst største Kirkebygning, Domkirken i Milano, har 126,000 Kvadratfod; dernæst kommer St. Paulskirken i London med 84,000, Sofiakirken i Konstantinopel med 74,000, og Kølnerdomen med 66,000. I det vakre Marmorgulv i St. Peterskirken er der i forskjellige Afstande indover fra Indgangen indfældt Metalplader, som vi-

ser, hvor langt nogle af Verdens mest berømte Kirkebygninger vilde række nedover fra Korvæggen, samtidig angivende disse Kirkers Længde. Da St. Peterskirkens hele Længde er 696 Fod, hvoraf Forhallen og dens og Kirkens Frontvægge optager ca. 60 Fod, maa man gaa over 100 Fod indover Gulvet før man kommer til første Metalplade, som viser, at St. Paulskirken i London er 519 Fod lang; 75 Fod længere ind paa Gulvet er Metalpladen, som viser at Domkirken i Milano er 444 Fod, og 87 Fod endnu længere indover Gulvet er Sofiamoskeens Metalplade, som fortæller, at dens Længde er 375 Fod. St. Peterskirkens indvendige Længde — Hovedskib og Kor — er 608 Fod, Tverskibets Længde er 450 Fod, Bredden i Hovedskib, Tverskib og Kor er 90 Fod, og Høiden under disses Hvælvinger er 150 Fod. Domens indre Tvermaal er 130 Fod — altsaa bare fem Fod mindre en Pantheons — og dens Høide 365 Fod. De fire Murpillarer som bærer Domen har hver en Omkreds af 233 Fod. Rundt nedre Kant af Domens Indre staar med sex Fod høie blaa Mosaikbogstaver paa hvid Bund de Jesu Ord til Apostelen Peter, som Pavemagten er bygget paa: — "Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam et tibi dabo claves regni caelorum" — Du er Peter og paa den Klippe — Peter betyder Klippe — vil jeg bygge min Kirke, og dig vil jeg give Nøglerne til Himmeriges Rige. Under Domen og lige over det Kapel i Krypten, hvor Apostelen Peter siges at være begraven, staar Pavealteret. Over Alteret er en Barokbaldakin 95 Fod høi med fire gyldne Spiralsøiler, forarbeidet af Broncen tat fra Pantheons Forhal. Denne store Baldakin hindrer Synet af hele Kirkens Længde fra Indgangen til Korafslutningen. Foran Pavealteret er der en noksaa dyb "Confessio". Paa Rækværket rundt dette og langs de to vakre Marmortrapper ned til det er der 122 — et Hundrede og to og tyve — Lamper, som altid er tændte, Nat og Dag, Aar ind og Aar ud, undtagen Langfredag fra sent Skjærtorsdagskvelden til Paaskeaften. Nede i "Confessio" er en stor knælende Statue af Pave Pius VI, Statuetter af St. Peter og St.

Paul paa Toppen af to smaa Alabastsøiler, og i Væggen gyldne Broncedøre ind til St. Peters Gravkapel under Pavealteret.

Ved Pavealteret læser kun Paven Messe. Men der er i St. Peterskirken 29 andre Altere, og af disse er Højalteret inderst inde i Koret paa Tribunen, hvor Messen læstes Paaskedag. Bag og over det er en stor fantastisk Broncethrone, som omslutter en gammel Stol af Træ indlagt med Elfenben, som siges at have været Peters Bispestol. Thronen bæres af fire kolossale Statuer af fire af de mest fremragende Kirkefædre — St. Ambrosius og St. Augustinus fra den latinske Kirke, og St. Athanasios og St. Chrysostemos fra den græske. Over Thronen, altsaa højt oppe i Korrundingen, er det eneste Glasmaleri i Kirken. Det er et rundt Vindu, og midt i det sees en Due med udstrakte Vinger og gylden Straaleglans omkring, og skal formodentlig forestille den Hellige Aand, som kommer flyvende ind i Kirken.

St. Peterskirken er bygget af Travertinsten fra det gamle Stenbrud ude paa Campagnaen bortimod Sabinerfjeldene, samme Slags Sten, som Colosseum blev bygget af. Men indvendig er Kirken klædt med poleret Marmor, ensfarvet og aaret i de skjønneste lyse Farver, flad og riflet og i Fyldinger og i Skulptur af alle Slags, Figurerne oftest af hvid Marmor paa mørkere Bund. Alle flade Billeder i Kirken er Mosaikbilleder, saasom de fire overordentlig store runde Billeder af de fire Evangelister i Trekanterne mellem Hvælvingerne øverst paa de store Pillarer, som bærer Domen, alle Billeder oppe i Domen, og mange Steder ellers i Kirken, samt de flade Alterbilleder undtagen et, som er malet, ikke paa Lærred men paa Tavle-Slate; det skal dog med det allerførste flyttes til en anden Kirke og erstattes med Mosaikbillede.

Ved Siden af de rent dekorative Udsmykninger er der i St. Peterskirken en Mængde Monumenter af alle Slags, de fleste Gravmonumenter og Statuer af en Række Paver og nogle verdslige fyrstelige Personer. Af de sidste har den skotske Kongefamilie Stuart sine Monumenter indenfor før-

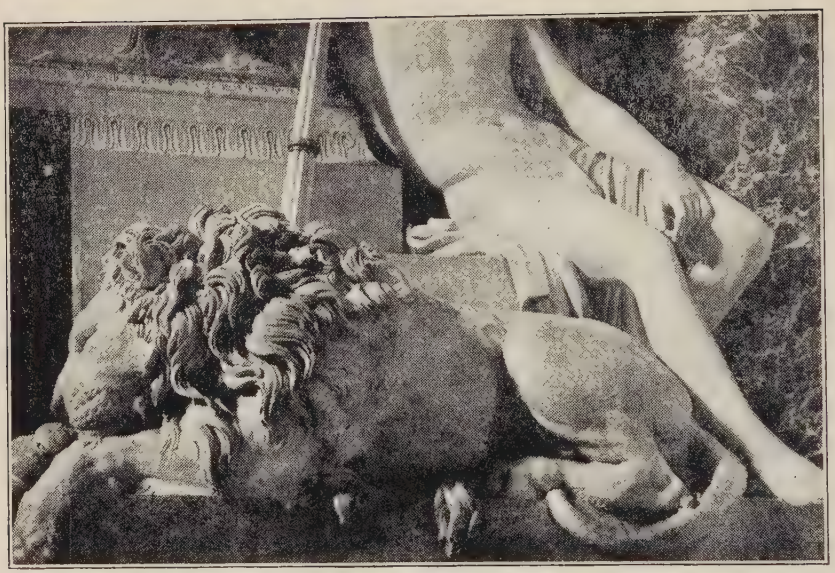

En Del af Pave Klemens XIII's Gravmonument i St. Peterskirken

ste Pillar tilvenstre i Kirken, og Gustav Adolfs Datter Kristina, som resignerede som svensk Dronning og gik over til Katholicismen og flyttet til Rom, sit Monument indenfor tilsvarende Pillar tilhøire. Ved næste Pillar paa samme Side er bisat Grevinde Mathilde af Canossa, hos hvem Pave Gregor VII opholdt sig, da Keiser Henrik IV tre kolde Dage Vinteren 1077 stod barfodet udenfor Slotsparken og tryglet om pavelig Absolution — denne fik han endelig den fjerde Dag, en Scene som er fremstillet paa Grevindens Sarkofag — og som ved sin Død 1115 gjorde Paven til en mægtig verdslig Fyrste ved at testamentere ham sine store Grevskaber.

Af de mange pavelige Monumenter skal jeg bare nævne Pius VII ved den store islandsk-danske Billedhugger Thorvaldsen, samt det vakreste af dem alle, Clemens VIII ved den store italienske Billedhugger Canova. Ved Foden af dette store Monument ligger to vidunderlig vakre Løver i fuld

Legensstørrelse, huggen i hvid Marmor, den ene sovende, og den anden vaagen og saa livagtig at den synes at følge en med Øinene, naar man bevæger sig fremfor den.

Alle de pavelige Monumenter og Statuer i St. Peterskirken er af Marmor undtagen den berømte Statue af St. Peter — den første Pave som han kaldes her. Den er af Metal, saa St. Peter sidder der paa sin hvide Marmortrone svart som en Neger, undtagen fremst paa høire Fod, som stikker frem for Fodstykket og er ikke bare slidt blank, men Tærne er næsten bortslidt af al den Tørkingen og Kyssingen den stadig er Gjenstand for. Thi mange, kanske de fleste gode Katholiker kysser St. Peters Fod, idet de gaar forbi efter først at have tørket den med sit Trøieærme eller Lommetørklæde, og har de Børn med sig løftes ogsaa disse op, saa der daglig er Hundreder, paa Festdage Tusinder, og paa store Festdage kanske Titusinder som paa denne Maade hylder den store Apostel. Det er derfor ikke at undres paa, at hans Tær er blevet bortslidt. Men saa er ogsaa Statuen meget gammel. I henved tolv Hundrede Aar sad St. Peter i et Kloster der i Nærheden førend han for vel tre Hundrede Aar siden af Pave Paul V blev flyttet til sin Kirke, hvor han fik den mest fremtrædende Plads. Thi medens de andre pavelige Monumenter og Statuer er paa Kirkens Ydervægge og paa Ydersiden af Pillarerne, har St. Peter faaet Plads paa Indsiden af en af de fire store Pillarer som bærer Domen. Høit oppe paa samme Pillar er der en meget stor Mosaik Portrætmedallion af Pave Pius IX. Under den og lige over Baldakinen over St. Peters Throne er en Tavle med følgende Indskrift: "Pio IX Pont. Max. qui Petri annos in pontificatu romano unus aequavit sacram ornavit sedem XVI Cal. Quint. A. MDCCCLXXI." *Pont. Max.*, som er en Forkortelse af Pontifex Maximus, er den latinske Titel som Paverne bruger, og er mærkelig nok samme Titel som brugtes af de hedenske Yppersteprester i Oldtidens Rom. Indskriften kan bedst oversættes ordret paa Engelsk: *"Pope Pius the Ninth who alone has equalled Peter's years in the Roman ponti-*

Michelangelos "Pieta" i St. Peterskirken

ficate has ornamented the sacred seat," og fortæller altsaa, at Pave Pius IX, som alene har været Pave lige længe som St. Peter, har smykket det hellige Sæde — Thronen nedenunder — den 16de Mai 1871.

Det vakreste og mest gribende Skulpturarbeide i St. Peterskirken er Michelangelos "Pieta". Ja jeg synes — og jeg har, naar jeg nu renskriver dette Brev, seet de fleste berømte

Skulpturarbeider i Verden — jeg synes, at det overgaar, jeg kunde fristes til at skrive, alle andre Skulpturarbeider baade i St. Peterskirken og andetsteds i Skjønhed og Ynde. Det er Gudsmoderen Maria som sidder og holder Jesu afsjælede Legeme paa sit Fang. Sjelden om nogensinde er Kunsten taget i Kirkens, i Religionens Tjeneste paa en skjønnere, en ædlere, en mere fængslende og gribende Maade end i dette Kunstværk, hugget i en eneste Blok snehvid Marmor! "Pieta" har sit eget Kapel, det første Kapel tilhøire i Kirken indenfor Indgangen.

Paa den modsatte Side af Kirken er Daabskapellet. Døbefonten er af Porfyr og er smykket med smedet forgyldt Metal. Den er ca. syv Fod lang og var oprindelig Laaget paa Keiser Hadrians Sarkofag i hans Mausoleum, nu kaldet Engelsborg. Paa Væggen midt imod Indgangen til Kapellet er der et stort Alterbillede i Mosaik forestillende Jesu Daab; paa den ene Sidevæg er Mosaikbillede forestillende Høvedsmanden over Vogternes Daab ved Apostelen Peter i det Mamertinske Fængsel.

Lige indenfor "Pietakapellet" er et lidet ovalt Kapel, hvor opbevares mange Relikvier, som vi fik se i Paasken, og i et tilsvarende ovalt Rum paa Kirkens anden Side er Elevatoren og Spiraltrappen op til Kirkens Tag. Indenfor disse er der paa hver Side af Kirken et meget stort Kapel, hvert af dem saa stort som en vanlig Landskirke i Vesterheimen.

Jeg har tilbragt over to Timer en Dag i St. Peterskirkens Krybt sammen med den romerske Videnskabsmand Professor Tani. Medens Adgangen til Kirken er fri, koster Adgangen til Krypten to Lire, det samme som til Kirkens Tag. Gulvet i Krypten var Gulvet i den gamle St. Peterskirke og ligger 12 Fod lavere end Gulvet i den nye. Dernede er en hel Del Sarkofager, og en Mangfoldighed af Mosaikbilleder og andre Ting fra den gamle Kirke. Mest høitidelig var det i Apostelen Peters Gravkapel. Det er rigt smykket med Stukko, Sølv, Guld og Ædelstene.

Sakristiet er i en stor Bygning for sig selv paa Sydsiden

af Kirken, men forbundet med den ved to overbyggede Broer saa høit over Brolægningen, at man kan gaa og kjøre under dem, naar man skal rundt Kirken, f. Ex. til Vatikanets Kunstsamlinger. Værelserne og Salene i Sakristiet har rig Ornamentik med Søiler og Billeder fra den gamle St. Peterskirke. I samme Bygning er St. Peterskirkens Skatkammer, som jeg ogsaa har besøgt et Par Gange. Der opbevares gamle og overordentlig rigt smykkede Messehagler og andre Prestekl æder, juvelbesatte Kandelabre og Kors, Juveler og andre Kostbarheder, formodentlig til uhyre Værdier.

I St. Peterskirken er der ikke nogen Prækestol og prædikes heller aldrig. Ingen menneskelig Stemme kunde fylde det vældige Rum, selv om Prædikestolen var sat midt i Kirken. Kanhænde Stemmen vilde drukne i Ekkoet, saa selv ikke de, som stod nær ved, kunde høre, eller rettere forstaa Taleren. Men i søndre Tverskib er der en Række Skriftestole, hvor man kan skrifte paa et halvt Snes forskjellige Sprog. Paa hver Skriftestol staar malet med store Bogstaver, hvilket Sprog vedkommende Skriftefader forstaar — Engelsk, Tysk, Fransk, Spansk osv. I Kirken er der heller ingen Bænke til at sidde paa. Kun ved særskilte Anledninger sættes nogle Bænke langs efter paa begge Sider inderst i Koret for de mange Kardinaler og andre Geistlige, og fremfor dem en halv Snes Bænkerader tvers over Koret, hvor nogle Hundrede Lægfolk, som har faaet Adgangsbilletter, faar Plads. Saaledes Paaskedags Formiddag. Seks eller otte Hundrede af os havde Plads paa Tverbænkene, og bagom os sad nogle Hundrede paa Krakke, de enten havde med sig hjemmefra eller havde leiet udenfor Kirkedøren, hvor en hel Del Krakkeudleiere var mødt op. Ialt var det vel ikke stort mere end et Tusinde som sad, medens de andre maatte staa de over to Timer Messen varede. Og de som stod var det store Flertal, ca. ni og sexti Tusinde. Thi St. Peterskirken rummer 70,000 Mennesker, naar den er fuldpakket, som den var Paaskedag.

I Almindelighed holdes der ikke Gudstjeneste eller Messe

i selve St. Peterskirken om Søndagene, men i et af de to store Kapeller. Det paa Kirkens nordre Side kaldes Sakramentkapellet og bruges formodentlig naar de Geistlige nyder Alterens Sakramente. Det paa Kirkens søndre Side kaldes Korkapellet, fordi der synger det sixtinske Kor. Der er hver Dag Messe med vidunderlig deilig Musik og Sang og Messen overværes bestandig af en hel Del Geistlige. Somme af dem tager livlig Del i den, medens andre synes at kjede sig og sidder og ser sig om eller gjæsper og halvsover.

Jeg havde oprindelig tænkt at afslutte dette Brev fra St. Peterskirken med at fortælle om Gudstjenesterne og Festlighederne der i Paasken og mine Indtryk af Romerkirken paa nært Hold. Men dette Brev er saa langt, skjønt jeg har strøget meget og omskrevet det et Par Gange. St. Peterskirken indtar jo paa saa mange Maader en Særstilling blandt Verdens Kirker, og det var for at skaffe de mange Penge til Bygningen af den, at Afladskræmmerne udsendtes, som blev direkte Aarsag til Kirkereformationen ved Luther. Den har derfor interesseret mig overordentlig meget, og jeg har tænkt mig, at den paa samme Maade vil interessere læserne. Derfor har jeg syntes jeg maatte ta med mest mulig om den. Dertil kommer, at jeg igaar, den sidste Søndag i April, fik Anledning til at overvære store Festligheder i St. Peterskirken, Ceremonier som jeg aldrig havde tænkt nogensinde at faa overvære, nemlig paa Formiddagen en Saliggjørelse — Beatification — af en for 25 Aar siden afdød fransk Nonne, og om Eftermiddagen Pavens høitidelige Indtog i Kirken for at tilbede eller ære — venerate — det netop saliggjorte. Jeg maa derfor skrive endnu et Par Breve med St. Peterskirken som Midtpunkt, og skal der prøve at fortælle om disse Fester og Ceremonier og mine Indtryk derfra.

Femtende Brev

Den evige Stad: Den Stille Uge i Rom

Rom i April 1923.

"Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?" — "Hvorledes kan vi synge Herrens Salmer i fremmed Land? sagde de fangne Jøder — i det babyloniske Fangenskab — da deres Herrer bød dem synge Zions glade Sange. Fange i sin egen By har Paven ogsaa indstillet Vatikanets mystiske zionske Festligheder, afventende bedre Dage." Med disse Ord begrundes i Forordet til et lidet Boghefte om "Den hellige Uge i Rom, hvad der lige ovenfor i samme Forord er berettet, nemlig at "i mere end et halvt Aarhundrede har Pavedømmet, indesluttet i Vatikanets snevre Omraade, ikke mere kunnet udfolde sin Glans og Pragt."

Bogheftet handler om Hovedgudstjenesterne og Festlighederne i Rom i den Stille Uge og Paasken, og jeg kjøbte den for at faa lidt Rede paa disse paa Forhaand, saa jeg kunde vide, hvor jeg skulde gaa hver Dag. *"Settimana Santa"* — den hellige Uge — kaldes Ugen her, og den Benævnelse passer kanske bedre i Rom end vor; thi Ugen er langtfra stille her, hverken udenfor eller inde i Kirkerne.

Baade den citerede Beretning og den citerede Begrundelse fra Bogens Forord er interessante; thi de er begge officielle. Jeg kjøbte nemlig Bogen i Romerkirkens Hovedboghandel nede paa Marsmarken, og paa Bagsiden af Titelbladet staar trykt:

Imprimatur.
Fr. Albertus Lepidi O. P.
S. P. A. Magister.

"Imprimatur" betyder "kan trykkes" eller "lad den tryk-

kes", og det eller "nihil obstat" eller det mer fuldstændige "nihil obstat quominus imprimatur" — intet iveien for at den kan trykkes — staar trykt paa Bagsiden af Titelbladet af alle Pavedømmets officielle Bøger eller Bøger anerkjendte og tilladte af det. Det er rørende saaledes officielt at faa vide, at Pavedømmet, Paven i Vatikanet, sammenligner sig selv med Jøderne i det babyloniske Fangenskab, men at han dog imødeser bedre Dage, formodentlig atter at blive verdslig Fyrste i Rom.

Endskjønt Paven ikke nu er med i Gudstjenesterne og Festlighederne i Roms Kirker i den Stille Uge og Paasken er dog disse alligevel interessante — det norske Ord forvitnelige beskriver dem kanske endnu bedre — om de ikke netop altid er opbyggelige for os Protestanter. Tidligere, fortælles det, samlet al Interesse sig om de pavelige Ceremonier. De var den store Tiltrækning — *attrattiva grande.* Efter de blev indstillet, paastaar dog somme at de forskjellige Gudstjenester og Fester i Kirkerne har vundet i Glans og Pragt. De fleste af disse holdes endnu som før, med den Forskjel at de nu ledes af Pavens Kardinal-Vikar istedenfor af Paven selv. De vigtigste af de pavelige Ceremonier, som nu er helt indstillet, er Fodvaskningen Skjærtorsdag Eftermiddag i St. Peterskirkens høire Tverskib, da Paven vasket 13 — tretten, ikke tolv — Presters Fødder og de derpaa følgende Ceremonier, som en Slags Nadver, i Kirkens Forhal, samt Velsignelsen Paaskedag efter Høimessen, da Paven fra Balkonen oppe i St. Peterskirkens Facade velsignet de paa St. Peterspladsen forsamlede Folkemasser, og endelig Illuminationen Paaskedagskvelden af St. Peterskirkens Facade og Dom.

Den Stille Uges Farve — Passionsfarven — er violet. De ved Messerne og Ceremonierne forrettende og assisterende Geistliges Dragter eller Kapper var af denne Farve, undtagen ved Høimessen Skjærtorsdag, da den var hvid, og Langfredag, da den var svart. Foran alle Alterbilleder hang violette Tæpper, som helt skjulte disse, og paa de flade Dele af Siderne af St. Peterskirkens Pillarer hang der fra øverst

til nederst lange Tæpper af samme Farve. Men da vi Paaskedagsmorgen kom til St. Peterskirken var alle Alterbillederne afdækkede og de triste violette Tæpper paa Pillarerne var ombyttede med festglade karmesinrøde Tæpper.

At give en indgaaende Beskrivelse af de mange Gudstjenester og Fester, eller kanske rettere betegnet Messer og Ceremonier, jeg i Paasken overvar i Roms Kirker, skal jeg ikke forsøge, men derimod indskrænke mig til flygtige Bemærkninger om nogle og forbigaa andre helt. — Hovedfestlighederne, eller Stationen, som det kaldes, var ikke alle disse Dage i St. Peterskirken, men kun Palmesøndag og Paaskedag. Skjærstorsdag og Paaskeaften var den i Roms Domkirke, St. Johanneskirken i Lateranet, Onsdagen var den i den tredie af Roms Hovedkirker, Santa Maria Maggiorekirken, og Langfredag i "Det hellige Kors i Jerusalemkirken". Mandagen var Stationen i den gamle Santa Praxediskirken paa Esquelinhøiden, først nævnt i 491 og opkaldt efter Praxedis, Datter af Senator Pudens, hos hvem Apostelen Peter boede under sit Ophold i Rom, og Søster af Pudentiana, hvis Kirke, Santa Pudenziana, den ældste i Rom, jeg skrev om i et tidligere Brev. I Santa Praxediskirken opbevares og fremvises paa den Mandag, hvad man siger er en Del af den Søile, som Jesus var bundet til, da han blev hudstrøget. Den blev bragt fra Jerusalem til Rom i Aaret 1223 og staar nu i et vakkert ciseleret Relikvietabernakel af forgyldt Bronce i Form af et Tempel. Tirsdagen var Stationen i den meget gamle Santa Priscillakirken paa Aventinhøiden, som siges at være bygget der, hvor Akvilas og Priscilla havde sit Hus, hvor Paulus boede under sit sidste Ophold i Rom, og hvor han skrev sine sidste Epistle. Ogsaa under sit første Ophold i Korinth havde Paulus boet hos og arbeidet som Teltmager sammen med Akvilas og Priscilla, som det fortælles i 18de Kapitel af Apostlernes Gjerninger. De var Jøder, som havde boet i Rom, men havde maattet reise derfra, da Keiser Claudius fordrev alle Jøder fra Byen. De reiste ogsaa med Paulus fra Korinth til Efesus. Men senere flyttet de tilbage til

Rom, som det fremgaar af Pauli Brev til Romerne, 16de Kapitel, 3die Vers, der han skriver: "Hils Akvilas og Priscilla, mine Medarbeidere i Kristus Jesus."

Ved Høimessegudstjenesten i St. Peterskirken Palmesøndag blev en Mængde Palmegrene velsignet oppe ved Alteret og bestænket med Vievand og Virak og uddelte til Presterne og Folket. En af Presterne raabte: "Procedemus in pace!" og saa gik man i Procession gjennem hele Kirken, først en Prest bærende et med violet tilsløret Kors, hvortil var fæstet en Palmegren, dernæst andre Prester bærende Røgelse og tændte Lys, og saa Resten af de Geistlige og saa mange af Folket, som havde faaet Palmegrene. Processionen gik gjennem en af de to mindre Døre ud i Forhallen, gjennem denne til Hoveddøren, hvor den maatte standse, da Døren var stængt. Indenfor Døren stod et Kor, som sang Salmen: "Gloria et honor tibi sit, Rex Christe Redemptor!" — Pris og Ære være dig, Kristus Konge Gjenløser. Efter hvert Vers gjentoges første Linje af Presterne udenfor, og efter sidste Vers banket han, som bar Korset, med dette paa Broncedøren, som da blev aabnet og Processionen gik atter opigjennem Kirken til Alteret, og Messen fortsattes. — Det er en Familie Bresca fra Bordighera nær San Remo paa den italienske Riviera, som i 350 Aar har havt Privilegium paa at skaffe Palmegrene til Festen Palmesøndag i St. Peterskirken. Om Ophavet til dette fortælles, at da Pave Sixtus V i 1586 lod flytte den store Obelisk fra dens gamle Plads paa Sydsiden af St. Peterskirken til St. Pederspladsen, havde den berømte Arkitekt Fontana, som forestod Flytningen, glemt at tage med i sine Beregninger, at Taugene under Reisningen af den mere end 350 Tons tunge Obelisk vilde strække sig. For at ikke Arbeiderne skulde forstyrres af Hjelpernes og Tilskuernes Skrig eller hindres af deres Indtrængen paa det afspærrede Omraade var dette med Dødsstraf forbudt af Paven. Men paa det mest kritiske Punkt, da det saa ud til at Taljerne skulde slitne, raabte pludselig en af Tilskuerne: *"Aqua alle funi!"* — Vand paa Taugene. Arkitekten for-

stod, lod sprøite Vand paa Taugene, disse trak sig sammen til Obelisken stod opret paa sit Fundament. Paven lod den unge Sjømand, som ved sit Udraab havde reddet Situationen og Obelisken, kalde til sig, og da han vilde belønne ham, bad denne om Privilegium for sig og sine Efterkommere at skaffe Palmegrene til de pavelige Ceremonier Palmesøndag.

Høimessen i St. Johanneskirken i Lateranet Skjærstorsdag indlededes med: "Nos autem gloriari oportet in Cruce Domini Nostri Jesu Christi" — Vi bør rose os (i Besiddelsen) af Vor Herres Jesu Kristi Kors. Derpaa sang Koret den gamle Salme "Gloria in excelsis" akkompagneret af Orgelet, medens der ringtes med Kirkens mange Klokker. Samtidig afdækkedes i Tabernaklet paa Pavealteret de to Sølvbyster, som siges at indkapsle Apostlerne Peters og Paulus's Hoveder, og paa Sakramentalteret ved Enden af venstre Tverskib, under en prægtig Kopi i forgyldt Broncerelief af Leonardo da Vincis berømte Maleri "Nadveren", afdækkedes Bord, som baade siges at have været brugt af Apostelen Peter som Alterbord i Katakomberne og af Jesus ved Indstiftelsen af Nadveren i Jerusalem. Om Messen og Ceremonierne forøvrig i St. Johanneskirken Skjærtorsdag skal jeg bare tilføie, at der var Indvielse af Hostien, hvorefter Kirkens talrige Presteskab gik til Alters, der var Procession med Hostien, og der var Velsigning af de hellige Oljer. — Paaskeaften var der i samme Kirke Presteordination.

Skjærtorsdagskvelden overvar jeg i St. Peterskirken en Ceremoni, som var interessant og, hvad Slutningen angaar, høitidelig og gribende. Fra Pavealteret var taget Krucifixet og Lysestagerne, og det var ellers helt afdækket, saa den store hvide Marmorblok laa bar. Ved siden af det stod paa et Bord, sat der for Anledningen, sex Krystalskaale fyldt med Vand og en forgyldt Metalskaal fyldt med aromatisk Vin, et Fad med syv Svampe og endelig syv Bestænkere tillavet af fint tilskaarne Palmegrene. Et Tog af Geistlige af forskjellige Rangsklasser og Kirketjenere kom i Procession med det tilslørede Kors i Spidsen til Alteret, hvor først syv Pre-

Pius VII knæler bede i "Confessio" i St. Peterskirken — De

ster steg op og hældte Vandet og den aromatiske Vin over Alterfladen, hvorefter syv andre Prester med Bestænkerne strøg det udover den, og atter syv andre tørket den af med Svamperne, alt under Salmesang. Tilslut blev en hvid Dug lagt paa Alteret, hvorefter atter Salmesang. Saa blev de 122 — et Hundrede og to og tyve — Lamper paa Rækverket rundt "Confessio" fremfor Alteret slukket, og der var mørkt og stille i det vældige Kirkerum — Langfredag nærmet sig —, kun nogle faa Fakler nede i Hovedskibet, saa man kunde se at gaa ud.

Endskjønt Stationen Langfredag var i "Det hellige Kors i Jerusalemkirken" var der naturligvis lange Messer i alle de andre Kirker med mange Ceremonier, Tilbedelse af Korset, Vifting med Røgelsekar og — Fremvisning af Relikvier. Da jeg før havde seet Relikvierne i "Det hellige Kors i Jerusalemkirken", som jeg skrev om i et tidligere Brev, men ikke dem i St. Peterskirken, overvar jeg Messen der. Jeg nævnte i forrige Brev det ovale Relikviekapel ved Siden af "Pietakapellet" udenfor nordre Sideskib i Kirken. Det var aabent Langfredag og de over Hundrede Relikvier der kunde beskues. Men de tre mest skattede Relikvier i St. Peterskirken opbevares i et Relikviekapel oppe og inde i en af de fire Pillarer, som bærer den store Dom. Som nævnt i forrige Brev er hver af disse Pillarer 233 Fod i Omkreds, og de er nærmest femkantede. Paa den Side af dem som vender mod Pavealteret er der fire Statuer, som jeg ikke nævnte i forrige Brev, da jeg vilde omtale dem i Forbindelse med Relikvierne — af St. Andreas, formodentlig Apostelen, af Santa Helena, Konstantin den Stores Mor; af St. Longius, den romerske Soldat, som stak sit Spyd i Jesu Side, og af Santa Veronika. Om denne sidste — som ikke er nævnt af Evangelisterne — fortælles det, at hun var en from Kvinde, som mødte Frelseren paa Veien til Golgatha og gav ham da sit Lintørklæde for at han med det kunde aftørre sit saarede og blodige Ansigt. Da han gav hende det tilbage var der skeet det Mirakel, at hans guddomelige Ansigtstræk var indpræget paa

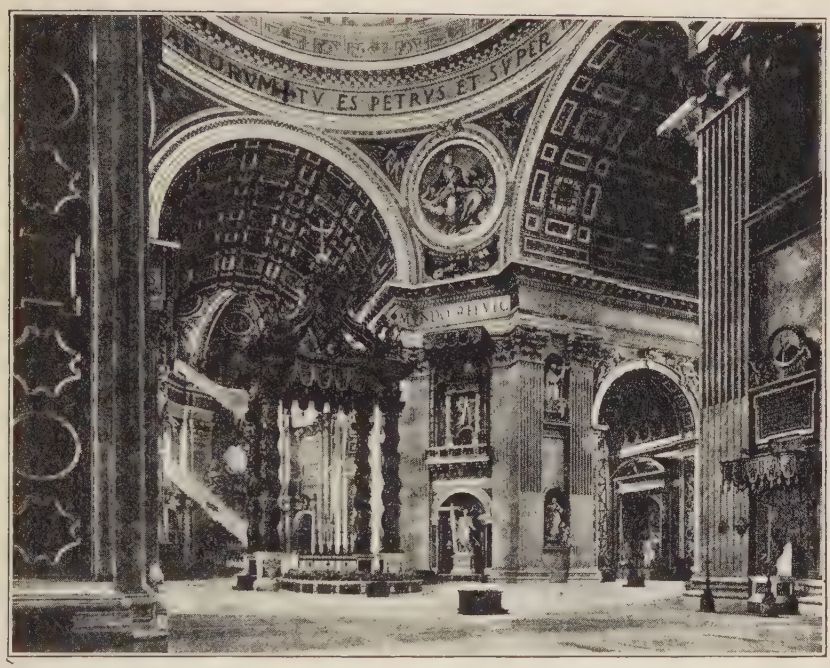

Pavealteret og "Confessio" under Domen i St. Peterskirken — Længst tilhøire Statuen af St. Peter

det. Det er dette Linklæde med Frelserens Ansigtstræk, som er et af de tre dyrebareste Relikvier i St. Peterskirken. Det andet er Spydet som den romerske Soldat Longius — hans Navn er ikke nævnt af Evangelisten — stak i Jesu Side, og det tredie er et Stykke af Kristi Kors, omtrent 20 Tommer langt og to Tommer tykt. — Om disse Relikviers Ægthed skal jeg ikke her udtale mig, men overlade Læserne til sine egne Slutninger, og bare berette, at det fortælles, at Spydets Haandtag i sin Tid gjenfandtes af den franske Konge Ludvig IX — St. Louis — hos Venetianerne, hvor den byzantinske Keiser Balduin II ca. Aar 1260 havde pantsat det, medens selve Spydet — Jernet — forblev i Konstantinopel, hvor det ved Byens Erobring i 1453 faldt i Tyrkernes Hænder; men Sultan Bajesid II sendte det i 1492 til Pave In-

nocent XVIII. Korsrelikviet skal være en Del af det Kors, som det siges at St. Helena fandt i Jerusalem i 325, og om Ansigtsrelikviet fortælles det bare, at det har været i St. Peterskirkens Besiddelse siden det ottende Aarhundrede. — Oppe i Pillarerne er der over de fire nævnte Statuer Balkoner, og indenfor Balkonen over Veronikastatuen er Kapellet, hvor de tre dyrebare Relikvier opbevares. Ved deres Fremvisning kom Kirkens talrige Presteskab og stillet sig op under Domen, vendt mod Veronikapillaren, og bag dem bortigjennem Kirken i alle Retninger Folkemasserne. Saa fremvistes fra Balkonen først "det hellige Spyd", dernæst "det hellige Ansigt", og tilslut "det sande Korsrelikvie".

I hvad vel nærmest er Menighedskirkerne rundt om i Rom er der Bænke og Prækestol, og foruden Messerne holdes der stundom ogsaa Gudstjeneste med Prædiken, helst ved Vespergudstjeneste, saavidt jeg har lagt Mærke til det. Men i Roms Hovedkirker — og i mange af de mindre Kirker — er der ingen Bænke og ingen Prækestol. De er mest som Museer med Billeder og Monumenter og Relikvier, og med Altere, hvor vexelvis en Del Prester læser Messe og vifter med Røgelsekar, som de Besøgende nu og da standser og ser paa, og er de gode Katholiker, korser de sig. Og saa bruges disse Kirker til store Festligheder med Processioner. Da er der sat ind endel Bænker — inderst ved Alteret nogle paa hver Side langsefter for de mange Geistlige, og stundom tversover nedenfor dem nogle Bænkerader for Lægfolk, som har faaet Adgangsbillet. Men de allerfleste maa staa under de langvarige Messer og Ceremonier. Saaledes i St. Peterskirken Paaskedag. Paa Langbænkene sad et Par Hundrede Geistlige, paa Tverbænkene, hvortil jeg havde været saa heldig at faa Billetter, sad nogle Hundrede, og bagenfor dem et Par Hundrede paa Krakker som de enten havde med sig hjemmefra eller havde leiet udenfor Kirken, hvor en Del Krakkeudleiere var mødt op. Men ca. 69,000 stod; thi St. Peterskirken rummer ca. 70,000 Mennesker, naar den er fuldpakket, som den var Paaskedag. Mange af dem som havde

Fest i St. Peterskirken — 100,000 Mennesker paa St. Petersplads

Plads paa Tverbænkene, var Amerikanere, ialfald der, hvor vi sad. To ledende Amerikanere, vor Ambassadør i Rom og Senator Hiram Johnson fra California, havde faaet Plads paa hver sin Stol paa Tribunen bag Langbænkene. Men Ryggen paa Bænken foran dem, hvor der sad en Række Kardinaler, var saa høi, at naar de skulde se, hvad der foregik ved Alteret, maatte de reise sig og staa. Saa jeg misundte dem ikke deres Æresplads; thi fra mit Sæde kunde jeg se alt. — Jeg var blevet kjendt med Senator Johnson i Minneapolis under Valgkampen i 1920, og da vi efter Messens Slut mødtes lige udenfor Bænkeraderne i Korets Sideskib, hilstes vi. Senatoren glemte vistnok at han var i St. Peterskirken; thi han satte Hatten paa Hovedet og beholdt den der, medens vi vexlet nogle Ord, som han formodentlig var vant at gjøre i Capitoliets Korridorer efter Møderne i Senatssalen. Men saa kom en Geistlig bort til os og pegte paa Senatorens Hat og sa noget om "capello al capo" som Senatoren aabenbart ikke forstod, saa jeg maatte sige, hvad det var — Ambassadøren talte med nogen andre lidt ifra os. Senatoren

rødmet som en Ungmø og skyndte sig at tage Hatten af Hovedet.

Jeg havde hørt saa meget om Festgudstjenesten i St. Peterskirken Paaskedag, at vi begav os afsted Paaskedags Morgen med store Forventninger. Og disse Forventninger og Paaskestemningen blev ikke mindre, da vi paa Veien did allevegne hørte Folk hilse hverandre med *"buona pasqua!"* — god Paaske — og inde i Kirken fik se Pillarerne behængte med de festlige karmesinrøde Tæpper. Men, men —. Medens jeg der paa Kirkens største Festdag sad i Verdens største og rigest prydede Kirkebygning mellem en Forsamling paa sytti Tusinde feststemte Mennesker og saa paa Ryggen af de rigt og prydelig klædte høie Geistlige, som forrettet oppe ved Alteret, saa paa de mystiske Ceremonier med Knæbøining og Viftning af Røgelsekar, og hørte eller prøvet at høre paa den utydelige Fremmumling af Messer, krøb der over mig en Følelse af Fattigdom og Tomhed. Jeg kunde ikke andet end henfalde i Betragtninger over, hvor meget mere forstaaelsesfuldt det havde været, hvor meget mere høitideligt, hvor meget mere festligt det havde været, om Kardinal-Vikaren havde vendt sig mod den forsamlede Menneskemasse og sagt paa dens eget Sprog: "Lader os alle bede!" og saa havde vendt sig mod Alteret og paa samme af Folket forstaaede Sprog havde messet med høi og klar og tydelig Røst og ledet den store Skare i Tak og Bøn til den gjenopstandne Frelser. Og dernæst om "Menigheden" kunde faaet tage aktiv Del i Gudstjenesten istedenfor at være passiv Tilskuer og Tilhører — om i dette vældige Kirkerum de sytti Tusinde glade og feststemte Mennesker under Ledelse af Kirkens mægtige Orgler kunde have faaet synge de gamle Paaskesalmer! Vistnok var der Orgelmusik og Sang, megen vidunderlig deilig Salmesang af det berømte sixtinske Kor. Det var den, som reddet den mere end to Timer lange Festgudstjeneste fra at blive trættende, for ikke at sige kjedelig, selv for os som havde Siddepladse.

I Almindelighed er kun de to mindste af St. Peterskirkens

fem Frontdøre aabne, og indenfor dem er der flytbare Entreer, med tykke læderbetrukne Forhæng for deres Døre. Men Paaskedag var disse Entreer fjernet, og alle Døre var vidt aabne, naturligvis med Undtagelse af Jubilæumsdøren — Porta Santa. Det var et uforglemmeligt Skue at se denne "Menighed" paa sytti Tusinde Mennesker strømme ud gjennem de store Portaler. Og end mere uforglemmelig storslagent og høitideligt var det udenfor fra Kirkens brede Trapper at se den vældige Folkeskare, som fyldte St. Petersplads-sen. Det var mest som man efter gammel Vane dvælet der, ventende paa Pavens Velsignelse fra Balkonen oppe paa Kirkens Facade, endskjønt der naturligvis nu, efter mere end 50 Aar, var faa som havde været tilstede sidste Gang Paasken 1870.

Sextende Brev

Den evige Stad: En Beatifikation

Rom i Mai 1923.

Vi havde tænkt at reise fra Rom til Florens lige efter Paaske. Men saa fik jeg høre, at den sidste Søndag i April skulde der i St. Peterskirken foretages en Beatification — Saliggjørelse — af en i 1897 afdød fransk Nonne, og at Paven den Dag med sit Følge vilde komme i Kirken. Og jeg besluttet at afvente og, om mulig, at overvære den højtidelige Begivenhed, saa meget mere, som jeg ikke havde noget imod at forlænge vort Ophold i den evige Stad endnu et Par Uger.

Jeg maa bekjende, at jeg ikke før vidste noget om den Handling i den katholske Kirke, som kaldes Beatification. For at faa fuld og autentisk Rede paa det, gik jeg ned til den førnævnte katholske Boghandel og kjøbte et Boghefte som omhandler baade Beatifikationen og Kanonisationen, Det er paa fransk og er officielt, da der ikke bare paa Bagsiden af Titelbladet staar "imprimatur" osv., men det er ogsaa udgivet af *"Librarie Catholique Internationale"*. Ifølge dette er Beatifikationen den første og foreløbige Ophøielse af en Afdød blandt Helgenerne og Kanonisationen er den endelige. Den beatificerte er ophøiet til Alteret med en Glorie om sit Billede, men kan kun dyrkes og tilbedes indenfor et Bispedømme eller Provins eller en religiøs Orden, og der maa en speciel pavelig Tilladelse til for at udstrække dette til et helt Rige eller Nation. Den kanoniserte kan derimod dyrkes og tilbedes overalt.

For at en Person skal kunne beatificeres maa Vedkommende ikke bare have ført et mønstergyldigt fromt og reli-

gjøst Liv, men maa efter sin Død have gjort Mirakler. Derfor maa ogsaa i Almindelighed Beatifikationen først foretages 50 Aar efter Vedkommendes Død, skjønt dette Tidsrum kan af Paven forkortes ned til fem og tyve Aar.

I dette Tilfælde var Tiden forkortet til sex og tyve Aar efter Vedkommendes Død, "paa Grund af utallige Vidnemaal om den franske Nonnes "heroiske Dyder" og mirakuløse Magt, som foranlediget en hel Flod af Bønskrifter om hendes snarlige Ophøielse til Alteret. Pave Benedikt XV, den nuværende Paves Forgjænger, siges i Aarene efter Verdensdrigen daglig at have faaet to Hundrede saadanne Bønskrifter fra alle Verdensdele", læste jeg i et af Bladene her. Og der tilføiedes, at "den "Lille Blomst fra Lisieux" er elsket og æret af Amerikanerne paa Grund af de mange Mirakler, som er tilskrevet hende under Krigen. En amerikansk Armekapellan sendte saaledes "det største amerikanske Flag han kunde finde" til hendes Kloster i Lisieux, idet han forsikret, at hans Liv var blevet reddet ved Frontlinjen ved hendes mirakuløse Tilsynekomst og Mellemkomst".

Proceduren som gaar forud for Godkjendelsen af Vedkommendes Hellighed er meget nøiagtig og detaljeret og er i tre Afdelinger eller Trin. Først foretages nøiagtige Undersøgelser af Autoriteterne i det Bispedømme, hvor Vedkommende levet og døde, baade om Vedkommendes Liv og om de Mirakler, Vedkommende efter sin Død har gjort baade der og andetsteds. Dernæst sendes en saakaldet "Postulatør" med Dokumenterne til Rom, hvor de forelægges "Kirkeskikkenes hellige Forsamling" — Sacra Rituum Congregatio. Denne gjennemgaar da Dokumenterne med Procedure som ved en Rettergang. Det sidte Trin er, at alt undersøges paany efter Ordre fra Paven, med ny Procedure for "Kirkeskikkenes hellige Forsamling" sammen med Kardinalerne. Er saa denne Forsamling blevet overbevist om Vedkommendes fromme Liv og, paa Grund af de to af dem godkjendte Mirakler om Vedkommendes Hellighed, fremlægges dens mo-

tiverede Votum for Paven, som da lader udfærdige et paveligt Dekret derom.

Den førnævnte franske Nonne blev, ifølge en italiensk Biografi, jeg har læst, født i 1873 i Alencon i Normandiet. Efter hendes Mors Død i 1877 flyttet Faderen med sine fem Døtre, af hvilke Teresa var den yngste, til Lisieux, hvor senere de to ældste gik i et Karmeliter Nonnekloster der. I 1888 blev ogsaa Teresa, 15 Aar gammel, optaget i samme Kloster, og givet Navnet "Therese de l'enfant Jesus" — Jesusbarnets Teresa. Efter ni Aars Ophold i Klosteret døde hun i 1897. — Hun havde sagt, at hun vilde benytte sit Ophold i Himmelen med at gjøre godt paa Jorden — *voglio passare il mio paradiso nel far del bene quaggiu sulla terra* — og at hun vilde lade falde fra Himmelen en Byge med Roser — *io faro cadere dal cielo una pioggia di rose.* Og ikke længe efter hendes Død begyndte Rosebygen at falde i Form af Mirakler, særlig øieblikkelige og absolute Helbredelser af uhelbredelige Sygdomme, ved at paakalde hende og berøre Relikvier af hende, saasom hendes Billede, ikke bare i Frankrige, men overalt, i Afrika, i Asien, i Amerika, hvorsomhelst man vidste om hende og havde Relikvier af hende. Da det er bare to Mirakler som behøves at godkjendes for Beatifikation, skal jeg her indskrænke mig til at citere fra Dekretet de to af "Kirkeskikkenes hellige Forsamling" og Kardinalerne godkjendte Mirakler — først, øieblikkelig og fuldstændig Helbredelse af Søster Lovise af St. Germain, tilhørende Korsdøtrenes Orden, fra Kræft i Maven, og dernæst, øieblikkelig og fuldstændig Helbredelse af Presten Karl Anne fra blødende Lungetæring. I Dekretets Sprog heder det: "— — — solemniter pronuntiavit: Constare de utroque proposito miraculo; de primo nempe instantaneae perfectateque sanitionis sorosis Aloisiae a S. Germano, e Congregatione Filiarum a Cruce, a gravissimo ulecre ventriculi, formae hemorrogicae; deque altero instantaneae perfectaeque sanationis clerici Caroli Anne a tuberculosi florida, hemoptoica, in periodo cavitaria."

Det saa længe ud til, at jeg ikke skulde faa overvære Beatifikationen i St. Peterskirken, fordi jeg ikke kunde faa Adgangsbillet; thi uden Adgangsbillet kan man ikke komme ind ved disse Anledninger, og kun et begrænset Antal udstedes, fordi der maa være Plads nok igjen i Kirken til Ceremonierne og det pavelige Optog. Og der er mange som gjerne vil faa Adgang. Denne Gang var der ogsaa kommet mange fra Frankrige, og de maatte først og fremst faa Plads. Jeg henvendte mig først til Hotellet, hvor vi bor, om det kunde skaffe mig Billet, dernæst til Reisebureauerne, og saa gik jeg direkte til Vatikanet. Der spurgte man mig, om jeg kjendte nogen, som havde Forbindelse med Vatikanet, og da jeg dertil svarede, at jeg kjendte den pavelige Kammerherre Paus, blev jeg henvist til ham. Ham fremla jeg da mit Ærinde, men fik to Dage senere med specielt Bud Brev om, at jeg ikke kunde skaffes Adgangsbillet. Saa gik jeg til den amerikanske Ambassade, men blev der fortalt, at da den kun havde Forbindelse med det kongelige Hof og ikke med det pavelige, kunde den intet gjøre med Hensyn til Billet til St. Peterskirken. Jeg blev raadet at henvende mig til "The American College", den amerikanske katholske Presteskole i Rom. Dens Sekretær fortalte mig, at han havde saa mange Anmodninger om Billetter, at det var tvilsomt om han fik til alle. Jeg skulde komme igjen næste Dag; men da jeg kom igjen sagde han, at han kun havde faaet Halvten saa mange som han havde søgt om. Det var Fredag Eftermiddag før Beatifikationen, og hele mit Stræv syntes forgjæves. Men saa husket jeg paa en Forening i Rom, som jeg burde have tænkt paa før i denne Forbindelse — Presseforeningen, og skyndte mig sporenstregs til dens Formand. Ja, jeg gik først hjemom Hotellet og tog med mig nogle Numre af "Skandinaven" med numererede Reisebrev fra Ægypten, Palæstina og Grækenland, saa han kunde se at jeg skrev illustrerede Reisebreve, selv om han ikke kunde læse dem. Og da jeg havde præsenteret mig og fremlagt mine Kredentialer og fortalt omtrent, hvad jeg ovenfor har fortalt, smilede han og sagde, at det

troede han nok, at han kunde ordne for mig. Jeg skulde komme igjen næste Dag Klokken to, og om da Billetten var der, vilde den give mig Adgang til en hvilkensomhelst Del af Kirken. Næste Eftermiddag havde jeg Billetten vel forvaret i min Lommebog, og meget bedre Billet, end jeg vilde have faaet gjennem de andre jeg henvendte mig til. Thi af denslags Billet, jeg fik, udstedes meget faa. Endskjønt min var udstedt saa sent, bærer den dog bare Nummer 29. Den er 6x8 Tommer stor, trykt paa Pergamentpapir med Vatikanets Vandmerke — Kronen, Nøglerne og Ordene "Sacri Palazzi Apostolici", og har "majordomo"s Underskrift og Segl. Øverst stod, at Indgangen var *"Porta di Santa Marta"*, som er en liden Dør ind til Korets Sideskib.

St. Peterskirkens Kor var overordentlig rigt og vakkert smykket for Høitideligheden. Dets Vinduer var tildækkede, men fra de meget fremstikkende Gesimser rundt Koret oppe under Hvælvinger var der efter Tauge hængt en Mangfoldighed af Krystallysekroner, syv Lysekroner under hverandre i hvert Taug og mellem tyve og tredive Tauge, ialt formodentlig henimod to Hundrede Lysekroner. De mange Lys i hver Krone var kunstige med elektrisk Flamme. Da de var tændte var vi omgivet af Lys, mangfoldige som Sjernerne paa Himmelen, som de ogsaa skulde forestille. Thi Festen var en af de Saliges i Himmelen, og hendes Billede, omgivet af Glorie, var placeret i Vinduet over St. Peters Stol høit oppe i Korvæggen istedenfor den flyvende Due — formodentlig forestillende den Helligaand — som ellers er der. Paa Pillarerne hængte store Malerier illustrerende nogle af de Mirakler, som hun havde gjort efter hun havde forladt sit jordiske Hylster. Paa Gulvet langs efter Koret var der sat to Rader meget lange Bænke paa hver Side, og bagenfor disse Langbænke var der bygget op Tribuner eller lange Platforme, med Bænkerader paa Tribunen tilhøire og tre Loger — Boxes — paa den tilvenstre. Ved nedre Ende af Langbænkene var der som Rækværk sat to Bænke tversover, med en Aabning mellem dem som en Port indtil den lange aabne Plads mel-

lem Langbænkene fra Alteret nedover. Ved denne Port stillet jeg mig, og da de Geistlige var komne og havde taget Plads paa Langbænkene satte jeg mig paa en af de to Tverbænke, saa jeg kunde se og høre alt. Da jeg vilde gaa ind der standset en af de livreklædte Vogtere mig; men saasnart han havde seet paa min Adgangsbillet bukket han og lod mig passere.

Præcis Klokken ti kom Geistligheden — først Kardinalerne og "Kirkeskikkenes hellige Forsamling" og satte sig paa første Bænk tilvenstre, dernæst Erkebisperne, Bisperne, Prælaterne og andre Dignitarier paa Bænken bagom dem. Paa Bænkene paa den anden Side satte sig Kardinal-Erkepresten og hele St. Peterskirkens Domkapitel.

Ceremonierne begyndte med at "Postulatøren" gik til "Kirkeskikkenes hellige Forsamling"s Kardinalpræfekt og overleverede ham det pavelige Dekret om Beatifikationen og bad ham beordre dets Offentliggjørelse. Dette blev gjort og Kardinalpræfekten bød "Postulatøren" henvende sig til St. Peters Kardinalerkeprest om Tilladelse til at offentliggjøre Dekretet i St. Peterskirken. Da denne Tilladelse var givet besteg "Kirkeskikkenes hellige Forsamling"s Sekretær en liden Platform og læste Dekretet, som var en Lovtale over vedkommende Kvinde og sluttet med en Erklæring om, at hun skulde æres som en hellig — en "beata". Med det

Det officielle Billede af den Beatificerte

samme denne Erklæring var læst blev der ringet med Kirkens Klokker, Tæppet foran den Beatificertes Billede over St. Peters Stol faldt, hendes Levninger paa Alteret blev afdækket og det sixtinske Kor sang "Te Deum". — Før 1870 blev der ogsaa skudt med Kanonerne paa Engelsborg, fortælles det. — Efter "Te Deum" var der Messe med mange Ceremonier.

Da jeg kom ud fik jeg se, at der ogsaa paa Kirkens Facade var afdækket et meget stort Billede af den Beatificerte. I Anledning Beatifikationen af deres afdøde Landsmandinde var der kommet flere Hundrede franske Soldater til Rom, og de stod opstillet som en Slags Æresvagt paa St. Peterspladsen. Thi den Afdøde skal under Verdenskrigen specielt have staaet de franske Soldater bi og paa en mirakuløs Maade reddet mange af dem fra den visse Død. Derfor skrev et stort Antal franske Soldater efter Krigen til Paven og bad om hendes snarlige Beatifikation, hvilket skal i høi Grad have medvirket til, at hun blev beatificeret saa tidlig, kun 26 Aar efter sin Død.

Ved en Kanonisation er Paven tilstede og deltager, derimod ikke ved en Beatifikation. Men om Eftermiddagen samme Dag kommer han i Optog i Kirken for at ære og tilbede — venerate — den om Formiddagen beatificerte.

Om Eftermiddagen gik jeg til den midtre af de tre førnævnte Loger paa venstre Tribune for at prøve at faa Plads der, da jeg ansaa den for at være den bedste Plads i Kirken, lige for Midten af den aabne Plads paa Korgulvet og saa høi, at man fra den havde Oversigt over hele Kirkens Længde og saaledes kunde se hele det pavelige Optog. I Logen stod ved dens Indgang en Vogter i en overmaade vakker middelaldersk Dragt, med Knæbuxer og Pibekrave som en norsk Prestekrave, men mere end dobbelt saa tyk. Min Adgangsbillet havde den samme Virkning paa ham som paa Vagten om Formiddagen, jeg fik gaa ind i Logen, endskjønt i den næste halve Time mindst et halvt Hundrede, som prøvet at komme ind der, blev afvist med *"e reservata per la famiglia*

del S——", — det er reserveret for S——'s Familie. Navnet paa Familien fattet jeg ikke, men troede det var en af Roms adelige Familier. I Logen sad otte Herrer, hvoraf to var geistlige, og to Damer. Bag Damerne var nogle ledige Stoler, hvor jeg satte mig. Men strax efter kom to Damer til, og jeg reiste mig og lod dem faa Pladsen jeg havde lige bag de andre Damer, for hvilket de takket. Nede i Koret var Ordningen som om Formiddagen, med den Forskjel, at de to Tverbænke var fjernet, og fra Enderne af Langbænkene var der nedigjennem hele Kirken, med den nødvendige Bøining ved Pavealteret, holdt aaben en bred Vei gjennem Folkemasserne, som holdtes tilbage af de pavelige Tropper, som stod tæt langs begge Gangens Sider. Ellers var Kirken dekoreret og illumineret som om Formiddagen.

Præcis Kl. 4.30 hørtes et Musikkorps spille udenfor og hørtes komme fra Vatikanet gjennem Kirkens Forhal til Kirkens Hoveddør, hvor det standset og spillet videre. Samtidig hørte vi Folkemasserne udenfor klappe i Hænderne. Saa kom det pavelige Optog ind Døren og fortsatte sagte opigjennem Kirken. Og efterhvert som Optoget kom opigjennem Kirken klappet Folket ogsaa inde i Kirken. Da Optoget var kommet forbi Pavealteret, reiste vi, som havde Siddepladse, os og klappet ogsaa, jeg som de andre. Thi Optoget var virkelig overmaade vakkert

Paven i fuldt pavelig Skrud

og høitideligt, det vakreste Optog og prægtigste Skue, jeg nogensinde har set eller venter at faa se, undtagen kanske om jeg engang skulde faa Anledning til at overvære en Kanonisation i St. Peterskirken.

Paven klædt i det rige pavelige Skrud, sad paa en Throne som hvilte paa to Stænger, som bares paa Skuldrene af 12 Mand i vakkert Livre. Foran Thronen gik de øverste Officerer i Pavens adelige Garde og Palatingarden, og efter kom Pavens Hof, alle i overmaade vakre middelalderske Uniformer og Dragter. Paven holdt hele Tiden høire Arm løftet, med de tre Fingre udstrakte, og velsignet Folkemasserne, efterhvert som han bares opigjennem Kirken. Lige før Optoget kom til nedre Ende af Langbænkene standset det, Thronen sattes ned, og Paven blev af to Biskoper hjulpet ud af den og gik, fulgt af de to, til en Bedeskammel, som stod midt paa Gulvet ret frem for Logen, hvor jeg var. Der knælede han — en af Bisperne lagde først en rigt smykket Pude paa Knæfaldet — og forblev der en lang Stund i Bøn og Tilbedelse. Da han reiste sig gik han op til Alteret, foretog der en Del Ceremonier, og knælede saa — ogsaa der lagdes Puden under hans Knær. Da han atter havde reist sig, blev han af "Postulatøren" givet et Billede af den Beatificerte, trykket paa Silke med Guldfrynser, en rigt indbundet Biografi af hende og en Buket kunstige Blomster, med Tak for Beatifikationen. — Samtidig blev der uddelt til hver af Kardinalerne og de andre høie Geistlige, og til hver af os i Logerne en pent indbundet Biografi af den Beatificerte. Den er betitlet "La Piccola Teresa di Lisieux" og er paa Italinsk med Undtagelse af Dekretet om hendes Beatifikation, som er paa Latin. — Paven gik saa tilbage til den førnævnte Bedeskammel, knælede en Stund, og besteg atter Thronen, og Optoget gik tilbage til Vatikanet.

Jeg havde Interesse af at vide Navnet paa den Familie, jeg havde været sammen med i Logen, og spurgte derfor Vogteren, da det pavelige Optog var gaaet. *"Del Santo Padre"*, svarede han. *"Il Santo Padre?"* — den hellige Fader

— gjentog jeg næsten bestyrtet. *"Si Signore"*, sagde han. Det var altsaa Pavens Familie, Logen var reserveret for, og hvem jeg havde været sammen med. Thi endskjønt Paven ikke er gift og har Familie i den Forstand, har han nære Slægtninge. To af Damerne var saaledes hans Søstre. Jeg skyndte mig bort til dem og bad om Undskyldning for at jeg var kommet i deres Loge, fortalte at jeg ikke vidste, at den var reserveret *"per la famiglia del Santo Padre"*, og blev paa det elskværdigste forsikret om, at det ikke trængte Undskyldning, der var jo Plads nok og tilovers.

Syttende Brev

Den evige Stad: Kvirinalet

Rom i Mai 1923.

Fremst paa Kvirinalhøiden, den nordligste af gamle Roms berømte syv Høider, staar *Regio Palazzo del Quirinale,* den kongelige Residens i Rom, almindelig kaldet Kvirinalet, kanske oftest i Betydningen Kongemagten i Italien i Modsætning til Vatikanet, Pavemagten. Slottet har en høi og vakker Beliggenhed omtrent midt i Nutidens Rom og midt for det bredeste af Marsmarken med Udsigt over dens Huse og Paladser og Kirkedome mod Vatikanet i Vest, Janiculumhøiden i Sydvest og Pinciohøiden i Nord.

Kvirinalpaladset blev bygget i det 16de Aarhundrede af Pave Gregor XIII og blev paabygget og dets Sale rigt dekoreret af flere senere Paver og var i tre Hundrede Aar, paa Grund af dets høie og frie Beliggenhed, Pavernes Sommerresidens i Rom.

Fremfor Paladsets vestre Fløi er en stor aaben Plads, *Piazza del Quirinale.* Paa den er der, som paa omtrent alle aabne Pladse i Rom, en Fontæne. Bag Fontænen staar en ægyptisk Obelisk, flyttet dertil i 1587 fra Keiser Augustus's Mausoleum af Pave Sixtus V, den Pave som flyttet alle andre Obelisker i Rom. Paa høie Fodstykker paa hver Side af Obelisken satte samme Pave to overmaade vakre Marmorgrupper, som oprindelig stod fremfor Keiser Konstantins Thermer — Bad — nede i Kanten af Kvirinalhøiden. Grupperne, som er 17 Fod høie, er altsaa fra Oldtidens Rom og kaldes "Hestetæmmerne", fordi hver Gruppe bestaar af en Mand, som holder en fyrig Hest i Bidslet.

Paa Kvirinalpladsen samledes stundom før 1870 Romerne

Kvirinalpaladset

for at modtage Pavens Velsignelse fra "Velsignelsesbalkonen" over Hoveddøren til Paladset. Det var fra denne Balkon at Pave Pius IX i 1847 udtalte den berømte Sætning: *"Benedite, o Gran Dio, l'Italia!"* — Velsign, o store Gud, Italien — som fyldte de italienske Patrioters Hjerter med Haab, og som senere i denne Paves lange Pontifikat blev opfyldt paa en Maade, som han hverken havde ventet end sige ønsket.

Efter det romerske Keiserrige gik tilgrunde blev Italien i halvandet Tusinde Aar hærjet og plyndret og opdelt og Folket underkuet og udpint af Nabofolkene i Nord og Syd og Øst og Vest og af de mange fremmede Fyrstehuse baade i og udenfor Italien og af Adelen og af Paven og det talrige Presteskab og Jesuiterne og Munkene. Da saaledes Italien i det ottende Aarhundrede holdt paa at blive samlet igjen til

et Rige af Longobarderne fik Paven ved den franske Konge Pepin den Lille dette forhindret. I Tusinde Aar blev denne Splittelsens Politik fortsat i Italien baade af Paven ved det saakaldt "hellige" romersk-tyske Keiserriges, Frankriges, Spaniens og Østerriges Hjælp, og af disse Lande paa eget Initiativ enten hver for sig eller i Fællesskab eller i Krig med hverandre om italienske Landsdele og med Italien som Krigsskueplads. Jeg skal her som Exempler bare nævne, at tre Gange blev her i Rom oprettet en Republik. Første Gang var i 1142, men da kom Keiser Fredrik Barbarossa med en Hær og gjenindsatte Paven i hans verdslige Magt. Anden Gang blev Republiken oprettet her i 1798 med Støtte af en fransk Hær, som plyndret Paven og førte ham som Fange til Frankrige. Tredie Gang var i 1849, da Paven maatte flygte fra Byen. Men Frankriges Præsident, den senere Keiser Napoleon III, sendte en fransk Hær til Rom, som atter gjenindsatte Paven som Fyrste i hans verdslige Besiddelser, og for at sikre ham disse blev en fransk Garnison paa 15,000 Mand stationeret i Rom, hvor den forblev med en kort Afbrydelse i 1867, lige til 1870, da den blev hjemkaldt for at deltage i Krigen mod Tyskland.

I det femten Hundrede Aar lange italienske politiske mørke er der dog mange Lyspunkter, saasom det normaniske Rige paa Sicilien i det 11te og 12te Aarhundrede og de blomstrende Byrepubliker Venedig, Pisa, Genoa og fremfor alle Florens, det moderne italienske Sprogs og den italienske Renæsances Hjemstavn. Det blev dog ingen af disse som fik frigjøre og samle Italien. Det blev mærkelig nok Sardinien, eller rettere Kongen af Sardinien, af formodentlig det ældste nu regjerende Fyrstehus i Europa. Dets Saga gaar tilbage til omtrent Aar 1000, da dets Stamfar blev Hertug af Savoyen, som bestaar af Alpelandene fra Genf i Schweitz sydover mod Middelhavet. Under mange Omskiftelser fik dette Fyrstehus, ved snart at være med den ene snart den anden af sine krigende Naboer, udvidet sine Besiddelser, saa de ved Begyndelsen af Napoleonkrigene ved Siden af Savoyen ogsaa om-

fattet Landsdelene i Syd og Øst derfra, nemlig Nizza og Piemont, samt Øen Sardinien, med Turin som Hovedstad. Under Napoleonskrigene mistet det sine Besiddelser paa Fastlandet, men fik paa Wienerkongressen i 1815 ikke bare dem igjen, men i Tillæg ogsaa Genoa med tilhørende Landsdele.

Den politiske Stilling i Italien var ved Midten af forrige Aarhundrede denne: — Kongeriget Sardinien, som altsaa bestod af nordvestlige Italien med Sardinien, havde en konstitutionel Forfatning og et gammelt italiensk Kongehus; Korsika havde Frankrige taget et Aar før Napoleon den Stores Fødsel; i Neapel sad et fremmed despotisk Fyrstehus og regjeret egenmægtig over Syd-Italien og Sicilien; Kirkestaten, med Paven som absolut verdslig Fyrste, strakte sig tversover midtre Italien til opimod Podalen; i Florens sad et fremmed Fyrstehus og regjeret egenmægtig over Storhertugdømmet Toscana; det samme var Tilfældet i Hertugdømmerne Modena og Parma; men det bedste af hele Italien, Podalen, altsaa Lombardiet og Venetien, laa under det af Italienerne forhadte Østerrige. Overalt, undtagen i Kongeriget Sardinien, var der Vanstyre og Undertrykkelse.

Baade i 1821 og i 1830 havde der været Reisninger i flere af disse Stater, men de blev nedslagne. I 1849 reiste Milano sig mod Østerrigerne og fordrev dem fra Byen. Kongen af Sardinien ilte dem tilhjælp, men efter at Østerrigerne havde faaet Forstærkninger, blev han slagen og maatte indgaa Fred. Rygtet om Milanos Reisning havde gaaet som en Løbeild nedover Halvøen, og i den ene Stat efter den anden fulgte man Milanos Exempel. Jeg har ovenfor fortalt, hvorledes det gik i Rom. Ligesaa gik det i de andre Stater; ikke bare Frankrige, men ogsaa Østerrige og Spanien kom Fyrsterne tilhjælp, og Folket blev undertrykket værre end før.

Paa Fredskongressen 1856 i Paris efter Krimkrigen, hvori det lille Kongerige Sardinien havde deltaget og derved vundet Vestmagternes Velvilje, anklaget Sardiniens Delegat Østerrige for dets skjændige Behandling af Folket i Lombardiet og Venetien. Følgen af det blev et spændt Forhold mellem

de to Lande. Da var det Sardiniens berømte Statsminister Cavour fik Indbydelse fra Keiser Napoleon III om at aflægge ham et hemmelig Besøg. Ved deres Møde tilbød Napoleon Kongen af Sardinien Frankriges Hjælp til at jage Østerrigerne ud af Italien, mod at Frankrige af Kongen fik Savoyen og Nizza, hvis det lykkedes, og Sardinien fik Lombardiet og Venetien. Strax efter sendte Østerrige Sardinien et Ultimatum om at afvæbne, og da dette ikke blev taget Hensyn til, erklærede det Krig. Om Krigen skal jeg bare fortælle, at efterat Napoleon og Victor Emanuel II — saa hed Kongen af Sardinien — havde vundet to afgjørende Slag mod Østerrigerne, kom Napoleon og Keiser Franz Josef isammen, der Napoleon fremsatte sine Fredsbetingelser, ifølge hvilke Østerrige kun skulde afstaa Lombardiet, men beholde Venetien; Hertugerne af Modena og Toscana skulde gjenindsættes i sine Stater, og der skulde oprettes et italiensk Statsforbund under Pavens Præsidium. Thi Napoleon havde kun villet bryde Østerriges Herredømme i Italien for i dets Sted at give Frankrige den afgjørende Indflydelse der, og ikke for at gjøre Sardinien til en Stormagt. Men det var nu at befrygte. Thi Folket i Toscana, Parma og Modena havde reist sig mod sine Beherskere, som havde maattet flygte. De fremsatte Fredsbetingelser blev vedtagne og underskrevne af Keiser Franz Josef, og Kong Victor Emanuel maatte bøie sig for Overmagten og nøie sig med at faa Lombardiet. Men Befolkningerne i Toscana, Modena og Parma fortsatte Frihedskampen. Nationalforsamlinger indkaldtes i hver af disse Stater og besluttet Staternes Forening med Sardinien. Til disse sluttet sig Romagna, som vistnok ikke var det egentlige "Patrimonium St. Petri", men dog hørte til Kirkestaten. Victor Emanuel nølede en Tid af Hensyn til Napoleon med aabent at anerkjende de besluttede Foreninger med Sardinien, men efter at de ved almindelige Folkeafstemninger i disse Stater var vedtaget med overvældende Majoritet, udstedte han i Marts 1860 Dekretet derom. Napoleons Samtykke maatte han dog kjøbe med at afstaa sit tusindaar gamle

Stammeland Savoyen og Nizza til Frankrige. Samme Sommer erobret og befriet den berømte Frihedshelt Garibaldi Sicilien og Syd-Italien med sin Friskare paa lidt over Tusinde Mand, til hvilke dog efterhvert sluttet sig Folket i disse Landsdele. Dette er det dristigste og æventyrligste Kapitel i den italienske Frigjørelseshistorie. Garibaldi vilde udentvil ogsaa have gaaet mod Rom trods den franske Garnison der. Men Victor Emanuel forudsaa dette og greb ind, før Garibaldi kom saa langt, da han frygtet at Angreb paa den franske Garnison vilde blevet fransk Intervention og Krig.

Italien, med Undtagelse af Venetien og "Patrimonium St. Petri", var dog frigjort og samlet, og i Februar 1861 sammentraadte i Turin det første italienske Storthing, som strax efter kaldte Victor Emanuel II til Konge af Italien. Fem Aar senere fik det nye Kongerige tillagt sig Venetien ved at gaa sammen med Preussen i Krigen mod Østerrige. Garibaldi, som allerede i 1860 vistnok havde villet gaa mod Rom, vilde i 1862 med sine Friskarer føie Kirkestaten til Kongeriget, men blev standset af de kongelige Tropper. I 1867, da ifølge en Traktat mellem Italien og Frankrige, ved hvilken Italien forpligtet sig til ikke at angribe det pavelige Omraade, den franske Garnison var hjemkaldt, forsøgte Garibaldi det for tredie Gang, men blev slagen af de pavelige Tropper. Følgen var, at den franske Garnison sendtes tilbage til Rom og forblev der til den blev kaldt hjem for at deltage i Krigen mod Tyskland. Da var det, den 20de September 1870, at den kongelige italienske Arme, efter en kort Kamp med de pavelige Tropper ved Byens Mure, entret den evige Stad ved den gamle Nomentanaporten, og marscherte nedover Kvirinalhøiden paa den lange Gade, som følger dens Høidedrag lige til Kvirinalpaladset, som den tog i Besiddelse i det italienske Kongeriges Navn. Til Minde om denne Begivenhed har Gaden mellem Porta Nomentana og Kvirinalpaladset faaet Navnet *Via Venti Settembre* — Tyvende Septembergaden.

Den italienske Frihedskamp er overmaade interessant

baade i sig selv og kanske mest for de Roller Frankrige, eller kanske rettere Keiser Napoleon III og Paven spillet i den. Endskjønt Napoleon, ligesaalidt som Paven, ønsket Italiens Samling til et forenet og stærkt Kongerige, var det dog ham som hjalp til ved Begyndelsen af Landets Frigjørelse og Samling og muliggjorde den, ligesom det var hans Krigserklæring mod Preussen, som ikke bare blev Aarsagen til Tysklands Samling, men ogsaa til Fuldendelsen af Italiens Samling. — I 1860 udslynget Paven forgjæves sine Banbuller mod Befolkningen i Romagna, den Del af Kirkestaten som reiste sig og sammen med Hertugdømmerne indkaldte Folkeforsamlinger og forenede sig med Sardinien. Og i 1864 sendte han en pavelig Rundskrivelse til alle katholske Biskoper med en Syllabus over Tidens Vildfarelser, hvori han fordømte som kjætterske Religionsfrihed, Trykkefrihed, Folkenes Ret til selv at bestemme sine Forfatninger og Love, samt Videnskaben, forsaavidt den frigjorde sig fra kirkelig Autoritet og Censur. Og endelig lod han i 1869 sammenkalde til Rom et økumenisk Koncilium og fik dette til ikke alene at ophøie de ovennævnte Punkter fra Syllabusen til Dogmer, bindende for hele den katholske Verden, men ogsaa til at erklære, at han selv var ufeilbar, naar han "ex cathedra" som Kristenhedens Øverste forkyndte en dogmatisk eller moralsk Læresætning.

Paven formaaede dog ikke at afskrække den italienske Regjering fra at sende Armeen mod Rom strax efter den franske Garnison var hjemkaldt og Faren for fransk Militærintervention var borte. Heller ikke afskrækket han Roms og Kirkestatens Befolkning fra ved den nogle Uger senere afholdte Folkeafstemning med overvældende Flertal at stemme for disses Indlemmelse i Kongeriget Italien. — I et tidligere Brev har jeg fortalt, at Paven fik beholde Vatikanet, Lateranet og Castel Gondolfo ude ved Albanersjøen, og at disse blev gjort exterritoriale, samt at han af det italienske Storthing som Erstatning for Kirkestaten blev bevilget tre og en kvart Millioner Lire aarlig, som han dog aldrig har hævet og har heller ikke siden været udenfor Vatikanet.

Rom blev atter Italiens Hovedstad og Kong Victor Emanuel II flyttet ind i Kvirinalpaladset. Det blev ganske naturlig Kongen af Italiens Residens. Det staar ikke som Vatikanet og Lateranet ved eller i Forbindelse med nogen af Roms Hovedkirker og havde vel nærmest været Pavens Sommerresidens som Fyrste i Kirkestaten; thi tvers over Gaden fra det stod Kirkestatens Regjeringsbygning, som først blev Hjem for Italiens Udenrigsdepartement, men nu huser Kolonidepartementet.

Ved at henvende sig til "Ministeriet for det kongelige Hus", som har tilhuse i en stor Bygning tvers over Gaden fra Kvirinalpaladset, kan man faa Adgang til at se Paladsets Statssale og Gjæsteværelser. Vi benyttet os en Dag af dette. De nævnte Sale er i anden Etage rundt et stort aabent Gaardsrum inde i venstre Fløi nærmest Kvirinalpladsen. Jeg behøver ikke at fortælle, at i dette Kunstens Land er Salene i Kongeslottet vakre og overmaade rigt dekorerede. Fra Vinduerne fik vi ogsaa se den store og vakre Slotshave, som er paa ca. 60 Acres.

At Italienerne er stolte af sit Land og dets rige Minder og glade og taknemmelige for dets Frigjørelse og Samling er her i Rom mange og storslagne Beviser paa. Mens det tyske Keiserrige kunde begynde med en Kassebeholdning paa fem Billioner Francs, som det fik i Krigsskadeserstatning af Frankrige, begyndte det italienske Kongerige med en næsten lige stor Statsgjæld, fordi det maatte overtage de tidligere Smaastaters Gjæld. Alligevel har det her i Rom formaaet at reise en Række prægtige Monumenter og vældige Statsbygninger, større og vakrere end i nogen anden Hovedstad jeg har været, kanske med Undtagelse af Washington. Jeg skal her bare nævne Finansdepartmentets vældige Bygning paa Via Venti Settembre, næsten 1200 Fod lang og 400 Fod bred — den trænges vel saa stor for at give Plads til dem, som skal greie Italiens brogede Finanser — og Justitspaladset nede ved Tiberen nær Engelsborg. Dette sidste skal have kostet over 40 Millioner Lire, men er ogsaa en overmaade

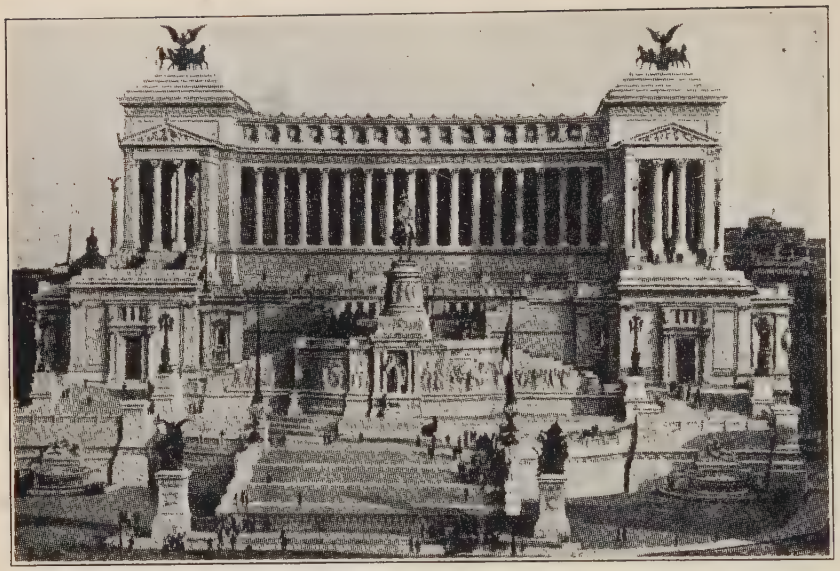

Victor Emanuelmonumentet

stor og vakker Bygning. Paa Siden mod Tiberen staar der fremfor Bygningen en Række Statuer af oldromerske Jurister, deriblandt Cicero, og i en pent beplantet Park paa Bygningens anden Side er der et stort Monument til Cavour, Italiens "Bismarck".

Det største og mest prætentiøse Monument, ikke bare i Rom, men i hele Verden kan jeg trygt sige, er Victor Emanuel-Monumentet, reist til Minde om Italiens Samling. Det optager et Grundareal paa omtrent 450x450 Fod og er over 250 Fod høit. Det er helt bygget af Marmor, delvis klædt med Guld, saasom nogle af Statuerne, og har kostet over 25 Millioner Lire. Den øverste Del af Monumentet er en stor halvrund Søilehal; op til den gaar to brede Marmortrapper, og imellem og fremfor disse paa et høit Fodstykke staar Victor Emanuel II's Rytterstatue. I dette Fodstykke har den "ukjendte italienske Soldat" fra Verdenskrigen faaet en velvalgt Grav. Thi ved Verdenskrigen blev de italienske

Distrikter, som endnu laa under Østerrige, frigjorte og forenede med Italien. Monumentet staar paa det mest fremtrædende Sted i Byen paa nordre Kant af Kapitolhøiden, der hvor Roms første Fæstning laa i Oldtiden, og staar vendt imod Veneziapladsen og midt for Byens Hovedgade, Corso Umberto Primo, den oldromerske Via Lata.

Victor Emanuel-Monumentet er selvfølgelig et storartet Kunstværk og er meget vakkert. Men jeg synes nu det er altfor prætentiøst og rager saa altfor meget op over alt andet i Byen. Nei, da synes jeg meget bedre om Garibaldimonumentet. Denne Frihedshelt, den mest heroiske Skikkelse i den italienske Frihedskamp, født i Nizza, den gamle italienske Landsdel som maatte afstaaes for at gjøre Frihedsværket mulig, har faaet en høvelig og storartet Plads oppe paa det høieste af Janiculumhøiden. Garibaldi sidder der paa sin Ganger og ser udover gamle Rom, som han Gang paa Gang søgte at befri fra Pavens Jernhaand og atter gjøre til sit elskede Italiens Hovedstad. Og overalt fra Rom og Omegn ser man ham høit deroppe over Horisonten, med Himmelen som Baggrund, men ingensteds bedre end fra — Pavens Vinduer i Vatikanet. Garibaldimonumentet er baade stort og kunstnerisk og vakkert. Den store Rytterstatue af Bronce staar paa et meget høit Fodstykke af Granit. Paa dets Fremside er indhugget "A Giuseppe Garibaldi"; paa Bagsiden Datumet for Afsløringen "XX Settembre MDCCCVC"; paa Sydsiden "Roma o Morte" — Rom eller Død — og paa Nordsiden "Italia e Vittorio Emanuele". Ved hver Side af Fodstykket er der en Broncegruppe — paa Fremsiden nogle Krigere fra Garibaldis Friskarer; paa Bagsiden en Kanon paa en sønderskudt Vogn, en falden Soldat, en Soldat med et Flag og en som blaaser i et Horn; paa Sydsiden to Kvinder, en nøgen Gut og en Oxe, og paa Nordsiden romerske Borgere med sønderbrudte Lænker ved deres Fødder. At Romerne har Garibaldi i kjærlig og taknemmelig Erindring viste de mange Kranse, som laa paa Platformen op til Fodstykket, hver Gang jeg var paa Janiculum.

Garibaldis Rytterstatue

Et af de største og kostbareste og for Byen nyttiggste Arbeider, som har været gjort i Rom, siden den blev det gjenforenede Italiens Hovedstad, er Reguleringen af Tiberen, for at sikre Byens lavereliggende Dele, indbefattet Centrum, fra Oversvømmelse. Thi flere Gange har det hændt, at hele Marsmarken har været oversvømmet, saa Vandet stod høit oppaa Husvæggene. Paa en Kirkevæg omtrent midt paa Marsmarken er nogle af de største Oversvømmelser afmærket med Høide og Aarstal, som viser, at de høieste Oversvømmelser var i Aarene 1530 og 1598, og at de sidste to store Oversvømmelser var i 1870 og 1900. Nu er Flodleiet blevet udvidet, og uddybet paa Siderne, og paa begge Sider af Floden gjennem hele Byen er der bygget høie cementerede Mure, fra under Flodleiet til mange Fod over Bakkekanten.

Mr. og Mrs. Særvold ved Tiberen

Gaderne nærmest Murene er ogsaa blevet hævet, saa Flodmuren bare er knapt fire Fod over disse, og derfor ikke hindrer Udsynet over Floden. Paa Grund af Flodens Udvidelse har ogsaa Broerne maatte forlænges, og somme er blevne ombyggede og forhøiede, saa der kunde blive mere Rum under dem mellem Brokarene for Vandmasserne i Flomtiden.

Det hele har ikke bare været et saare nødvendigt Arbeide, men har ogsaa forskjønnet Rom i høi Grad.

Siden Rom blev det gjenforenede Italiens Hovedstad har Byen voxet hurtig i Folketal og har nu 700,000 Indbyggere, mens den i 1870 havde bare 172,000. — Oldtidens Rom havde i Keisertiden omtrent en Million, men i Middelalderen gik det stadig nedover, til den i det 13de Aarhundrede havde kun 17,000 Indbyggere.

Jeg er nu blevet noksaa godt kjendt i Rom. Ja, jeg er nu bedre kjendt i Rom end i nogen anden Storby, endog bedre end i min Hjemby Minneapolis. Thi endskjønt Rom har 700,000 Indbyggere, altsaa næsten dobbelt saa mange som Minneapolis ved sidste Folketælling i 1920, optager den dog et meget mindre Areal, bare omtrent 10 engelske Kvadratmil, medens Minneapolis er paa over 50 Kvadratmil.

Her bor man derfor noksaa trangt. Husene er for det meste fem og sex Etager høie og optager omtrent hele Tomten, saa de staar ikke bare Væg i Væg langs Gaden, men støder med Bagsiden op til Bagsiden af Husene paa næste Gade, med bare trange Lys- og Luftsjagter mellem dem. Altaner paa Husene fremfor de forskjellige Etager er heller ikke almindelige. Men derimod bruges de flade Hustage her meget. Der hænger man Klæder til Tørking, der har man smaa Haver, ja jeg har endog paa Taget af flere Huse seet Hønsehuse og indgjerdede Hønsegaarde. Paa mange Huse er øverste Etage mindre end de andre Etager, saa den optager bare to Trediedele af Husets Længde, eller to Trediedele af Husets Bredde, naar Længdesiden er mod Gaden, som den oftest er. De som bor i øverste Etage har da fremfor sine Beboelsesleiligheder en stor luftig Plads med Haver og herlig Udsigt. Hvorvidt de, som bor nedenunder i de andre Etager i saadanne Huse faar bruge denne Plads foran øverste Etage, eller bare Taget oppaa den, har jeg ikke undersøgt.

I mange Huse er der vistnok ikke Vaskerum — til Klædesvask altsaa. Thi jeg har i somme Bydele seet store Vaskerum med et stort muret og cementeret Vaskekar. Vaskekaret i disse Vaskerum er mellem 15 og 20 Fod langt, og rundt dem stod og sad Nabolagets Koner og vasket Klæder og pratet og lo, og lo og pratet og vasket. — Disse store fælles Vaskestamper kunde give Anledning til adskillige Funderinger og filosofiske Betragtninger; men jeg skal indskrænke mig til at bemærke, at jeg tror de kan være en gavnlig Institution, de kan virke som en Dampventil og fremme godt Nabolag. — Første Gang jeg saa et saadant fælles Vaske-

rum, var i en Gade borte i *Trastevere* — paa den anden Side af Tiberen søndenfor Janiculumhøiden. Jeg hørte Støien og Pratet derinde, idet jeg gik forbi, og gik bort til Døraabningen og stod der og saa paa de Vaskende en Stund. Da de blev opmærksomme paa mig nikket jeg og hilste og sagde: *"Buon giorno, mie signora e signorine! benedica il vostro lavoro!"* — paa Norsk omtrent: Goddag, mine Fruer og Frøkener, signe Arbeidet. Jeg vidste ikke at man sa det akkurat saa eller om man idetheletaget siger "signe Arbeidet" i Italien. Men de forstod det ialfald og hilste igjen og takket: *"Buon giorno, signore! grazie signore!"* og saa spurgte de, om jeg var *"inglese"*. Da jeg fortalte dem at jeg ikke var Englænder men *"Americano"*, nikket de og sagde: *"gran paese! buon paese!"* — stort Land, godt Land! Ja jeg tror sogar nogle sagde: *"grandissimo paese! buonissimo paese!"* — største og bedste, eller overmaade stort og godt Land!

Trastevere — Regio Transtiberiana — blev indlemmet i Rom af Keiser Augustus og blev af Keiser Valerianus i Midten af det tredie Aarhundrede omgivet med Mure. Der er flere gamle Kirker der, og selvfølgelig en med Navn *Santa Maria in Trastevere,* som skal være den første Kirke i Rom indviet til Jomfru Maria. Hvor Kirken staar, fortælles det, sprang der ved Kristi Fødsel frem af Jorden en Oljekilde, og over den Kilde bygget Pave Calixtus den Første i Aaret 223 et Oratorium — Bedehus. Øvre Del af Trastevere ligger meget vakkert opefter Skraaningen af Janinculumhøiden. Der er i det sidste bygget mange store moderne Leiebygninger. Tversover den flade Del af Trastevere, som er en bred Halvø i en Bøining af Tiberen, ligger nu en af Roms bredeste Gader, Kongsgaden — *Via del Re.* — Bag en stor aaben Plads ved den staar Statens store Tobaksfabrik; thi i Italien er Fabrikation og Salg af Tobak et Statsmonopol. Her fabrikeres Cigarer, som forresten ikke er gode, Cigaretter og Røgtobak, men ikke Skraatobak; thi Italienerne skraar ikke. Amerikanere og Nordboer, som er vant med sin Skraa og ikke synes de kan undvære den, bør derfor tage med For-

syning hjemmefra, naar de skal til Italien og andre Middelhavslande. Men før de kommer til Toldboden bør de helst ta Tobakspluggerne i Lommen, ellers kan de blive konfiskerede af Tolderne. Af Cigarer kan man tage ti Stykker med sig ind i Italien toldfrit.

Indbyggerne i Trastevere er stautere og vakrere end i Rom ellers og anser sig at være de mest direkte og reneste Efterkommere af de gamle Romere. I Oldtiden var der dog i Trastevere flere østerlandske Kolonier, saaledes ogsaa Jøder. Men det egentlige Jødekvarter var paa denne Side af Tiberen, Vest fra Kapitolhøiden paa Sydsiden af Marsmarken, og lige ved Elven, fordi deres Hovednæringsvei var Garving. Der er ogsaa den Dag idag det jødiske "Ghetto", og der har Jøderne nylig bygget sig en meget stor Synagoge. Thi fra 1556 lige til 1870, da Pavens verdslige Herredømme i Rom ophørte, var Jøderne ved en pavelig Forordning forbudte at bo andre Steder i Rom, ligesom det var dem paalagt efter hvert nyt Pavevalg at møde ved Titusbuen, den Æresport reist i Oldtiden ved østre Ende af Forum Romanum til Minde om Underkuelsen af Jødernes Oprør i Palæstina og Jerusalems Ødelæggelse, og der, idet den pavelige Procession kom til Buen paa Veien fra Vatikanet til Lateranet, at overrække den nye Pave et Exemplar af de fem Mosebøger og sværge ham Troskab.

Nogle Kvartaler fra "Ghettoen", omtrent der hvor Pompeis Theater, hvori Julius Caesar blev myrdet, stod i Oldtiden, er der en aaben Plads, et Torv, hvis officielle Navn er *Piazza Campo di Fiore* — Blomstermarkpladsen — endskjønt der nu er hverken Blomster eller Mark, men Brolægning over hele Pladsen. Min Kone kalder den Loppetorvet, et Navn hun har lært af skandinaviske Kvinder her, som formodentlig har givet det den Benævnelse, fordi man derfra let kan komme til at bringe hjem med sig nogen af disse smaa livlige Dyr. Trods det gaar Kvinderne der hen — ja Mændene ogsaa stundom med sine Koner — den ene Onsdag efter den anden, efter at de først har været der en Gang. Loppe-

torvet trækker Kvinderne til sig omtrent som "Department-storene" i vore amerikanske Byer. Jeg for min Del synes nu forresten, at Loppetorvet er uendelig mere interessant paa-grund af det brogede Folkeliv der. Onsdagene bringer en Hærskare af Roms Handlende, og kanske mange som ellers ikke er Handlende, en Del af sine Varer til Loppetorvet i Miniaturbutiker paa Hjul, bestaaende enten af et stort Skab med Udstillingshylder, af Borde eller Diske med forskjellig Slags Udstillingsgreier, f. Ex. en Paale fæstet til hver Ende af Disken, med Tvertræ oppe paa Paalerne, mellem hvilke de strækker Snorer til at hænge sine Varer paa. Disse Skabe og Bord og Diske sættes i flere Rader langs Torvet, saa der bliver ligesom Gader mellem dem. Det hele er en Handels-by i Miniatur, som jeg ingensteds har seet Magen til. Næ-sten alle Slags Varer er tilsalgs, undtagen rigtig store Gjen-stande — ja Jernsenge og Madrasser og Klædeskab og Speile er der. De forskjellige Slags Handlende er grupperede hver for sig. Her er nogle med alslags Bronce- og Messingvarer, der andre med alslags Værktøi. En anden har bare Nøgler i alle Størrelser. I en "Gade" er færdige Klæder af alle Slags, Overklæder og Underklæder, Skjørt og Underbuxer, Skjorter og Bluseliv. I en nærliggende "Gade" er alslags Tøivarer, fra det simpleste Bomuldstøi til finere i Uld og Silke og i de nyeste ægyptiske Mønstre. Nyeste? Nei i de Mønstre som brugtes for over 3000 Aar siden af Ramses II og hans Dronning og andre ægyptiske kongelige paa den Tid. I et andet "Kvartal" er der Juveler af alle Slags, Halsbaand og Armbaand og Brystnaale og Fingerringe og Ørenringe, og i et andet Sjaler, som ser fine ud med saa skjønne Farver og Mønstre, at Kvinderne, baade de fremmede og de italienske, maa standse og se paa dem og føle paa dem og lægge dem over sine Skuldre, selv om de ved de ikke har Raad at kjøbe et. Har de Raad og Penge med sig, bliver det som oftest Handel. Om ikke, kommer de igjen næste Onsdag, enten for at kjøbe eller bare for atter at beundre og prøve dem paa sine Skuldre. Der prutes og der handles, der snakkes frem

og tilbage mellem de Sælgende og Kjøbende under de livligste Gestikulationer, der er lynende Øiekast, der er Latter, der er høirøstede Udbrud.

Jeg er, som nævnt, blevet ganske godt kjendt i Rom; thi da Byen optager saa forholdsvis lidet Areal, er Afstandene ikke store. Her er forresten et udmærket Sporveissystem og det er billigt at kjøre. Sporvognsbilletten koster bare 40 Centessimi — to Cents. Kursen paa italienske Penge er nemlig nu omtrent 20 Lire for en Dollar — pari Kurs er 5 Lire — og der er 100 Centessimi i en Lira. Her er Autobus i nogle Gader, hvor det enten er for trangt for Sporvei, som nedover til "Ghettoen", eller man ikke vil have Sporvei i dem, som paa *Corso Umberto Primo* — "Corsoen" — Roms Hovedgade tversover Marsmarken fra *Piazza Venezia* til *Piazza del Popolo,* samt fra *Piazza Venezia* udover til *Via Appia* og paa den til San Sebastiankirken ved Katakomberne.

Jeg foretrækker dog oftest at spadsere. Da kan jeg gaa i forskjellige Gader hver Gang, gjøre Afstikkere, gaa ind i Kirker, som jeg passerer, endog titte ind i Gange og Gaardspladse — Gaardspladserne inde i de Riges Paladser er ofte fortryllende vakre med Fontæne og Statuer imellem Palmetræer — og samtidig studere Folkelivet. Jeg bruger derfor helst Sporvognen, naar jeg ved Spisetid er i en helt anden Bydel end Pensionatet, hvor vi bor, og maa skynde mig hjem til Maaltiderne.

Her er overalt mange Børn, kanske endnu mere i Smaabyerne rundt omkring end i selve Hovedstaden. Og Italienerne er overmaade glad i sine Børn. Om Søndags Eftermiddagene og om Kvelderne kan man ofte se hele Famiilien ude og spadsere, Faderen bærende det næstmindste paa den ene Arm, medens han skyver Barnevognen med det mindste i foran sig; lige efter kommer Moren ledende de to næste i Alder, og efter hende igjen de andre Børn. Ved Trattorier — Værtshuse, eller kanske rettere Restauranter ved Veiene paa Campagnaen udenfor Rom, har jeg seet dem leire sig ved et af Bordene i Haven og der koset sig, enten med medbragt

Mad i en Kurv, baaret af de ældste Børn, og med Vin kjøbt paa Stedet, eller, og da især naar man var to eller flere Familier i Følge, med rigtig gode italienske Retter, som stegte Kyllinger, Makaroni, Hvedebrød, og som Desert Appelsiner, hvortil selvfølgelig maa føies Vinen — gylden Vin fra Albanerbjergene. Men altid lagde jeg Mærke til, at man sørget for, at Børnene fik nok, enten Familien var alene, eller man var flere Familier isammen. — Og vil man blive rigtig Godvenner med dem, skal man bare give Børnene noget, om det saa bare er nogle faa Centissimi.

Jeg er paa disse mine mange Spadserture kommet ikke saa lidet i Berøring med Folket, det almindelige Folk, Arbeiderne og Middelklassen. Og jeg er næsten blevet glad i dem. De er godslige og elskværdige Folk. Høflige og hjælpsomme har de været til at retlede mig, naar jeg har spurgt dem om noget.

Attende Brev

Den evige Stad: Mussolini

Rom i Mai 1923.

"A Benito Mussolini che seppe restituire agli italiani la fiducia in se stessi e all' Italia, per gloriose ferite languente, la vita" — til Benito Mussolini, som har vidst at gjengive Italienerne Tilliden til sig selv og Italien, udmattet af ærefulde Saar, Livet. Med disse Ord tilegnes Fascistføreren Mussolini et illustreret Pragthefte om Rom, som blev udgivet i Anledning Feiringen af Byens 2675de Aarsdag den 21de April.

"Il duce" kalder Fascisterne ham. Det er det latinske "dux" og kan bedst oversættes med det gode norske Ord Høvding.

En Tid før den 21de April var der "udgaaet en Befaling" fra "Høvdingen", at Arbeiderdagen, som i Europa er 1ste Mai, ikke vilde blive Fridag og ikke vilde blive feiret i Italien, men at man saa meget mere vilde samle sig om Feiringen af Roms Aarsdag.

Hvad Befalingen om Arbeiderdagen angaar, saa var det, hvad man kunde vente efter Mussolinis Tale til Arbeiderne i Milano den 8de December, der han sagde: "Nogle ligefremme Ord til eder, Arbeidere. Min Regjering hverken er, eller bliver, eller vil være en Anti-Arbeider Regjering. Arbeiderne er en levende og integral Del af Nationen. De maa rspekteres, forsvares og hjælpes. Men min Regjering er meget stærk, og behøver ikke at bede om Understøttelse fra alle Sider. Den søger ikke efter saadan Understøttelse, men den afslaar den heller ikke. Hvis Arbeiderne tilbyder sin Understøttelse, afslaar vi den ikke; men for at undgaa Vildfarelse i Fremtiden maa der være en grei Forstaaelse.

"Arbeiderne har tænkt at de kunde holde sig udenfor Nationens Liv. Det er en stor Feiltagelse. For at vor Røst skal blive hørt til vort Lands Vel er det nødvendig, at der er den strengeste Disciplin, fordi ingen vil høre paa os, hvis Nationen bag os er urolig og oprørsk. Jeg taler til eder nu, ikke som Statens Hoved, men som en der forstaar eder godt, og som I forstaar — en som veier eder nøie, og som ved, hvad I maa gjøre, og hvad I ikke maa tillades at gjøre. Jeg nedstammer ikke fra berømte og aristokratiske Forfædre. Mine Fædre var Bønder, Jordbrugere. Min Far var Smed, som bøiet glohedt Jern i Smien, og da jeg var liden, maatte jeg hjelpe ham med det simple og haarde Arbeide. Nu har jeg en meget vanskeligere Opgave — den at prøve at bøie Menneskenes Sind. Jeg har været Jernbanearbeider og Stenarbeider. Jeg fortæller eder ikke dette for at faa eders Sympati, men for at I skal forstaa, at jeg hverken er eller kan være en Modstander, en Fiende af dem som arbeider. Jeg er alligevel en Fiende af dem som med falske og groteske Doktriner prøver at mystificere og ruinere Arbeiderne.

"Min Regjering er ikke en bureaukratisk Regjering. Den vil fremme Arbeidernes Krav, naar disse Krav er retfærdige. I alle sine Handlinger vil Regjeringen iukomme disse fundamentale Principer. Nationen vil existere, selv om nogen prøver at ødelægge den, fordi den er en uforgjængelig Virkelighed.

"Produktionen maa fremmes. At producere meget og godt er til Fordel for Arbeiderne saavel som for Kapitalisterne, fordi Arbeiderne taber og ruineres ligesaa meget som Kapitalisterne, naar Produktionen standses og vore Produkter ikke faar Plads paa Verdensmarkedet.

"Alle Arbeiderklassens retfærdige Krav vil blive værnet om. Handling er bedre end Ord. I vil faa Anledning at sande, hvad jeg har sagt."

Efter dette var der ikke længer Plads i den italienske Kalender for en særskilt Arbeiderdag. Den var ikke længer paakrævet som Demonstrationsdag. I det hele taget var der ikke

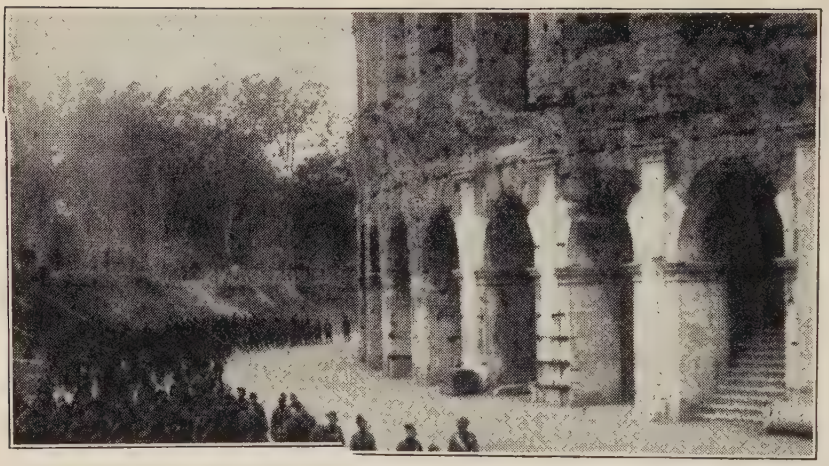

Fascistprocession passerer Kolosseum

længer Plads i Italien for Klassekamp. Regjeringen kjendte de forskjellige Klasser og deres Stilling og Trang og vilde tage Vare paa og forsvare alle i deres retmæssige Krav. Al Klassekrig er dømt og forvist. I Italien skal der kun være en Klasse, et Parti — Italienere. Derfor er Fascisteden: "I Guds og Italiens Navn, og vore herlige Dødes Navn, sværger jeg at ville koncentrere al min Energi i Arbeidet for mit Lands Vel."

Ligesom det var selvfølgelig, at Arbeiderdagen blev afskaffet i Fascismens Italien, var det og en Selvfølge, at Roms Aarsdag vilde bli feiret og feiret med stor Stas og med Fremvisning af Fascismens Magt. Thi det er Rom og Roms Historie som er Fascismens Inspiration. Derfor har Fascisterne taget til sit Mærke Billedet af det oldromerske "Fascis" og sit Navn fra det. "Fascis" er et Risknippe, eller kanske rettere et Kjæppeknippe med en Øks i Midten. Det bares i Oldtidens Rom af de saakaldte Liktorer, som gik lige foran de høieste Embedsmænd, naar disse k paa Byens Gader eller Torv, særlig Prætorerne, Retsvenets Repræsentanter, som Symbol paa deres Autoritet — Magten over Liv

og Død. Og Fascisterne har gjenoptaget den oldromerske Maade at hilse paa — udstrakt Arm mod den eller det som hilses. Endvidere er Fascisthæren inddelt paa samme Maade og med samme Navne som den oldromerske i Manipler, Centurioner, Cohorter og Legioner.

Ved Feiringen af Roms Aarsdag var der om Formiddagen en stor Fascistprocession. Marschruten stod at læse i Bladene Dagen før. Opstillingen skulde ske i søndre Bydel, og Processionen skulde gaa forbi Kolosseum og nordover til Via Nazionale, ned denne Gade til Veneziapladsen og til Kapitolium. Vi havde tænkt at se paa den paa Via Nazionale eller Veneziapladsen. Men da min Kone og jeg og nogle andre fra Hotellet, hvor vi bor, kom der lidt efter Klokken ni, en Time før Processionen skulde starte fra Opstillingspladsen, var der alle Steder fuldt af Folk, endog lidt indigjennem Tvergaderne. "Hele Byen" var mødt op, og Folk fra andre Byer og Landsdele, saa det er vist ikke en Overdrivelse at sige, at mindst en halv Million Mennesker saa paa Processionen. Jeg skyndte mig derfor ad Sidegader til Kolosseum og stod der til omtrent Halvdelen af Processionen var passeret, og gik derpaa ad Omveie til Kapitolium, hvor jeg kom i god Tid til at se Mussolini og Fascismens høieste Officerer ankomme dertil. Netop hvor mange Fascister deltog i Processionen ved jeg ikke, men det tog den meget over en Time at passere det Sted, hvor min Kone stod og saa paa den. — Fascistuniformen bestaar af graagrønne Knæbuxer, svart Skjorte og svart Hue uden Skygge; Officererne har graa Knæbuxer, graa Trøie med svart Læderbælte, graa blød Hat med sort Baand, og svart Skjorte, ligesom de "Menige". Derfor kaldes Fascisterne ogsaa Svartskjorterne.

Om Eftermiddagen var der stor borgerlig Procession af alle Slags Foreninger og Lag og Korporationer, hver med sine Faner og store bemalede Skilte illustrerende det moderne Italien baade paa Aandens og Haandens Omraade. Den kom nordenfra nedover Roms Hovedgade Corso Umberto Primo til Veneziapladsen, hvor den svinget nedover Corso Vittorio

Mussolini og Svartskjorterne paa Kapitolpladsen

Emanuele og gik videre til Kapitolium. Jeg havde itide taget Plads paa Veneziapladsen og stod nær, hvor de svinget, idet de kom midt for Victor Emanuel-Monumentet og den "ukjendte italienske Soldat"s Grav og strakte Armen ud i oldromersk Hilsen ligesom Fascisterne.

Efter Verdenskrigen fik Bolsjevismen Magten i Italien. Socialisterne, som for en stor Del var blevet gjennemsyret af Bolsjevismens røde Lære fra Moskva, fik overtale den svage italienske Regjering til at nedrive og ødelægge Triumfbuerne og Dekorationerne, som var opsatte og tilstelte i Rom til Modtagelse af Soldaterne. Armeen kom tilbage fra Verdenskrigen og fandt, at Patriotismen var blevet gammeldags. Istedenfor som sine Kamerater i de andre allierede Lande at marschere i Triumf gjennem Hovedstaden maatte de italienske Soldater snige sig hjem hver til sig, forhaanet fra snart

sagt alle Sider. Det blev en Skam at bære Hæderstegn for udvist Tapperhed i Krigen, og Soldaterne gjemte dem paa Kistebunden og i hemmelige Aflukker. Senere gik det endog saavidt, at man forhaanet Krigskrøblinge.

Efter Freden pegte Bolsjevikerne mod Versailles og spurgte: "Hvad fik I af Krigen andet end Dyrtid, Arbeidsløshed og stadig Forringelse af Pengene?" Da Kongen aabnet Storthinget forlod Socialisterne demonstrativt Salen med Udraabet: "Ned med Kongen!" Om nogen saluterede Flaget risikerede han at faa en mørbanket Ryg. Røde Flag bares i Gadeprocessioner, og røde Agitatorer færdedes overalt. Om en Officer i Uniform viste sig i et Jernbantog blev han kastet af. Og om Statens Politi, Carabinierne eller den kongelige Garde, prøvet at benytte Jernbanen fra et Sted til et andet for at underkue Oprør, nægtet Togpersonalet at sætte Toget igang. Mange Steder tog Arbeiderne Fabrikerne i Besiddelse, og Leilændingene tog Farmene. I Nord-Italien er Farmene leiet paa "Share", som vi kalder det i Vesterheimen, saaledes at Eieren skaffer Hus, Redskaber, Besætning og Sæd mod at faa Halvdelen af Avlingen. Men der fik Bolsjevikerne opagiteret Leierne til at dele Agrene efter Midten med Paaler smykket med smaa røde Flag. Saa høstet Leierne den ene Halvside af Agrene, og Avlingen paa den anden Side raadnet ned, da Eierne hverken kunde faa Maskiner eller Høstarbeidere.

Produktionen og Transporten hindredes, og Dyrtiden øgedes ved Streiker og uforholdsmæssig høie Lønninger. Dokarbeiderne i Genoa, for bare at give et Exempel, havde allerede i 1919—1920 en Indtægt paa 36,000 Lire for 200 Arbeidsdage; Resten af Aaret streiket de.

I en Mængde baade store og smaa Byer, særlig i Nord-Italien, havde Kommunisterne faaet Magten. Ved Vanstyre og ved Oprettelse af en Masse nye kommunale Bestillinger, og Lønninger fra to til tre Gange saa høie som i Byer, hvor Komunisterne ikke havde Magten, nærmet de kommuniststyrede Byer sig hurtig Fallitten. I Milano, f. Ex., havde Spor-

veien under privat Eie og Styre givet Aktionærerne god Rente for de nedlagte Penge og samtidig betalt Byen mellem to og tre Millioner Lire aarlig; men under Kommuniststyret havde den et Underskud paa 22 Millioner Lire, endog den da fik et Tilskud paa sex Millioner Lire af Staten, samtidig som Vedligeholdet blev forsømt, saa det vil koste ca. 40 Millioner Lire at sætte den istand igjen.

Lige galt gik det i Staten. Sidste Statsbudget havde et Underskud paa omtrent tre Billioner Lire ved Siden af en og en halv Billion Lire Underskud paa Statens Jernbaner, 522 Millioner Lire paa Post, Telegraf og Telefon og ellers Underskud paa andre Statsmonopoler. Paa Grund af den bureaukratiske Administration var der en Utallighed af overflødige Statsfunktionærer. Til at drive de 8,761 Mil Statsjernbaner var der saaledes 240,000 Funktionærer, et Antal som Fascisterne paastaar kan reduceres med mindst Halvdelen, kanske med to Trediedele. Som et Exempel paa saadanne unødvendige Funktionærer fortælles, at etsteds i Syd-Italien gaar en Sidebane over en stor ørkenagtig Sandslette. Ude paa Sletten krydses Jernbanen af en Kjørevei. Men endskjønt der paa denne Sidebane er kun et Tog hver Dag i hver Retning, og endskjønt der meget sjelden kommer nogen kjørende paa Veien, er der dog ved Krydset en Grindvogter til at lukke Grinden over Veien paa hver Side af Jernbanen to Gange daglig, naar Toget skal passere. Og til denne Grindvogter har Staten eller Jernbanestyret bygget et stort prægtig Beboelseshus der ude, ligesom han har stor Løn, saa han og hans Familie levet "herligen og i Glæde" og, tilføies det, i Ledigang. Som et Exempel paa Regjeringens Svaghed overfor Funktionærerne fortælles det, at en af Cheferne ved Hovedpostkontoret her i Rom brugte sin Tid i Postvæsenets Tjeneste til at gaa rundt i Kontorerne der og vifte med det røde Flag og synge Kommunistsange og propagere for Bolsjevikernes røde Lære; men da Regjeringen afsatte denne oprørske Tjenestemand truet hele Poststaben med Streik, hvis han ikke blev gjenindsat. Og gjenindsat blev han.

Det kunde heller ikke være afveien at sige etpar Ord om den italienske Regjeringsform. Overhuset har, saavidt jeg kan forstaa, mindre Betydning. Det bestaar for Tiden af ni Prinser og 360 fremragende Mænd udnævnt af Kongen for Livstid. Magten ligger hos Underhusets 535 Medlemmer, da den saakaldte Parlamentarisme gjælder her — at Regjeringen maa være af samme Parti som Flertallet i Underhuset. Men da Underhusets Medlemmer vælges ved Forholdstalsvalg, har intet af de politiske Partier i Italien absolut Flertal. — Ved Forholdstalsvalg er der ikke Enmandskredse, men Landet er opdelt i store Kredse, hver med flere Repræsentanter. Omtrent som om hver Stat i De Forenede Stater var en Valgkreds. I Minnesota, f. Ex., vilde da hvert politisk Parti nominere saa mange Kongreskandidater, som Staten har Medlemmer i Kongressen, og sætte dem i Nummerrække. Ved Valget vilde Vælgerne stemme partivis, og Statens Kongresmænd vilde derefter blive fordelt mellem de forskjellige Partier i Forold til hvert Partis Stemmetal ved Valget. — Forholdstalsvalg fremelsker flere Partier, som ved Enmandskredse og Flertalsvalg ingen Udsigt vilde have til at faa nogen Kandidat valgt, og Følgen bliver, at intet Parti faar Flertal i Storthinget. Regjeringen bliver da en Mindretalsregjering, som maa støtte sig til forskjellige Partier og tage alleslags Hensyn, ofte et lidet Parti, som tilfældigvis har Magtbalancen. Og Regjeringen bliver nødvendigvis oftest en svag Regjering.

I det italienske Underhus var der en halv Snes forskjellige Partier og Regjeringen var som Følge deraf meget svag, saa Komunisterne næsten uhindret fik drive sin samfundsnedbrydende Virksomhed. Hvor mange de egentlige Kommunister eller Bolsjeviker var i Italien, ved man ikke. Det paastaaes, at de igrunden ikke var talrige. Men de veg ligesom sine Læremestre og Brødre i Rusland ikke tilbage fra at bruge alle Slags Midler — Lokking og Trudsler, Prygl og Mord, ja endog Tortur paastaaes det.

Beretningen om Fascismens Kamp mod Bolsjevismen i

Italien, fra dens upaaagtede Organisation ved nogle faa Mand i Milano i Marts 1919 til dens endelige og fuldstændige Seir i Oktober 1922, da dens Leder blev kaldt til Kongens Bord for at danne en Fascistregjering og 117,000 velbevæbnede Fascister i syv Timer defilerede forbi Victor Emanuel-Monumentet her i Rom, vil, naar den engang bliver skreven, blive et af de mest spændende Bind i dette Lands omfangsrige Historie. Fremtidens Dom om Fascisternes Kampmaade er vanskelig at forudsige. Mange misbilliger og fordømmer den nu. Mussolini havde kanske Ret, naar han sagde, at den eneste Maade Bolsjevismen kunde beseires paa, var ved dens egne Vaaben — altsaa bruge samme Midler som Bolsjevikerne. Og disse Midler er blevet brugt af Fascisterne. Naar Bolsjevikerne begik et Mord blev det bestandig gjengjældt med en Bolsjeviks Død — Mord om man vil — og, paastaaes det, Fascisternes merkelig godt organiserede System tog sjelden eller aldrig feil. Den som var skyldig i Mordet paa en Anti-Bolsjevik døde kort efter selv. Bolsjevikorganisationernes Lokaler blev ødelagte og ledende Bolsjevikeres Hjem brændt eller ødelagte paa anden Maade, især naar Fascister var blevet skudt paa fra Vinduer i Kommunistbyer og kanske flere af dem blevet dræbte. Naturligvis vanket der stundom Prygl. Som et typisk Exempel kan fortælles om den kommunistiske Borgermester fra Fano, en mindre By 12 Mil fra Bologna. Han tog sig en Tur ind til Bologna, hvor han sad paa en Kafé og nød sin Vin, da nogle unge Fascister kom ind, hilste høfligt paa ham og spurgte:

"Er De Socialist-Borgermesteren i —?" og nævnte en anden By der i Nærheden.

"Nei", svarede han, "jeg er Socialist-Borgermesteren i Fano".

"Ja, det er det samme", sagde Fascisternes Talsmand, "vil De være saa venlig at komme ud paa Gaden?"

Dette afslog Borgermesteren med en Ed, hvorpaa Værten kom bort til dem og sagde til Borgermesteren: "Det er bedst du gaar. Du vil saa alligevel faa Prygl, og gaar du

ikke kan mine Borde og Stole blive smadret. Vær derfor saa venlig at gaa."

Borgermesteren gik med dem som i en Drøm og blev rundhjulet midt paa Gaden. Hvorpaa han kjørte hjem og skrev sin Resignation.

Et af Fascisternes virksomste Midler mod Bolsjevismen var Castorolje. Det fortælles at "Patienten" aldrig trængte en ny Dosis. Naar "Patienten" efter flere Dages Tilbagetrukkenhed atter kom ud blandt Folk, bleg og smal, flirte man istedet for at se paa ham som en Martyr. Fascister, som han mødte, spurgte ironisk om hans Helbred, og selv hans kommunistiske Kamerater kunde vanskelig udtale sin Deltagelse uden med en Skjælm i Øienkrogen.

Idetheletaget havde Latterliggjørelse en stor og fremskudt Plads blandt Fascisternes Kampmidler. Saaledes blev en Kommunist-Storthingsmands Sekretærs Hoved afraget og hans blanke Hovedskalle bemalet med de nationale italienske Farver, hvorefter han blev ført gjennem Roms Hovedgader mellem to smilende Fascister og en tredie Fascist gaaende lige foran med et Banner, hvorpaa der var malet: "Min eneste Fornøielse her i Livet er at udraabe ved alle mulige Anledninger: "Leve Italien!" En anden Gang blev der foran en Kommunist, afraget og dekoreret paa samme Maade, baaret et Banner hvorpaa var malet: "Hver Dag og hver Time bliver jeg mere og mere patriotisk."

Jeg skrev ovenfor, at Latterliggjørelse havde havt en stor og fremskudt Plads blandt Fascisternes Kampmidler. Kanske jeg skulde have skrevet i Fascismens Medicinkiste? Der er jo meget som taler for, at Bolsjevismen er en Eftersygdom af Verdenskrigen — en ondartet Form af en før ikke ukjendt Sygdom.

Fascismen er en patriotisk Bevægelse for at redde Italien fra økonomisk Ruin og national Opløsning. Dens Organisation og dens Seier, Seier over Bolsjevismen skyldes hovedsagelig, eller kanske rettere udelukkende en Mand, Benito Mussolini. Benito Mussolini er den mærkeligste Personnlig-

hed Verdenskrigen frembragte. Han er en af Historiens Mænd. Om en af Historiens store Mænd er det endnu for tidlig at sige. Hans Magnetisme og hans Magt over Mænd maa være noget nær enestaaende. Jeg synes det mærkeligste og det største ved Manden var hans Maadehold, da Italien laa for hans Fødder. Havde han villet kunde han nu have siddet i Kvirinalet som Italiens Præsident. Eller som dets Konge og Grundlægger af et nyt Dynasti.

Benito Mussolini blev født 29de Juli 1883 i Landsbyen Predappio, 12 Mil fra Forli i Romagna, den nordre Del af den gamle Kirkestaten. Han er den ældste af tre Søskende. Broren Arnoldo er nu Redaktør for Fascismens største Avis "Popolo d'Italia", Søsteren Edvige blev gift med en Klædehandler i en Naboby, hvor hendes Mand nu er Borgermester. Benito er gift og har tre Børn, Datteren Edda og Sønnerne Vittorio og Bruno.

Benito Mussolinis Far var Smed, og Socialist. Benito blev ogsaa Socialist, og Skolelærer i Landsbyen. To og tyve Aar gammel lod han sig opstille som Kandidat til Storthinget med en Rigmand som Modkandidat. Harm over dennes hensynsløse Valgmanøvre trængte han sig ind i Valglokalet og smadret Valgurnen. For dette blev han idømt Fængselsstraf, men rømte til Schweitz. Der ernærede han sig ved alslags haardt Arbeide, samtidig som han læste meget og lærte sig at tale og skrive flydende fransk. Men han drev ogsaa socialistisk Agitation og Propaganda, og blev den ledende Aand i en Socialistavis. Regjeringen i Schweitz blev ræd ham og udviste ham. — Denne Udvisning skyndte Schweitz sig at ophæve, da han var blevet Italiens Statsminister og skulde deltage i Statsministrenes Konferance i Lausanne, hvor han engang havde været Grøftegraver. — Fra Schweitz reiste han til Frankrige og siden til Trentino, som da var østerrigsk. Da han blev amnesteret i Italien reiste han hjem igjen. Der blev han Socialisternes Leder og Redaktør for flere socialistiske Aviser efter hverandre, tilslut Chefredaktør for "Avanti", Socialisternes Hovedorgan.

Saa kom Verdenskrigen. De italienske Socialister var imod, at Italien skulde deltage i den; Mussolini var for det. — Oppe i Tyskland undret man sig over, at Italien ikke gik med Centralmagterne. Mange sa til mig, at havde Italien gaaet med dem, kunde det have faaet det italienske Trentino af Østerrige, og ved Fredsslutningen faaet tilbage fra Frankrige den italienske Ø Korsika og den italienske Landsdel Nizza, Italiens Nationalhelt Garibaldis Fødested. — Men Mussolini arbeidet for, at Italien skulde gaa med Vestmagterne. Kanhænde han drømte om Adriaterhavet som en italiensk Indsjø. Det er ikke usandsynlig, at Verden kan takke Mussolini for, at den preussiske Militarisme ikke seiret, før Amerika kom med og beseiret den.

Mussolini sagde, at "det gjælder Civilisationens Grundvolde og Historiens Dogmer." Ved en anden Leilighed sagde han: "Neutrale Lande har aldrig behersket Begivenhederne, men maa altid underkaste sig dem. Vi maa handle, kjæmpe, kanhænde dø." Paa et stort Socialistmøde i November 1914 blev han derfor paa det heftigste angrebet af sine Socialistkamerater, der somme endog raabte: "Dræb ham!" Han blev udstødt af Socialistpartiet og startet kort Tid efter Avisen "Popolo d'Italia". Da Krigen blev erklæret gik han til Fronten som Frivillig, fik strax efter han var kommet der bogstavelig talt Hundrede Saar af en exploderet Granat, blev erklæret ukampdygtig, og inden Italien havde været længe med i Krigen sad han atter ved "Popolo d'Italia"s Redaktionsbord i Milano.

I 1912 skrev Georg Sorel, den ledende Socialist i Belgien, om Mussolini: "Vor Mussolini er ikke en almindelig Socialist. I vil kanhænde endnu faa se ham i Spidsen for en hellig — sacred — Batallion, hilsende med sit Sværd det italienske Flag. Han er en Femtendeaarhundredes Italiener. Det er endnu ikke forstaaet, men han er den eneste energiske Mand, som vil kunne rette paa Regjeringens — den italienske — Svagheder." Sjelden er vel en menneskelig Spaadom gaaet mere i Opfyldelse. Da Fascismen blev stiftet blev det ikke

nævnt af en eneste Avis, undtagen Musolinis. "I skal engang komme til at skrive om den", sagde han, "ved Jupiter I skal!" Og de har.

Efter en tre og en halvaarig Kamp mod Bolsjevismen, hvori det paastaaes, at saasnart Folkets Masse følte sig tryg for Kommunisternes Terrorisme, modtog den Fascisterne med aabne Arme, gjorde Fascisterne Fordring paa Regjeringsmagten. Ministeriet Facta afslog dette. Det skyndte sig at sætte Rom i Forsvarstilstand, omgav den med Pigtraadgjærder, og for første Gang siden 1870 blev Byens Porte lukket. Men da reddet Kongen Situationen ved at nægte at underskrive Ordren om Krigstilstand. Isteden telefonerede han til Mussolini, som var i Milano, at komme til Rom. To kongelige Automobiler blev sendt til Civita Vecchia for at møde ham der, da Jernbanen mellem den By og Rom var ødelagt som et Led i Byens Forsvar.

Fascismens Stifter kom til Hovedstaden som en Seierherre. Han og Fascisthæren blev saluteret af Konge og Folk.

Samme Kveld forlod 40 Procent af Fascisthæren Rom og næste Morgen Resten og drog hver hjem til sit Arbeide. I Italien var der atter Arbeidsro.

Mussolini var blevet Italiens Statsminister i Spidsen for en Fascistregjering. Og en Tid efter blev han af Storthinget givet en Diktators Myndighed — at give Love og Dekreter og regjere uden at forelægge det for Storthinget og faa dets Samtykke. Selv gamle konservative Politikere som Salandro stemte for det.

Det vil være uretfærdig at dømme Fascismen ud fra vort amerikanske eller norsk-amerikanske Synspunkt og Grundsyn. Den maa bedømmes fra italiensk Synspunkt. Jeg tør ikke dømme og kun sparsomt bedømme den. Men jeg har seet paa Forholdene her nu disse Maaneder, jeg har boet i Rom, og prøvet at sammenligne dem med det lille jeg saa ifjor, da jeg var i Italien et Par Uger paa Gjennemreise. Og jeg synes at se en stor Forskjel. Folk er flittigere og ser ud til at være

meget mer tilfredse. Eller som det staar i den i Begyndelsen af dette Brev citerede Tilegnelse — de er blevet gjengivet Selvtilliden. Der har hverken været Streiker eller Uroligheder i Italien siden Fascisterne fik Regjeringsmagten. Alle jeg har talt med baade i Rom og i Smaabyerne i Sabinerbjergene og Albanerbjergene og nede ved Kysten har udtalt sin Beundring over Mussolini. Min personlige Mening er derfor, at Fascismen har reddet Italien fra Kaos og Opløsning. Men i udenrigspolitisk Henseende frygter jeg for, at Fascismen er altfor chauvinistisk og er inspireret for meget fra Oldtidens og Imperiets Rom, fra det Rom, som var Verdens Erobrer og Herskerinde.

Det italienske Folk er uden Tvil kjernesundt og nøisomt. Det har jeg seet, naar Arbeiderne har spist sin medbragte Middagsmad. Den største Fare for Italien nu er, at der, efter man saa, at Facisterne vilde seire kan være kommen med i Fascistpartiet og faaet ledende Stillinger i det, egennyttige Elementer. De som har stiftet det og var med i det de første vanskelige Aar var uden Tvil besjælet af sand Patriotisme og Uegennytte.

Fascistregjeringen har en vældig Opgave. Først og fremst gjælder det at faa Balance i Budgettet og i Udenrigshandelen. Det sidste vil kanske blive vanskeligst, da Landet maa indføre to Trediedele af sit Brødkorn og alt sin Kul. Til at afhjelpe dette sidste holder man paa at tage de mange Fossefald i Brug. Det forekommer mig, at altfor meget af den frugtbare Jord er brugt til Vinhaver og Olivenhaver, henholdsvis ti og en halv og fem og tre kvart Millioner Acres, mens Hvedearealet er bare 12 Millioner Acres. En anden stor og vanskelig Opgave Fascistregjeringen vil maatte tage fat paa er Jordspørgsmaalet. Vistnok er her, særlig i Nord-Italien, en hel Del Selveiere. Men Storparten af Landet tilhører store Jordegods. Colonna-Familien, den gamle og berømte Adelsslegt her i Rom, eier saaledes saa meget som et stort County i Amerika. Det værste er kanske, at Jordadelen er fattig paa rørlig Eiendom udenfor Jordegodsene, saa man kan ikke godt

Fontana Trevi — Trevifontænen

konfiskere Jorden fra den. Og Penge til et rimelig Vederlag ved Expropriation har hverken Staten eller Bønderne.

Et andet stort Problem er Emigrationen — at finde Plads for alle dem som maa udvandre. Frankrige, som hverken er overbefolket eller hvis Befolkning voxer, har omtrent hele Nord-Afrika, som ligger bare nogle Timers Reise fra Sicilien. Italien har omtrent ingen Kolonier, men er overbefolket, og dets Befolkning øger hurtig. Italienerne gifter sig tidlig og ingensteds har jeg seet saa mange Børn.

Som et lidet Exempel paa, at Musolini ogsaa finder Tid til at befatte sig med de smaa Problemer, kan jeg berette, at i Marts beordret han Cigaretrøgning forbudt i Kinematograftheatrene. For dette var Ikke-Røgere, særlig Kvinder og Børn, ham meget taknemmelig. Thi før var der ofte saa tykt af den væmmelige Cigaretrøg, at Lyset paa Maskinen vanskelig kunde trænge igjennem den til Lærredet, ikke at tale om at det sved baade i Øine og Næse.

Den vakreste af de mange Fontæner i Rom er *Fontana*

Trevi. Ja, den skal være den vakreste Fontæne i Verden. Den faar sit Vand fra Virgovandledningen, 14 Mil lang, først bygget af Keiser Augustus's Svigersøn Agrippa, som Vandledning til hans Thermer. Fontænen er bygget opimod Enden af et stort Palads og efter Ordre af Pave Benedict XIV, hvis Navn staar indhugget oppe over den rundbuede Niche, hvori staar Statuen af Havguden Neptun. Der er flere andre Statuer, ogsaa af Havfruer nede i Fossen. — Det har længe været Skik blandt Romafarere at gaa til Trevifontænen Kvelden før de skal reise fra Byen og drikke af dens Vand og kaste en Mynt i dens Basin; thi da, sagdes det, kunde man være sikker paa at komme tilbage. Sidste Kvelden vi var i Rom, skrev jeg i min Dagbog: Vi har nu været ned til Fontana Trevi og drukket af dens Vand og ofret den en Mynt hver.

Nittende Brev

Florens

Florens, Italien, den 12te Mai 1923.

Trods alt det interessante, trods alt det fængslende ved Rom, som holdt mig der i et Fjerdingsaar, og som nu, efter jeg er reist derfra, gjør, at jeg næsten angrer paa, at jeg ikke forlænget Opholdet der til et helt Aar, var det dog en Lise at komme derfra, og at komme her til Florens. Det var som at komme fra den gamle til den nye Tid. Det minder mig om Kjøreturen fra Jerusalem til Tiberias, da jeg følte det som en Lettelse at komme fra Judæa til Galilæa. Jeg skrev da, at "det var som at komme ud af det gamle Testamente med dets Lovtrældom og Had og Blodsudgydelse og ind i det nye Testamente med dets Kjærlighed og Forsoning". Noget lignende følte jeg, da jeg kom her til Florens. Thi trods alt det nye i Rom, selv det nyeste nye, Fascismen, minder Rom om og tilhører Middelalderen og Oldtiden — mest Oldtiden. Hovedtanken i Fascismen ser ud til at være, som antydet i forrige Brev, at bygge paa og fortsætte gamle Roms, Oldtidens Roms ærerige Historie — Tvangshistorie kunde det kanske kaldes.

Florens tilhører helt den nyere Tid. Vistnok var her en liden By i Oldtiden under Romerne og nedigjennem Middelalderen; men Florens' egentlige Historie begynder ikke før i det 13de Aarhundrede. Vistnok var ogsaa dette et Par Hundrede Aar før den saakaldte nyere Tid i Verdenshistorien begynder ifølge den gjængse Inddeling. Men i Florens begynder den igrunden før. Eller kanske rettere udtrykt vil det være at sige, at Florens var i Slutningen af Middelalderen en Forløber for den nyere Tid.

Udsigt over Florens — Tilvenstre Domkirken, tilhøire Santa Crocekirken

Florens er Renæssancens By. Ordet Renæssance kommer fra de latinske Ord *Re,* som betyder igjen, og *Nasci,* som betyder at fødes, og betyder altsaa Igjenfødelse, og bruges som bekjendt om Vidensskabernes og Kunsternes Gjenopblomstring paa klassisk Grundlag. Her i Florens boede og virkede samtidig tre af Verdenshistoriens største Kunstnere, Michelangelo, Leonardo da Vinci og Rafael, og mange andre. Her fødtes, eller rettere lavedes det nye italienske Sprog, af den store Digter Dante Alighieri i hans vældige Digt paa Hundrede Sange, kaldet Divina Comedia. Jeg skriver, at Sproget blev lavet; thi endskjønt den florentinske — toskanske — Dialekt blev lagt til Grund for Dantes Sprog, saa kunde han ikke tage den netop som den taltes, siger en Historiker, jeg tror var Florentineren Machiavelli, men maatte stelle med det og lave det til et grammatikalsk Sprog. Selv nu, efter sex Hundrede Aars Brug som Skriftsprog, skal det

være en forholdsvis liden Del af Folket i Italien, som taler Skriftsproget, endskjønt alle forstaar det.

Jeg har nævnt dette, fordi der er saa mange af de saakaldte Riksmaalsfolk i Norge, som siger, at Landsmaalet ikke er noget Sprog, da det ikke tales nogensteds i Landet, men er lavet af Ivar Aasen. Hvis de kjendte Sprogene og Dialekterne nedigjennem Europa, og deres Historie, vilde de vide, at der er vel faa, om nogen, af de moderne Sprog, som er blevet lagt nærmere op til Landets samtlige Dialekter, end netop dette samme Landsmaal. Og skal man snakke om lavet Sprog, saa er der vel kanske intet Sprog, som er mere lavet end det engelske. Er der vel nogen som tror, at Folk i England paa Shakespeares Tid talte som Personerne i hans Dramaer? Eller at det engelske Folk paa den Tid, som daglig snakket om *the sun,* brugte det fra Latin lavede Ord *solstice,* naar de skulde nævne Solvending eller Solhverv, eller brugte det fra Græsk lavede *heliorcology,* naar de skulde snakke om Sollære eller det, man vidste om Solen? Eller at Fiskerne, som daglig snakket om *fish,* nogensinde brugte de fra Latin lavede Ord piscatory og piscatorial, eller det fra Græsk lavede Ord ichthyology?

Jeg skriver ikke dette som et Indlæg hverken for eller imod det moderne italienske Sprog eller det norske Landsmaal eller Engelsk, men kun som filologiske Kjendsgjerninger. Det kan forresten i denne Forbindelse være af Interesse at mindes, at vort Folk, det norske, har lavet, for at bruge samme Udtryk som ovenfor, eller udviklet og været med at udvikle til fine Skriftsprog ikke bare tre af de nordiske Sprog, men ogsaa to af Verdenssprogene. Først gjorde de deres eget oldnorske Sprog til et fint og høit udviklet Kultursprog, og skrev i det en af Verdens store og værdifulde Literaturer, den eneste Literatur af Betydning mellem den gamle klassiske, græske og latinske, og den nyere Literatur, som begyndte med Dantes Divina Comedia. Da Dansk var sunket ned til et uformeligt Sammensurium, som den dannede Dansker ikke vilde bruge, men "Fransk med

sin Frue, Tysk med sin Hund, og Dansk med sin Tjener han talte", kom Nordmanden Ludvig Holberg til Kjøbenhavn, og paa Grundlag af de sjællandske Dialekter lavet han et fint Skriftsprog og skrev i det sine kvikke Komedier, sit store Digt Peder Paars, og sin Historie, Epistler og andre Skrifter, som blev Begyndelsen til den store norsk-danske Fællesliteratur. Og i Midten af forrige Aarhundrede lavet saa Nordmanden Ivar Aasen paa Grundlag af de norske Dialekter, Døtre af det oldnorske Sprog, det nynorske Sprog, det saakaldte Landsmaal, et af Verdens vakreste og letteste og ordrigeste Sprog, fordi de norske Dialekter har beholdt Evnen til at lave nye Ord af sine egne Rødder.

Da Nordmændene blev Herrer i Normandiet blev de det franske Sprogs bedste og fineste Bearbeidere, og det er formodentlig dem at takke, at det er saa greit i sin Sætningsbygning. Da Normannerne senere erorbret England, blev der en Tid to Sprog, det Franske og det saakaldte Angel-Saksiske. Og ud af disse lavet de det moderne engelske Sprog. Derfor kan vi af norsk Byrd og Æt i Amerika ikke bare sige, at vi er komne til vor Odelsjord, fordi det var vort Folk, som fandt Landet, men ogsaa, naar vi gaar over til Brugen af det engelske Sprog, en Overgang, som jeg haaber ikke bliver forhastet, at vi da bare tager ibrug et af de andre Sprog, som vort Folk skabte og udviklede.

Jeg har dog desværre stundom lagt Mærke til, at somme af vort Folk i Vesterheimen, naar de bruger Engelsk i forberedt Tale eller Skrift, med næsten pinlig Omhyggelighed undgaar at bruge Udtryksmaader, som er lig de norske, idet de formodentlig tror eller er ræd for, at fordi det udtrykkes saaledes paa Norsk, er det ikke god Engelsk. Det modsatte er dog som oftest Tilfældet. Det som er god Udtryksmaade paa Norsk er i Almindelighed god Udtryksmaade paa Engelsk. Selvfølgelig, kunde jeg fristes til at sige, fordi det er det samme Folk, som har skabt og udviklet begge Sprog. Derfor har ogsaa Engelsk den samme lette ligefremme Udtryksmaade og Sætningsbygning som Norsk. Jeg har ogsaa

lagt Mærke til, at disse samme med ligesaa pinlig Omhyggelighed undgaar at bruge Ord af germansk Oprindelse, saa naar man tager ud Bindeordene og Hjælpeordene af deres Sætninger, er det næsten bare Ord af latinske og græske Rødder igjen. Derved bliver deres Sprog end mere fremmed for dem, de fleste af dem taler og skriver for, og bliver heller ikke bedre Engelsk, men heller daarligere. Thi stivt og opstyltet Sprog er ikke godt Sprog. I England, f. Ex., er Sproget meget enklere og lettere og ligefremmere nu end paa Shakespeares og Miltons Tid, idet det er mere angelsaksisk, det er mere nordisk i Ord og Udtryksmaade. Lad os ikke være Sproget Slaver, men dets Herrer; det har vi af norsk Æt i Vesterheimen Ret til, og ikke Nykommere fra Østeuropa i New York, som for Vindings Skyld søger at blive vore sproglige og literære og kulturelle Ledere. Lad os være os selv, og ikke følge dem blandt os, som prøver at faa os til at tro, at for at blive gode Amerikanere, maa vi helt i Støbeskeen, maa vi kaste overbord alt, som kan minde om vor norske Rod, saa at i Sprogveien, f. Ex., maa ikke vore kjære Salmer engang oversættes, men helt omskrives saaledes, at intet i dem kan minde om deres Oprindelse.

Søndre Sideskib i Santa Crocekirken i Florens — Dantemonumentet tilhøire

Men det er fra og om Florens jeg skulde skrive. Dante, som var født her i 1265, blev forvist fra Flo-

rens i 1302 af politiske Grunde, som jeg ikke her skal komme ind paa, og flyttet til Ravenna ved Adriaterhavet, hvor han døde i 1321, og hvor han er bisat i et Mausoleum bygget i 1482 til hans Sarkofag. Men Florens har angret og givet ham Opreisning. Paa den store aabne Plads fremfor Santa Grocekirken har Byen reist ham et prægtigt Monument, afsløret paa Sexhundredeaarsdagen for hans Fødsel, den 14de Mai 1865. Det bestaar af en stor hvid Marmorstatue, 19 Fod høi, oppe paa et 23 Fod høit Fodstykke smykket med de vigtigste italienske Byers Vaabenmærker. Og inde i Santa Grocekirken — *Santa Croce* betyder det Hellige Kors — er der i søndre Sideskib reist ham et vakkert Gravmonument ved Siden af Michelangelos og mange andre berømte Florentineres Gravmonumenter. — Jeg vil her tilføie, at det er overmaade interessant at gaa rundt denne Kirkes Indre, forbi de mange Monumenter. Det er som en aaben Bog i Italiens kulturelle Historie i de sidste sex Hundrede Aar; thi siden Dantes Tid har Florens været Italiens intellektuelle Centrum.

Dante blev efterfulgt af flere andre store Digtere her i Florens, som skrev i det af ham skabte eller ordnede italienske Sprog, som er et af Verdens vakreste. Af disse Digtere kan nævnes Francesco Petrarca, død 1374, Giovanni Boccaccio, død 1375, og den mærkelige florentinske Historiker Nicolo Machiavelli, død 1527.

Florens havde ogsaa i denne Tid sin Kirkereformator, Dominikanermunken Girolamo Savonarola, der ligesom Waldus, Wycliff og Huss regnes som en af Reformationens Forløbere. Det var dog ikke saameget en indre Reformation, bygget paa Renhed i Læren, med andre Ord paa Evangeliet, han prædiket, men mere en ydre Reformation, idet han tog fat paa det raadende politiske og økonomiske Tyranni saavelsom de moralske og religiøse Forhold i Almindelighed. Han søgte efter Evne at lede baade Samfundet og den enkelte tilbage til et renere Liv, og blev ved sin Veltalenhed og personlige Indflydelse den raadende Magt i Florens, saa meget blev bedret. Men fordi hans Reformer fornemmelig gjaldt de ud-

vortes Livsformer, da han ikke var den dybe Tænker, som Luther, og ser ikke ud til at have havt Anlæg for theologiske Spekulationer og lærde Diskussioner, blev hans Reformation af mindre Værdi og ikke varig. Savonarolas Reformiver og Prædiken mod Usædelighed og andre Laster huet selvfølgelig ikke den ryggesløse Indehaver af Pavestolen paa den Tid, Alexander VI. Savonarolas Anseelse i Florens var dog saa stor, at Paven først søgte at vinde ham ved at tilbyde ham Kardinalhatten. Da denne blev afslaaet, forbød Paven ham at prædike, og lyste ham senere i Ban og sørget tilslut for, at baade den geistlige og den verdslige Domstol dømte ham til at brændes. Den 23de Mai 1498 led da Savonarola Martyrdøden paa Torvet fremfor Raadhuset. — Jeg har idag besøgt hans Celle i det gamle Dominikanerkloster, som nu er et af de mange interessante Museer her. Cellen siges at være akkurat, som da Savonarola boede der.

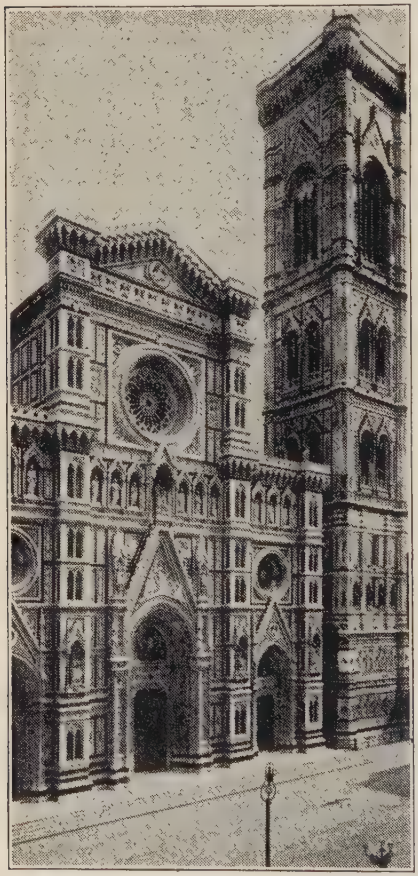

Campanilen og Fronten af Domkirken i Florens

Florens har en halv Million Indbyggere. Byens Navn skrives nu Firenze, men tidligere skreves det Fiorenza, og kommer fra den latinske Ordrod *Flor*, Blomst, som vi ogsaa har

En kirkelig Procession i Florens

i det engelske Ord *Flower*. Og Navnet passer. Det er en Blomsterby og en overmaade vakker By, og kaldes derfor ogsaa *la bella* — den vakre. Den har ogsaa en meget vakker Beliggenhed for at være en Indlandsby, den vakrest beliggende Indlandsby, jeg har seet. Den ligger i et passelig bredt Dalføre mellem ikke bratte Fjelde, hvis høieste Toppe er henved 3000 Fod over Dalen. Langs Dalens Sydside rinder Elven Arno, og det meste af Byen er derfor paa dens flade Nordside. Det af Byen, som er paa Elvens Sydside ligger delvis opefter Fjeldsiden. Der oppe paa Aaserne over Byen er der flere Parker forbundne med hinanden med gode Veie, og ved en af disse, paa en fremspringende Aasryg, er en Plads, som kaldes Piazzale Michelangelo, hvorfra der er en vidunderlig Udsigt over Byen og over Dalføret, som aabner sig og bliver bredere mod Vest.

Det mest fremtrædende i Bybilledet er den før nævnte Santa Crocekirken tilhøire, Raadhusets Taarn tilvenstre, og Domkirkens store Dom og Campanile i Midten.

Det første Sted jeg besøgte i Florens blev Domkirken.

Vi kom fra Rom om Eftermiddagen lidt over tre, og saasnart vi havde faaet Værelse paa Hotellet, gik jeg ud i Byen. Der fik jeg se en Procession af flere Hundrede Geistlige med Lys og Faner og en Ligkiste med Glassider, saa Liget kunde sees inde i Kisten. Da den var paseret, hvor jeg stod, slog jeg Følge og kom med den til Domkirken, hvor Liget blev sat paa Alteret, medens der holdtes Messe. Efterpaa fik jeg vide, at han som laa i Ligkisten er San Antonio, den første Erkebisp i Florens, og at det var 564-Aarsdagen for hans Død, som nu havde været feiret i fire Dage i hans Kirke, San Marcokirken, tilhørende det før nævnte Dominikanerkloster, en Feiring som afsluttes med en Procession med hans Lig fra San Marcokirken til Domkirken. I Processionen deltog Kardinal-Erkebispen og andre Bisper, Domkapitlet og ellers en Mangfoldighed af Geistlige af alle Slags og kirkelige Ordener.

Raadhuset, kaldet Palazzo Vecchio, i Florens

Bygningen af Domkirken i Florens blev besluttet ved en Folkeafstemning i Aaret 1294. To Aar senere blev den paabegyndt og i 1434 blev den indviet. Den bestaar af Midtskib og Sideskib, men istedenfor

Tverskib har den en meget stor Octogen eller Ottekant med ottesidet Dom over, som er 300 Fod høi. Den har ikke Taarn, men Campanile, det vil sige et Klokketaarn lidt ud til Siden fra Fronten af Kirken. Det er muret i fem meget høie Etager og har den Egenhed, at Vinduerne stiger i Størrelse med Etagerne opover. Den er 276 Fod høi, og i Trapperne op til Toppen er der 414 Trin, som jeg dog fandt det vel værdt at have besteget, efter jeg kom op og fik se den gode Oversigt over Byens Centrum, man derfra faar.

Den mest interessante Bygning i Florens er dog Raadhuset, kaldet *Palazzo Vecchio,* som betyder det *Gamle Palads.* Før 1532 kaldtes det Palazzo dei Priori, det er Forstandernes Palads, fordi i det havde den florentinske Republiks Regjering sit Sæde. Da Florens blev et Monarki blev Paladset Storhertugens Residens. Fra 1865 til 1870, medens Florens var Italiens Hovedstad, før Rom blev erobret fra Paven, var Palazzo Vecchio den italienske Parliamentsbygning. Nu er det, som antydet, Byens Raadhus. Palazzo Vecchio blev bygget i Aarene 1298—1314, men den øvre Del af dets 308 Fod høie Taarn i 1455. I den store Raadssal inde i Paladsets anden Etage fandt jeg til min Overraskelse, at der stod en stor Marmorstatue af Savonarola. Over Døren i et af Hjørneværelserne stod en Indskrift, paa Latin, som jeg skrev ned i min Notatbog, og som i Oversættelse siger: "Beflitter eder paa Retfærdighed I som dømmer Verden", og "Retfærdighedens Sol Kristus vor Herre regjerer i Evighed".

Mellem Palazzo Vecchio og Elven er en stor offentlig Bygning med en lang Plads mellem dens to Fløie. Den kaldes Palazzo degli Uffizi — Embedsmændenes Palads — fordi den blev bygget til Kontorbygning for Byens Embedsstab, efter Florens blev et Monarki. I den ene Fløi er nu et af Verdens fineste og værdifuldeste Billedgallerier. Jeg skal dog ikke prøve paa at beskrive Samlingerne der. Det vilde være umulig i et Brev som dette. Idetheletaget finder jeg det vanskeligere at skrive et Brev fra Florens end fra nogen anden By, jeg har skrevet fra. Thi her er saa meget, som

en kunde ville skrive om, og næsten alt er Kunst, Kunstmuseer og andre Museer og Billedgallerier hvor en gaar. Ingensteds i Verden er der saa megen Kunst samlet paa et saa lidet Omraade, som her. Her er Billeder, som man kan sidde i Timevis og se paa, og som man kunde skrive Spalter om. Saa jeg faar lade det være med bare at nævne dette, at ligesom Byen og dens Beliggenhed er overmaade vakker, saa har den ogsaa mellem sine Paladser og indenfor disses Vægge overmaade meget vidunderlig vakker Kunst.

Nær Uffizipaladset er *Ponte Vecchio* — Gamlebroen — saa kaldet, fordi den er den ældste af de sex Broer over Elven Arno i Florens, og siges oprindelig at stamme fra Romertiden. Den nuværende Bro blev bygget i 1345. Oppaa Broen paa begge dens Sider er der, ligesom paa Rialtobroen i Venedig, Butiker. Men medens disse i Venedig er i to lange Bygninger, en paa hver Side af Broen og bygget som en Del af denne, er Butikerne paa Ponte Vecchio her i Florens i særskilte Bygninger af forskjellige Størrelser og Høider, de fleste to Etager, somme endog tre, med Beboelsesleiligheder eller Værksteder i de øvre. Det er Guldsmedene i Florens, som lige siden det 14de Aarhundrede har havt sine Butiker og Værksteder paa Ponte Vecchio.

Oppaa Hustagene paa øvre Side af Broen er der en overbygget Gang, som gaar lige fra Uffizipaladset til et stort Palads, som staar noget over et Tusinde Fod Syd fra Elven, i Bakken nedenfor en stor Park. Det kaldes *Palazzo Pitti,* fordi det blev bygget af en florentinsk Rigmand ved Navn Luca Pitti, som ved at bygge det største Palads bygget i Florens af en Privatmand prøvet at overgaa den fra den florentinske Republiks Historie kjendte Medici-Slægt, som senere blev Byens regjerende Fyrstehus. Ved Giftermaal kom Paladset et Hundrede Aar senere, efter Republikens Fald, i Medici-Slægtens Eie. Hertug Cosimo I, som senere fik Titelen Storhertug, flyttet da Residensen fra Palazzo Vecchio til Palazzo Pitti, og i 1569 forbandt han de to med den overbyggede Gang.

Ponte Vecchio i Florens

Nu er Palazzo Pitti kongelig Residens, naar Kongen af Italien opholder sig i Florens. Men en stor Del af Paladset huser en af Verdens fineste og værdifuldeste Malerisamlinger. Jeg har besøgt baade Malerisamlingerne og de kongelige Gemakker; men som nævnt før, jeg tør ikke begynde at skrive om al Kunsten her i Florens. Ikke er jeg Fagmand paa det Omraade, og ikke er jeg her dennegang længe nok til at blive kjendt med den, som jeg maatte, skulde jeg kunne skrive et forstaaelsesfuldt Brev om den. En Ting vil jeg dog nævne, nemlig at jeg her ikke har seet nogen af de Produkter, som man kalder moderne Kunst, Smørerier med kolde Farver og uformelige Linjer. Her er det fin Kunst, Kunst fra Italiens største Mestre, med forholdsvis lidet, ialfald i Pittipaladset, af middelmaadig Kunst indimellem, saavidt jeg kunde se den halve Dag, jeg tilbragte der. Men hvad kan man se paa en halv Dag af en saadan Samling, hvor man kunde bruge Timer til en eneste Væg, for ikke at sige et eneste Maleri?

Vi vilde gjerne have været her længere, men har bestemt os til at reise videre iovermorgen. Thi vi vil være endel af

Sommeren i Norge, og har mange Steder at besøge og opholde os paa Veien nordover.

I Forbindelse med det jeg skrev i Begyndelsen af dette Brev, at her i Florens begynder den nyere Tid, er det af Interesse at mindes, at Florens ogsaa har givet den nye Verden Navn. Thi her blev i 1452 han født, Amerigo Vespucci, efter hvem ikke bare de to store Verdensdele paa Vestsiden af Atlanterhavet, Nord-Amerika og Syd-Amerika, er opkaldt, men ogsaa vort Land, the United States of America, og vi dets Borgere, som kaldes Amerikanere. Intet andet Menneske har tilnærmelsesvis faaet et saa stort Mindesmærke, endskjønt der ingensteds, saavidt jeg ved, er reist ham en Statue. Jeg havde ventet at finde en her i denne hans Fødeby, hvor der er saa mange Statuer og saa megen Kunst. Men man har her ellers gjort det bedste, man kunde, til at give ham et passende Minde, et Minde, som ogsaa viser kunstnerisk Smag, som man kunde vente det her i denne Kunstby. Det var paa den anden Side af Havet, at han kom til at faa sit Navn hædret, vistnok utilsigtet og delvis uforskyldt, og da Florens ligger langt inde i Landet, kunde den ikke give en Kai eller en Plads ved Sjøen hans Navn, men gjorde, som nævnt, det bedste den med sin Beliggenhed kunde, idet den har opkaldt en af de pene Kaigader langs Elven efter ham, *Lungarno Amerigo Vespucci.*

Tyvende Brev

Pisa og Genoa

Genoa, Italien, den 16de Mai 1923.

Paa Nordsiden af den store aabne Plads fermfor Jernbanestationen her i Genoa staar paa et meget høit Fodstykke en Statue af ham, som med Urette nu i over fire Hundrede Aar har været kaldt Amerikas Opdager. Endog Nordmænd og norske Blade og Bøger giver ham den Titel. Som Skolegut i Norge hørte og læste jeg det, og efter jeg kom til Amerika, hørte og læste jeg det, og vidste ikke andet indtil jeg det første Aar paa Luther College fik bedre Underretning.

Siden dengang er der skeet endel Forandring i Forstaaelsen af, hvem som opdaget Amerika. Men "gammel Vane er vond at vende" — endnu ser vi i norske og norsk-amerikanske Blade Christofer Columbus nævnt som Amerikas Opdager. Og selv om Leif Erikson nævnes som Amerikas Opdager, saa er det stundom næsten som med en Undskyldning, om man skynder sig at tilføie, at man ikke nævner Leif Eriksons Opdagelse for at tage noget af Æren fra Columbus; thi Leifs Opdagelse havde ingen Følger og var glemt og ukjendt af Columbus.

Columbus hverken opdaget eller gjenopdaget Amerika.

Amerika blev opdaget 436 Aar før Columbus blev født af Nordmanden Leif Erikson. Denne Opdagelse blev ikke glemt, men blev nedtegnet i de norske og islandske historiske Skrifter, som er ligesaa paalidelige som andre historiske Nedtegnelser fra Oldtiden og Middelalderen, og er bedre bevidnet end de fleste historiske Begivenheder. Saaledes skrev den bekjendte Adam af Bremen, Kannik ved Domkirken i Bremen og Lærer ved Kathedralskolen der, i et

Jernbanestationen og Columbusmonumentet i Genoa

Anhang om de Nordiske Lande, som dengang var under Erkebispen i Bremen, til sit store Værk om de bremerske Erkebisper, færdigskrevet Aar 1075: "Foruden disse — nemlig Danmark, Sverige, Norge, Island og Grønland, som han netop har skrevet om — er der endnu et andet Land, som er blevet besøgt af mange. Det ligger langt ude i Havet og kaldes Vinland, fordi der af sig selv gror Vinranker, som giver god Vin, ligesom der ogsaa voxer selvsaaet Korn".

Efter Opdagelsen i Aaret 1000 fortsattes med Reiser og Expeditioner fra Norge, Island og Grønland, som forresten er en amerikansk Ø, til Amerika nedigjennem de følgende Aarhundreder lige til Columbus' Tid. Selvfølgelig har vi ikke nedtegnede Beretninger om alle disse Reiser og Expeditioner, ligesaalidt som om alle Reiser, som er blevet foretaget til andre Lande, hverken da eller senere. Men saa mange Beretninger er bevarede, at de peger paa en næsten regelmæssig Forbindelse med den Nye Verden. • Først har vi Beretningen om Leif Eriksons Brors Færd til Vinland i 1002, og dernæst om Thorfin Karlsefnes store Kolonisationsforsøg

i 1007. Senere har vi Beretningen om Helges og Finboges og Freydis Reise til Vinland i 1112, samme Aar som Amerikas første Biskop, Erik Upse, overtog sit Embede og bosatte sig i sit Bispesæde Gardar paa Grønland, og endnu senere om dennes Embedsreise i 1121 til den vinlandske Del af sit vidstrakte Bispedømme. I den islandske Krønike berettes ogsaa om et grønlandsk Skib med 18 Mands Besætning, som paa Reise fra Markland, det nukaldte Nova Scotia, til Grønland kom ind til Straumfjord paa Island, drevet ud af sin Kurs ved stormende Veir. Men den for os i denne Forbindelse mest interessante Expedition er en, som man vistnok har vidst om før, men som først nu nylig er bragt fuld Klarhed over af den danske Forsker, Dr. Sofus Larsen.

Denne Expedition blev efter Opfordring af den portugisiske Konge Alfons V udrustet af den norske Konge Christian I i 1472. Expeditionens portugisiske Deltagere var Joano Vaz Corte-Real, Far til de i de amerikanske Historiebøger nævnte Brødre Corte-Real og Alvaro Martino Homem. Lederne for Expeditionen var to norske Adlesmænd, Admiral Didrik Pining og Admiral Ponthorst, og Lodsen var Nordmanden Jon Skolp, paa Latin skrevet Scolpus. At han er blevet kaldt Lods eller Kjendtmand er et Bevis paa, at Expeditionen skulde reise paa Farvande, hvor han var kjendt, altsaa havde været før. Jeg har forresten hørt eller læst etsteds, at paa den Tid var der i Bergen over en Snes Lodser, kjendt paa grønlandske og vinlandske Farvande. Expeditionen blev udrustet paa Vestlandet i Norge, selvfølgelig Bergen, og reiste derfra til Island og videre via Grønland til Egnene om St. Lawrencefloden, "Terra do Bacalhao" — Torskelandet, som det blev kaldt af Partugiserne, og som hos Geograferne i det følgende Aarhundrede altid betegnet New Foundland, Cap Breton, Nova Scotia og Fastlandet indenfor. I 1473 eller 1474 kom de portugisiske Deltagere i Expeditionen tilbage til Lissabon og afgav selvfølgelig en officiel Rapport til Kongen, en Rapport som desværre er gaaet tabt.

Omtrent paa den Tid, eller et Par Aar senere, bosatte Columbus, som var noksaa meget af en Æventyrer, sig i Lissabon, hvor han blev gift med Datter af en portugisisk Grandé eller Stormand, og hvor hans Bror Bartholomæus Aaret iforveien havde nedsat sig som Kosmograf.

I Lissabon fik Columbus høre om den ovennævnte Expedition, men for at faa mere Rede paa de norske Lande i Vesterhavet, foretog han i 1476 via Bristol i England en Reise til Island, hvor imidlertid Admiral Pining af den norske Konge var blevet udnævnt til Høvding, eller Guvernør, som vi vilde sige nutildags.

Alt tyder paa, at Columbus troede, at de norske Lande i Vesterhavet var nordre Delen af Indien. Han prøvet at faa Portugal til at udruste en Expedition vestover for at finde en kort Vei til det Land; men paagrund af hans store Fordringer fik han Afslag. Senere fik han Ferdinand og Isabella af Spanien til at udruste en Expedition, og med den drog han vestover Havet, og opdaget nogle Øer, som paagrund af hans ovennævnte Feiltagelse med Hensyn til de norske Lande i Vesterhavet, bærer til denne Dag, tilligemed de andre Øer i samme Øgruppe, Fællesnavnet Vestindien.

Dette er i kortest mulige Træk Historien om Columbus og Opdagelsen af Nord-Amerika, en Verdensdel, som han ikke engang saa, end sige opdaget.

Christofer Columbus siges at være født i Genoa omtrent Aar 1450, og det er derfor helt høveligt, at man her har reist ham et vakkert Mindesmærke. Men ligesaa uhøveligt er det, at den Del af vort Land, hvori vor Hovedstad er beliggende, bærer hans Navn og kaldes District of Columbia. Det hviler paa feilagtige Forudsætninger.

Vi reiste fra Florens Mandag Morgen til Pisa. Det er 48 Mil mellem de to Byer og tager to Timer med Jernbanen. Medens Florens, som jeg skrev i forrige Brev, tilhører helt den nyere Tid, tilhører Pisa igrunden helt Middelalderen. Da var den mærkelig nok et Par Hundrede Aar næst Venedig den ledende By i Italien, og skjønt den ligger

Nordvestre Hjørne af Byen Pisa

nogle Mil ind i Landet, ved den ikke seilbare Flod Arno, var den en Tid en sterk Sjømagt med flere store Kolonier. I 1025 fordrev den Saracenerne fra Sardinien, som da blev underlagt Pisa, og senere Korsika og de Baleariske Øer. I det 12te og 13de Aarhundrede havde den udvidet sin Handelsmagt til alle Dele af Middelhavet. Men den havde derved ogsaa vakt Misundelse hos sin Nabo i Nord, Genoa, som ledet til Krig mellem de to, og efter Sjøslaget nær Livorno, Pisas Havneby, i 1284 maatte den give fra sig til Genoa Korsika. Senere gav Paven, jeg forstaar ikke med hvilken Ret, Sardinien til Kongen af Aragon i Spanien, og tilslut blev selve Byen Pisa beleiret og indtaget af Florens, som den siden tilhørte ligetil Italiens Samling i 1860.

Nu er Pisa en fredelig og stille Indlandsby paa mindre end 30,000 Indbyggere, de fleste boende indenfor de gamle Mure, som omgiver Byen, undtagen ved Jernbanestationen, som er udenfor Murene. Byen ligger paa en flad Slette paa begge Sider af Elven Arno, omtrent sex Mil fra dens Munding og henved lige langt fra Pisanofjeldet i Øst.

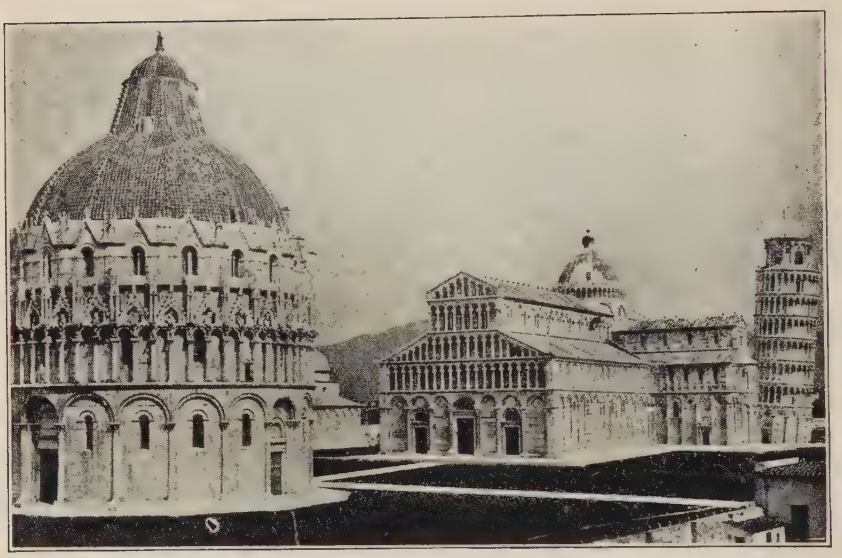

Døbekapellet, Domkirken og Campanilen, kaldet det Skjæve Taarn, i Pisa

Lige indenfor Murene i Byens nordvestre Hjørne har Pisa et Minde fra sin Storhedstid i det store Domkirkekomplex, som gjør, at formodentlig de færreste Turister reiser forbi uden at standse ialfald nogle Timer eller et Døgn. Komplexet bestaar af fire Bygninger, nemlig Domkirken, bygget i Aarene 1065—1118, det store runde Døbekapel fremfor Domkirkens Facade, bygget i Aarene 1153—1278, Campanilen eller Klokketaarnet, almindelig bekjendt som det skjæve Taarn i Pisa, bygget 1174—1340, og Campo Santo, den hellige Ager, som Kirkegaarden kaldes i Italien, først anlagt og indviet i 1203, da Erkebispen af Pisa lod hente 53 Skibsladninger Jord fra Jerusalem, for at de Døde kunde begraves i hellig Jord, og Bygningerne rundt Kirkegaarden, bygget i Aarene 1270—1278.

Samtlige Bygninger er helt bygget af Marmor. Pisanerne tog dog ikke Marmoren ud af Marmorbrud og hugget den til Bygningssten og til Søiler og Kapitæler, og polerte den,

Gravpladsen, kaldet Campo Santo, ved Domkirken i Pisa

men de tog den færdige Marmor fra Templer og andre Bygninger i Roms gamle Havneby Ostia, som oprindelig laa ved Tiberens Munding, men nu mange Mil fra Havet. Derfor kunde Pisanerne næsten ødsle med Søiler baade indvendig og udenpaa disse Bygninger. Paa Domkirkens Facade er der saaledes nederst en Række med Søiler lige ind til Væggen, og over den fire Gallerier med over et halvt Hundrede vakre Søiler, og ellers utallige Søiler rundt dens Vægge og Dom, og rundt Døbekapellet, Campanilen og Campo Santo.

Domkirkens Indre er 315 Fod langt og er bygget som en Basilika med Midtskib, dobbelte Sideskibe, Tverskib og Kor, hvis Hvælvinger ogsaa bæres af ialt 68 gamle romerske Søiler. Døbekapellet har et Tvermaal paa Hundrede Fod og Høide under Domen 179 Fod. Campanielens Høide er ogsaa 179 Fod og den læner 14 Fod mod Syd, det vil sige, at hvis man firer et Lod ned fra Sydsiden af dets Top, vil Loddet naa Marken fjorten Fod ud fra Sydsiden af Taarnets Grundmur. Man har delvis troet, at det var bygget saaledes med Vilje; men Konstruktionen opigjennem synes at pege paa, at Grunden har givet sig paa Sydsiden, eftersom

Opførelsen skred frem. I øverste Etage, som ikke har Søilegalleri paa Udsiden som Etagerne nedenfor, hænger syv Kirkeklokker, de tyngste, som veier sex Ton, selvfølgelig paa Nordsiden. Baade min Kone og jeg gik op de tre Hundrede Trin til Campanilens Top, baade for at kunne sige, at vi havde været oppaa det berømte skjæve Taarn i Pisa, men mest for at nyde Udsigten over den middelalderske By og Farmlandet rundt om den, og Havet i Vest og Fjeldene i Øst.

Før Afreisen fra Pisa havde jeg en af disse smaa ubehagelige Erfaringer, som den reisende stundom er udsat for, især paa Steder, hvor Turisterne fordetmeste standser kun et Døgn. Ved Ankomsten var der ved Stationen en Del Agenter fra Hotellerne, og jeg fulgte da med en, som var fra et af de mindre italienske Hoteller, hvor ifølge hans Udsagn Pensionsprisen var 30 Lire pr. Dag pr. Person. Ved Ankomsten til Hotellet, som havde det vidtomfattende Navn — oversat til Norsk — Hotel Nordpol og Sydpol, talte jeg med Verten og fik det bekræftet, at Prisen for et Døgn, *tutto completo,* som det heder paa Italiensk, det vil sige alt indbefattet, var 30 Lire, altsaa 60 Lire for os begge. Men da jeg næste Morgen efter Frokost, en halv Time før Toget skulde gaa til Genoa, bad om Regningen for at betale, lød denne paa 50 Lire for hver af os, ialt 100 Lire. Da jeg protesterede mod dette, fortalte Portieren — Clerken —, at Regningen var udskreven af Verten, og da jeg forlangte at faa tale med ham, fortalte han, at Verten var reist til Livorno og vilde ikke komme tilbage før sent paa Kveld. Jeg følte mig sikker paa, at Verten var indenfor Hotellets Vægge, og at det hele var lavet til, fordi Verten troede, jeg heller vilde betale de 100 Lire, det vil sige $5.00 istedenfor de omforesnede $3.00, end udsætte Reisen til næste Dag. Som jeg ogsaa gjorde; thi Portieren negtet at udlevere vore Haandkufferter, før jeg havde betalt Regningen. Det nærmet sig Togtid, og heller end at henvende mig til Politiet, betalte jeg og reiste. Og jeg tviler ikke paa, at det samme gjen-

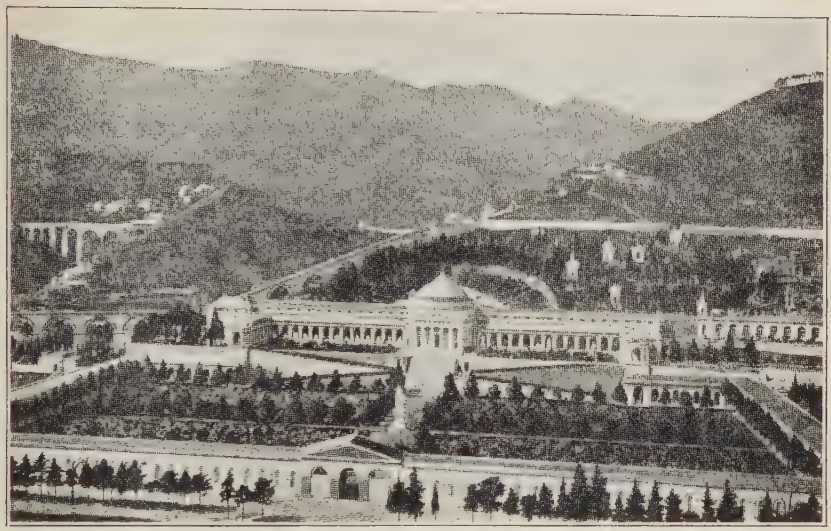

Campo Santo i Genoa

toges næsten hver Dag i det og andre Hoteller i Pisa, selvfølgelig ikke i de store internationale.

Den Hundrede Mil lange Jernbanereise fra Pisa til Genoa er interessant, særlig den sidste Del, hvor Banen følger den bratte liguriske Kyst med mange Tunneller gjennem høie Odder og Næs, forbi pittoreske Smaabyer oppaa de bratte Fjeldknauser eller nede ved smilende smaa Bugter, og det blaa Middelhav paa Ydersiden.

Genoa ligger i en stor Halvcirkel opefter Fjeldskrænterne rundt en stor Bugt, som udgjør dens Havn, beskyttet med milelange Moloer. Den har i mere end to Tusinde Aar været en vigtig Havne- og Handelsby. Efter at have overvundet sin Rival Pisa ved Sjøslaget nær Livorne i 1284 blev den absolut Herre paa det vestre Middelhav og strakte ogsaa sine Arme østover, hvor den selvfølgelig kom i Strid, og Krig, med Venedig, men blev helt slagen i to store Sjøslag i 1352 og i 1380. I 1768 fratog Frankrige den dens sidste Koloni, Korsika, og i 1805 indlemmede Napoleon, som var

født paa Korsika Aaret efter Frankrige havde taget Øen, Genoa i Frankrige. Efter Napoleons Fald blev Genoa tillagt Kongeriget Sardinien, som senere har samlet det meste af italiensk Jord til det nye Kongerige Italien, hvis næst vigtigste Havneby Genoa er.

Genoa har nu 300,000 Indbyggere og har den mest maleriske Beliggenhed af alle større Sjøbyer, jeg har seet. Paa Spadserturen gjennem forskjellige Dele af Byen idag lagde jeg et Sted Mærke til, at mange Folk gik indigjennem en stor Buegang mellem to Bygninger. Jeg fulgte Strømmen, og det bar langt indigjennem en tunnellignende Hall, ved hvis indre Ende der var en stor Elevator. Den gik man indi, og jeg med. Da vi kom udaf den, var vi oppaa en af de mange Fjeldaaser, som Genoa er bygget paa.

Det Sted som alle Turister tørst og fremst besøger her i Genoa, selv om de ikke har Tid til at besøge noget andet Sted i Byen, er dens Campo Santo, dens vidunderlig vakre Begravelsesplads, som skal være en af de allervakreste paa hele Jorden.

Enogtyvende Brev

Marseille og Avignon

Marseille, Frankrige, den 24de Mai 1923.

"Den 24de Februar 1815 signaliserede Taarnvægteren paa Notre Dame de la Garde i Marseille Tremasteren "Pharao", som kom fra Smyrna, Triest og Neapel."

Med Citat af disse Aabningsord fra Alexander Dumas's berømte Roman "Greven af Monte Christo" begyndte jeg det første af mine Reisebreve fra Middelhavslandene, skrevet fra Triest. Nu, efter at have besøgt samtlige de i Citatet nævnte Byer, synes jeg det høver at citere dem igjen i dette, ialfald foreløbig, afsluttende Brev fra Middelhavslandene, skrevet fra den By, hvor Tremasteren "Pharao" hørte hjemme og Taarnvægteren signaliserede, hvor Notre Dame de la Gardekirken er det mest iøinefaldende Landemærke, og hvor nogle af de mest spændende Begivenheder i Romanen foregik, og som det ser ud til mere end noget andet har gjort Byen bekjendt og berømt og drager Turister hertil i Tusindtal.

Ja, det ser virkelig ud til det, at det er Alexander Dumas, som har gjort denne By bekjendt og berømt og ikke dens interessante og vexlende flere tusindaarige Historie, og at Turisterne standser her en Dag eller to paa Veien til eller fra Italien og Rivieraen, ikke saameget for at besøge den store Verdensstad med dens travle Havn, som for at besøge de Steder, som er nævnte og beskrevne i hans Roman. Ialfald hørte jeg mange sige, medens vi var i Italien og paa Rivieraen, at de paa Nedveien havde standset eller at de paa Opveien vilde standse en Dag i Marseille for at besøge de i "Greven af Monte Christo" nævnte Steder. Og det samme

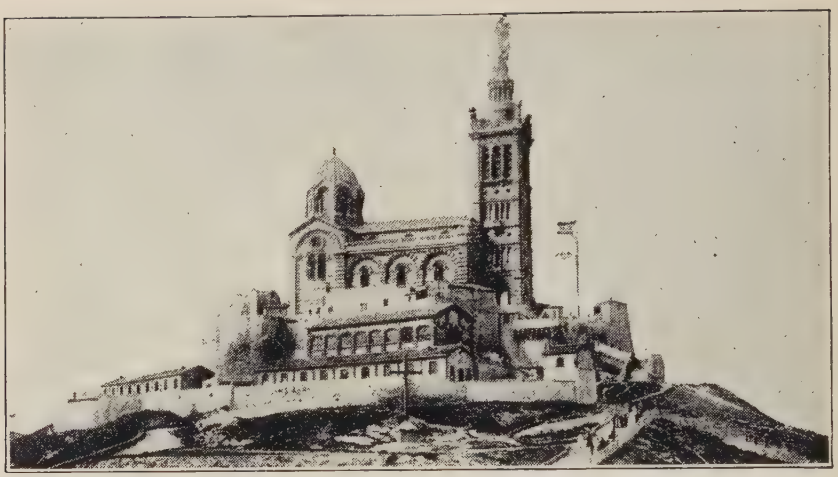

Notre Dame de la Gardekirken i Marseille

hører jeg man snakker sig imellem her paa Hotellet, og har jeg hørt paa Turene her i Byen.

Dette sidste er dog helt naturlig. Thi ogsaa vi har først og fremst besøgt de Steder, som er nævnt i Dumas's Roman, og har vi der truffet sammen med ligesindede. Det første Sted i Marseille, vi besøgte, var Notre Dame de la Gardekirken. Den staar oppaa Toppen af en bar Aasryg, 550 Fod over Havet, med prægtig Udsigt over den store By og Havnen og udover Havet. Aasryggen eller Bjerget, hvor den staar, er vistnok et af Byens Indvaaneres yndede Udflugtssteder. Thi for at gjøre det letvint at komme op der, har Byen bygget en Heis eller, som vi kalder det i Amerika, en Elevator, som man kan kjøre op med. Men man har ikke gjort det paa den Maade, jeg skrev om ifra Genoa, man har ikke gravet en Tunnel ind igjennem Haugen nede og saa en Elevatorsjakt bent op til Toppen; men man har ved Haugens Fod bygget op èn Elevatorsjakt af Jern, og fra Sjaktens Top en Bro ind til Haugen. Billetten til Elevatoren koster bare nogle faa Cents og kan kjøbes der eller paa Sporvognen sammen med Sporvognsbilletten.

Udsigt over Marseille fra Notre Dame de la Gardekirken

Der har staaet en Kirke der paa Haugen siden den tidlige Middelalder; men den nuværende Kirke blev bygget i 1860-Aarene. Den staar ikke bare paa det høieste Sted i Byen og nærmeste Omegn, men den er selv meget høi. Og oppaa dens 150 Fod høie Taarn staar der en kolossal forgyldt Statue, 37 Fod høi, af Jomfru Maria med Jesusbarnet paa Armen. Notre Dame betyder nemlig paa Norsk Vor Frue. Paa Høialteret inde i Kirken er der selvfølgelig ogsaa en Statue af Jomfru Maria Den er af Sølv under en gylden Baldakin, og over den er der et stort Seilskib i Mosaikarbeide.

Garde er det franske Ord for Vagt, og Notre Dame de la Garde betyder derfor Vor Frue — Kirke — af eller ved Vagten. Thi deroppe har i umindelige Tider været Vagt baade mod Land og Sjø. Vagttaarnet staar i sydvestre Hjørne af den høie Platform, som Kirken er bygget paa, og ved Taarnet er der en høi Flagstang for Signalflagene.

Marseille ligger 20 Mil østenfor Rhoneelvens Munding, ved Østsiden af *Golfe du Lion* — Løvebugten — saa kaldet, fordi den ofte er meget stormende. Der i Bugten, to Mil udenfor Byen, er der to befæstede Smaaøer, og indenfor dem en Holme, som heder If. Paa den bygget Frankrige

Den kolossale Statue, 37 Fod høi, paa Toppen af Taarnet paa Notre Dame de la Gardekirken i Marseille

i 1529 et af sine frygtelige Fængsler, *Chateau d'If* — Kastellet paa If. Dette Fængsel har Dumas ogsaa beskrevet og gjort berømt, idet Hovedpersonen i Romanen, Edmund Dantes, den senere Greve af Monte Christo, der i længere Tid uskyldig holdtes fangen, indtil han efter mange Viderværdigheder fik flygte derfra paa en mærkelig Maade.

Selvfølgelig er der flere Gange daglig Dampskibe fra Marseille ud til Chateau d'If med Turister, som efter at have besøgt Notre Dame de la Gardekirken ogsaa maa besøge det berømte Fængsel. Der var ikke mindre end tre Smaadampskibe ud der idag, da vi var derude, og paa hvert Dampskib var der noksaa mange Turister. Vi fik der for en liden Entre se en Del af de frygtelige Fængselsceller, blandt andre nogle, som i sin Tid havde huset berømte og høitstaaende politiske Statsfanger, og jeg maatte tænke paa Peter Griffenfelt og hans lange Fængselsophold paa Munkholmen udenfor Trondhjem.

"Chateau d'If" udenfor Marseille

Marseille er en af Europas ældste Byer og var anlagt af Grækere i det syvende Aarhundrede f. Kr. Julius Caesar lagde den under Rome i Aaret 49. Efter Romerrigets Opløsning tilhørte den nedigjennem Aarhundrederne forskjellige mindre Riger, og var ogsaa en Tid uafhængig, indtil det i 1481 blev indlemmet i Frankrige sammen med Grevskabet Provence. Den er nu Frankriges næststørste By, med et Indbyggerantal paa 586,000, og Landets vigtigste Havneby.

Dens gamle Havn er en liden Fjord, som gaar bent i Øst fra Løvebugten indigjennem Byen og er ca. trekvart Mil lang og 1000 Fod bred. Den bruges dog nu kun af mindre Skibe, og nye store Havneanlæg er bygget nordenfor den langs Byens Vestside med milelange Moloer. Tversover ydre Ende af den gamle Havn er der en Slags Bro, jeg intet andet Sted har set Mage til, og bestaar af en Bro høit over Havnen, men kun for to Skinnegange. I Staalkabler ned fra den hænger et Stykke Gade, med Kjørebane og Fortauge, som man da kjører og gaar ind paa, og saa flyttes dette Gadestykke over paa den anden Side af Havnen, og man forsætter der sin Gang eller Kjørsel.

Jeg skal her stryge det, jeg oprindelig skrev om Turen vestover fra Genoa til Marseille, med Besøg i Monte Carlo og Nizza; thi som det vil fremgaa af næste Brev, som vil blive medtaget ved Brevenes Udgivelse i Bogform, kom jeg sydover til Middelhavslandene, tidligere end jeg have tænkt, og vil der da blive medtaget to særskilte Breve fra de to

Paveslottet i Avignon

nævnte Steder paa Rivieraen. Men her skal jeg tilføie lidt om Avignon, som vi standset i en Dag paa Veien nordover til Lyon og Paris.

Det er 75 Mil med Jernbanen fra Marseille til Avignon, og Turen er ikke interessant, især efter den overmaade interessante Jernbanetur fra Genoa til Marseille. Landskabet ser tørt og magert ud, somt næsten som hvad vi i Vesterheimen vilde kalde "bad lands". Østre Side af Rhonedeltaen, som krydses vestover til Byen Arles, ser heller ikke frugtbar ud. Men ved Avignon er det godt Land, saa det ud til.

Fordi vi havde tilbragt saapas lang Tid i Pavebyen Rom, syntes jeg det kunde være interessant at standse i Avignon mellem Togene og se det Sted, hvor Paverne boede i de "70 Udlændighedsaar" fra 1309 til 1378, og to saakaldte Modpaver, Klemens VII og Benedikt XIII, fra 1378 til 1417.

Byen stammer fra Oldtiden, da den var Hovedstaden i en romersk Koloni der i Rhonedalen. Medens den var Pavernes Residensstad blev den befæstet med Mure, som har

en Længde rundt Byen paa over tre Mil, og er de peneste Bymure jeg har seet, og maa have været meget godt opmuret; thi jeg saa ingen Brest i dem, hvor jeg saa dem. Byen ligger paa den flade Rhonedal paa Elvens Østside. Men lige ved Elven er der en 200 Fod høi Fjeldknaus eller Haug, som er stupbrat mod Elven, men hælder svagt indover mod Byen.

Der, noget indpaa Haugen, staar Paveslottet, et stort fæstningslignende Komplex med Taarne og 13 Fod tykke Mure, bygget medens Paverne boede i Avignon. Tvers for Enden af Paladset staar den gamle Domkirke, bygget meget tidligere. Fremmenfor den paa det høieste af Haugen er der en pen Park med vidt Udsyn, som altsaa var Pavernes Have, medens de boede der.

Efter den sidste Modpave var fordreven, beboedes Slottet af Pavernes Legater eller Statholdere; thi Avignon og omgivende Landskab vedblev at være pavelig Eiendom ligetil 1792, da det blev indlemmet i Frankrige.

Da Paverne boede i Avignon, siges Byen at have havt 80,000 Indbyggere. Nu havde jeg ventet at finde den en liden stille By, som fordum havde været noget, men nu ikke engang levet paa Minderne. Og saa fandt jeg til min Overraskelse, at det er en trivelig By paa 50,000 Indbyggere.

Toogtyvende Brev

Fra Bergen til Monte Carlo med Besøg paa Madeira og Kanariøerne

Ombord paa Dampyachten "Meteor" paa Middelhavet, den 9de Februar 1924.

Medens vi ihøst opholdt os i Bergen i den Hensigt at reise derfra vestover Blaamyra med en af Amerikalinjens Skibe saa tidlig, at vi kunde være hjemme i Minneapolis før Jul, fik jeg høre om "Metear" og dens Middelhavsture. Ved at undersøge dens Rutehefte fik jeg se, at den paa Turen nedover fra Bergen til Middelhavet standser fra en til tre Dage paa en hel Del interessante Steder, som jeg endnu ikke havde rukket, men gjerne vilde besøge. Og jeg besluttet at udsætte vor Hjemreise endnu et Aar og blive med den sydover.

"Meteor" tilhører Det Bergenske Dampskibsselskab, det største Dampskibsselskab i Norge for Post- og Passagertrafik paa Ind- og Udland, med omtrent et halvt Hundrede prægtige Skibe. Det har saaledes næsten daglige Ruter langs hele den norske Kyst fra Kristiania til Kirkenæs, tre Gange ugentlig til Newcastle, ugentlig til Hamburg, ligesaa til Rotterdam og Antwerpen, og andenhver Uge til Færøerne og Island, samt endel Fragtruter paa andre Lande. Ved Siden af alle disse Ruter har det om Sommeren Turistruter paa Fjordene, paa Nordland til Nordkap og Svalbard — Spitsbergen — og om Vinteren paa Middelhavet.

Turistruterne paa Fjordene og paa Middelhavet underholdes af Dampyachten "Meteor", en stor prægtig Damper med Lugarer for 250 Passagerer og Spisesalon saa stor, at alle kan spise samtidig, Røgesalon og kombineret Musik- og

Skrivesalon, og store rummelige Promenadedæk. "Meteor" blev, paa Anbefaling af Keiser Wilhelm II har jeg hørt, bygget af Hamburg Amerikalinjen til at gaa i Turisttrafik paa Norge om Sommeren og paa Middelhavet om Vinteren, altsaa samme Trafik som nu, selvfølgelig med den Forskjel, at da startet Turene i Hamburg, medens nu starter Sommerturene i New-

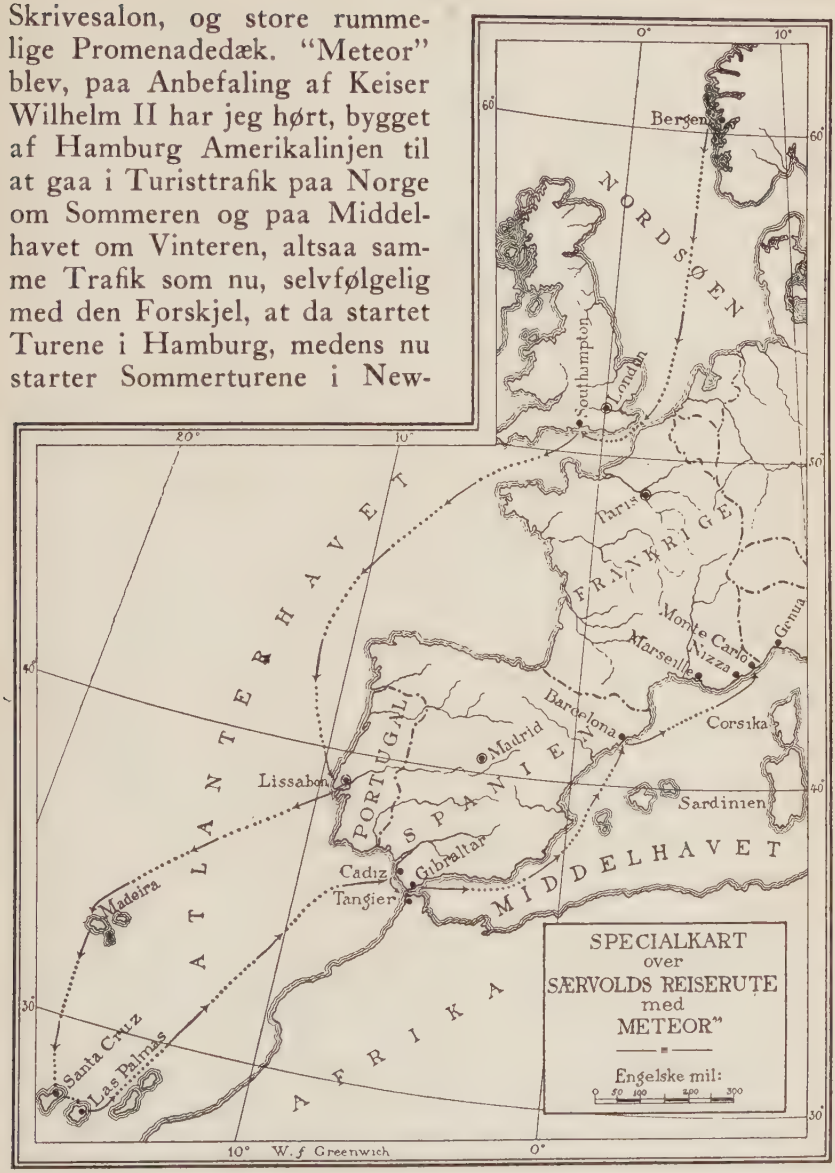

castle og Vinterturen i Bergen. Ved Verdenskrigens Slutning tilfaldt "Meteor" som Krigsskadeserstatning England, hvorfra den i 1920 blev kjøbt af Det Bergenske Dampskibsselskab.

Det er idag fire Uger, siden vi afgik fra Bergen, og det har været fire vidunderlig interessante og behagelige Uger. "Meteor" er en udmærket Sjøbaad i alslags Veir. Vi havde stygt Veir paa Nordsjøen og paa den Biskaiske Bugt, men efter vi passerede Kap Finisterre, Spaniens nordvestlige Pynt, har vi havt det deiligste Veir, med Solskin og Varme om Dagene og milde stjerneklare Nætter. Ved Siden af alle de vakre og interessante Steder, vi har besøgt, har vi ikke bare havt det behageligt ombord, men ogsaa havt megen Underholdning. Et Orkester spiller i Salonen ved Maaltiderne og ellers om Dagen og Kvelderne paa Dækket. Hver Kveld bliver det store Agterdæk indklædt med Seildug og belyst med flere Hundrede elektriske Lamper, saa det er en stor luftig Salon, hvor vi har havt Koncerter og Bal og anden Adspredelse. Den Kveld, vi laa tilankers paa Reden udenfor Tangier i Afrika, havde vi Maskeradebal, og da havde mange af Damerne, især de norske, meget vakre Dragter.

Medpassagererne er gjennemgaaende meget pene og hyggelige Folk. Mange er Englændere og kom ombord i Southampton, hvor ogsaa kom ombord nogle fra Fastlandet, iberegnet Danmark. Vi er bare fire Amerikanere, ved Siden af mig to fra Honolulu, og en fra Cincinatti. Blandt de norske Passagerer er forhenværende Statsraad F. L. Konow fra Bergen med Frue og to Døtre.

Officererne paa Skibet er dygtige, som norske Sjøfolk altid er. Og de er dertil koselige Karer, som forstaar at omgaaes et saa internationalt og derfor forskjelligartet Selskab. Jeg kjender kun en Skibskaptein, som passer lige godt for sin Stilling som Kaptein Dreyer paa "Meteor" i sin, og det er Kaptein Irgens paa "Stavangerfjord". Skulde jeg klage over noget herombord, saa maatte det være, at vi har havt

det altfor godt, har havt altfor god og veltillavet og velsmagende Mad, saa jeg begynder at kjende, at Bukselinningerne er blevet trange.

Vi afgik fra Bergen Lørdag Middag den 12te Januar og standset først tre Dage i Southampton, som jeg benyttet til et Par Dages Besøg i London, hvor jeg forresten havde været flere Gange før; dernæst standset vi halvandet Døgn i Lissabon, et Døgn i Funchal paa Madeira, et i Santa Cruz paa Tenerife, den største af Kanariøerne, en Dag i Las Palmas paa en anden af de samme Øer, to og en halv Dag i Cadiz, Spanien, for Besøg der og i Seville, en Dag i Tangier, Marokko, en i Gibraltar, og et Døgn i Barcelona, Spanien. Jeg skal dog ikke i dette Brev skrive noget fra Besøget i nogen af Byerne paa Fastlandet eller i England, da jeg agter at besøge Nord-Afrika senere i Vinter, og Spanien, Portugal og England til Vaaren, men kun fortælle om Madeira og Kanariøerne.

Madeira ligger 620 engelske Mil Sydsydvest fra Lissabon og 370 Mil fra Afrika, det nærmeste Fastland. Øgruppen blev opdaget af Portugiserne i 1410 og tilhører Portugal. Den er af vulkansk Oprindelse og Havet rundt den er meget dybt. Lidt ud fra Øerne kan saaledes Dybden pludselig gaa ned fra f. Ex. 50 Favne til flere Tusinde Favne. Jeg har endog set det paastaaet, at Fjeldvæggen dernede i Havet hælder ind, saa Øgruppens Omkreds langt nede i Dybet er mindre end oppe ved Kanten af Bankerne.

Øgruppen bestaar af Hovedøen Madeira, 37 engelske Mil lang, 14 Mil bred og høieste Fjeldtop 6060 Fod over Havet, og Porto Santo, 26 Mil Nordøst fra Hovedøen, syv Mil lang og tre Mil bred med en Høide af 1660 Fod, samt tre ubeboede Øer, derfor kaldet Desertas, 12 Mil Sydøst fra Hovedøen, henholdsvis 1610, 1350 og 340 Fod høie. Ved Siden af disse Øer er der nogle faa smaa Holmer klos indtil Hovedøen og ved Sydenden af Porto Santo.

Oprindelig var Madeira tæt bevoxet med Skog, delvis af Træer, som ikke findes andensteds. Derfor Navnet Ma-

deira, som betyder Træ, eller kanske rettere Ved. Men Portugiserne ødelagde Skogene for at rydde og give Plads for andre Træer og Planter. Der er dog nu en hel Del Træer saavel fra den tempererede Zone, saasom Pinjer, Ener, Eg, Kastanje Valnød, Løn og andre, samt særlig en Mængde halvtropiske og tropiske Træer — Palmer, Palmeliljer, Kamfortræer, Figentræer, Korktræer, Magnoliatræer, Eukalyptus, Bambus, Aloe, og mange andre, og en Mangfoldighed af Buskplanter.

Den mest almindelige Plante er naturligvis Vinranken. Den findes overalt, i Haverne og opover Murene, som indhegner disse, og opover Bjergenes Terrasser. Madeiravin er jo bekjendt som en af Verdens bedste Vine. Det vigtigste Udførselsprodukt paa Madeira er dog ikke Vin, men Rørsukker. Dernæst kommer Bananer, søde Poteter og tidlige Grønsager, som sendes fornemmelig til England.

Regnmængden paa Madeira er omtrent den samme som i Minnesota, nemlig 27 Tommer aarlig, men er ikke saa godt fordelt paa Aarets Maaneder. Thi Regnet paa Madeira falder i Vintermaanederne, stundom som Sne øverst i Fjeldene i Februar Maaned. Til Vanding i Sommermaanederne er der et udmærket Irrigationssystem.

Klimaet er overordentlig jævnt og mildt, fordi Madeira ligger saa langt Syd og saa langt ude i Havet, men fornemmelig fordi Øgruppen omgives af en Arm af Golfstrømmen, som svinger Øst nordenfor Azorerne og sydover paa begge Sider af Madeira til Kanariøerne, og kaldes derfor Kanaristrømmen. Middeltemperaturen paa Madeira er om Vinteren 61 Grader Fahrenheit, og gaar aldrig nede ved Kysten lavere end 50 Grader over Nul. Om Sommeren er Middeltemperaturen 71 Grader, med 92 Grader som det høieste. Særlig er Klimaet om Vinteren mildt og behagelig i Funchal, som ligger paa Sydsiden af Hovedøen, beskyttet af de høie Fjelde fra de nordøstlige Vinde. Derfor var der i Haverne i Funchal selv i Slutningen af Januar, da jeg var der, en Yppighed og Frodighed, som jeg sjelden har seet Magen til.

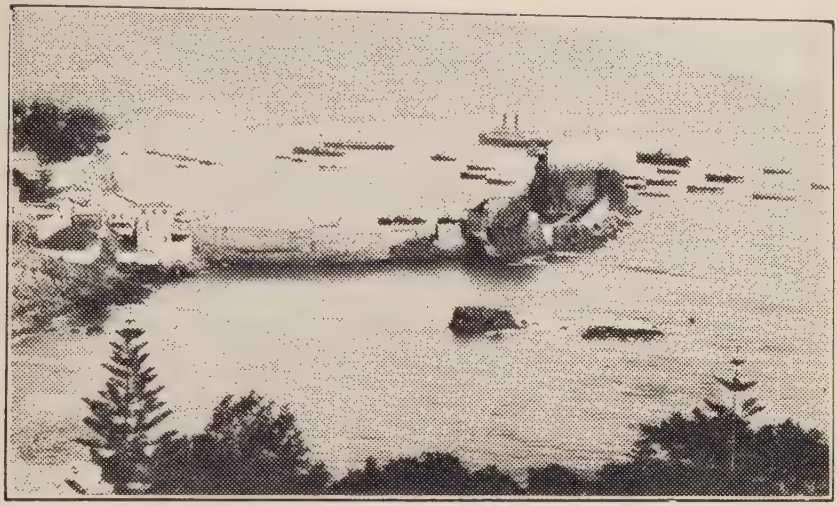

Øfortet og Moloen ved Funchal paa Madeira

Da Portugiserne i 1410 opdaget Madeira, var Øerne ubeboet. Nu har de 150,000 Indbyggere. Af disse bor alle paa Hovedøen undtagen omtrent 2,400, som bor paa Porto Santo. Ved Siden af Jordbrug driver de en ikke ubetydelig Hjemmeindustri. Den bestaar fornemmelig of Broderier, Kniplinger, Silkesjale, Kurvmagerartikler, indlagt Laurbærtræ og Blomster lavet af Fjær. Meget af disse Hjemmeindustriprodukter bliver solgt til de mange Turister, som aarlig besøger Madeira. Mange, særlig Englændere, opholder sig paa Madeira i længere Tid, og somme kommer igjen Aar efter Aar.

Funchal saa ud som en Æventyrby, da vi nærmet os den. Thi det var blevet mørkt, og vi saa bare de Titusinder elektriske Lys fra Bugten opefter Bjergskraaningerne. Byen ligger i en Halvrunding rundt den brede Bugt og langt opover de ikke bratte Skraaninger. Den har ingen Havn i norsk Forstaaelse af Ordet, bare en bred Bugt, som en svag Runding ind i Kysten, og derfor helt aaben mod det store At-

lanterhav. Men de herskende Vinde er fra Nordøst, og da er der smult og stilt. Thi, som nævnt, Funchal ligger paa Madeiras Sydside. Lidt ud fra vestre Side af Bugten er der en liden Holme, og mellem denne Holme og Land er der bygget en Molo i en stor Sving, som danner en taalig god indre Havn for Baade og mindre Fartøier.

Paa Holmen er en liden Fæstning, som har speciel Interesse for os Amerikanere af norsk Byrd og Æt. Thi det var den Fæstning, som holdt paa at indsigte en Kanon for at skyde isænk "Restaurationen", det første Emigrantskib fra Norge til Amerika, da det paa sin berømmelige Reise i 1825 kom ind mod Funchal, fordi, fortælles det, Sluppen kom "drivende" ind mod Havnen uden Flag, og man troede det var et Pestskib. Men fire Dage senere, da "Restaurationen" fortsatte sin Reise, affyrede den samme Fæstning en Æressalut.

Paagrund af Sluppens Anløb af Madeira, og kanske særlig paagrrund af Omstændighederne ved dens Ankomst dertil, har der været skrevet meget uskjønsomt og nedsættende om dens Kaptein og hans Dygtighed som Navigatør. Og for dem, som ikke er Sjømænd eller ikke kjender til Retningen af Havvindene, kan nok Madeira synes at være langt udaf Kursen for et Skib paa Reise fra Stavanger til New York.

Ser man paa et Kart, som viser Oceanvindene, vil man se, at Nordostpassaten, det vil sige Vind fra Nordost, blaaser stadig mellem sydlige Spanien og Vestindien — om Sommeren strækker den sig lidt længer Nord end om Vinteren — medens i Nordatlanteren og Vestatlanteren sydover lige til Vestinden er det mest sydvestlige Vinde. Ved at seile nedigjennem Nordsjøen, hvor der om Sommeren ofte er nordlige Vinde, og gjennem den Engelske Kanal og videre sydover til man naar Nordostpassaten og saa følge denne vestover til man naar i de sydvestlige Vinde, kan man ha godt Veir og god Bør hele Veien, og kanske gjøre hurtigere Reise, med et Seilskib vel at mærke, end ved en meget kortere Rute. Dette havde uden Tvil Sluppens Kaptein, der

som Nordmand tilhørte det Folk, som idag, ligesom for Tusinde Aar siden, er Verdens bedste og mest erfarne Sjøfolk og Navigatører, rede paa. Derfor valgte han denne sydligste Rute. Og ser vi paa den Tid Sluppen brugte fra Stavanger til New York, og sammenligner den med den Tid Emigrantskibene i Firtiaarene og Femtiaarene brugte fra Norge til Amerika over den meget kortere nordatlantiske Rute nordenom Skotland, maa vor Respekt og Beundring for Sluppens Kaptein stige. Thi jeg har hørt mange gamle Settlere fortælle, at de var 14 Uger paa Havet, somme endog 18 Uger, og havde megen Modvind og stormende Veir, ofte koldt og surt. Sluppen havde udentvil paa dens sydlige Rute godt Veir og Bør omtrent hele Tiden. Ialfald efter den naaede Nordostpassaten havde den det deiligste Veir, som tænkes kan, med passelig fuldseils Bris og passelig Varme.

Da vi Morgenen efter vor Ankomst til Funchal kom op paa Dæk, var "Meteor" omgivet af en hel Del Baade med Vin og Frugt og kanske særlig de førnævnte Hjemmeindustriprodukter, som de prøvet at faa sælge til Passagererne. Mange kjøbte ogsaa, blandt andet noksaa store Gjenstande, saasom Rørstole, som man havde Anledning til at lagre i Rummet og lade dem blive staaende der, til "Meteor" i Slutningen af Mai kommer nordover til England og Norge.

I nogle af Baadene var der flere næsten nøgne Gutter, med bare et lidet Bind om Midjen. Disse gjorde Tegn til os, at vi skulde kaste Sølvpenge paa Sjøen, saa vilde de dykke efter dem. Denne Anmodning blev strax efterkommet af mange, og den ene efter den anden af Gutterne fo'r som skudt udaf Baadene og nedigjennem Sjøen, for at indhente den synkende Sølvmynt, før den sank for dybt. Der var noksaa dybt Vand, hvor vi laa tilankers, vi saa ikke Bunden, saa ingen af dem vilde kunnet svømme saa dybt. Det var heller ikke nødig. Thi endskjønt somme kastet Mynten noksaa langt bortover, gik, saavidt jeg kunde se i den halve Time, jeg stod og saa paa det, ikke en Sølvmynt tabt, endog

Nedre Del af Byen Funchal paa Madeira

de maatte noksaa langt nedigjennem for at naa den. Hver Gang de kom op igjen, aabnet de Haanden for at vise, at de havde den. Men Kobber- eller Broncemynter dukket de ikke efter, enten det nu var, fordi de ikke kunde se dem, naar de var nede i Sjøen, eller de ikke syntes det var værd Umagen.

Der var en hel Del Skibe paa Reden. Ved Siden af "Meteor" to andre med norsk Flag. Thi Madeira ligger lige i Ruten mellem Nord-Amerika og Middelhavet, og Nord-Europa og Syd-Amerika. Om Morgenen kom der saaledes to store Passagerskibe fra Amerika, det ene et italiensk i vanlig Rute, det andet et Cunardlinjeskib i Turistrute paa Middelhavet. Begge laa der hele Dagen ligesom "Meteor". Men medens vi alle fra "Meteor" og fra det andet Turistskib og første og anden Plads Passagererne fra det italienske Ruteskib tilbragte hele Dagen iland, maatte tredie Plads Passagererne tilbringe Tiden ombord. Dette tjente Gutterne paa; thi de havde der nogen at dykke for hele Dagen.

Da vi blev landsatte ved Bryggen bagenfor Holmen, var der mødt op en Masse Folk for at hjælpe os op Trapperne,

for hvilket de naturligvis ventet Drikkepenge. Som reisevant ændset jeg dem ikke, men gik uden Hjælp op Trapperne. Og paa Kaien var der kanske Hundrede "Drosker". Disse er tosædede Slæder med Tag over, og drages af to Oxer. Der findes ikke en Vogn paa hele Madeira, blev det mig fortalt. Men Slæderne glider noksaa let, endskjønt der ikke er Sne. Thi alle Gader er brolagte med smaa runde Sten, ofte saa at Gaden er bølget, omtrent 12 eller 16 Tommer mellem hver Bølge, saa Meierne berører Brolægningen høist paa tre eller fire Steder og da bare Toppen af de glatte runde Stene. Friktionen er derfor ganske liden, og jeg lagde Mærke til, at Oxerne drog Slæderne noksaa let med fire voxne Mennesker siddende i hver Slæde.

De fleste af Passagererne havde ombord arrangeret og betalt for Landturen, indbefattet Kjøreturen. Det havde ikke jeg gjort; thi jeg vil helst gaa mine egne Veie, da faar jeg se mest. Jeg kjørte derfor heller ikke fra Kaien til Stationen. Jo til Jernbanestationen; thi endskjønt der ikke er andre Vogne i Madeira, er der dog to Jernbanevogne. Der er nemlig en Tandhjulsjernbane i Funchal op til en Høide, 1500 Fod over Byen. Og op der skulde vi alle. Jeg havde spurgt nede i Byen, hvormeget Billetprisen fra Byen op til Monte — øvre Station — kostet, og regnet ud, at det vilde blive omtrent 30 Cents i amerikanske Penge. Men da jeg skulde kjøbe Billet, sagde Billettøren, at den kostet 15 Schillings, betalbar i engelsk Mynt. Det var det samme som omtrent tre Dollars og femti Cents, en uforskammet Pris for omtrent halvanden Mil, selv om det var lidt brat og derfor Tandhjulsbane. Min Protest hjalp naturligvis ikke. Billettøren lod som han intet hørte, bare ventet paa Pengene, før han leverede Billetten. Medens jeg stod der, kom en Engelskmand, som havde boet i Funchal nogle Uger, og derfor været op til Monte før, og skulde kjøbe Billet. Men da han hørte Prisen, vendte han sig og sagde, at der var altsaa Turistskibe paa Havnen idag. Jeg fik da af ham vide, at naar der var Turistskibe i Byen, sattes Billetprisen op paa

den Maade. Han gik derfor hjem igjen, idet han sagde, at han kunde vente til imorgen. Da vilde Turistskibene være reiste. — Jeg vilde tilfjelds og betalte derfor 15 Shillings.

Da det endnu var over en halv Time, før Toget skulde gaa, bød en af mine Bekjendte fra ombord mig paa et Glas Madeiravin i en nærliggende Kafé. Den var god, og jeg bød et Glas, som smagte lige godt. Men da vi skulde betale, kostet de to Shillings Glasset. Det var det rene Optrækkeri. Jeg havde paa Veien opover i en Sidegade i en liden Kafé havt et Glas lige saa god Vin, og det kostet, omregnet i amerikanske Penge, bare omtrent fire Cents. Men den Kafé var nok ikke for Turister. Formodentlig er den heller ikke saa dyr i Kaféerne nær Stationen, naar der ikke er Turister i Byen. Senere paa Dagen fandt jeg ud nede paa Hovedgaden, hvor man ikke kunde vide, enten jeg var med en af Turistdamperne paa Havnen, eller boede paa et af Hotellerne, at Priserne var høie; men ikke som dem oppe i og ved Stationen. Oppe ved øvre Ende af Banen var der en stor Restaurant. Der spiste vi Middag til rimelige Priser.

Der var en storartet og vakker Udsigt fra den store Platform der oppe. Byen laa for vore Fødder, og fremfor den Bugten med de mange Skibe. Tilhøire var som et bredt Dalføre der strakte sig i Nordvest opover fra Byen, og der var der mange pene Hjem inde i store Haveanlæg. Somme var formodentlig Farmhjem, andre Rigmænds Villaer. Tætgrændt var der udover den Vei, saalangt jeg kunde se.

Fra Monte kjører Turisterne ikke ned igjen med Banen, men paa brede Kjælker, paa en Vei, som er brolagt ligesom Gaderne nede i Byen. Kjælkerne har bare et Sæde, men er saa brede, at tre Personer kan sidde i det, og Sædet og Ryggen er polstret med vævede Tæpper i vakre, rige Mønstre. At age ned til Byen igjen kostet omtrent to Dollars. Der er nemlig med hver Kjælke to Mand, som holder i hver sit Taug, fæstet et til hver Side af Fronten paa Kjælken, og holder den tilbage, saa det ikke gaar for snart, hvor det er meget brat. Kjælken bærer de op igjen paa Ryggen, idet de

Særvold og endel af "Meteor"s norske Passagerer fremfor Kafeen oppe paa "Monte", 1500 Fod over Funchal paa Madeira

byttes ad. Det koster omtrent to Dollars pr. Person at age ned. Jeg havde Lyst til at se mig om paa Nedveien og brydde mig ikke om at age. Derfor gik jeg. Og angret ikke paa det. Jeg havde Anledning til at gjøre smaa Afstikkere og se mig om inde i Gaarde og titte ind i Haver. Jeg fulgte dog fordetmeste Ageveien nedover, forbi vakre Haver og smaa koselige Hjem. Jeg traf ogsaa mange, som kom bærende paa meget tunge Bører opover, baade Mænd og Kvinder. Somme kom nedover med store Vedlæs paa Kjælker. Da jeg var kommet lidt over halvveis ned og begyndte at kjende det i Knæerne, mødte jeg en Mand, som kom bærende en Agekjælke opover. Han og hans Kammerat havde formodentlig været nede med sine Passagerer, og nu skulde han kanske til sit Hjem etsteds længer oppe, medens Kameraten var blevet

i Byen, eller boede dernede. Han spurgte, om jeg vilde age ned. Jeg kan ikke Portugisisk, men ved Hjælp af Spansk spurgte jeg, hvormeget? Han forlangte tre Shillings. Jeg bød to og han slog til. Fordi jeg var alene i Kjælken, kunde han alene styre den og holde den tilbage.

Kjælkeagning fra Fjeldet nedigjennem øvre Del af Funchal

Funchal har 26,000 Indbyggere. Hvor mange af dem lever af Turisttrafiken, ved jeg ikke. Men at de udnytter den til det yderste, forstod jeg. Ikke bare de Private, men ogsaa det Offentlige. I Funchal faar saaledes ikke Skibene selv landsætte og bringe ombord sine Passagerer med Skibets Baade, men maa lade Folk fra Byen gjøre det med Byens Baade. Ja enten disse Baade tilhører selve Byen eller Private i Byen, undersøgte jeg ikke. Men det bringer Byen eller dens Borgere en hel Del Penge, som Dampskibene ellers sparer. I Tangier og Gibraltar, f. Ex., hvor vi ogsaa laa tilankers, blev vi landsatte og bragte ombord igjen i Skibsbaadene.

Byens Centrum var i Amerikas Tegn den Dag, jeg var i Funchal. Hvor

jeg gik hørte jeg amerikansk Tale — den er let kjendelig fra Engelsk — paa Gaden, og hvor jeg kom, i Butiker og Restauranter og Kaféer. Helst Kaféer; thi Amerikanerne var tørste efter den lange Tørkeperiode hjemme.

Ved Femitden var jeg ombord igjen efter en delvis strævsom, men overordentlig interessant Dag, og da "Meteor" en Time senere havde lettet Anker og dampet sydover, sendte jeg den lille Fæstning paa Holmen en venlig Hilsen og Tak for den Æressalut, den gav Sluppen "Restaurationen" hin Søndag i 1825, da den seilede ud af Bugten ved Funchal mod den nye Verden — Fremtidens Land.

Næste Dag var Søndag og en vidunderlig deilig Dag der langt ude paa det store Hav. Vi var allerede mellem Lissabon og Madeira kommet ind i Nordøstpassaten, som krusede Havoverfladen i Leg med Solstraalerne, medens Underdønningen var saa svag, at den knapt mærkedes. Fængslende er altid Storhavet, men aldrig har jeg seet det mere betagende end den Dag, jeg sad i Solskinnet i en magelig Dækstol paa øverste Promenadedæk og saa udover det, til det løb i ett med Himmelhvælvingen langt derude mod Vest, mod den nye Verden, medens jeg paa passelig Afstand hørte Orkestret nede paa Agterdækket spille nogle af sine fineste Numre. Efter Gudstjeneste i Spisesalonen ledet af en Prest blandt de engelske Passagerer, samledes vi alle paa øverste Promenadedæk for sammen med Skibets Officerer at blive fotograferet af Skibets Fotograf.

Vore næste to Stoppesteder var paa Kanariøerne, 300 Mil Syd fra Madeira, og sent Søndag Eftermiddag ankom vi til Santa Cruz de Tenerife, Øernes Hovedstad, og fortøiet paa Indsiden af Moloen, som ogsaa er Byens Kai. Santa Cruz er en befæstet By, og det kan være af Interesse at nævne, at i 1797 forsvaret den sig tappert mod et Angreb af den engelske Flaade under den berømte Admiral Nelson, som fik en Arm afskudt, og maatte trække sig tilbage med store Tab. Byen har 35,000 Indbyggere og er en meget vakker By, bygget paa en Slette mellem Havnen og Fjeldene

Santa Cruz de Tenerife paa Kanariøerne

bagenfor. Den har pene Gader og pene hvide Huse, bygget i samme Stil, som jeg senere saa i Cadiz i Syd-Spanien. Den ligger ved en Bugt paa Østsiden af Tenerife, den største af Kanariøerne, omtrent 15 Mil Syd fra dens smale Nordende. Thi Øen er en aflang Trekant, med dens to Sider omtrent 50 Mil lange og dens tredie Side mod Sydvest 30 Mil lang. Paa det bredeste af Øen er det næsthøieste Fjeld af alle Øfjelde, Pico de Teide, 12,175 Fod. Det er af vulkansk Oprindelse, men har ikke været i Udbrud paa flere Hundrede Aar. Tenerife har et Fladeindhold paa 781 Kvadratmil og har 160,000 Indbyggere.

Fra Santa Cruz er der en elektrisk Jernbane tversover Øen, omtrent 15 Mil. Med den reiste jeg næste Formiddag op til Laguna, en gammel By oppaa en frugtbar Høislette, 1740 Fod over Havet. Banen gaar opover i flere store Svingninger. Laguna var indtil 1821 Hovedstaden paa Kanariøerne, men er nu en fredelig liden Universitetsby paa 5000

Indbyggere. Eller rette Collegeby, siden Regjeringen i Madrid har bestemt, at alle maa fuldende sine professionelle Studier i Spanien. I Gymnasiet, som man vel nu nærmest faar kalde det, er der et forholdsvis stort Bibliothek paa 26,000 Bind, for en stor Del gamle Folianter, som Bibliothekaren saa ud til at være kry af at kunne vise mig. I Skolebygningerne var der ogsaa et interessant lidet Museum. Ved et Farmhjem i Byens Udkant blev jeg vist et stort Dragontræ, som man sagde var over et Tusinde Aar gammelt. Jeg besøgte ogsaa Domkirken, indviet i 1515, hvor Kanariøernes spanske Erobrer er bisat.

Det kan her være paa sin Plads at fortælle, at Kanariøerne bestaar af ialt 12 Øer, som er noksaa spredte, saa den vestligste er 300 Mil udi Atlanterhavet, medens den østligste er bare 75 Mil udenfor Afrikas Vestkyst. Tilsammen har de et Fladeindhold paa 2,800 Kvadratmil og 481,000 Indbyggere. De var kjendte i Oldtiden, da de blev indtagne af en af Roms Underkonger. I det 15de Aarhundrede blev de erobret af Spanjolerne, som udryddet de oprindelige Indbyggere eller solgte dem som Slaver, saa der nu er meget faa igjen af dem.

"Meteor"s Passagerer var indbudt til at tilbringe Kvelden paa Hotel Quisisana, som staar i Bakkeskraaningen øverst i Byen Santa Cruz, og derfor med prægtig Udsigt over Byen. Det var tidligere en spansk Grandes — Stor-

Bondekoner kommer til Santa Cruz med Melk

Hotel Quisisana i Santa Cruz

mands — Palads, har store Haveanlæg, og er det fieneste Hotel paa Kanariøerne. Det eies nu af et norsk Hotelselskab og bestyres af Hr. og Fru Barclay Meidell, tidligere Bestyrere af flere bekjendte Turisthoteller i Norge, blandt dem Odda Hotel i Hardanger, Hankø Bad i Kristianiafjorden, og Victoria Hotel paa Holmenkollen. Medens de yngre af Passagererne holdt sig i Balsalen tilbragte vi andre et Par hyggelige Timer i Hotellets prægtige Saloner, hvor jeg blev kjendt med et Par spanske Herremænd, som Hr. Meidell præsenterede mig for. Jeg havde ogsaa den Ære sammen med "Meteor"s Kaptein at blive indbudt til Bestyrerens private Leilighed og der trakteret med et lidet Glas Vin fra det 17de Aarhundrede, som en spansk Grande havde givet ham. Han sagde noget om den paa Forhaand, forat vi ikke skulde blive skuffet — men ogsaa Vin kan være for gammel.

Da vi næste Morgen kom paa Dæk, laa vi ved Kaien i Puerto de la Luz paa Gran Canaria, den næst største af Kanariøerne, 70 Mil Øst fra Tenerife. Havnen der er den største og bedste paa Øerne, beskyttet af Moloer næsten

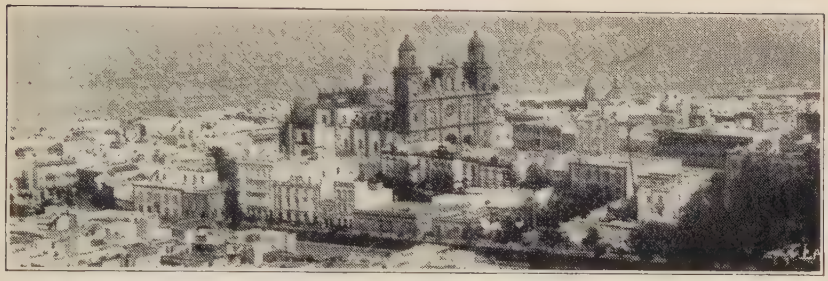

Las Palmas paa Kanariøerne

en Mil lange. Der var mange Dampskibe paa Havnen, og de største og fineste var norske. Puerto de la Luz er Havnebyen til Las Palmas, en By paa 30,000 Indbyggere, som ligger to Mil længer Syd, men som den er forbundet med ved Sporvei.

Efter at have besøgt Las Palmas og dens store Domkirke tog de fleste af os en Automobiltur til det Indre af Øen gjennem et fint Jordbrugsstrøg. Paa den Tur saa jeg den rarest beliggende Farm jeg nogensinde har seet og nogensinde venter at se. Dybt nede paa den flade Bund af et for længe siden udbrændt vulkansk Krater, 683 Fod dyb og 1700 Fod i Tvermaal, laa Farmen, frugtbar og velstelt, med det ensomme

Klæsvask i Las Palmas

"Meteor" ved Kaien i Monte Carlo

Farmhjem i Midten. En Mil derfra besøgte vi ogsaa en Huleby i Terrasser i Fjeldsiden, hvor en liden Rest af Øernes oprindelige Indbyggere har sine Hjem.

"Meteor" havde hidtil i to og en halv Uge og over en Distance paa 2,700 Mil styret en sydlig Kurs. Men da vi afgik fra Puerto de la Luz, sattes Kursen nordover igjen, mod Cadiz, 775 Mil Nordøst fra Kanariøerne, hvor vi ankom den tredie Dags Eftermiddag. Som før nævnt standset vi der i to og en halv Dag og gik saa til Tangier. Endskjønt vi den Kveld, vi laa paa Reden der, gik sent tilkøis paagrund af Maskeradeballet, var jeg dog næste Morgen meget tidlig oppe for at være paa Dæk, medens vi gik gjennem Gibraltarstrædet, Sundet mellem Oldtidens og den Nyere Tids Have. Endskjønt det var tidligt og disigt Veir, saa jeg dog tyde-

ligt Europa paa den ene Side og Afrika paa den anden; thi det er bare otte Mil tversover paa det smaleste.

Nu er vi paa Middelhavet mellem Barcelona og Monte Carlo, hvor vi vil ankomme mellem Klokken sex og syv iaften, siger Kapteinen, fire Uger og sex Timer efter Afgangen fra Bergen, med en Seilads paa 4,550 Mil. I Monte Carlo bliver "Meteor" liggende i to Dage, og starter saa Mandags Kveld paa sin anden Vintertur, til Ægypten, Palæstina og Grækenland.

En herlig Tur har det været paa dette store, hvide, vakre Skib. Og det har været den billigste Turisttur, jeg ved om. Kun 30 engelske Pund, knapt $150.00, koster Billetten, Kosten selvfølgelig indbefattet. En herlig og interessant Tur for Amerikanere af norsk Byrd og Æt forekommer det mig at ville være, at reise til Norge med den Norske Amerikalinjes Juleskib, og saa, efter at have tilbragt Julen i Barndomshjemmet eller Fædrenehjemmet, at reise med "Meteor" til Monte Carlo, og derfra videre til Ægypten, Palæstina og Grækenland til Italien, og fra Italien landveis nordigjennem Europa tilbage til Norge for at se det i dets vakre Vaarskrud, før man reiser hjem igjen.

Treogtyvende Brev

Monaco og Monte Carlo

Monaco, den 14de Februar 1924.

Endskjønt Monaco er omtrent syv Hundrede Aar gammelt som et selvstændigt Rige, er det dog det mindste af alle Riger paa Jorden. Dets Monarker har derfor heller ikke kaldet sig Konger, men Fyrster, og deres lille Rige Fyrstendømme. Men absolute Monarker har Fyrsterne af Fyrstendømmet Monaco været nedigjennem Aarhundrederne, ligetil i 1911, da Fyrst Albert gav sit Folk en Grundlov, ifølge hvilken der hvert fjerde Aar med almindelig Stemmeret vælges et Raad — Storthing — paa 21 Medlemmer.

Det maa være let og behagelig at være Fyrste i et Rige som Monaco, og ligesaa at være Storthingsmand og Borger. Thi der hverken udlignes eller betales Skatter, og alligevel er Statens Indtægter sikre og forholdsvis store. Det store franske Selskab, som har Bevilling, med Monopol, til at drive Spillebanken i Monte Carlo, betaler for dette en aarlig Afgift paa $400,000 til den monacanske Statskasse indtil 1927, da Afgiften vil stige til $450,000 aarlig for de følgende ti Aar, og i 1937 til en halv Million Dollars aarlig. Fire Hundrede Tusinde Dollars aarlig beløber sig til ligesaa meget, som en Skat paa et Hundrede Dollars paa hver voxen Mandsperson i Riget vilde indbringe i Statskassen.

Hele Fyrstendømmet har et Fladeindhold paa kun 8 — otte — engelske Kvadratmil og et Indbyggerantal paa 23,000. Det bestaar af tre Sammenhængende Byer — Monaco, med 2,257 Indbyggere, paa den flade Top af en liden Halvø med stupbratte Sider, La Condamine, med 11,097 Indbyggere, paa Eidet indenfor Halvøen mellem Middel-

Fyrstendømmet Monaco

havet og Havnen, og Monte Carlo, med 9,653 Indbyggere, paa det høiere liggende Fastland paa Indsiden af Havnen. Det omgives af Frankrige paa tre Sider, og Grænsen mellem de to Lande gaar paa øvre Kanten af Monte Carlo langs efter Midten af en Gade. — Det kan her ogsaa tilføies, at Monaco ikke har eget Pengevæsen, men bruger franske Penge.

Her er vidunderlig vakkert i Monaco. Særlig synes jeg det er idyllisk oppaa den lille Halvø i det fortryllende Parkanlæg langsefter og delvis nedover den bratte Skrænt mod Middelhavet, med murede og minerede Veie, med Udvidelser for koselige Bænkepladse, med sydlandske Træer og Buske og Planter. Min Kone og jeg tilbragte en halv Dag der ifjor Vaar og kom da en Stund til at sidde paa en Bænk isammen med et Par ældre Folk fra Sverige, en Dommer og hans Hustru, som gjentagne Gange brugte Udtrykket "fortjusande" om Parken og Stedet. Vidunderlig vakker og benaadet er hele Kyststrækningen fra Genoa til St. Raphael, men ingensteds paa denne et Hundrede og femti Mil lange Strandbred er der saa idyllisk som oppaa Monaco. Ikke bare i Parken med Udsyn over det blaa Middelhav, men ogsaa paa

Det fyrstelige Slot i Monaco

den aabne Plads fremfor det fyrstelige Slot, bygget i det 13de Aarhundrede, med den henved to Tusinde Fod høie Alpenut *La Tete de Chien* — Hundehovedet — som Baggrund, eller i de gamle trange Gader med de interessante Butiker og Restauranter og Vinstuer, hvor Vinen tappes i Glassene fra store Tønder, eller paa Halvøens Østpynt, hvor der er Fæstningsvolde og gamle Kanoner, og hvorfra der er den herligste Udsigt, ikke bare udover Middelhavet og østover langs Kysten, men tversover Havnen til Monte Carlo, bygget i Terrasser opover Skraaningen med de maritime Alper som Baggrund.

Men dette idylliske Sted, som hver Gang, jeg har været deroppe, har mindet mig om Prinsessen i Æventyret, som Askeladden fandt, og om Æventyrbyen og Æventyrslottet, hvor de levede lykkelig og længe, er bare et Rifleskuds Længde fra Verdens mest verdslige Sted, hvor vistnok mange kommer for at søge, om ikke netop Prinsessen, saa dog Rigdom og Lykke. Men hvor de færreste finder den. Derimod har mange der fundet Ruin og Ulykke.

Naturligvis er der vakkert i Monte Carlo. Det er jo derfor og paagrund af det milde og behagelige Vinterklima at Spillebanken er lagt der. Beliggenheden er udentvil den

Spillebanken i Monte Carlo

vakreste langs hele Rivieraen, som den førnævnte Kyststrækning fra Genoa til St. Raphael kaldes, omend ikke saa idyllisk som Monaco. Og Spillebankens Bestyrelse har heller ikke sparet paa Udgifterne for at forskjønne Stedet. Den Bygning, som huser Banken, er stor og pen og er baade udvendig og indendørs dekoreret med næsten enestaaende Pragt. Ligesaa skjønne er Anlæggene rundt Bygningen, baade paa nedre Side mod Middelhavet med opmurede og smykkede Terrasser, og paa øvre Side med en vidunderlig skjøn Park med Palmealléer og Blomsterbed, Fossefald og Damme.

Rundt om og i Nærheden af Parken er der selvfølgelig mange finfine Hoteller og Restauranter og Kaféer og Thesaloner og Cigarbutiker og Konfektbutiker, hvor man til svimlende Priser kan bo og nyde. At mange af dem, som bor og færdes der, har Raad til det, er let at se. Ingensteds har jeg seet saa velklædte, saa juvelsmykkede og samtidig saa smagfuldt klædte Folk som der, baade Mænd og Kvinder.

Monte Carlo er Verdens berømteste Legeplads, baade udendørs og indendørs. Særlig det sidste; thi der leger man med Penge. Men det er en farlig Leg. Istedenfor at være den legende bliver man saa let den, som Skjæbnen — eller Spillebanken — leger med. Mange skal være de, som er

Parken ved Spillebanken i Monte Carlo

komne ind Spillebankens Døre som rige og lykkelige Mennesker, men er gaaet ud igjen som fattige og fortvilede. Ikke alle gaar ind der bare for at lege, men for at spille. Somme kommer til Monte Carlo kun for at spille i Banken, kanske for at søge at gjenvinde en tidligere tabt Formue, eller for at vinde en. Og at Formuer paa kort Tid baade kan vindes og tabes, helst det sidste, har jeg været Vidne til disse Dage.

Man maa vise sit Pas eller paa anden Maade legitimere sig som Udlænding for at komme ind i Spillebanken. Thi ingen Monacaner faar komme ind der for at spille. Naar man har legitimeret sig, faar man et Adgangskort, som gjælder kun for den Dag. Hvor mange Spillesale der er, eller hvor mange Spilleborde der er, har jeg ikke undersøgt. Men der er et Antal Sale og flere Spilleborde i hver Sal, og ved hvert Bord er der Siddepladse for mere end en Snes Spillende. Disse har altid været fuldt optagne, hver Gang jeg har været der, og bagenfor de Siddende har der været næsten som en Mur af Staaende, som ogsaa delvis spillede.

De fleste af Spillebordene er Rouletteborde; men der er ogsaa nogle Kortborde, hvor dog ikke de Spillende bruger

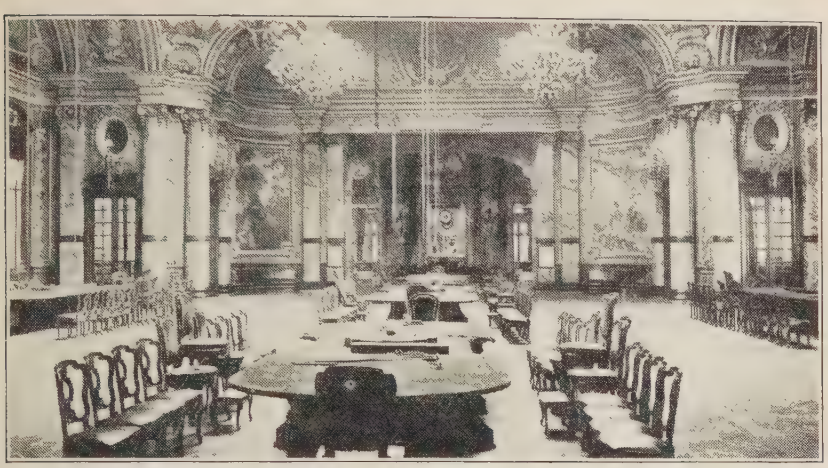

En af Salene i Spillebanken i Monte Carlo

Kortene, men kun Croupieren, som Spillebankens Betjente ved Bordene kaldes. Hvorledes Spillet ved Kortbordene foregaar, ved jeg ikke; men jeg lagde Mærke til, at man der spillede om meget større Summer end ved Roulettebordene.

Paa Roulettehjulet er der Tal fra 0 til 36, men ikke i vanlig Rækkefølge. Tilhøire for 0 kommer først 32, dernæst 15, 19, 4, 21, 2, osv., og andethvert Tal er svart, andethvert rødt. Paa de to Borde, et paa hver Side af Roulettehjulet, er der et stort Diagram med de samme Tal i rødt og svart, og inddelte i Ruder, saa man kan spille paa bare et Nummer, eller paa to, eller tre, eller fire, eller sex, eller paa tolv Nummere, eller paa svart eller rødt, eller paa uligt eller ligt Tal. Naar saa de Spillende har lagt sine Indsatser paa det eller de Nummere, de har valgt, eller rødt eller svart eller ligt eller uligt Tal, raaber Croupieren: *Rien ne vas plus* — der kan ikke gjøres flere Indsatser — og sætter Hjulet igang og kaster Kuglen paa det. Efter nogle spændende Øieblikke standser Hjulet med Kuglen paa et af Numrene. Hvis det standser paa 0 rager Croupieren ind samtlige Indsatser med sin langskaftede Hage. Standser den paa et af de andre

Nummere, rager han kun ind dem som ikke har vundet og lægger Gevinsterne paa de andre. Har man lagt sin Indsats paa bare et Nummer, og det vinder, faar man 35 Gange saa meget som Indsatsen, eller med andre Ord, har man lagt 10 Francs, som er mindste Indsats, paa et Nummer, og det vinder, faar man sin Indsats plus 350 Francs igjen. Har man sat Indsatsen paa Linjen mellem to Nummere og et af dem vinder faar man 17 Gange Indsatsen, paa tre Nummere 11 Gange, paa fire Nummere 8 Gange, paa sex Nummere 5 Gange, paa tolv Nummere 2 Gange, og paa rødt eller svart eller ligt eller uligt Tal, 1 Gang Indsatsen. Det vil heraf sees, at Spillebanken altid vinder alt, naar Kuglen falder paa 0, og at den ved Siden deraf tager en 36tedel af Gevinsten, naar man har spillet paa bare et Nummer, en 18dedel, naar man har spillet paa to Nummere osv.

Hvorvidt Spillet fra Bankens Side er ærligt, eller om der kan manipuleres med Kuglen, saa den ikke falder paa de Nummere, hvor der er store Indsatser, kan jeg ikke udtale mig. Jeg har netop læst en Bog, som jeg kjøbte i en Boghandel i Nizza iforgaars, da jeg var borte der og bestilte Værelse, betitlet *Afsløringer om Monte Carlo,* hvori det fortælles om mange, som Banken vidste havde Penge og derfor lod vinde de første Par Dage, for saa, naar vedkommende var blevet en Spillets Træl, at tage tilbage det, den først havde ladet ham vinde, og derefter hele hans Formue. Aviserne hernede fortæller selvfølgelig ikke noget om dem, som i Monte Carlo har bortspillet sin Formue, men nu og da fortæller de om nogen, som har vundet store Summer. Saaledes har man denne Uge kunnet læse i vistnok alle Blade paa Rivieraen om en forholdsvis fattig Kone fra Paris, som efter en haard Sygdom var kommet ned her for i det herlige Klima at gjenvinde Styrke, og som en Dag ogsaa kom til at gaa ind i Spillebanken i Monte Carlo og der lagde en Tifrancsseddel paa et Nummer. Hun forstod ikke, at hun havde vundet og de 360 Francs blev derfor liggende paa samme Nummer, som tilfældig vandt igjen, og dermed var

Summen øget til 11,960 Francs. Da Pengene ikke blev taget fra Bordet af Vinderen, fordelte Croupieren dem paa flere Nummere — thi det er Regel, at om Spilleren bliver kaldt bort eller maa gaa bort som snarest, skal Croupieren tage vare paa og placere hans Gevinst — og atter vandt hun. Nogen havde imidlertid lagt Mærke til hendes Indsats, og at hun vandt igjen, og var gaaet efter hende i en af de andre Sale, hvor hun blev funden og bragt tilbage til det Spillebord, hvor hun havde gjort sin Indsats, som imidlertid var voxet til over en halv Million Francs. Hun indkasserede Summen og fik alle Pengene med Møie i sin Haandvæske og gik til nærmeste Bank og deponerede dem og tog derpaa første Jernbanetog tilbage til Paris.

Da min Kone og jeg ifjor i Mai var i Monte Carlo paa Gjennemreise, tog vi hver 50 Francs med os, da vi gik til Spillebanken; thi selvsagt maatte vi spille. Det gjør vist alle første Gangen de er der. Vi tog ikke Plads ved samme Bord for ikke at forstyrre hverandre — der var ikke fuldt besat saa sent i Sæsongen. Jeg brugte det System, at hver Gang jeg vandt, stak jeg Halvdelen af Gevinsten i Lommen og spillede med den anden. Tabte jeg den, maatte jeg tage af de oprindelige 50 Francs for at kunne fortsætte. Da de var tabte, sluttet jeg med en Gevinst paa nogle Hundrede Francs. Min Kone fortalte, at hun ogsaa i Begyndelsen havde vundet mere end hun havde tabt, men senere tabt baade det indvundne og de 50 Francs, hun havde med.

Denne Gang har jeg ogsaa vundet mere end jeg har tabt, skjønt jeg ikke har havt Sæde ved nogen af Bordene, da der altid har været fuldt besat, naar jeg er kommet. Jeg har staaet bagenfor de Spillende, og stundom gjort en Indsats. Ieftermiddag var jeg oppe der for sidste Gang, da jeg imorgen skal flytte til Nizza, og vandt ialt over 400 Francs, som jeg, med det samme jeg vilde gaa, lagde paa et Nummer. Havde jeg vundet, vilde jeg gaaet ud med over 15,000 Francs Gevinst i Lommen — men, selvfølgelig kunde jeg fristes til

at sige, lagde Kuglen sig paa et andet Nummer, dennegang forresten 0, saa Banken gjorde rent Bord.

Og jeg var ikke skuffet. Jeg har ikke gaaet til Banken for at spille, men for at se og studere de Spillende og Folket der idetheletaget. Jeg er blievet skuffet ved at se saa mange ældre distingverede Herrer og Damer sidde der Dag efter Dag og spille, og ikke altid med smaa Indsatser heller. Men jeg er blevet forfærdet over at se pene unge Damer gjøre det samme. Jeg har seet Damer i den Alder, som man ikke nævner, sidde der Dag efter Dag og med kold Beregning gjøre sine Indsatser, stundom noksaa store, og fordele dem paa forskjellige Nummere uden at ryste paa Haanden, og inddrage noksaa store Gevinster uden at røbe den passionerede Spiller. Og jeg har seet Ansigter, som bag den sminkede Maske tydelig viste Græmmelse og Fortvilelse. En Eftermiddag saa jeg en ældre Dame, rigt klædt og juvelsmykket, om egte Diamanter ved jeg ikke, staa næsten som en Statue i en af Salene. Jeg gik flere Gange frem og tilbage for at studere Ansigtet, som viste en Græmmelse og Fortvilelse under Sminken, som jeg sent vil glemme; lidt efter kom der en ligesaa velklædt Herre, saavidt jeg kunde se af samme Alder som hun, vel sexti Aar, stærk og kraftig, men dog rystende og nedbøiet, og uden at vexle et Ord gik de ud sammen. Jeg tænkte, idet de gik, at kanske vi imorgen vilde faa læse i Aviserne, at et Ægtepar var fundet døde paa sit Hotelværelse; men saa husket jeg paa, at saadant reporteres ikke i Bladene hernede.

Jeg bor ikke i Monte Carlo, men paa et pent lidet Hotel i La Condamine. Efter den overmaade lette sydeuropæiske Frokost, som bare bestaar af et Par bitte smaa Brød med Smør og Kaffe til, har jeg tilbragt hver Formiddag oppe paa Monaco, og spist Middag eller Lunch der, og faaet ligesaa god Mad som paa de fashionable Hoteller og Kaféer i Monte Carlo til en Brøkdel af den Pris, jeg der havde maattet betale. Eftermiddagene har jeg tilbragt i Monte Carlo, i Byen og i Spillebanken.

Fireogtyvende Brev

Nizza

Nizza, Frankrige, den 20de Marts 1924.

Rivieraen er Europas Vinterresort endnu mere end California og Florida er Amerikas.

Riviera er et italiensk Ord og betyder Strand, men bruges specielt om Stranden ved Foden af Alperne langs Middelhavet, en Kyststrækning paa 150 Mil, delt omtrent ligt mellem Italien og Frankrige. Den har et overmaade mildt og solrigt Vinterklima, fordi den ligger vendt mod Syd og er beskyttet mod Nord af de høie Alpefjelde, som der kommer lige ned til Havet, mange Steder med fremspringende Odder og høie Næs, som Vei og Jernbane er mineret ind i og igjennem. Men mellem disse Odder og Næs er der smaa frugtbare Sletter og Dalfører med en overordentlig frodig Plantevæxt. Mange af Byerne ligger lunt og vakkert paa disse smaa Sletter og opefter de tilliggende Bakkeskraaninger, medens andre klynger sig pittoresk til Toppen af høie Fjeldkanuser, bygget der i Middelalderen til Beskyttelse mod Sjørøverne.

Paa den italienske Riviera er de vigtigste Turistbyer, eller kanske rettere Vinterresortbyer, San Remo, Bordighera og Vintimille, paa den franske Menton, Nizza, Cannes, og St. Raphael, samt imellem Menton og Nizza det i Monaco liggende berømte Monte Carlo.

Nizza er den største og vigtigste af dem alle, ikke bare med Hensyn til Vinterturister, men ogsaa til fastboende Indbyggere. Thi den har 155,000 Indbyggere, eller flere alene end de andre nævnte Byer tilsammen. Og midt i Vintersæsonen siges her at være ligesaa mange Turister, som her er

fastboende. Her er derfor Hoteller og Pensionater næsten uden Tal. Og her tales alle Europas Sprog. Her paa Hotellet, hvor jeg nu har boet over en Maaned, tales dog mest hollandsk. Ikke fordi Hotellet eies eller drives af en Hollænder; thi Værten er Franskmand og kan ikke andet Sprog end Fransk. Men fordi det store Flertal af Gjesterne her er Hollændere. Holandske Penge er nemlig i omtrent pari Kurs, medens Francen er meget lav og har nylig været lige nedi 28 Francs paa Dollaren — pari Kurs er omtrent fem Francs paa Dollaren. Hollænderne kan derfor bo saa meget billigere her end hjemme, da Priserne ikke har steget i Forhold til Francens Fald, saa de ved et kort Ophold her kan spare nok til at betale Jernbanebilletten herned og tilbage. Mange af dem er derfor Folk, som ellers ikke vilde have kommet her; thi Rivieraen er fornemmelig "the playground of Europe's upper ten thousand", som vi vilde sige i Amerika. I de store fashionable Hotellers Registre vil man finde Navnene paa Konger og Prinser, Silke-Millionærer fra Lyons og Champagne-Baroner fra Rheims, Parliamentsmedlemmer fra England og Deputier fra Frankrige, betitlede Russere og Prinser fra Orienten, berømte Forfattere og skattede Komponister, samt amerikanske Staal-Magnater og Trælast-Baroner, som er reist fra Vinterresorterne i Hjemlandet med Rulleskøiternes irriterende Brag paa Fortaugene og Knakpølsesælgernes plebeiiske Skrig paa Gaderne, som der ofte helt overdøver Havets sagte Susen.

Nizza ligger paa en forholdsvis stor Slette ved Mundingen af en Elv, hvis nedre Leie er overbygget. Den Del af Byen, som er paa Østsiden af Elven, ligger ved en lang Vaag, som er Byens Havn, og lige under en Haug, hvorpaa er gamle Fæstningsværker, og stammer fra Oldtiden. Den blev anlagt af Grækerne og dens Navn kommer fra det græske Nikaia, Seiersbyen. Denne gamle Bydel er helt italiensk; thi Nizza og Landskabet af samme Navn var italiensk til i 1861, da Kong Victor Emanuel af Keiser Napoleon III blev nødt til at overdrage Byen og Distriktet til Frankrige.

Promenaden og Klubhuset i Nizza

Det som ligger paa Vestsiden af Elven kaldes Fremmedbyen, og der er de fleste store — og smaa — Hoteller. Nede ved Havet er der en meget bred Promenade, og ude i Havet er der paa Pæler bygget et stort Casino eller Klubhus, hvor der holdes Koncerter, Varieteer, og hvor der selvfølgelig er en Spillebank, men hvor dog Indsatsene er meget smaa, med Mindsteindsats bare en Franc.

Høisæsonen paa Rivieraen er Karnevalstiden, de to sidste Uger før Fasten. Ordet Karneval kommer fra de to italienske Ord *Carne,* som betyder Kjød, og *Vale,* som betyder Farvel, og Karneval betyder derfor: *Farvel, Kjød!* Karnevalet er saaledes oprindelig en religiøs Fest, som man feiret før Fasten begyndte; thi, som bekjendt, den romerskkatholske Kirke forbyder sine Medlemmer at spise Kjød i Fastetiden. Hvorledes man nedigjennem Tiderne har feiret Karnevalet, ved jeg ikke. Men Navnet paa sidste Dagen, før Fasten begynder, peger paa, at man da spiste god og fed Mad. Thi den Dag heder hernede Mardi Gras, det er Fede Tirsdag, og i Norge kaldes den, ialfald i de Bygder, jeg er kjendt med Skikkene, Smør Tirsdag, som jo bliver

omtrent det samme. Dagen derpaa, den første Fastedagen, kaldes, som bekjendt, Aske Onsdag.

Karnevalet har vistnok nu helt mistet sin religiøse Karakter og Betydning, og feires heller ikke saa almindelig som før i de romersk-katholske Middelhavslande. Med Undtagelse af paa Rivieraen, hvor det er et Avertissement og Trækplaster for Turisttrafiken, og derfor feires, særlig her i Nizza, og i flere andre af de fornemste Turistbyer, om mulig med endnu større Pragt og Løssluppenhed end nogensinde før, og varer i flere Uger, med endnu flere Ugers Forberedelser.

Forberedelserne bestaar i Tillavning af en hel Del store fantastiske Karosser eller motordrevne Flaader paa Hjul, samt end mere fantastiske Figurer, lavet af Papirmasse, af Kong Karnival — som iaar har været hans Majestæt Carnival XLVI —, af hans Gemalinde og af hans store Hofetat, som stilles op paa Karosserne for at kjøres gjennem Byens Hovedgader i Processionen om Eftermiddagene og Kveldene Festdagene. Endvidere tillavning af samme Slags Materiale af store fantastiske Masker og Figurer, Masker som bestaar af forfærdelig store Hoveder, og Figurer af forskjellige Dyr, Fugle og Fiske, som man sætter nedpaa sig og bærer i Processionerne. Og endelig Tillavning af vanlige Masker og Maskeradedragter af alle mulige Slags og Fasonger i Tusind- og Titusindtal. Og Byens Hovedgader dekoreres til Kong Karnevals Indtog med Æresporte, Vaabenskjolde, og en Utallighed af Flagstænger, hvorfra vaier Flag og Vimpler.

Kong Karneval er en despotisk Monark, som forlanger af sine Undersaatter, at de under hans Indtog og Besøg i Byen skal handle og gebærde sig, som fornuftige Mennesker ellers ikke gjør. Som gode kongelige Undersaatter fører de selvfølgelig Krig. Den begynder de allerede Ugen før Kongens Indtog i det saakaldte Blomsterslag, da de beskyder hverandre med Blomster og Roser. Paa selve Indtogsdagen og langt udover Kvelden er Ammunitionen *Confetti,* og paa *Mardi Gras,* Smørtirsdagen, den sidste Festdag, er Ammuni-

Fra Karnevalet i Nizza

tionen smaa Kridthagl. Men da er det ogsaa forbi med Undersaatternes Taalmodighed. Saare paa Ansigt og Hals og hvidflekkede paa Klæderne griber de sent paa Kveld den despotiske Monark og fører ham ned til Stranden, hvor de paa gammel Vis brænder ham paa Baalet, og før Midnatsklokkerne ringer, har de spredt hans Aske paa det blaa Middelhavs Vande, ligesom de tidligere har gjort med hans Forgjængere.

Jeg har været tilstede ved samtlige disse Karnevalsfester her i Nizza iaar. Blomsterslaget var meget vakkert. En lang Række Vogne vidunderlig dekoreret med Blomster og Roser kjørte langs Promenaden, medens der kastedes Roser og Buketter til Folkemasserne paa begge Sider.

Derimod kan jeg ikke sige, at Processionen den følgende Uge ved Kong Karnevals Indtog var vakker. Figurerne var altfor groteske, ja somme altfor stygge til det. Som de ogsaa formodentlig var ment at være. Men jeg maatte beundre den Opfindsomhed, deres Tillavere havde udvist. Derimod var mange af Maskerne og Maskeradedragterne i den efter-

følgende Folkeprocession baade vakre og løierlige. Men mest interessant og fornøielig var det at se den Løssluppenhed, i Ordets bedste Betydning, hvormed Folket hengav sig til Karnevalsløierne. Confettien, som man bombarderede hverandre med, bestaar af smaa runde Papirlapper, vel en kvart Tomme i Tvermaal, og i forskjellige Farver. Man har den i Poser og tager en Haandful og gaar lige bort til den, man vil bombardere, og kaster det midt i Vedkommendes Ansigt, eller mod Siden af Hovedet, saa somme Confetti fæster sig i Øret, eller mod Nakke og Hals, saa den kommer nedimellem Kraven. Den ene Haandfuld efter den anden kaster man saaledes stundom mod samme Person. Somme sprang oppaa Springbrættet paa forbikjørende Automobiler, og bombarderede de nærmestsiddende. Selvfølgelig blev man bombarderet igjen. Det var fornøielig at se den Ihærdighed somme udviste. Ufarlig og ikke meget irriterende var den ogsaa. Mest bryderi fik Byen ved i Nattens Løb at maatte feie op fra Gaderne det mere end tommetykke Lag af Confetti, og Kammerpigerne paa Hotellerne næste Formiddag. Thi endskjønt jeg om Kvelden, før jeg gik ind aabnet baade Vest og Trøie og rystet dem og sopte af mig, havde jeg dog meget Confetti med mig hjem. Indunder Underklæderne var der Confetti, da jeg klædte af mig, ja endog inde i Sokkerne.

Fra Karnevalet i Nizza

Andre Karnevalsløier er pludselig at slaa Armene

om den man tilfældigvis kommer at staa eller gaa ved Siden af, og give vedkommende et Kys, eller tage et Kys, det kommer an paa ens Synspunkt. Ikke bare Mænd gjør dette, men næsten ligesaa ofte Kvinder. Det saa jeg mange Gange, og jeg maatte stundom baade smile og le af somme Udlændinge, som ikke var kjendt med Skikken og Karnevalsløierne, naar de saaledes pludselig blev omfavnet og kysset. Somme blev saa forvirret og overrasket, at de stod som lamslaaet, andre søgte at gjøre Modstand og rive sig løs. Mange af Udlængene lod sig selvfølgelig rive med af Karnevalsaanden og gjorde Gjengjæld, idet de slog armen om en vakker Kvinde, de tilfældigvis kom til at staa eller gaa ved Siden af, og kyssede hende paa Kindet. Og jeg saa ikke, at nogen tog dette ilde op — det hørte jo med til Karnevalsløierne. Mere høvelig og fornøielig syntes jeg det var, naar en Flok paa ti—tolv pludselig slog Ring om en Mand og en Kvinde, som tilfældig stod nær hinanden, og danset rundt dem og ikke lod dem komme udaf Ringen, før de havde givet hinanden et Kys. Jeg havde flere Gange moret og godtet mig over vedkommendes Forvirring og Forsøg paa at komme udaf Ringen uden de vanlige ceremonier, særlig over en Kvinde i Femtiaarsalderen, som jeg antog var Hollænderinde, at dømme fra hendes velnærede Udseende, og en skindtør Mand, som uden Tvil var fra den anden Side af Kanalen, da jeg pludselig saa mig omringet af en ligesaa ugjen-

Fra Karnevalet i Nizza

nemtrængelig Mur af Ungdom. Indi Ringen med mig var en ung Kvinde i Tyve-, høist Femogtyveaarsalderen. Jeg tror jeg blev med det samme ligesaa forvirret, som nogen af dem, jeg før havde leet og godtet mig over. Men jeg vidste fra hvad jeg allerede havde seet, at der var bare en Maade at komme udaf Ringen paa, uden at gjøre Opstuds. Jeg spurgte derfor hende, som var i Ringen med mig, om hun var Italienerinde, hvortil hun svarede: *Si, Signore.* Jeg tog da hendes Hænder, gav hende et Kys paa hver Kind, og Ringen aabnedes. Jeg fik da vide, at omtrent hele Ringen bestod af hendes Slegtninge og Kjendte, at de var fra en af Farmerlandsbyerne oppe mellem Fjeldene Nordøst fra Nizza. Thi det er ikke bare Folket fra Byen og de derboende Turister, som tager Del i Karnevalet, men ogsaa mange fra Landdistriktet nordenfor.

En Stund efter, som jeg stod der i Hovedgaden og saa paa Livet og Løierne, hørte jeg nogen i en stor Automobil lige ved Siden af mig nævne mit Navn. I Automobilen var, foruden Chaufføren, Fru Statsraadinde Konow og Døtre fra Bergen, som ogsaa kom sydover til Rivieraen med "Meteor" og tilbringer Vinteren i Nizza, medens Statsraaden er en Snartur til New York. Efter jeg havde hilst fik jeg Indbydelse til at tage Plads i Automobilen, en Indbydelse jeg med Tak modtog, og fik derved en end bedre Anledning til at se paa Karnevalet, idet vi et Par Gange sagte kjørte frem og tilbage gjennem den brede Gade. Da det begyndte at minke med den store Forsyning Confetti, Frøknerne Konow havde havt med sig, var jeg behjælpelig med at samle op noget af den, som efterhvert samlet sig i Sæderne og Bunden af Automobilen fra al den Bombardering, vi stadig var Gjenstand for.

Jeg vidste ikke noget om denslags Ammunition, som brugtes ved Karnevalsprocessionen den følgende Uge, før jeg pludselig fik en Haandfuld Kridthagl, kastet fra en Vogn i Processionen, mod Ansigt og Hals, saa det sved en lang Stund, og strax efter en til baade mod Ansigt og Klæder,

saa disse blev hvidflekkede. Ved at se paa de Omkringstaaende fik jeg se, at de fleste havde Masker af fin Staaltraad til Beskyttelse for Ansigtet. Det kjendte jeg var høist nødvendig, og vendte derfor Processionen Ryggen og gik ind i en Sidegade udenfor Skudvidde, eller kanske rettere Kastevidde.

Skjønt et Fjeldland er der langs Rivieraen og indigjennem Landet nordover mange gode Kjøreveie. Paa disse udgaar der fra Nizza hver Dag i Sæsonen "sight seeing" Automobiler. Jeg har været med paa flere af disse Ture, men skal her kun fortælle om den østover til den italienske Grænse paa Grande Cornicheveien, en Vei bygget af Napoleon som en Del af Veien til Genoa, som han havde lagt under Frankrige, og som er en af de vakreste Veistykker i Verden, hvad Udsyn angaar.

Fra Nizza, som jeg kanske burde nævne at Franskmændene kalder Nice, kjørte vi opigjennem Siden af Elvedalføret, stadig stigende, og langt oppe svinget vi tilhøire rundt en Fjeldtop og kom frem paa Fjeldkanten mere end 1000 Fod over Havet, og fulgte saa Fjeldkanten 10 Mil østover, med den vidunderligste Udsigt over Rivieraen og Middelhavet, til den gamle By La Turbie, 1600 Fod over Havet ret op for Monaco, hvor der er et Taarn bygget af den romerske Keiser Augustus til Minde om Alpelandenes Erobring. Videre fortsattes østover og nedover i mange Svingninger forbi den gamle By Roquebrune, som klamrer sig til Fjeldskrænten som et Ørnerede, til Menton ved en Bugt af Middelhavet lige ved den italienske Grænse.

Menton ligger fire Mil østenfor Monte Carlo, og tilhørte Monaco til i 1861, da Fyrsten solgte til Frankrige den Del af sit Fyrstendømme, som laa mellem Monte Carlo og den italienske Grænse. Menton har 20,000 Indbyggere og besøges hvert Aar af omtrent samme Antal Vintergjester. Den er en af de luneste og triveligste Resorter paa hele Rivieraen. — De 15 Mil tilbage til Nizza fulgte vi Kjøreveien langs

Stranden gjennem Monte Carlo og en Række smaa Strandsteder, som jeg her ikke skal opregne.

Tyve Mil vestenfor Nizza ligger Cannes ved en bred Bugt, som er delvis beskyttet af to Øer en Mil udenfor et lidet Næs paa Bugtens østre Side, de eneste Øer paa hele Rivieraen. Cannes har 30,000 Indbyggere. Det er mest Englændere som tilbringer Vinteren der, og Engelsk hørte jeg allesteds, de Par Gange jeg besøgte den. Det var ogsaa en Engelskmand, som "opdaget" Stedets heldige og vakre Beliggenhed, nemlig Lord Brougham. Man har derfor reist ham et vakkert Minde i Byen, en Marmorstatue, som staar paa det store Blomstertorv.

RETTELSE

I en Del af første Udgave af første Bind staar under Billederne til 19de Brev: Domkirken i Wittenberg. Skal være: *Slotskirken i Wittenberg.*

Andre Rettelser

I første Bind Side 262, 9de Linje skal det være 3,140,000,000 Guldmark; paa Side 283, 8de Linje staar Albertinske, skal være: Ernestinske; paa Side 377, 12te Linje skal det være: fra 13de Mai til 29de Juli, og paa Side 379, 4de Linje skal det være Aar 1030.

I tredje Bind Side 279 staar der: om man skynder sig; skal være: og man skynder sig.

D
921
S14
v.3

Saervold

14045

Reisebreve

D
921
S14
v.3

14045